Almanah turistic '82

JRR

«Poporul român este conștient că înfăptuirea măreţelor sale aspiraţii de zidire a celei mai drepte și umane orînduiri — comunismul, ca și realizarea năzuințelor tuturor popoarelor spre bunăstare și progres sînt condiționate în mod vital de înlăturarea pericolului războiului, de instaurarea unei păci trainice pe planeta noastră. Cauza păcii și colaborării face parte inseparabilă din concepția de viață a poporului nostru, a societății socialiste pe care o edificăm, se identifică cu idealurile nobile ale socialismului și comunismului.»

(Din Apelul Pentru Dezarmare și Pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste din Republica Socialistă România).

TURISMUL NU-I POSIBIL DECÎT ÎN CONDIȚII DE PACE

COSTACHE ZMEU
adjunct al ministrului turismului

Pîinea și sarea vieții este, nu încape îndoială, pacea. Ea este dulceața și bucuria vieții. Ea, pacea, este însăși condiția existenței umane, condiția dezvoltării, a progresului, a civilizației. Lesne de înțeles, așadar, că turismul devine posibil numai și numai în condiții de pace. Lucrătorii din turism slujesc un domeniu în care oamenii trec dintr-o țară în alta nu prin forță, nu cu ajutorul armelor, ci cu pașnice pașapoarte de pace, cu surîsul pe buze, cu dorința de cunoaștere și desfătare spirituală. Sîntem, de aceea, pătrunși de adîncă îngrijorare și conștiințele noastre vibrează deosebit de puternic în fața pericolului unui război atomic, care ar putea să distrugă însăși existența planetei și inestimabilul tezaur al civilizației umane. Este un motiv de reală mîndrie și factor de conștiință universală că tocmai România, prin energica acțiune a președintelui ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu. se numără printre acele țări și popoare ale lumii care aduc un important și benefic aport la grandioasa operă de edificare a păcii în lumea contemporană.

Anul care s-a încheiat poartă cu prisosință acest nobil stindard, înălțat de România în văzul întregii planete. Glasul de pace al întregii Românii răsună cu deosebită putere și claritate în auzul lumii de azi, în conștiința de mai bine a planetei, acum, cînd vrem ca teama de război, spectrul distrugător al armelor nucleare, pericolul unui apocalips atomic să fi devenit ale trecutului, iar noul an, 1982, să se proclame sub semnul tutelar al păcii și triumfului rațiunii în viața planetei.

Toate faptele de pace care au traversat cronica vieții publice românești în lunile noiembrie și decembrie, bunăoară, ne îndreptățesc la acest mod de a gîndi, de a acționa, de a spera.

Tot ceea ce s-a petrecut bine, frumos, rațional și folositor păcii în România la finele anului 1981 și începutul acestuia izvorăște din milenara noastră credință că pacea și numai pacea este singura alternativă a viețuirii și colaborării între popoare, așa cum istoria României a dovedit-o statornic. Inițiativa strălucită de pace a tovarășului Nicolae Ceaușescu a însuflețit tot timpul această grandioasă operă românească de edificare a păcii. Nu a rămas palmă de pămînt românesc unde — în orașe sau sate — să nu fi avut loc adunări populare, demonstrații și mitinguri de protest contra armamentului nuclear, pentru dezarmare, ample marșuri de pace ale tineretului, ale femeilor, acțiuni la care au participat, practic, toate vîrstele, toate profesiunile, indiferent de naționalitate ori situare geografică în vatra țării. Toate acestea au culminat cu marea demonstrație a celor 300 000 de oameni ai muncii din capitală și reprezentanți ai tuturor județelor țării, în ziua de 5 decembrie, la București, cu mitingul la care tovarășul Nicolae Ceaușescu a rostit o cuvîntare de importanță istorică. Este răstimpul în care cele mai autorizate foruri ale României — Frontul Democrației și Unității Socialiste și Marea Adunare Națională — au adresat apeluri solemne de pace către guvernele și popoarele lumii, în timp ce marele sfat al țării i-a acordat tovarășului Nicolae Ceaușescu investitura cu solie de pace către conducătorii celor două mari puteri, Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, către conducătorii tuturor statelor semnatare a acordului de la Helsinki. Care-i semnificația acestui amplu și magnific demers de pace al României socialiste? Este o realitate ce decurge din însăși ființa românească. Este o realitate ce se înscrie pe linia eforturilor permanente ale țării noastre de a instaura în lume un climat de înțelegere și colaborare între toate statele, indiferent de orînduirea politică și de gradul de dezvoltare, de apărarea dreptului fiecărui popor la o existență liberă, independentă, și demnă, din care să dispară coșmarul declanșării conflagrației nucleare. Pentru noi, românii, dragostea de pace izvorăște din dragostea pentru om, pentru patrie, pentru comunism, pentru înțelegere și colaborare, în spiritul exprimat de marele nostru Eminescu: «Ce vreți voi?/Noi, bună pace!»

România este o ţară cu valori turistice comparabile cu ale oricărei ţări de pe continent, inclusiv cu ale celor cu veche tradiţie în acest domeniu. Frumuseţea de vatră, bogăţia munţilor şi cîmpiilor, tezaurul de civilizaţie multimilenară, vestigiile unei istorii care şi-a făcut din demnitate, independenţă şi libertate aliaţii săi statornici, folclorul atît de bogat şi multexpresiv, staţiunile moderne de odihnă şi tratament balnear, baza materială de care dispunem în prezent fac ca România să fie una din destinaţiile europene de turism dintre cele mai solicitate. La acest tezaur de valori naturale, materiale, spirituale şi morale apelează, întru cunoaştere şi desfătare, milioane de turişti din toate zările lumii. Este o realitate care ne conferă — şi sub unghiul profesiunii de lucrători în turism — o mare răspundere: avem datoria să facem tot ce ne stă în putinţă spre a păstra, a dezvolta, cultiva şi pune în valoare acest fabulos tezaur, pe care l-am dobîndit de la înaintaşi şi trebuie să-l dăm neştirbit, mult sporit, în viitorime. Raţiunea turismului este tocmai de a sluji această îndatorire patriotică, de mare nobleţe. Noi, lucrătorii din turism, ştim bine acest lucru. Sîntem pe deplin conştienţi de răspunderile mari ce ne revin. Vom crea condiţii ca şi în viitor România să-şi întîmpine oaspeţii în prag cu suflet cald, cu tradiţionala bunăprimire şi conştiinţa valorilor ei, să arate tuturor celor ce vor să ne cunoască de ce este capabil un popor stăpîn pe destinele sale. Într-o ţară în care ţelul suprem al partidului aflat la putere este bunăstarea întregului popor, pacea este condiţia vitală ca acest obiectiv umanist că poată fi înfăptuit. Sarcina trasată de Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român ca, an de an, un număr tot mai mare de oameni ai muncii să beneficieze de serviciile unităţilor de turism, întru odihnă, sănătate, destindere, instruire, este o componentă majoră a acestui program grandios, care implică pe toţi fiii patriei.

Munca şi destinele noastre au şi trebuie să aibă cursul pe care îl merită cu prisosinţă. Ne exprimăm, de aceea, adeziunea noastră întreagă la noua iniţiativă de pace a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, expresie a înaltei răspunderi a preşedintelui României socialiste faţă de viitorul patriei, faţă de destinele omenirii, faţă de soarta multsbuciumatei noastre planete, spunînd un NU răspicat războiului şi un DA hotărît păcii. În numele dreptului la viaţă a tuturor popoarelor, este imperios necesar să se renunţe la amplasarea de noi rachete cu rază medie de acţiune în Europa şi la producerea bombei cu neutroni. Prin tot ceea ce trăim, muncim, gîndim, construim, visăm, sperăm, cutezăm, datoria noastră este să facem să triumfe pacea, colaborarea, ideea de securitate şi independenţă pentru care militează cu neodihnă şi atît de elocvent secretarul general al partidului nostru.

Turismul face ambasadoriatul cunoaşterii, al înnobilării spirituale, al înţelegerii între popoare. Vom milita cu răspunderea comunistă şi înalt devotament patriotic pentru întronarea acestui mare deziderat, contribuind — cu mijloacele noastre specifice — la edificarea unei lumi a păcii, a încrederii, a buneivecinătăţi, a înţelegerii şi colaborării între state, naţiuni şi popoare.

PENTRU SALVAREA DEMNITĂŢII UMANE

ALEXANDRU BALACI
Membru corespondent al Academiei R. S. România

Apelul pentru dezarmare şi pace al Frontului Democraţiei şi Unităţi Socialiste din Republica Socialistă România este o altă demonstraţie a admirabilei consecvenţe cu care România, Preşedintele ei, Nicolae Ceauşescu se pronunţă pentru garantarea dreptului popoarelor la dezvoltarea liberă, independentă şi suverană, o altă chemare mobilizatoare la lupta pentru pace, pentru colaborare şi înţelegere internaţională.

Orice locuitor al Planetei, orice reprezentant conştient al unei culturi sau al unui popor, al unei instituţii sau confesiuni religioase nu va putea să nu fie emoţionat de umanismul şi raţionalitatea fiecărui cuvînt al **Apelului**, a cărui finalitate este de a menţine şi întări pacea şi securitatea internaţională.

Intelectualii lumii contemporane, toţi cei care prin arta şi puterea cuvîntului transmis în mase prin intermediul cărţilor, al ziarelor, al ecranului sau televizorului, se adresează sufletelor şi minţii oamenilor, au un rol important în lupta pentru izbînda păcii pe continetul nostru şi în lumea întreagă, pentru consolidarea acestei condiţii vitale a propăşirii omului, a înfloririi personalităţii sale, a atingerii plenitudinii unei vieţi cu adevărat umane.

Lor li se adresează **Apelul** de la Bucureşti pentru a ajuta popoarele să se cunoască mai bine, să se stimeze mai mult, să se lege prin sentimente de respect reciproc, să-şi dezvolte prietenia şi să-şi evidenţieze conştiinţa răspunderii comune pentru apărarea valorilor spirituale şi materiale, a destinelor omenirii, a idealurilor ei de viitor. Ca profesor de literatură universală al Universităţii din Bucureşti, ca traducător de atîţia ani al capodoperelor literaturii universale, ca scriitor, socotesc că intelectualii lumii trebuie să colaboreze — ca o singură fiinţă — pentru salvarea demnităţii umane a civilizaţiei şi culturii creată de-a lungul timpului de omenire.

VREM PACE!

LUDOVIC SPIESS,

artist liric

Pacea este un bun al întregii omeniri. Ştim cu toţi că numai în pace omenirea prosperă. Noi, românii, trebuie să fim mîndri, căci am dat tonul imnului de pace pe care îl cîntă azi corul oamenilor de bine din lumea întreagă. În fond, omenirea vrea şi cere să fie liberă, independentă. Civilizaţia şi tehnica nu trebuiesc folosite pentru fabricarea armelor şi bombelor, a rachetelor şi atîtor altor instrumente de distrugere ale celui mai de preţ capital: OMUL!

Oameni care doriţi războiul, gîndiţi-vă la tot ce vă înconjoară, la tot ce s-a creat şi se crează, la cei dragi. Oameni care doriţi războiul gîndiţi-vă că însăşi viaţa voastră e ameninţară de moartea atomică.

Viaţa poate merge înainte, credem noi, oamenii păcii, doar prin înţelegere şi colaborare. De aceea, luptăm pentru pace. Dar armele noastre sînt cuvîntul, muzica, arta, ştiinţa, lumina, căldura, bunătatea, care apropie oamenii.

VREM PACE!

Trăim pentru PACE!

Nu RĂZBOIULUI!

ŞTIINŢEI – VOCAŢIA EI UMANISTĂ

CONSTANTIN RĂDESCU

director general în Consiliul Naţional al Apelor

Iniţiativa de pace a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, a României socialiste vine, desigur, în întîmpinarea visului de veacuri al tuturor popoarelor, a celei mai legitime aspiraţii a lumii contemporane; mai mult, această chemare la raţiune, la dezarmare şi la făurirea unei păci trainice — căreia i s-a asociat voinţa întregului nostru popor — vine într-un moment de încordare în relaţiile internaţionale, cînd voci iresponsabile reiau tema «războiului nuclear limitat», încercînd să acrediteze ideea că un conflict atomic poate fi cîştigat «cu preţul unor pierderi în limite rezonabile». Trebuie să le reamintim celor dispuşi la asemenea calcule că nici o singură viaţă de om pierdută nu constituie «o limită rezonabilă». Din păcate, în cazul unui război atomic, pierderile ar fi imense, punînd în pericol însăşi dăinuirea speciei umane. De altfel, chiar şi fără război, starea actuală, caracterizată prin creşterea fără precedent a cheltuielilor militare, produce numeroase pierderi de vieţi omeneşti. Căci în timp ce foametea seceră anual milioane de oameni, în timp ce lipsa de apă, seceta şi apa insalubră stau la originea atîtor drame umane, în lume se cheltuiesc pentru înarmări sume incredibile, cu care s-ar putea eradica foametea, setea, bolile. În acelaşi timp, în care Terra ar avea nevoie de toate forţele sale pentru a edifica un viitor de pace şi progres, cele mai strălucite minţi ştiinţifice ale planetei, cei mai mari savanţi ai lumii contemporane (între care mulţi laureaţi ai premiului Nobel) lucrează într-o proporţie îngrijorătoare în laboratoare militare şi pentru scopuri militare. Iată absurdul: creaţia umană lucrînd împotriva umanului!

Să redăm ştiinţei, vocaţia ei umanistă! Să lucrăm în pace, pentru binele omenirii!

Sînt idealuri ale oricărui om de ştiinţă, care trebuie să fie în acelaşi timp şi o conştiinţă.

Sîntem, deci, alături de preşedintele ţării noastre, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în generoasa şi nobila sa iniţiativă, însuşindu-ne Apelul pentru dezarmare şi pace al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste.

«Apelul Frontului Democrației și Unității Socialiste, adresat întregului popor și altor popoare ale lumii, a pornit de la răspunderea față de viața și viitorul națiunii noastre, al generației actuale și al generațiilor viitoare. Dorim ca tineretul, copiii, să trăiască în liniște, să trăiască fără grija că vor cădea victime armelor atomice! În numele vieții, în numele tinerelor generații, al generațiilor viitoare ne-am ridicat cu hotărîre la lupta pentru dezarmare și pentru pace.»

NICOLAE CEAUȘESCU

SAVANȚII ȘI VIAȚA PE TERRA

NICOLAE TONIUC

Secretar științific al Comisiei pentru ocrotirea monumentelor naturii

Niciuna dintre numeroasele forme de poluare a mediului înconjurător n-a avut consecințe mai distructive asupra lumii vii decît războiul. Bilanțul ultimei conflagrații mondiale ne obligă nu numai la meditație ci la o atitudine militantă, fermă, pentru prevenirea unei noi confruntări — infinit mai grave, care pune sub semnul întrebării existența în totalitate a genofondului Terrei. Arsenalul armamentului nuclear, inclusiv bomba cu neutroni, cumulează un potențial capabil să extermine orice urmă de viață de pe planetă. Această concluzie sumbră a fost relevată de numeroși savanți — între care și trei laureați ai premiului Nobel — participanți la Simpozionul Internațional «Oamenii de știință și pacea» desfășurat în aula Academiei R. S. România, sub înaltul patronaj al președintelui țării noastre. Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu prezentat la deschiderea simpozionului, ideile nobile de a alia într-un front unitar toate forțele pentru folosirea cuceririlor științei exclusiv în beneficiul binelui, progresului, dezvoltării și fericirii Omului, a întîlnit adeziunea unanimă atît a participanților cît și a oamenilor de știință de pretutindeni. Omenirea a devenit conștientă de necesitatea stopării, înainte de al doisprezecelea ceas, a cursei înarmărilor, pentru ca specia umană salvîndu-se pe sine să asigure perenitatea vieții pe Terra.

O ACȚIUNE CONJUGATĂ, COMUNĂ, DE PE POZIȚII MORALE ȘI UMANISTE

ȘTEFAN MILCU,

prof. dr. academician, președintele Comitetului român pentru istoria și filosofia științei.

Una din problemele cele mai tulburătoare ale epocii contemporane este a relației dintre știință și consecințele ei tehnologice în serviciul păcii sau împotriva ei. Această afirmație nu este deloc surprinzătoare dacă ținem seama că după unele date a căror exactitate este indiscutabilă, sute de mii de tehnologi sînt angajați în fabricarea armelor de distrugere din ce în ce mai perfecționate în a face rău. Ne-am putea întreba cum este posibilă această situație. Probabil că ea are cauze multiple care în orice caz depășesc intențiile creatoare ale omului de știință ale cărui realizări sînt confiscate și utilizate fără ca responsabilitatea lui să fie angajată. Este unanim recunoscut că o descoperire odată făcută trece în circuitul social și e folosită de puterea politică, militară sau administrativă, omul de știință neputîndu-le controla. Și totuși, oamenii de știință nu pot rămîne indiferenți în fața acestui proces. Ceea ce pot face ei, este atitudinea și acțiunea conjugată comună de pe poziții morale și umaniste împotriva oricărei forme de distrugeri, oricărei forme de război mai mult sau mai puțin motivat. Este astfel explicabil de ce au apărut după terminarea celui de-al doilea război mondial mișcări organizate care au încercat să mobilizeze conștiința oamenilor împotriva războiului. Să ne reamintim de comitetul internațional pentru pace al cărui președinte a fost Joliot Curie și căruia i-au succedat alți oameni de știință. În continuare, un obiectiv principal al Federației oamenilor de știință a fost lupta împotriva folosirii științei și îndeosebi a aplicațiilor ei în scopuri antiumane. Am adăuga în sprijinul acestui edificiu invizibil mișcarea Pugwash al cărei principal, unic obiectiv a fost combaterea acțiunilor războiului formelor de manifestare ale agresiunii, propunerea dezarmării, invitația la rezolvarea încordărilor prin tratative.

Simpozionul care a urmat imediat celui de-al XVI-lea Congres de istorie a științelor la inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu s-a situat pe aceeași linie de luptă prin toate mijloacele oamenilor de știință împotriva războiului, ridicînd bătălia pentru pace, a oamenilor de știință, alături de popoarele lor, la nivelul pe care-l reclamă marile primejdii apărute la orizontul omenirii cu inventarea unor noi, apocaliptice tehnologii de distrugere. Lupta pentru pace nu este străină concepției și spiritualității celui care le enunță acum. Ea face parte din activitatea mea constructivă ca om de știință, medic și antropolog a cărui întreagă activitate a fost devotată omului, cunoașterii și promovării valorilor umaniste prin știință. Am luptat pentru ca un copil să se nască, să se dezvolte ca o plantă, ca o floare, iar omul sub amenințarea suferinței și a morții să fie apărat și redat vieții. Cum pot fi atunci altfel decît un protestatar împotriva a tot ce înseamnă distrugerea absurdă a vieții?

SĂ CONDAMNĂM FURTUNA LA MOARTE

Dr. ILEANA VÂNTU

Șef de sector la Institutul de cercetări etnologice și dialectologice — București

Este un adevăr general cunoscut faptul că orice activitate culturală se desfășoară optim într-un climat de prosperitate economică și de destindere politică. Numai gîndul securității zilei prezente și viitoare permite angajarea intensă a omului de cultură în realitatea socială și desfășurarea energiei sale creatoare în totalitate. Este un adevăr vechi, afirmat încă de înțelepții noștri cărturari, că, pentru crearea unor scrieri durabile, «gînd slobod și fără valuri trebuiește». Și, adăugăm noi, nu numai pentru scrieri, ci pentru orice înseamnă creație.

Contextul politic prezent ne forțează să ne reamintim aceste vorbe de demult, să medităm asupra condițiilor adecvate de desfășurare a activității noastre. A activității noatre instituționalizate, de cercetători folcloriști, etnografi și lingviști sau ca specialiști în domeniul creației artistice de amatori, într-un cuvînt ca intelectuali interesați de fenomenul culturii populare contemporane.

Studiile noastre de bibliotecă, anchetele pe teren, multiplele și complexele manifestări din cadrul Festivalului Național «Cîntarea României», toate se pot realiza cu această primă condiție, a existenței unui climat de destindere și pace.

Ca urmare, *Apelul pentru dezarmare și pace* lansat de Frontul Democrației și Unității Socialiste, precum și recentele cuvîntări ale președintelui Nicolae Ceaușescu, au fost primite de noi cu aprobare deplină și înțelegere în toată gravitatea lor.

Evident, nu ne putem limita, însă, la atît. Ca institut specializat pe probleme de cultură populară ne propunem să răspundem acestui *Apel* printr-o activitate concretă, prin orientarea lucrărilor de amatori din toate domeniile spre o problematică legată de aspecte ale eforturilor de menținere a păcii, prin includerea în repertoriul formațiilor populare și de amatori, a unor lucrări cu această temă. În acest sens, subliniem importanța momentului în care ne găsim: reamintim că ne aflăm în etapa de masă a ediției a IV-a a Festivalului «Cîntarea României». Să ne reamintim că acesta este un festival al muncii și creației, expresie a talentului și vitalității unui popor, expresie a năzuințelor sale specifice de bine și frumos, de stabilitate și liniște, de pace.

«Acum, — pînă nu este prea tîrziu — popoarele Europei, popoarele întregii lumi trebuie să se unească, să spună un NU hotărît războiului, armamentului nuclear, să ceară încetarea cursei înarmărilor, să impună o politică de dezarmare, care să țină seama de independența și dreptul la viață liberă al fiecărei națiuni!»

NICOLAE CEAUȘESCU

Sîntem conștienți că înfăptuirea măreţelor noastre aspirații de zidire a celei mai drepte și umane orînduiri — comunismul — ca și realizarea năzuințelor tuturor popoarelor spre bunăstare și progres sînt condiționate în mod vital de înlăturarea pericolului războiului, de instaurarea unei păci trainice pe planeta noastră. Cauza păcii și colaborării este inseparabilă concepției de viață a poporului nostru, este intrinsecă societății noi, socialiste, pe care o ctitorim, este necesară progresului civilizației umane.

NU!

STOIAN C. STOIAN,
(primarul municipiului Giurgiu)

Giurgiu este o nouă reședință de județ. Avem o splendidă schiță de sistematizare a sa conform acestui nou statut Giurgiu se va transforma într-un centru urban modern, va fi unul dintre cele mai frumoase orașe de pe cursul inferior al Dunării.

Visul nostru poate fi curmat însă într-o clipă. Pentru că promotorii înarmării și-au arogat dreptul să ucidă visele oamenilor. Pentru că promotorii înarmării și-au arogat dreptul să dispună asupra vieții pe pămînt. Pentru că promotorii înarmării și-au arogat dreptul să umbrească bucuria de a trăi și a crea.

În **Apelul** pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste din Republica Socialistă România stă scris: **«Să conlucrăm strîns pentru a determina pe promotorii înarmărilor să renunțe la pozițiile lor periculoase, să pună capăt cu desăvîrșire politicii înarmării, folosirii forței și amenințarea cu forța, astfel ca toate problemele litigioase să fie soluționate numai și numai prin tratative, pe cale pașnică!»**

Noi, cei care ne iubim orașele, și satele, noi, cei care ne iubim țara și vrem să-i clădim în pace viitorul, trebuie să ne alăturăm glasul forțelor înaintate ale omenirii. Nu hotărît războiului, nu hotărît înarmărilor. Nu hotărît tensiunii provocare de spectrul morții atomice!

TURISMUL ROMÂNESC

oglindă a chipului tînăr al ţării

Dacă teoreticienii nu au reuşit să găsească încă cea mai potrivită definiţie a turismului, datorită multiplelor lui implicaţii naţionale şi internaţionale, totuşi acest fenomen a constituit totdeauna un important indice de apreciere a gradului de dezvoltare economică, socială, culturală, ştiinţifică şi tehnică internă a ţărilor, iar pe plan internaţional, stadiul relaţiilor dintre acestea. Reflectînd pentru populaţia unei ţări calitatea vieţii oamenilor, turismul s-a transformat în multe locuri de la prilejul de plimbare şi divertisment al unei minorităţi, la un fenomen de masă, la o „migraţie" modernă, desigur temporară, a unui număr mare de persoane dintr-un loc în altul al ţării respective şi dintr-o ţară în alta. Consemnînd o astfel de stare de fapt, Carta de la Viena a Biroului Internaţional pentru Turism Social menţionează: „Turismul a devenit mărturia cea mai strălucită, cea mai spectaculoasă a eliberării sociale şi culturale a tuturor celor care participă la viaţa economică a civilizaţiei noastre; ieri, încă rezervat unei minorităţi privilegiate, în prezent el face parte integrantă din patrimoniul comun".

Condiţiile politice interne şi internaţionale favorizează dezvoltarea turismului sau acţionează în sens invers; turismul însă, prin procesele de cunoaştere şi înţelegere între oameni contribuie la îmbunătăţirea relaţiilor dintre naţiuni şi popoare.

Luînd amploare, mai ales după al doilea război mondial, fluxul turistic a înregistrat ritmuri spectaculoase. Dacă în anul 1950 numărul turiştilor reprezenta pe întregul glob echivalentul a 4% din populaţia Terrei, în anul 1970 numărul acestora a ajuns să reprezinte 20%, iar în anul 1980 circa 37%. Viitorologii prevăd pentru anul 2000 o circulaţie turistică echivalentă cu 50% din populaţia existentă la acea dată. Chiar în condiţiile unor greutăţi economice, cînd populaţia este silită să-şi reducă solicitările privind unele servicii, turismul rămîne un consum prioritar pentru numeroşi locuitori ai planetei.

În contextul dezvoltării turismului pe planul mondial, România a parcurs şi ea etapele respective, desigur cu anumită întîrziere în raport cu unele ţări cu mai veche tradiţie în acest domeniu. Deşi România dispunea şi în trecut de un

potenţial turistic natural sau creat în decursul timpului, acesta nu era pus în valoare decît în mică măsură pentru turismul intern și cu atît mai puţin pentru turismul internaţional. În România starea turismului arăta gradul de dezvoltare a ţării. Baza materială pentru cazare se ridica în 1960 abia la 35.000 de locuri, iar acestea în vechile hoteluri ale oraşelor, în unele vile din cîteva staţiuni, în cîteva cabane construite de asociaţiile de drumeţie. Valoarea turistică a litoralului românesc al Mării Negre, zonele montane, care au constituit multe secole locuri de refugiu în vremuri de răstrişte pentru poporul român, cu peisajele lor deosebite, numeroasele localităţi cu factori naturali de cură binefăcătoare ca şi bogăţia culturală a trecutului au rămas mult timp departe de preocupările pentru nevoi turistice. Lipsa unor căi şi mijloace de transport corespunzătoare îngreuna circulaţia turistică internă şi internaţională. Condiţiile economice ale ţării şi mai ales veniturile populaţiei de ţărani, muncitori şi mici funcţionari — ce reprezentau circa 90% din locuitorii ţării, la care se adăugau starea culturală şi de educaţie a acesteia nu permiteau solicitări turistice de masă în ţară şi cu atît mai puţin în străinătate. Puţinul lor timp liber şi modestele venituri le foloseau în alte scopuri şi nicidecum pentru călătorii turistice. Unii privilegiaţi, datorită condiţiilor materiale sau rangurilor în stat, beneficiau de potenţialul turistic al ţării sau al altor ţări. Oameni de ştiinţă şi cultură, organizaţi în asociaţii, străbăteau frumuseţile ţării, promovînd în special drumeţia. Puţini erau şi străinii care veneau în România în scopuri turistice.

Trecerea ţării noastre la dezvoltarea economico-socială pe baze socialiste a creat şi condiţii pentru dezvoltarea turismului românesc. O primă etapă a revenit sindicatelor care şi-au asumat sarcina de a organiza petrecerea concediilor unui număr cît mai mare de oameni ai muncii în staţiunile balneo-climaterice din ţară şi de a iniţia excursii peste hotare. Prin crearea în 1955 a Oficiului Naţional de Turism — ONT — s-a instituţionalizat activitatea turistică internă şi internaţională şi s-a creat astfel un prim cadru organizatoric pentru îndeplinirea sarcinilor trasate de partid şi de stat în acest domeniu.

Dar, cea mai înfloritoare etapă a dezvoltării economico-socială a ţării şi a extinderii relaţiilor externe ale României socialiste a început odată cu Congresul al IX-lea al P.C.R., cu implicaţii edificatoare şi asupra dezvoltării turismului. Documentele de partid şi de stat, cuvîntările şi interviurile tovarăşului Nicolae Ceauşescu au cuprins şi importante prevederi privind dezvoltarea turismului intern şi internaţional al României. De fapt, este important de menţionat că tovarăşul Nicolae Ceauşescu se preocupa de turism încă din perioada antebelică. Iată ce se relatează într-un proces verbal de la o şedinţă a Cercului cultural al tineretului de pe lîngă breslele textile, pielărie şi încălţăminte, ţinută la 14 august 1939: „Ceauşescu Nicolae propune să se înfiinţeze secţiuni turistice, teatrale, corale şi culturale separate, breasla fiind obligată să angajeze profesori şi dirijori" (Cf. Anale de istorie, nr. 1, din 1973, p. 33). În anii construirii socialismului, cînd a fost investit cu cele mai importante sarcini de partid şi de stat, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a dus mai departe, în condiţiile preluării puterii de către clasa muncitoare, aceste obiective. Astfel, la Plenara Comitetului Central al P.C.R. din octombrie 1968 se arăta: „România este o ţară cu multe posibilităţi în acest domeniu. Din păcate însă staţiuni cu mijloace curative cum nu se găsesc multe în lume şi care în trecut erau foarte apreciate au intrat în anonimat. Am făcut puţin pentru dezvoltarea lor, am făcut puţin pentru a le pune în valoare. Nu s-a acordat destulă atenţie ca ele să asigure cetăţenilor noştri condiţii de tratament adecvat şi în acelaşi timp să atragă cît mai mulţi străini. În directivele pe care le va elabora C.C. aceste probleme trebuie să ocupe un loc important".

În raportul la Congresul al X-lea al P.C.R. din august 1969, secretarul general al partidului preciza: „O atenţie însemnată se va acorda îmbunătăţirii condiţiilor de odihnă a oamenilor muncii, dezvoltării reţelei şi creşterii capacităţii unităţilor balneare şi de tratament, dotării şi utilării acestora. O largă dezvoltare va cunoaşte activitatea turistică, urmărindu-se punerea mai deplină în valoare a condiţiilor naturale favorabile de care beneficiază ţara noastră". Investiţiile de 3,5 miliarde de lei de la buget, pentru turism, în cincinalul 1966—1970 se materializau în începerea construcţiilor pe litoralul Mării Negre, precum şi în unele judeţe. Pentru a se cunoaşte perspectiva, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta la şedinţa Comitetului Executiv al CC al PCR şi Guvernului din 25 noiembrie 1970: „Am investit şi vom continua să investim mult în sectorul turism, avem un program mare de construcţii: este necesar să fie luate toate măsurile pentru valorificarea eficientă a bazei materiale create". Din iniţiativa tovarăşului Nicolae Ceauşescu s-a trecut, începînd cu anul 1971, la o nouă formă de conducere şi organizare a activităţii turistice pe baze moderne, prin înfiinţarea Ministerului Turismului, ca organ coordonator al întregii activităţi turistice a ţării, ce se realizează prin oficiile naţionale şi judeţene de turism, prin Biroul de Turism pentru Tineret, prin Uniunea Generală a Sindicatelor, prin Automobil Clubul Român şi altele.

În directivele congreselor partidului, în rezoluţiile unor consfătuiri pe teme privind serviciile către populaţie, în vizitele de lucru ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu în judeţele cu mai mare pondere turistică s-a dat atenţie şi modului cum se valorifică potenţialul turistic al României, cum este folosit acest potenţial de către oamenii muncii din ţara noastră şi cum este valorificat pentru turismul internaţional. După crearea „oraşelor turistice" de pe litoral, pe locurile unde altădată erau mlaştini şi ţînţari, atenţia a fost îndreptată în special către asigurarea oraşelor ţării cu hoteluri şi anexe moderne, precum şi către punerea mai bună în valoare a potenţialului turistic din staţiunile cu factori naturali de cură, aflate în alte zone ale ţării. Este ştiut că România deţine o treime din rezervele de apă minerală ale Europei, fapt ce a făcut ca pe harta ţării să apară peste 160 de staţiuni balneo-climaterice, unele din acestea cunoscute în lume cu secole în urmă.

Cele circa 12 miliarde de lei investite pentru baza materială a turismului României în decursul

CASELE DE

NULUI '82

ultimelor trei cincinale, 1966—1980, au asigurat turismului spaţii de cazare moderne cu peste un sfert de milion de locuri, la care se adaugă restaurantele necesare, mijloacele de tratament şi agrement, modernizarea căilor şi mijloacelor de transport, etc. O atenţie deosebită s-a acordat pregătirii cadrelor pentru servicii în turismul modern, înfiinţîndu-se încă din anul 1970 Centrul de formare şi perfecţionare a cadrelor din turism, dotat din anul 1974 cu un modern sediu în Bucureşti. Cercetarea în domeniul turismului şi promovarea prin mijloacele de mass-media au contribuit de asemenea la cunoaşterea posibilităţilor turistice ale ţării noastre.

Este ştiut că principalele elemente ce caracterizează dezvoltarea turistică a unei ţări sînt fluxul turistic anual şi încasările din turism. Concediile plătite, reducerea săptămînii de lucru, facilităţile acordate, au creat condiţii pentru toţi cei care muncesc precum şi pentru familiile acestora să beneficieze de baza materială a turismului. O grijă deosebită se acordă şi turismului balnear. Dacă facem apel la statistici, care se referă în special la turismul organizat, vedem că de la circa 3 milioane de persoane din ţară care au beneficiat de servicii turistice în anul 1960, s-a ajuns după numai un deceniu la 5 795 000 de persoane; la 9 797 000 în 1975; la 10 563 000 în 1978; la 11 100 000 în anul 1979, pentru ca în anul 1980 să depăşească cifra de 12 000 000 persoane.

În trecutul mai îndepărtat sau chiar mai apropiat, călătorii străini veneau în România din interese politice sau comerciale şi, foarte puţini, din interese turistice. Odată cu dezvoltarea economico-socială a ţării şi a valorificării zonelor sale turistice şi, pe măsura extinderii relaţiilor pe toate planurile cu alte ţări, tot mai mulţi turişti străini au ales România drept destinaţie de vacanţe. Descoperirea României din acest punct de vedere a constituit pentru mulţi o revelaţie. „Pentru mine — mărturisea publicistul şi editorul francez Louis Nagel — România a constituit o surpriză: valorile materiale sînt imense, ea deţine veritabile tezaure, dacă e vorba de artă, folclor, literatură sau industrie. Turismul cultural este turismul viitorului şi România este o ţară predestinată acestui gen de turism, căci în România fiecare metru pătrat simbolizează o legendă".

Turiştii străini vin în România pentru tratament, să beneficieze de efectele heliomarine ale litoralului, de aerul ozonat al munţilor împăduriţi, de posibilităţile practicării sporturilor de iarnă. Tîrgurile precum şi întîlnirile internaţionale ştiinţifice, sportive şi de altă natură atrag şi ele mulţi participanţi în România. Politica externă a României socialiste, promovată cu consecvenţă pentru pace şi înţelegere între popoare a făcut ca ţara noastră să găzduiască întîlniri internaţionale de mare prestigiu, precum Conferinţa mondială a populaţiei, Întîlnirea internaţională a istoricilor, Universiada din anul 1981 ş.a. Dar, oricare ar fi motivaţiile turistice ale străinilor ce vin în România, ei au posibilitatea să cunoască trecutul şi prezentul poporului român, cu bogăţia lui materială şi spirituală, realizările socialismului în una din ţările despre care se spunea altădată că e „sărmana fetiţă bogată din sud-estul Europei".

Se dezvoltă relaţiile turistice ale României cu alte ţări, consemnate în documente de interes bilateral sau multilateral. Acordurile turistice bilaterale cu ţările socialiste, precum şi cu cele care au altă orînduire socială; acordul semnat la Bucureşti în anul 1971 pentru cooperarea turistică între ţările balcanice; semnarea de către România a Actului de la Helsinki care are şi preţioase prevederi în domeniul turismului; participarea activă a României în organizaţiile internaţionale care se ocupă de problemele turismului şi mai ales în Organizaţia Mondială a Turismului unde ţara noastră deţine un loc de vicepreşedinte în Comitetul organizaţiei, iată cîteva din elementele ce atestă deschiderea pe care România a realizat-o pentru dezvoltarea turismului internaţional.

Într-un interviu pe care tovarăşul Nicolae Ceauşescu l-a acordat în anul 1974 unor ziarişti japonezi se preciza că „turismul are un rol important nu numai din punctul de vedere economic, ci şi pentru buna cunoaştere a popoarelor... el este un factor important de înţelegere, colaborare şi pace în lume". În acest spirit se întreprind acţiunile de promovare a turismului românesc peste hotare, de primire în ţară a turiştilor străini, precum şi de vizitarea de către turiştii români a altor ţări. Dacă în anul 1956 România a fost vizitată de circa 5000 de turişti din alte ţări, în anul 1960 de 100 000, în anul 1965 s-a ajuns la 675 668, în anul 1970 la 2 289 450, în 1975 la 3 270 000, în anul 1978 la 5 700 000, în 1979 la 6 035 000, în 1980 la 6 735 000. În multe perioade numărul anual al turiştilor veniţi în România a depăşit media ritmului internaţional, iar în anul 1980 turiştii străini veniţi în România au reprezentat 2,2% din totalitatea turiştilor internaţionali deşi populaţia României reprezintă numai 0,53% din populaţia globului. În perioada 1976—1980 încasările valutare din turismul internaţional au crescut cu 57,8%. Se ştie că dezvoltarea bazei materiale a turismului în ţările socialiste şi acordarea de vize turistice cetăţenilor din ţările nesocialiste au constituit factori importanţi în dezvoltarea turismului internaţional în ultimele două decenii.

Ca factor de progres economic şi social, de înţelegere şi prietenie între popoare, turismul românesc are toate premizele să se dezvolte în continuare. Pentru noile construcţii hoteliere, de tratament, de agrement, cu toate anexele necesare s-au acordat în cincinalul 1981—1985 circa 4,5 miliarde de lei care vor face ca baza materială să-şi sporească capacitatea cu 17%. În acelaşi timp, vor fi aduse la parametri moderni construcţiile mai vechi, se vor introduce aparate din cele mai perfecţionate în bazele de tratament, se vor îmbunătăţi căile şi mijloacele de circulaţie.

Pus în slujba ridicării continue a condiţiilor de viaţă ale populaţiei, turismul românesc se înscrie în rîndul factorilor unversali de sănătate fizică şi morală a oamenilor, de îmbunătăţire a calităţii vieţii lor, pe planul fizic şi spiritual, de creare a unor condiţii mai bune de înţelegere şi prietenie între popoare.

Prof. dr. STELIAN STREJA
Secretarul Asociaţiei Române a Ziariştilor şi Scriitorilor de Turism—ARJET

Două consemnări
de DONA ROȘU

Mesaje ale culturii, istoriei și artei românești

Dacă Detroitul este orașul în care se află marile firme producătoare de mașini — Ford, General Motors, Chrysler, American Motors —, dacă Washingtonul este orașul dominat de ambasadele țărilor lumii, de Casa Albă și celebrele monumente ridicate în memoria primilor Președinți ai Statelor Unite, **Ann Arborul** este un oraș strict universitar. Din cei 100.000 de oameni care îl locuiesc, cifra de peste 35.000 o constituie studenții. Așezat pe dealuri și între dealuri, înconjurat de păduri sau înconjurînd pădurile, el are și faima uneia din cele mai frumoase porțiuni ale întinsului peisaj al Americii. Universitatea, cu toate așezămintele de învățămînt și cercetare, cu instituțiile administrative, cu clinicile și bibliotecile, ocupă aproape trei sferturi din suprafața construită a orașului. În acest centru în care meseria de bază e cea de profesor și ocupația tuturor e cea de student, au avut loc, la venirea primăverii, trei manifestări de cultură românească menite să aducă peste mări și țări mesajul civilizației unui popor format de-a lungul mileniilor în ținuturile Dunării, ale Mării Negre și ale Munților Carpați, mesajul civilizației României de odinioară și de azi.

într-un oraș din statul Michigan

Evenimentul cultural care a ocupat atenția orașului-gazdă timp de trei săptămîni — 17 februarie — 13 martie — a fost o Expoziție de artă populară românească. Trimisă de Consiliul Culturii și Educației Socialiste și organizată la Ann Arbor, în Galeriile Rackham, de către Agenția Internațională de Comunicații a Statelor Unite împreună cu Centrul de studii Rusești și Est Europene al Universității Michigan, ea a avut semnificația unui vechi, dar mereu actual mobil — acela al cunoașterii popoarelor între ele, al drumului comun pe care țările lumii îl străbat să primească darul prieteniei. Ea a alcătuit, pentru un timp chiar și scurt, o imagine aproape completă — materială și spirituală — a universului țăranului român din timpurile cele mai îndepărtate și pînă în zilele noastre. Am avut șansa să mă aflu în acest oraș tocmai cînd ea primea oaspeți ca într-o nesfîrșită și frumoasă duminică. Am avut astfel putința să realizez că, pentru oamenii intrați în altarul ei, scoarțele muntenești, cergile maramureșene, ceramica de Hurezu, costumul femeiesc din Cîmpulung Muscel și cel atît de simplu și sobru de bărbat din Vrancea, furcile de tors sculptate de ciobanii de la Poiana și Clopotiva sus pe munte pentru fetele din vale, constituiau o noutate surprinzătoare, o bucurie estetică. Unii dintre ei, americani get-beget, se întrebau dacă așa ceva există obișnuit sau numai în muzee, alții voiau să știe și alte amănunte despre asemenea țară cu asemenea oameni, pentru ei existența lor părînd ireală, într-atît îi fascina rodul mîinilor lor, și o altă categorie venea aici cu sfiala și aerul că intră în casa dragă, generică, a bunicilor. Aceștia, și nu erau puțini, americanii de origine română, nepoți și strănepoți ai autorilor pieselor peste care ochii lor treceau acum cu emoție și căldură.

Intr-o încăpere a expoziției, în decorul ei de la Avrig, fusese așezată la război, frumoasă, vioaie și firească, Maria Spiridon. Fericită ideea de a fi fost trimisă să circule în lume odată cu sutele de obiecte alese din zecile de mii și sutele de mii lucrate de mamele șirului ei de femei, de surorile și bunicile noastre, de tații și frații noștri ai tuturor. Ea era mărturia că noi le-am dobîndit prin lucrul gîndirii și al priceperii noastre, că noi le stăpînim odată cu pămîntul pe care ne-am născut și am crescut și îmi spuneam, văzînd-o, acea frumoasă judecată aidoma unui verset sfînt, cum că poporul nostru de țărani e un popor de nobili. Ea atrăgea în colțul ei din expoziție tot atîția vizitatori cît atrăgeau sălile cu fermecatele covoare oltenești, muntene și moldovenești. Constituia mirarea și în același timp credința că tot ce se vede în jurul ei mai poate fi și astăzi și mîine țesut, cusut, plămădit, crestat, modelat, că odată cu modernizarea vieții, ce-am învățat la naștere nu vom uita; prezența ei aici vorbea de memoria noastră, a unui popor născut la încrucișarea de mari drumuri ale lumii, un popor individualizat, cu o cultură a sa, conturată, recognoscibilă, neconfundabilă, cu asprimi și gingășii, cu tehnică și artisticitate, cu trebuincios și poetic. Obiectele expuse la Galeriile Rackham — în majoritate obiecte vechi cu valoare materială inestimabilă — au exercitat o așteptată și neașteptată atracție asupra acestui public de bine, elevat, dispus să adauge cunoașterii sale o pagină însemnată despre viața pe viu a unui popor al cărui nume se aude tot mai mult în ultima vreme în lume.

Mi s-ar părea nedrept pentru cei ce au pus umărul la așezarea aproape ca în viață a minunatelor noastre mărturii artistice, zic mi s-ar părea nedrept să nu amintesc aici nume ca Martha Metha, Margarete Lock, Rita Bartolo, profesor vizitator Lucian Roșu, Julia Scher, etnologul Tiberiu Graur și numele studenților: Robert Malentaut, Ria Munoz, Michael Neff, Ann Mary Whiting, Krystyna Mrozek, John Buzzard, Sam Kaplan, despre care se poate spune că nu s-au mișcat ore întregi din expoziție, veghind la buna desfășurare a vizitării ei, fiind gata să dea lămuriri, stînd la dispoziția doritorilor să scrie în cartea de impresii „excelent", „magnific", „e ireal de frumos", „am avut privilegiul să văd o grandioasă expoziție de artă populară"...

Și iarăși nu aș socoti că am fost un bun cronicar (chiar și întîmplător aflat în preajma acestei sărbători de cultură populară românească), dacă nu aș exprima un gînd al meu și anume acela care socotește că o marfă bună are nevoie de un vînzător bun. Prezența aici, ca însoțitor al expoziției, a profesorului Tiberiu Graur, directorul Muzeului Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca, a fost de natură să alăture evenimentului o carte de vizită dintre cele mai bune. Fin vorbitor al limbii engleze, om de aleasă educație și instrucție, Tiberiu Graur se afla aici, **acasă.** Puținul timp cît a stat a fost cu onoare impresarul acestui tezaur itinerant, a răspuns la întrebări, a ținut conferințe — cu privire la specificul artei noastre populare — în fața unui public informat căci Universitatea din Ann Arbor are un nume foarte bun în Statele Unite și în țările din Europa.

In perioada care a urmat deschiderii expoziției, posturile de radio americane și cele ale românilor din SUA, conduse de Jimy Crucian și George Roman au continuat să repete poftirea în sala de la etajul trei a Galeriilor Rackham din Ann Arbor. Invitația căpătase girul succesului care creștea în fiecare zi, succes confirmat atît de numărul foarte mare al vizitatorilor cît și de consemnările în presă: „Galeriile Rackham ale Universității Michigan sînt luminate de briliantă expoziție de artă populară românească împrumutată de Muzeul Satului și de artă populară din București... În săli scînteiază culorile vii care împreună cu formele sigure fac sărbătoare privirii, o sărbătoare neîntîlnită în arta locală obișnuită". (Ann Arbor News, **Robert Iglehart,** critic de artă). „Faima acestei expoziții a reușit să atragă o afluență neobișnuită de public și să creeze o imagine artistică superioară despre

cultura și arta populară de două ori milenară a neamului nostru. (Romanian Communion, revistă de cultură și artă, **George Alexe,** poet, eseist, directorul publicației, Detroit).

În continuarea mișcărilor de suflet pe care expoziția le-a declanșat, am dorința să așez în lumina acestor pagini cuvîntul doamnei Viky Swain, înregistrat totodată și pentru Radiodifuziunea română. Doamna Viky Swain a absolvit facultatea de psihologie și anul acesta urmează cursul de limbă, cultură și civilizație românească, condus de profesorul Lucian Roșu. Așa cum reiese și din textul pe care-l reproducem, este de origine română. La începutul secolului, tatăl domniei sale venea în Statele Unite, din zona Sălajului. Profesorul dr. farmacolog Henry Swain, fiu al marelui istoric american Swain, asistă la această rostire a soției sale mai mult decît răbdător, căci o intuiește a fi emoționată: „...Combinația culorilor îmi pare ca o poiană alpină care înflorește toată într-un singur anotimp cu toate nuanțele împreună. Soțul meu și cu mine am mai văzut expoziția aceasta în drum prin orașul Montreal, în vara trecută, dar acolo am avut un răgaz scurt. Mă bucur că avem norocul să vină expoziția aici la Ann Arbor. Mă voi reîntoarce la ea de multe ori să admir și să învăț mai mult despre cultura românească — moștenire a mea din partea tatălui meu născut în Sălaj".

Către sfîrșitul expoziției, organizatorii planificaseră din vreme în viața ei o zi dintre cele mai puțin obișnuite, o zi în care ea urma să fie gazda distinșilor beneficiari ai programelor culturale alcătuite de University of Michigan Alumni Association. Societate culturală cu tradiție de cîteva bune decenii, Alumni Association înscrie de regulă, între diversele ei forme de activitate, și pe aceea care adună laolaltă la sfîrșit de săptămînă pe foștii absolvenți ai Universității Michigan, dornici să primească informații științifice, de artă și cultură din Statele Unite ale Americii și din toate colțurile lumii. Așa s-a făcut că după-amiaza zilei de 7 martie a fost consacrată în întregime României. Invitat să vorbească acestor generații de foști studenți — astăzi medici cunoscuți, ingineri, istorici, geografi, lingviști și sociologi — arheologul Lucian Roșu i-a introdus în cunoașterea originilor, caracteristicilor și specificului artei populare românești, făcînd o trecere în revistă a celor mai vechi vestigii ale creației artistice omenești descoperite pe teritoriul României. Le-a vorbit despre continuitatea și permanența poporului român exprimată și printr-o mare varietate de forme și tehnici în creația artistică a cărei originalitate o determină a fi una dintre cele mai interesante în lumea europeană. În deplina atenție a acestui grup de oameni de cultură condus de dr. William B. Stegath, a urmat prezentarea, pe genuri, a artei populare românești, făcîndu-se mereu legătura indisolubilă între documentul arheologic și cel etnografic existent în expoziție, reliefîndu-se acele tehnici, forme și sisteme decorative care vin dintr-un adînc istoric de mii de ani și ajung aproape neschimbate pînă în zilele noastre. Subliniam mai sus **deplina atenție** a celor ce vedeau și ascultau, și aș vrea să adaug, spre întărirea acestei atitudini, faptul că ei erau și sînt învățați să urmărească evenimentul artistic, evenimentul cultural de ținută. Ei sînt absolvenții aceleași universități la care au învățat Avery Hopwood și Arthur Miller, au trăit anii de studiu în orașul care poartă amintirea lui Robert Frost și în care astăzi trăiește, alături de alte nume mari, scriitoarea Dorothy Donnelly. Seara, ca o continuare a disponibilității de a afla, de a primi, am văzut cu toții într-unul din saloanele hotelului Campus Inn, filmul românesc Nunta de piatră". Acest film românesc al lui Mircea Veroiu și Dan Pița a stîrnit admirație, discuții și elogii. Cu atît mai semnificativ pentru noi cu cît cinematografia românească a fost cunoscută aici abia cu doi ani în urmă, cu ocazia primului festival al filmului românesc organizat de Departamentul de limbi romanice, Lectoratul de limbă, cultură și civilizație românească, de la aceeași universitate. Dacă filmele prezentate atunci de clasa profesorului Lucian Roșu — Ștefan cel Mare, Dacii și Columna — evocau momente din istoria îndepărtată a românilor, și ele constituiseră în 1979 o surpriză pentru spectatori, acum, „Nunta de piatră" era expresia unei cinematografii care putea fi alăturată, prin modernitate și acuratețe, așa cum mulți dintre privitori o afirmau, cinematografiei italiene și celei grecești. Proiecția fusese precedată de o prezentare a Prof. dr. Herbert J. Eagle, specialist în filmul rusesc și est european.

A doua zi, duminică 8 martie, în cadrul aceluiași festival Cross Currents, în Amfiteatrul mare al Departamentului de limbi moderne, a fost din nou prezentat, pentru un public care umplea locurile sălii, filmul „Nunta de piatră". Ca și în ziua precedentă, Herbert Eagle a făcut aprecieri asupra lui, încadrîndu-l ca o realizare remarcabilă în cinematografia mondială. În ce mă privește, văzusem acest film în țară, îmi plăcuse, știam că fusese deținătorul unor premii dar știam în același timp că ceea ce se cheamă succes de public, în București, el nu avusese. Aveam de aceea emoție pentru reacția publicului atît de numeros și de tînăr din amfiteatrul Universității Michigan. Spre surprinderea mea, la sfîrșitul filmului, liniștea totală din timpul rulării a fost spartă de o explozie de aplauze. Acești tineri erau aproape toți viitori cineaști, studenți la Institutul de Cinematografie, iar printre ei se aflau profesorii lor și, sigur, unii dintre aceștia colegi virtuali ai regizorilor români. Neconcesiv, sigur și loial în aprecieri, publicul de la Ann Arbor nu aplaudă tot ce vede. Au mai fost filme, în aceleași zile ale festivalului, filme foarte bune, devreme ce fuseseră selectate și trimise, dar spectatorul din amfiteatrul Universității Michigan nu se entuziasma. Primirea care i se făcuse filmului nostru la o depărtare de mii de kilometri mă făcea să mă gîndesc la el ca la un pui de om crescut dintr-odată mare și drept, colindînd singur prin lume cu dreptul și darul de a purta cu sine mesajul artistic al țării în care a văzut lumina zilei.

20 de oameni studioși, la o depărtare de 10.000 de mile concep 20 de teze de doctorat pe tema FOLCLORUL ROMÂNESC

Acest lucru l-am aflat de la profesorul Tiberiu Graur venit în Statele Unite să însoțească expoziția itinerantă de artă populară românească alcătuită din 750 de obiecte — cele mai multe provenind de la Muzeul Satului din București și avînd o valoare nemăsurabilă nici în lei nici în dolari, așa cum e soarta bunurilor de preț cu atît de mare încărcătură spirituală. Succesul acestei expoziții trimisă de Consiliul Culturii și Educației Socialiste și organizată la Ann Arbor — Galeriile Rackham — în cadrul festivalului de artă «Curente încrucișate, Europa de Est — America», a declanșat și convorbirea de față. Ea a avut loc, ca un ecou prelungit al izbînzii, în locuința ocupată vremelnic de soțul meu — dr. Lucian Roșu — profesor vizitator la Departamentul de limbi romanice al prestigioasei universități americane din orașul cu nume de femeie asociat aceluia de arbore-plantă — semnul și darul pămîntului pe care el s-a înfiripat în prima parte a secolului trecut.

Am consemnat cu plăcere acest moment care îmi releva mersul de la sine al valorilor unei culturi și, în același timp, disponibilitatea unor oameni de studiu în a vedea și a le înțelege, în a le selecta și interpreta. Convorbirea îmi releva totodată finețea observației, veghea și competența interlocutorului meu cu statut de profesor-îndrumător, gazdă, prieten, însoțitor al lor în Maramureș.

— Sînteți, deci, directorul Muzeului de Etnografie al Transilvaniei, din Cluj-Napoca, dar sînteți în primul rînd etnolog. Ce studiază etnologia?

— Cultura populară tradițională — relații de familie, modele de gîndire, modele comportamentale, sisteme de credință și bineînțeles, transformările care au loc. Ca să faci etnologie de calitate, faci apel la cîteva alte științe, ca arheologia, psihologia, istoria.

— Și etnografia face același lucru, nu?

— Etnografia este mai descriptivă, pe cită vreme etnologia este prin excelență o știință interpretativă. Ca disciplină, e antropologie culturală și socială. În ce mă privește, fiind filolog ca formație, m-am ocupat și mă ocup de antropolingvistică.

— Se poate spune că studiați tot cultura populară, dar dintr-o perspectivă lingvistică.

— Da. De pildă, există un limbaj al timpului, nu?, al spațiului, al privirii, al obiectelor. Toate acestea oferă un cîmp imens de cercetare și constituie o sursă foarte adîncă de studiu asupra ființei umane.

— Din cîte știu, s-a adăugat în biblioteci și o literatură serioasă pe această temă. Din păcate, (sau poate din fericire spre a nu cădea în facil sau banal), ea se adresează mai mult specialiștilor.

— Cred că în înțelesurile ei profunde e într-adevăr mai puțin accesibilă nespecialiștilor. O carte remarcabilă în acest domeniu este cea a lui Edward Hall — «The Hidden Dimension» (Dimensiunea ascunsă). Tot ale lui sînt și «The Silent Language» (Limbajul tăcut) și «Behind the Culture» (Dincolo de cultură). Aș avea nevoie de cîțiva traducători tineri și voi putea să realizez, în perspectivă, o antologie a antropologiei americane. În ultimii opt ani am lucrat cu mulți antropologi americani veniți să studieze și să strîngă material din România pentru pregătirea și susținerea unor teze de doctorat, aici în Statele Unite.

— Sînt frumoase aceste studii dar, intuiesc de loc simple, așa cum ar părea la o vedere superficială.

— Sînt chiar complicate, și iată de ce: în primul rînd, în antropologie nu se lucrează cu un singur subiect. Lucrezi cu mai mulți subiecți ca să te poți încadra corect în legea eșantionului. Ca să poți generaliza, trebuie să ai un procentaj anume pe vîrste, pe sexe, pe categorii sociale. Studiile serioase de antropologie menționează atît metodologia cît și sursele (subiecții) cu care s-a lucrat. Primează documentarea istorică, înțelegînd prin aceasta și documentarea statistică, și, alături de coordonatele istorice, și coordonatele ecologice. Cu alte cuvinte, pentru veridicitatea rezultatului, e important să prinzi cit mai multe elemente ale ecosistemului. Pentru această întreprindere, ai nevoie să cunoști foarte bine locul în care pătrunzi ca cercetător. Așa se explică de ce cînd au venit în România, antropologii americani au avut nevoie de un conducător din România. Ei aveau aici conducătorul de lucrare dar, ajunși acolo, românii le-au oferit, la rîndul lor, un conducător științific.

— Acești antropologi care au venit în România erau toți doctoranzi?

— Toți cei cu care am lucrat eu.

— Ce universități reprezentau?

— Un grup reprezenta Universitatea din Amherst — University of Massachussetts — Departamentul de Antropologie, doctoranzii profesorului John W. Cole: Steeve Sampson, David Kideckel, Sam-Beck, S. Randall, Marlyn McArthur. Ei s-au ocupat de procese transformaționale în cultura populară în zona Brașovului, din perspectiva industrializării și modernizării țării. La întîlnirea anilor 1978—79 am fost la Universitatea din Massachussetts unde am trăit două evenimente mari: unul a fost evenimentul din decembrie 1978 cînd delegația de istorici români a participat la desfășurarea colocviului dedicat desăvîrșirii procesului de formare a statului național unitar român; în luna ianuarie 1979 a avut loc un alt eveniment în relațiile culturale româno-americane; a fost Conferința de la Amherst privind cercetările antropologice în România.

— Erau prezenți, presupun, toți antropologii care studiaseră la noi?

— Nu numai ei, ci și cei ce intenționau să-și obțină o bursă în țara noastră. Din România au mai fost prezenți la această întîlnire prof. dr. doc. Mihai Pop, prof. dr. Ion Iordăchel, șeful catedrei de sociologie de la Universitatea Ștefan Gheorghiu, prof. dr. Const. Totu și Paul Simionescu, cercetător la Institutul de Etnologie și Dialectologie din București.

— Din care alte centre universitare americane au mai venit doctoranzi?

— De la Chicago, tînăra Gail Kligman care a lucrat pentru tema «Călușul». Ea a studiat și în Maramureș, dar și în alte zone în care există călușul. Volumul care apare aici, va avea o valoare în plus — o prefață de Mircea Eliade. În sfîrșit, să-l menționez pe Thomas Evasco — (astăzi profesor la Universitatea din Columbus-Ohio) — cu un temeinic studiu antropologic, exemplar, aș putea spune, un studiu al satului Segaj din Munții Apuseni.

— Cum se desfășoară lucrul lor în România? Se orientează repede? Presupun că sînt ajutați de fireasca noastră ospitalitate, de sufletul deschis al casei noastre, lucru atît de important pentru acest domeniu de cercetare, în special.

— Prima parte și-o dedică informării, documentării. În această sferă intervine ajutorul nostru și el e de bun augur.

— Ajung să cunoască limba?

— Într-o mare măsură. Ați auzit-o pe Gail Kligman. Ea a ajuns chiar la rafinamentul nuanțelor maramureșene.

— Cum se explică interesul lor pentru studiu în România?

— Ca să faci carieră universitară în Statele Unite trebuie să ai doctoratul; ca să-ți iei doctoratul, condiția este să ai doi ani de teren într-o altă cultură. Mulți dintre ei studiază cultura vechilor indieni. Printre antropologii americani e și o glumă care se traduce cam așa: «o familie de indieni se compune din tată, mamă, doi copii și un antropolog». Așadar, pretutindeni, lupta pentru zone de cercetare. În această dorință de a găsi «terenuri», România își are tentațiile ei pentru antropologi, iar Transilvania este de-a dreptul fascinantă datorită frumuseții reale dar și acelui mister al castelelor de altădată, tradițiilor atît de bine păstrate, viabile incredibil. Iată, numai expunerea mea de azi dimineață în sala expoziției de artă populară românească de aici, din Ann Arbor, îmi confirmă acest lucru. Vorbeam unui grup de copii, ci bine, din cele douăzeci de întrebări, optsprezece au fost despre castelele din Transilvania și ... bineînțeles, despre Dracula.

— Și celelalte două?

— Un copil m-a întrebat dacă nisipul strălucitor de pe postamentele pe care sînt expuse costumele, a fost adus din România. Nu era. Și știu că el a fost dezamăgit. Ar fi vrut să fie de acolo și eu nu puteam să-i spun asta. Altul, al douăze-

cilea, s-a uitat la mine și mi-a spus: «Acum sînt sigur că ești din Romania. Mă uit la tine și văd că semeni cu Dracula». A fost un compliment.

— E interesantă, cred, experiența întîlnirilor pe care le aveți aici cu antropologii americani — oaspeții dumneavoastră în România.

— Realmente, am o surpriză foarte plăcută. Ospitalitatea cu care i-am primit eu la Institut și în casă, mi se întoarce aici ca replică. Și e interesant să-i vezi după doi-trei ani cu rezultatele conturate, unele materializate chiar în cărți apărute, altele aflate acum sub tipar, iar altele pe masa lor de lucru la care știu să se așeze cu o mare seriozitate.

— Cu ce alți specialiști, în afară de antropologi, vă întîlniți în aceste drumuri lungi și cu distanțe atît de mari între orașele din Statele Unite?

— Mă întîlnesc mai ales cu specialiști în muzeologie care vizitînd România și muzeele românești nu-l omit niciodată pe cel de la Cluj-Napoca. Experiența lor de aici este interesantă pentru noi, europenii.

— La conferințele pe care le țineți, aveți un auditoriu strict universitar?

— Cam da: profesori, studenți, doctoranzi.

— Sînt interesați de aceleași probleme? Vreau să zic, tema unei conferințe în fața studenților de la Ann Arbor ar răspunde și interesului studenților de la Massachussetts?

— Nu întrutotul. Înregistrez o diferențiere de interese pe universități, pe centre. Iată, la Massachussetts sînt interesați de aspectele de modernizare ale României; la Iowa City vor să afle mai mult despre procesele rituale sau despre timp și spațiu în folclorul românesc; sau, în multe locuri am fost solicitat să prezint rădăcinile și influențele culturii populare românești.

— E un drum greu către cunoașterea altei culturi decît aceea în care te-ai născut. Și trebuie să fii dăruit ca s-o poți pătrunde pînă în miezul ei cel mai adînc, pînă în sîmburii intimității ei.

— Părerea mea personală e că toți acești mulți oameni care au trecut prin România și care au stat și cercetat, au făcut eforturi mari pe care le-au susținut numai din pasiune științifică, din pasiunea de a cunoaște. Pe bună dreptate spuneți că o altă zonă etnografică decît aceea în care te-ai născut tu, e greu de înțeles. Și eu adaug acum **greu de înțeles într-un timp limitat**, căci ei au numai doi ani pentru studiu și pentru concluzii. De aceea foarte adesea au apărut și critici la adresa cercetărilor lor. Dar asta nu umbrește cu nimic valoarea lucrului în sine. La urma urmei, acesta a fost și motivul pentru care eu m-am aflat în Massachussetts împreună cu alți colegi, (nu în același timp, bineînțeles) și unde am discutat cu cei ce au lucrat în România, după ce tezele erau pe masă, tocmai pentru a evita erorile.

— Se poate spune că ați citit toate aceste teze elaborate în Statele Unite pe baza cercetărilor antropologice în România? Trebuie să fie o sărbătoare pentru gîndirea unui specialist.

— Le-am citit pe toate cele care erau gata în iarna lui 1979. Altele se aflau atunci în lucru. Multe dintre ele veți avea bucuria să le știu în librării, așa cum se va întîmpla curînd cu volumul «Călușul» prefațat de însuși Mircea Eliade.

P.S. Într-o convorbire telefonică recentă, Tiberiu Graur ne-a făcut cunoscut că una din cărțile americane menționate în dialogul nostru, cu privire la aspecte etnografice din România, a și apărut. Ea se află deja în biblioteca Muzeului de Etnografie a Transilvaniei. E vorba tocmai de volumul tinerei **Gail Kligman**, prefațat de **Mircea Eliade: Symbolic Transformation in Romanian Ritual;** The University of Chicago Press, 1981.

În sud-estul Franței, la întîlnirea Rhônului cu Loara, **Lyonul** este o citadelă de mare prestigiu istoric, cultural și tehnic. Romanii aleseseră acest punct geografic de mare strălucire pentru a face o capitală din el — cetate inexpugnabilă ale cărei urme mai există pe colina Fourvière — cu teatrul roman, cu potecile șerpuitoare marcate de martirii creștini, de care vorbesc inscripții clare, cu fortărețe devenite muzeu, coborînd spre Saône, pe malul căreia stă catedrala St. Jean, contemporană cu Nôtre-Dame din Paris și atîtea vechi palate ale Evului Mediu, pe care primăria energică se grăbește să le refacă în stil specific de epocă.

Între cele două mari rîuri e inima marelui oraș modern, bogat, cu îndrăznelile lui creatoare; frumoasa piață **Bellecorn,** cu statuia lui Ludovic al XIV-lea în centru, cu seria de palate ale Renașterii și barocului, simboluri ale puterii economice și culturale de două secole încoace, cu palatele mai noi ale Universității pe malul Rhônului în succesiunea lor specifică, tip de cetăți ale științei, cu frumoase spații interioare, adevărate grădini pentru societăți școlărești sau imensele edificii ale băncilor, ale Citroënului — fortăreață întinsă spre patru străzi, simbol al tehnicii avansate a mașinii de prestigiu, — acum umbrit de criza petrolului care a urcat prețul benzinii — preț

enorm, zice francezul îngrijorat, excesiv atașat mașinii gata să plătească și 5 franci pentru acest lux — toate compun aici la Lyon o panoramă a Occidentului romanic, activ, generos, umanist, totuși, deși crizele lumii cutremură conștiințele sincer devotate păcii, progresului, colaborării universale. Această imagine originală a sintezei dintre tradiții milenare și înnoiri spectaculare, sub semnul unei mari opulențe a Lyonului, capitala industriei mătăsurilor, iar azi a unor tehnici medicale și industriale de mare faimă — centrul mondial al cercetării cancerologice se află aici — sinteză a unei actualități dinamice în sfera culturii, economiei, tehnicii, face din Lyon un punct de atracție, unic în această parte a continentului: „Oraș roman, medieval, de renaștere, oraș modern, dar înainte de toate un centru urban admirabil", scrie Colliard (**Trois promenades lyonaises**). Și orașul continuă să se modernizeze într-un ritm rapid, cu imense investiții: ultimul deceniu a înregistrat construcția celui mai nou metrou (inaugurat, în mai 1978, de președintele Franței), a imensului centru comercial Part-Dieu, fascinant prin opulența, prin imensul număr de mici magazine luxoase, cu jeturi de apă sub cupole luminoase, scări rulante și un joc de culori și de vitrine pitorești fără egal în Franța de azi, alături stînd semeț, pe 45 de etaje, Turnul Creditului lionez, îndrăzneț zgîrie-nor anticipînd reconstrucția gării din apropiere, care va primi în 2—3 ani primul „tren de mare viteză" — Paris—Lyon în 2 ore (500 km). Tot cartierul acesta a fost reconstruit în acest deceniu, fixînd aici și centrul administrativ al comunității urbane (Conrby), cuprinzînd în sfera ei 55 de comune și sate vecine, cu peste 1.200.000 locuitori, cu mari uzine, întreprinderi, cu zeci de teatre și case de cultură, cu 3 universități și 16 școli superioare, la care curînd se va alătura „Școala normală superioară", mutată aici de la Saint-Cloud. Aici a apărut, în 1616, tratatul juridic **Praxis et Theoria criminalis** de Prosper Farinaccius, din care s-au inspirat autorii legiuirilor românești „**Carte românească de învățătură**" (1646), tipărită de Vasile Lupu, și **Îndreptarea legii** (1652), apărută aproape paralel în Muntenia, sub egida domnului Matei Basarab; ceva mai tîrziu, Laurentius Toppeltinus din Mediaș tipărea la Lyon, în latină medievală, limba savanților de atunci, **Origines et occasus Transylvanorum (1667)** — (Originile și faptele istorice ale transilvănenilor), punînd locul și data după tradiția latină a editorilor: **"Lugduni Sallorum, anno MDCLXVII,** carte aflătoare și la Biblioteca Academiei Române, cu prețioase date despre daco-romani (limbă, port, obiceiuri), folosită la cursul nostru de civilizație română, originea și continuitatea latină sînt subliniate just de Toppeltin, care a fost folosit de Miron Costin în cronica sa. La 1800 Molnar — Pinarius a tradus **Istoria universală**, a lui Millot, membru al Academiei din Lyon.

Vestitele mătăsuri ale acestui oraș ajungeau și în Țările Române, odată cu produsele Lipscăi, [illegible] mișcării revoluționare franceze a fost pozitivă la noi, la 1848, iar sub domnia lui Al. Ioan Cuza, domnitorul Unirii s-au adus în țară utilaje industriale pentru țesătoriile noi de la Dămăroaia (mașina nouă, cu 160 de roți, un mașinist și patru țesătoare de la Lyon).

Tradițiile progresiste, muncitorești, sînt vechi și de generoasă afirmare; ziarul „Le Progrès" a sărbătorit recent 120 de ani de apariție neîntreruptă — și azi a rămas devotat idealurilor progresiste.

Se știe că Lyonul luptelor pentru libertate, frăție, egalitate a fost centrul mișcării antifasciste în timpul ultimului război, șeful rezistenței, Jean Moulin, ucis de hitleriști, a rămas un erou național și Universitatea îi poartă numele. Printre cele 12—15 cărți recente asupra Lyonului (istoria, cultura, muzeele, folclorul local, tehnica și industria țesăturilor, apoi faimoasele regiuni viticole Beaujolais), 2—3 evocă eroismul rezistenței antifasciste; frecvente plăci de marmoră pe clădirile orașului au înscris numele eroilor pentru memoria posterității. Dar numele celor dispăruți acum patru decenii, după invazia barbară hitleristă, nu s-au adăugat încă pe Lista de onoare a eroilor din holul facultății și al Universității, alături de cele cuprinse în marmura eternă a sacrificiilor primului mare război. De ce? Ciudat! Poate pentru că străzile Lyonului sînt frecvent marcate de numele luptătorilor căzuți din loc în loc, luptînd izolați contra invadatorilor...

Cînd însă intri în librăriile orașului, zeci de cărți mari îți amintesc de sinteza atît de vie și de pitorească dintre istorie și actualitate, cu atîtea surse de inspirație pentru creația contemporană multilaterală. Iată, volumul VI din **Vechi cronici ale Lyonului:** Voltaire indezirabil la Lyon; șederea lui Rousseau aici; Rabelais practicînd medicina la marele spital al orașului; doi lionezi la Veneția, Pascal și Lyonul; imprimerii (circa 400) la Lyon etc. Observ la marea Bibliotecă municipală, în fișierul bogat al cărților românești, multe recente, o colecție amplă de opere donate de Nicolae Iorga lui Ed. Herriot, prietenul fostului prim-ministru francez și primar al Lyonului peste o jumătate de secol, prieten al României care în 1918 organiza o mare întrunire pentru susținerea unirii tuturor românilor în Statul lor național unitar — cu participarea Elenei Văcărescu și a unor academicieni francezi atașați solidarității țărilor neolatine.

În lumina acestor tradiții istorice, și a înrudirii de limbă și cultură, Secția română a Facultății de litere este activă, ea atrage interesul tineretului studios, fiind susținută de actualul președinte al Universității, prof. Jacques Goudet, șeful Secției de mulți ani —, care într-un recent studiu amplu din „Dacoromania" III, revistă publicată la Freiburg (RFG), afirmă că franceza și româna sînt cei doi piloni esențiali, laterali, ai romanității, că româna e de mare ajutor pentru istoria limbilor romanice, a francezei în special: „Dacă uităm limba română neutralizăm alt fapt esențial care este franceza". (p. 216). Lyonul exprimă după o istorie bimilenară, în toate aspectele construcției și ale creației sale, imaginea dinamică a unei spiritualități vii, generoase, exemplară prin afirmarea acelei mari sinteze: tradiție și înnoire, care cuprinde în sine și relațiile românești străvechi cu Franța.

GH. BULGĂR

Un poet și diplomat spaniol PRIETEN ȘI ADMIRATOR AL SPIRITUALITĂȚII ROMÂNEȘTI

România are mulți prieteni. Poporul lui Burebista, Decebal și Traian numără admiratori sinceri și devotați ai calităților sale, cunoscute și recunoscute pe toate meridianele globului. Ne facem o pioasă datorie amintindu-ne, acum, cu recunoștință, de unul dintre cei mai pasionați studioși ai fenomenului românesc, poetul și diplomatul spaniol **RAMÓN DE BASTERRA** (1888—1931) de la a cărui dispariție, în condiții nefericite, s-au împlinit 50 de ani.

Poet de o mare sensibilitate, de un remarcabil orizont umanist, autor al mai multor volume de versuri, născut în inima Țării bascilor, la Bilbao, Basterra s-a impus — după caracterizarea unui critic — ca una dintre figurile cele mai sugestive ale poeziei spaniole moderne". Diplomat și călător prin numeroase țări ale lumii, el a căutat ca în funcțiile ce le-a îndeplinit să mijlocească contacte fructuoase între popoare, pe temeiul cunoașterii și prețuirii sincere și obiective ale realizărilor acestora, ale spiritualității ce le particularizează.

Patriot, îndrăgostit de Spania, dar — în același timp — purtător al idealurilor umaniste, Ramón de Basterra a unit în persoana sa „pasiunea spaniolă" și „claritatea latină" — specifică maicei noastre comune, Roma — „Cetatea eternă" — „maica cetăților", cum obișnuia el să numească „Cetatea celor 7 coline". Un luminos și ardent sentiment patriotic, deloc exclusivist, i-a călăuzit întreaga sa viață — din păcate, scurtă — și creația sa, căci „toată poezia sa, nu este, în speță, decît o mare dramă care are ca protagonistă permanentă Patria". El este, astfel, înainte și împreună cu marele său compatriot Miguel de Unamuno, unul dintre creatorii conceptului de **Hispanidad** în sensul conservării specificului național la poporului iberic, dar și al deschiderii acestuia spre receptarea și prețuirea adecvată a valorilor umaniste universale.

Poposind printre noi, mai mulți ani — înainte și în timpul primului război mondial — ca trimis al Spaniei, prietenul nostru a învățat „dulcea și sonora" limbă română, ne-a cunoscut țara, străbătînd străvechile meleaguri geto-dace, romanizate, pînă la Tomisul getic al „dulcelui" și „îndureratului" Ovidiu — în dorința de a pătrunde mai adînc în universul spiritual al „țării lui Traian". Fructul șederii, de cîțiva ani, în România îl reprezintă lucrarea sa, remarcabilă în toate privințele, intitulată sugestiv: **La obra de Trajano** („Opera lui Traian") apărută în vestita editura „Calpe" din Madrid, în anul 1921, ceea ce a dus — în urma propunerii elogioase a marelui nostru istoric, N. Iorga, — la alegerea autorului ca membru corespondent al Academiei Române.

Incitat, vrăjit — am putea spune — de figura împăratului Traian „andaluzul impunător, înțelept, de o prestanță marțială" cum îl numește scriitorul basc — pe „bădica Traian" al nostru —, Basterra concepe lucrarea sa menționată mai sus ca pe un imn de laudă consacrat României, omeniei românești, continuității și unității etnice și spirituale pe străvechile meleaguri daco-geto-romane.

„Trăiască poporul român — poporul lui Traian" — Țara românească (**Terra romana**) — „Românul nu piere" (**el rumano no perece**") sînt leitmotive ce revin adesea — redate în original, în ambele limbi surori — în paginile încărcate de știință, bunăvoință și admirație la adresa poporului frate român pe care îl investește cu atribute dintre cele mai alese și elevate: „O națiune vioaie, inteligentă și practică" — sora noastră România... care-și înalță sensibil suflet pe aripile poeziei". Basterra a avut șansa și bucuria să trăiască împreună cu noi, cu părinții și bunicii noștri, momentele înălțătoare ale unirii provinciilor istorice românești într-un Stat unitar, în urma războiului victorios, din 1916 — 1918. Convins — ca un cunoscător al aspirațiilor și luptelor multiseculare ale poporului descendet din vitejii daci și geți, din ginta lui Traian, de adevărul — cum am semnalat — că „Românul nu piere" — poetul și patriotul spaniol simte nevoia să traducă chiar în limba lui Cervantes strofele vibrante ale uneia

din creațiile cele mai caracteristice pentru aspirațiile dintotdeauna ale românilor: „Deșteaptă-te române...“ din marșul răscolitor, pentru noi și pentru el, al poetului Andrei Mureșanu.

Basterra însă ne-a dăruit încă ceva, de preț, el căruia îi plăcea, de asemenea, să repete, în limbile română și spaniolă, după bardul nostru național, Vasile Alecsandri — fraza, atestată de creațiile artistice tradiționale ale poporului lui Burebista, Decebal și Traian: „Românul e născut poet“ — **„El rumano ha nacido poeta.“** Ne-a dăruit analiza măiastră, dintre cele mai pătrunzătoare, a sensurilor „dorului“ românesc, unul dintre „termenii unici, după care se cade să judecăm neasemuitul ocean spiritual al poporului român“. Poetul și diplomatul spaniol se apleacă cu înțelegere și sensibilitate aleasă asupra „dorului“ românesc, acest cuvînt atît de specific nouă, derivat din cel mai de preț și adînc fond latinesc (din lat. **dolus — dolere**), intraductibil („intraducible“), cum îl numește însuși Basterra. Exemplificările pe care el le produce sînt dintre cele mai semnificative din creațiile noastre spirituale. Iată o mostră în acest sens aleasă și tradusă de poetul spaniol dintr-un cîntec popular românesc, pe tema **dorului**, pe cît de zglobiu și șăgalnic pe atît de profund uman și românesc: „Cine n-are dor în lume,/Să vină la mine anume:/ Că io am atîta dor/De pot vinde tuturor“ — transpus, cu înțelegere simpatetică desăvîrșită, de Basterra în idiomul frate spaniol.: „Quien el mundo no ha penas,/ Venga a saberlas de mí:/ Que yo tengo penas tantas“/ De poder vender a todos“.

Remarcabile sînt în acest context echivalențele pe care sensibilul și nefericitul poet spaniol le află „dorului“ românesc în spațiul spiritual și lexical iberic. Dorul României — **„România, sora noastră“** — cum exclamă Basterra — este **redat prin ample și semnificative corespondențe, în termeni spanioli pătrunzători, ca și nu mai puțin, prin portughezul saudade.**

Multitudinea fațetelor și semnificațiilor complexe ale „dorului“ românesc, Basterra — poetul, crede a le descoperi apoi în multiple vocabule spaniole din aceeași matrice, din aceeași arie semantică și pasională: alături de **penas** (să se rețină aici nuanțele pluralului) figurează **el ansia**, în sensul unei dorinți neliniștitoare — creatoare a complexului de **soledad**; trăirea inefabilului „dor“ românesc este îngemănată și cu la **comezón** ca și cu „truda“ și „dorința“ cuprinsă în **el afán.** Nu mai puțin apropiate i se par **el profundo anhelo** ca și **fuerte anoranza,** și nu în cele din urmă **deseo,** „dorința“ culminînd cu penetrantul **dolor,** cu derivatele sare **dolorido** și **doloroso.** Acestea, evocîndu-l, nu rare ori pe **mal** „suferință“. Toate configurează datele primordiale, esențiale ale „dorului“ românesc, analizat și redescoperit de poetul Ramón de Basterra, aici, pe meleagurile noastre, ca una din trăirile fundamentale specifice, ale umanismului românesc în concertul spiritualității universale.

GRIGORE TĂNĂSESCU

LA HOUSTON în Texas Medical Center

Abia ieșit pe ușa aeroportului internațional din Houston, mă întîmpină, neplăcut, căldura și marea umezeală a aerului. Deși e sfîrșitul lunii martie, aici domnește o vară toridă, ca într-un torid august românesc. E noapte, am de așteptat aproape o oră pînă cînd va veni să mă ia o mașină și stau pe o bancă, privind curios frenetica activitate desfășurată la unul dintre terminalele modernului aeroport. Exceptînd cele două ceasuri petrecute în imensul aeroport Kennedy din New York, care — pe o vreme ploioasă și întunecată — era pustiu și mohorît, acesta este primul contact cu lumea americană, despre care — ca orice european — auzisem și citisem atîtea. Sînt după 30 de ore de drum, dar nu simt deloc oboseala, drumul în sensul timpului alungînd somnul, așa cum mi-au povestit alții și cum simt că este adevărat. Remarcasem de-a lungul escalelor că — în condițiile călătoriei dirijate și programate — pasagerul, un fel de marfă, ajunge să parcurgă aproape jumătate de glob fără să respire aerul atmosferic, rămînînd prizonier al holurilor, tunelurilor și avioanelor, ce au toate aer condiționat și filtrat. Mă repezisem, nerăbdător, să gust aerul american, dar îl găseam neprimitor, fierbinte, sufocant. Aveam să aflu că orașul Houston, una dintre recentele mîndrii ale statului Texas, are — printre altele — și reputația de oraș foarte poluat, la aceasta contribuind marele trafic — caracteristic oricărui oraș american în plină dezvoltare — și vecinătatea cu oceanul, de unde aerul umed adaugă un „capac“ impermeabil și imobil peste aglomerarea de case, uzine și mașini.

Legat printr-un canal navigabil cu Oceanul Atlantic, Houstonul este în același timp port la Golful Mexic și oraș de cîmpie. Ocupat pînă nu de mult numai cu industria petrolieră și activitățile ei anexe, Houstonul a devenit recent și un mare centru industrial, comercial, financiar, spațial și medical. Un exod de oameni se îndreaptă către el, după moda americană a circulației rapid decisă și îndeplinită, căci — așa cum mulți mi-au relatat — în această țară, o familie își schimbă cu ușurință așezarea, traversînd continentul fără

prejudecăți, în căutarea unei slujbe mai bine plătite. „E foarte șic să fii astăzi texan“ — îmi spune un coleg de breaslă, el însuși mutat de curînd aici din Cleveland, oraș care moare încetul cu încetul și al cărui declin e grăbit de fuga celor care pînă nu de mult l-au locuit. Acest lucru este frecvent în SUA, viața și gloria unor orașe și teritorii fiind scurte și în directă legătură cu vitalitatea lor economică.

Pentru aproape o lună aveam să fiu martorul vieții medicale din acest oraș texan mîndru de progresul său recent și de destinul său ambițios. Centrul Medical al statului Texas are întinderea unui oraș, plasat în partea sudică a Houstonului, desfășurîndu-și viața și activitatea aproape independent de celelalte zone ale orașului. Despărțite de spații ample, pline cu verdeață, clădirile ce adăpostesc spitale, institute de cercetări, secții ale facultății de medicină și biblioteci se intercalează cu bănci, magazine, restaurante, hoteluri, cămine, și mai ales spații de parcare descoperite sau multietajate. Ca în toate orașele americane, parcarea autoturismelor reprezintă o problemă dificilă; primești de altfel și un pliant, cu o hartă și explicații privind locul unde poți să-ți lași mașina, condițiile și costul, bineînțeles după ce ți se urează „welcome to the Texas Medical Center“ și îți se înfățișează dificultățile pe care le are patrula Centrului Medical în a evita aglomerarea și a în asigura securitatea mașinilor. Dar nu e de mirare. Aici sosesc zilnic mii de pacienți din S.U.A. și din multe țări vecine sau îndepărtate, iar lor li se adaugă cîteva zeci de mii de salariați și studenți. Forfota mașinilor e mare și permanentă, în contradicție cu liniștea aleilor ce unesc clădirile medicale, traversînd frumoase peluze pe care zburdă simpaticele veverițe pitice.

Deși își are reprezentată la un înalt nivel profesional orice specialitate medicală, Centrul din Houston își datorează celebritatea internațională realizărilor obținute în domeniul oncologiei (M.D. Anderson Hospital and Tumor Institute) și cardiologiei — chirurgiei cardiace (The Methodist Hospital și St. Luke's Hospital). „Problema cea mai stringentă — ne spune prof. **A.C.Beall Jr.**, decanul vechii facultăți de medicină (Baylor Medical School) — este terenul. Nu mai avem spații suficiente pentru noile clădiri, pentru parcaje și cămine. Houstonul și centrul său medical se dezvoltă prea repede și dacă priviți imaginea panoramică din fotografia de pe perete, făcută prin anii '70 n-o să vedeți multe din clădirile pe care vi le pot arăta pe fereastră“. Prof. Beall a vizitat România în 1976, își aduce aminte cu plăcere de întîlnirea cu medicii români de la spitalul Fundeni și își propune să refacă această vizită, mai ales cînd îi spun cît de mari sînt progresele realizate în ultimii ani de chirurgia cardiacă românească, astăzi bine dezvoltată și practicată la nivelul exigențelor mondiale în spitalul Fundeni din București, sub conducerea prof. dr. doc. Ioan Pop D. Popa. „Ar fi foarte util să lărgim comunicarea dintre noi, să ne vizităm mai des reciproc și să ne cunoaștem mai bine. Medicii vorbesc aceeași limbă și distanțele geografice nu au nici o influență asupra preocupărilor lor. Sîntem gata să primim tineri medici români la specializare, căci noi înșine, actualii profesori vîrstnici din Houston, ne-am început ucenicia în alte centre medicale — ca Minneapolis, Cleveland, Baltimore, New-York — la vremea aceea mai dezvoltate“...

Particip la Congresul de chirurgie cardiovasculară al Societății internaționale „Michael De Bakey“, congres ce reunește specialiști din S.U.A., Franța, R.F.G., România, Grecia, Brazilia, Argentina, Mexic, Japonia și Irak. Comunicarea prezentată de clinica de chirurgie cardiovasculară Fundeni — „Tratamentul chirurgical al tumorilor cardiace mixomatoase“ — stîrnește interes prin experiența bogată și rezultatele obținute.

Profesorul **Michael De Bakey,** directorul clinicii de chirurgie cardiacă din spitalul Methodist, figură de vază a specialității, creator a numeroase procedee chirurgicale și unul dintre cei mai experimentați chirurgi din lume, se interesează de stadiul disciplinei în țara noastră: „Am fost invitat de mai multe ori în România de către prietenul meu prof. Pop D. Popa și numai timpul limitat m-a oprit pînă acum. Sper să o pot face imediat după Congresul internațional de la Atena“... În clinica pe care o conduce prof. De Bakey s-a efectuat prima operație coronariană din lume (dr. Garett, în anul 1964) dar istoria priorităților în acest domeniu acordă acest drept echipei Favaloro și Effler, din Cleveland, care a comunicat prima tentativă încununată de succes în efectuarea unui by pass aorto-coronarian în anul 1967. Faptul pare să fie curent în lumea descoperirilor medicale și gîndul mă duce la istoria încă neclarificată a descoperirii insulinei, în care nedreptatea făcută marelui savant român prof. Paulescu persistă și în zilele noastre...

Cu tot atît de mare interes am pătruns în clinica de chirurgie din St. Luke's Hospital, în care funcționează două instituții medicale foarte puternice: Texas Heart Institute și Texas Children's Hospital. Întreaga activitate medicală practică, de cercetare și pregătire a specialiștilor, este condusă de prof. **Denton A. Cooley,** figură faimoasă a chirurgiei, creditat ca cel mai mare chirurg din lume. Firește, eram curios să-l cunosc și am avut rapid ocazia să-i fiu prezentat prin intermediul binevoitor al prof. **Dan Mc Namara,** șeful clinicii de cardiologie pediatrică, personalitate de prim rang în domeniul bolilor congenitale ale copiilor. Prof. Mc. Namara a vizitat România în 1978 și de cum mă vede, sincer emoționat, mă întreabă ce fac cunoștințele sale din București: prof. Pop D. Popa de la spitalul Fundeni, prof. Mihail Antica de la spitalul Colțea, prof. Pompiliu Popescu de la spitalul Municipal. „Nu pot să uit România și Bucureștiul“, îmi spune. „Mai ales vizitele la Muzeul Satului, la Muzeul național de istorie și la Muzeul galeriilor de artă m-au impresionat foarte mult. Aveți în țara dumneavoastră comori de cultură și istorie impresionante. Deosebite amintiri păstrez de la Facultatea de medicină din București, despre oamenii de acolo și interesul lor pentru știința medicală. Țin minte că în discursul rostit la Facultatea de medicină din București, în sala aceea minunată cu portretele înaintașilor (sala de consiliu — n.n.) am ținut să spun că dacă ne veți vizita în S.U.A. putem să vă arătăm spitale minunate, echipate modern, cu specialiști de valoare, dar niciodată

o clădire atît de minunată ca vechea Facultate de medicină din București".

Prof. **Denton Cooley** mă primește ca pe un vechi prieten. Încerc să-i spun cît de mult mă bucur să-l cunosc personal, cît de mare este faima sa în lumea chirurgicală română, dar mă întrerupe amuzat, cu o modestie sinceră și cuceritoare. Se interesează de progresele medicinii românești. Mă invită să vizitez tot ce doresc în clinica sa, mă prezintă cîtorva colaboratori. Avea să-mi adreseze apoi, în fiecare dimineață, cîteva cuvinte prietenoase, întrebîndu-mă cu regularitate cum mă simt, ce doresc să mai văd și ce părere am despre serviciul pe care-l conduce. Acesta este un angrenaj de o extraordinară eficiență, în care se practică 30—40 de intervenții chirurgicale de mare amploare în fiecare zi, cu rezultate excepționale. Îl urmăresc operînd, pe el și pe colaboratorii săi cei mai apropiați și mai talentați (dr. Reul, dr. Hollman, dr. Duncan): muncesc din greu, de la 7 dimineața la 7 seara și reușesc să acopere un uriaș volum de muncă de mare responsabilitate. Colaboratorii mai tineri sînt acceptați în clinică în urma unei foarte severe trieri și în condițiile unei mari competiții. E o școală dură, dar rezultatele ei sînt vizibile și de invidiat. Numărul de operații pe cord deschis efectuate pe an în acest centru este de aproape 5000, probabil cel mai mare din lume.

Activitatea în spital este atît de bogată, încît nu știu ce să fac pentru a cîștiga timp. Aleg între serviciile de investigații, terapie intensivă și chirurgie, uitînd să mai fac pauzele de fumat, ajungînd la 5—6 după-amiaza fără să fi mîncat măcar un sandviș, obosit ca după un cros lung. Serile sînt în special destinate cititului. De altfel, Houstonul — oraș de oameni activi și muncitori — are o viață de noapte liniștită. Chiar în Downtown, unde se înghesuie marile construcții și numeroasele magazine, străzile devin de cu seară pustii, iar plimbările foarte nesigure. Toți cunoscuții m-au avertizat să evit după ora 20 mersul pe jos, neînsoțit. Se pare că în America plimbările îndrăgostiților sub clar de lună nu mai pot fi întîlnite decît la cinematograf, în filmele anilor '30.

Săptămînile au trecut aici ca zilele. Dar am putut cunoaște și admira viața și activitatea Centrului Medical al Texasului, remarcînd caracterul harnic, devotat și profund serios al medicinei americane moderne. Din acest loc — ca și din alte cîteva repurtate centre medicale, cum sînt Stanford California, Baltimore, Birmingham, Harvard Columbia University din New York — pornesc către toate colțurile lumii datele de experiență, rezultatele cercetărilor științifice, opiniile fondate ale unor oameni simpli, comunicativi și muncitori, pe care este o mare plăcere să-i cunoști la locul lor de activitate.

Zbor iar peste Oceanul Atlantic, de acum gîndindu-mă la cei ce mă așteaptă. Încep să-mi schițez punctele unei prezentări pe care, sînt sigur, mi-o vor cere colegii mei. Simt încă răcoarea aerului condiționat. Dar am și început să aștept momentul cînd voi respira aerul de la Otopeni și de pe drumul plin de verdeață prin care voi reintra în București...

Dr. MARTIN CONSTANTINESCU

Geto-dacii, ramura nordică a numerosului neam al tracilor, au creat o civilizaţie originală, care s-a dezvoltat pe puternicul fond multimilenar tracic. Moştenirea tracică a constituit de fapt factorul fundamental, hotăritor, al permanenţei, al continuităţii etnice şi culturale, pe aceleaşi meleaguri, pe care au locuit tracii şi, apoi, descendenţii lor direcţi, geto-dacii, iar după procesul romanizării, daco-romanii şi poporul român, născut pe vatra vastă a Dacoromaniei, din contopirea dacilor cu romanii. O primă trăsătură esenţială a civilizaţiei geto-dace este caracterul său autohton. Ea a luat naştere din dezvoltarea neîncetată a străvechilor unităţii de neam şi al entităţii culturale şi apoi politice, în vremea lui Burebista. Încă din sec. VII—VI î.e.n. se şi conturează o unitate de cultură materială şi spirituală, pe care arheologii o numesc cultura Basarabi, după o localitate din judeţul Dolj. Din punct de vedere al răspîndirii geografice a acestei culturi, ea acoperă aproape în întregime spaţiul pe care se vor dezvolta ulterior geto-dacii, ajungînd spre vest pînă dincolo de Tisa şi către răsărit pînă la Nistru, iar spre sud-est pînă în ţinutul vest-pontic. Pe acest fond etnocultural tracic şi carpato-danubiano-pontic se vor ridica geto-dacii, pe care lumina izvoarelor scrise — prin Herodot — îi vor surprinde spre sfîrşitul sec. VI-lea î.e.n. şi în sec. V î.e.n., cînd părintele istoriei îi va numi pe geţi «cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci», ei fiind singurii care s-au opus cu armele în 514 î.e.n. împotriva «Marelui Rege» al perşilor — Darius I, pentru păstrarea independenţei. Aceste virtuţi ale geto-dacilor, pe care le aprecia însuşi istoricul grec Herodot, au rămas trăsături permanente ale spiritualităţii lor şi, implicit, ele constituie o altă latură a originalităţii civilizaţiei geto-dacilor, în raport cu alte neamuri ale antichităţii şi chiar cu lumea mediteraneană greco-romană.

În domeniul culturii materiale, geto-dacii au contribuit la realizarea neîncetatului progres în dezvoltarea Europei proto-istorice. Este suficient să ne referim, de pildă, pentru moment, doar la metalurgia fierului, asupra căreia a apărut o interesantă monografie a cercetătorului clujean I. Glodariu, ca să ne putem face o imagine şi mai clară despre aportul real pe care l-au adus geto-dacii la îmbogăţirea tezaurului civilizaţiei europene, produsele atelierelor lor stînd alături, prin mulţimea, diversitatea şi tehnologia superioară a lor — de cele greceşti, romane şi celtice. Făurarii geto-daci au creat unelte, arme şi podoabe de o rară originalitate, unele rivalizînd cu acelea ale sudului. De asemenea, şi în domeniul ceramicii întîlnim produse de o rară frumuseţe. Ne referim în primul rînd la categoria de vase pictate, ca cele de la Grădiştea Munce-

DESPRE ORIGINALITATEA CIVILIZAŢIEI GETO-DACILOR

lului şi de la Ocniţa-Vîlcea. În ornamentarea acelor vase se păstrează sistemul decorativ geometric, de străveche tradiţie tracică, dar se întîlnesc şi elemente care atestă o influenţă din afară. De altfel, geto-dacii au fost receptivi faţă de influenţele străine, dar totdeauna acestea au fost modelate potrivit gustului şi nevoilor proprii: şi acesta este un alt aspect al originalităţii civilizaţiei geto-dacice. Chiar formelor de vase preluate după modelele elenistice-romane li s-au adăugat elemente tradi-
tracică, dar se întîlnesc şi elemente care atestă o influenţă din afară. De altfel, geto-dacii au fost receptivi faţă de influenţele străine, dar totdeauna acestea au fost modelate potrivit gustului şi nevoilor proprii: şi acesta este un alt aspect al originalităţii civilizaţiei geto-dace. Chiar formelor de vase preluate după modelele elenistice-romane li s-a adăugat elemente tradi-
ţionale. În domeniul arhitecturii civile, religioase şi militare întîlnim o atare îmbinare armonioasă şi originală a elementelor de veche tradiţie cu cele venite din afară, în special prin civilizaţia elenistică. Monumentalele sanctuare de la Grădiştea Muncelului reprezintă tot ce este mai impunător şi original în Europa acelor vremuri, din sec. I î.e.n. şi cu deosebire din ultimul secol al Daciei libere. Pe planul relaţiilor economice, geto-dacii au dezvoltat un schimb foarte susţinut mai întîi cu grecii, apoi cu romanii. Numeroasele importuri romane precedînd cu aproape două secole cucerirea Daciei şi ele fac dovada înaltului nivel al civilizaţiei geto-dacice, al economiei geto-dacilor. Pe măsura dezvoltării forţelor de producţie şi intensificării schimburilor comerciale, geto-dacii au creat o monetărie proprie, originală, inspirîndu-se în prima etapă, moneda greco-macedoneană şi apoi, ca urmare a înaintării romanismului spre Dunăre şi Carpaţi, începînd să imite moneda republicană romană, care devine, în vremea lui Burebista, moneda unică a lumii geto-dace, ceea ce subliniază şi în domeniul economiei şi comerţului, caracterul centralizat, unificat, al statului întemeiat de marele Burebista. În Dacia preromană a existat o viaţă economică foarte prosperă. Numărul considerabil al monedei Romei republicane descoperite în Dacia — aproximativ 25.000 — arată nu numai marea prosperitate şi circulaţia de bunuri în sistemul schimbului intern pe bază de monedă, dar mai ales includerea Daciei în circuitul economic universal de atunci, care era cel roman, dar ca o entitate economică şi politică distinctă, independentă.

În conţinutul civilizaţiei geto-dace sînt de menţionat şi manifestările din domeniul artei, în care geto-dacii au creat adevărate opere. În perioada clasică a civilizaţiei geto-dace — adică în vremea lui Burebista şi a regilor ce i-au succedat pînă la Decebal — regele erou, se dezvoltă o artă originală, care se sprijină pe etapa anterioară, geto-dacă, din secolele IV şi III î.e.n., cînd aristocraţia locală a creat o adevărată artă princiară, de o rară originalitate.

Geto-dacii s-au impus în faţa altor popoare ale antichităţii prin creaţiile lor proprii, originale, cît şi prin spiritul de unitate şi independenţă. Ei nu au aparţinut acelei «Barbaricum», şi nu au fost cu nimic mai prejos faţă de lumea clasică greco-romană.

Prof. dr. doc. DUMITRU BERCIU
Membru al Academiei de Ştiinţe Sociale
Directorul Institutului de Tracologie

CETĂȚI GETO-DACE cu nume de zeități

Simbolul merge mai departe decît actul, explică fiecare din gesturile noastre în termeni de mecanică eternă

MARGUERIT YOURCENAR

Intr-un articol recent „Zeii Dacilor pe efigii monetare" analizam apariţia sistematică a zeităţilor tradiţionale de origine tracică îndepărtată, care prin fenomenul de transsimbolizare apar pe moneda geto-dacilor după modelul grec macedonean (de tip tetradrachmă), în prima fază între anii 250—90 î.e.n. și anii 100 î.e.n. - 50 e.n. în a doua fază, după modelul roman republican în special (de tip denar).

Dacă pe moneda dacică tribală apare numai reprezentarea zeilor tradiţionali: Artemis și Apollo, Dionysos și eroul Heracles, precum și zeitatea politheă „Janus Cronos Zalmoxis", înseamnă că în Dacia Preromană exista un cult puternic numai pentru aceste zeităţi. Implicaţia este extraordinară. Înseamnă că acestor zeităţi le erau dedicate sanctuarele de cult din vestitele cetăţi dacice!

În munţii Orăștiei s-au descoperit sanctuarele cele mai mari și mai numeroase din lumea dacă: sanctuarele rectangulare în calcar și lemn (Costești, Blidaru, Piatra Roșie, Sarmis) sau de andezit (Sarmis), precum și sanctuarele circulare în andezit (Sarmis) sau calcare (Feţele Albe). Se știe azi cu precizie că citadela de la Costești exista deja la sfîrșitul secolului II î.e.n.

Concentrarea acestor sanctuare la Sarmis ar justifica identificarea acestei înălţimi cu Kogaionon — muntele sacru al Dacilor de care vorbește STRABO VII, 3,5 (Hadrian Daicoviciu). Mai tîrziu Ptolemeu vorbește de Sarmizegetusa dîndu-i epitetul de basileion.

Sanctuare asemănătoare celor din Sarmizegetusa sînt și la Bîtca Doamnei, Barboși, Piatra Craivii și Pecica. O problemă de discutat după aceste implicaţii amintite sumar, ar fi următoarea: pe care dintre numeroasele cetăţi dacice amintite de Ptolemeu, geto-dacii precum lumea antică greco-romană lîngă care trăiau, nu le-au dedicat, nu le-au numit cu numele zeităţilor lor tradiţionale al căror cult îl practicau la acea dată cu teonime?

Deci problema s-ar pune astfel: au existat oare nume de cetăţi dacice (toponime) care ar fi posibil să fi derivat din teonime? Și care sînt acestea? Trebuie discutate simbolurile lingvistice

Apollo și Artemis monedă greacă (289 î.e.n.)

Apulo și Sarmis monedă geto-dacă (200 î.e.n.)

Apolo Hiperboreul

Sarmis — getica (pe acelaşi tip [illegible])

Sarmis (pe tiparul monetar «Tulgheş — Copăceni»)

unde descoperim teonime şi în al doilea rînd materialele arheologice descoperite în aceste „DAVE" şi interpretarea lor tot cu ajutorul simbolurilor antice.

Începem cu toponimul care ni se pare cel mai uşor de interpretat în sprijinul tezei noastre: cetatea dacică APULON APULUM (Ptolemeu, Geogr. III. 8,4) identificată azi cu Piatra Craivii şi care în epoca romană se mută la APULUM — ALBA IULIA de mai tîrziu. Cetatea a fost construită şi locuită de puternicul trib al APULILOR

Zeul Apollo Hiperboreul, (Bora = munte în Macedonia) de origine tracică îndepărtată (Pindar şi Homer) este unul din principalii zei cultivaţi de daci, alături de sora sa geamănă Artemis, cărora strămoşii noştri geto-daci trebuie că le-au ridicat primele sanctuare.

Tocho Spiridonov în „Geografia istorică a spaţiului trac între sec. XIII—III î.e.n.", vorbind de geţii din nordul şi sudul Dunării remarcă unele date arheologice care demonstrează repartizarea plăcilor rituale cu imaginea lui Apollon, protectorul localităţilor şi al populaţiei, ce corespunde cu aria de răspîndire a acestora (El. Goieva, Vekove, 1974, 1 p. 68, Sqq).

Este logic să legăm etimologia cetăţii APULON de modelul grec: APOLLONIA, atît de frecvent chiar în spaţiul traco-illir (Apollonia PONTICA precum şi cea ILLIRICA) şi nu de unul din atributele lui APOLLO de zeu puternic, etc.

Deci:	(grec)	(geto-dac)	(geto-dac)	(daco-roman)
	APOLLO	APULO	APULON	APULUM

Cetatea APULUM se dezvoltă mai ales în epoca romană şi bogatul material arheologic găsit demonstrează strălucirea cetăţii Apulilor dedicată zeului lor tradiţional **APULO HIPERBOREUL.** Desigur că şi în alte cetăţi şi în special la Sarmizegetusa trebuie că în unul din sanctuare, Apulo Hiperboreul îşi afla altarul său şi posibil şi reprezentarea figurativă. De numele lui Apollo se leagă la greci numele lui Hellios-Soarele, adorat de greci în special în insula Rodos unde a existat şi gigantica statuie a acestuia socotită în lumea antică una dintre cele şapte minuni ale lumii. Monedele rodiene cu reprezentarea acestuia au circulat în cetăţile greceşti vest-pontice şi chiar pe teritoriul getic. Dar în special ceramica de Rodos a pătruns nu numai în polisurile vest-pontice, dar şi în davele getice; asemenea cupele deliene. Cupele deliene au fost imitate de ceramica getă.

Asociaţia dintre zeul Apollo şi Helios zeul Soarelui se făcuse încă din antichitate la greci şi chiar la traci. Iată de ce nu ne miră cînd izvoarele antice scrise (**Diodorus SICULUS,** XXI, 12), menţionează cetatea HELIS drept capitala regelui get DROMICHAETES cu variantele (DORICETIS DORIS) care învingînd pe celebrul LISIMACH diadochul Traciei îl duce în capitala sa din Valea Argeşului (ORDESSOS), unde îl tratează nu ca pe un învins, ci ca pe un prieten. Ni se pare că această cetate HELIS = cetatea Soarelui, trebuie identificată pe Valea Argeşului şi nu în altă parte.

În epoca romană, de la teonimul sol egal Hellios, nu se poate ajunge logic uşor la toponimul get sorn, străvechiul Helis? Soarele nostru nu derivă tot de la anticul sor? Poate că cetatea

Popeşti pe Argeş să fie anticul HELIS şi nu ARGEDAVA sau SARGEDAVA, una din reşedinţele lui Burebista pe care e mai logic să o identificăm la rîndu-i la Costeşti, aşa cum sugerase C. Daicoviciu. În orice caz, vetrele solare şi mai anticele care solare din bronz sau ceramică găsite în împrejurimi, ceramica cu motive solare de acolo (Popeşti) şi dimprejur, medalionul de aur cu reprezentarea posibilă a unui **„APULO-HELIS"** ca şi pe falerele de la Herăstrău sau fibulele de la Coada Malului să capete o semnificaţie logică şi să demonstreze acest cult al lui „APOLLO-HELLIOS" şi în Cîmpia Getică.

Deci **HELLIOS HELLIOPOLIS HELLI (OPOLI)S HELIS pare să fie un al doilea toponim deriavt de la un teonim.**

După această primă încercare de a demonstra că geto-dacii au avut şi cetăţi (toponime) al căror nume a fost derivat de la teonime, şi am stabilit în această categorie cetăţile APULUM şi HELIS, să ne ocupăm de nodul problemei, de complexul de cetăţi cu sanctuare religioase al Sarmizegetusei, capitală Daciei şi centrul religios al acesteia.

De la început ni se pare că toponimul SARMIZEGETUSA, cuvînt compus, ascunde un mister (simbol criptic) şi acest mister (simbol hermeneutic) mi se pare a fi prima parte a denumirii capitalei Daciei Mari — Sarmis. Iată poate cel mai frumos cuvînt care ne-a rămas de la Daci. Ce-ar putea oare semnifica? În nici un caz nu putem să dăm o explicaţie plauzibilă pornind de la presupusul „zeget". Să utilizăm o primă analogie. Capitala Greciei în epoca sa de maximă glorie a fost ATHENA, de la numele zeiţei PALLAS ATHENA; capitala regatului trac al odrizilor a fost la un moment dat SEUTHOPOLIS după numele unei dinastii de suverani (regi) etc.

Capitala Daciei Mari Sarmizegetusa ce semnificaţie hermeneutică ascunde? Să încercăm o sumară analiză a simbolului lingvistic pornind totdeauna de la modelul grec adoptat de lumea geto-dacică prin (abreviere) fenomenul de transsimbolizare: ARTEMIS AR (TE) MIS ARMIS (S)ARMIS SARMIS. **Apariţia literei s înaintea lui ARMIS este un fenomen de simplă aspiraţie dialectală** (Nic. Densuşianu), iar abrevierea particulei (TE) din ARTEMIS se explică prin fenomenul de disimilaţie la adăugarea particulei atributive GETE. Deci la această primă şi sumară analiză lingvistică splendidul cuvînt SARMIS ar deriva de la numele zeiţei ARTEMIS (modelul grec de transsimbolizare).

Denumirea de zeiţa Bendis la Tracii din Sud similară cu Artemis la greci şi atestată de Platon la aceştia (cultul lui Bendis introdus în coloniile trace din Pireu) precum şi rarele mărturii ale cultului acesteia în Tracia de Sud, dincolo de Haemmus printre care şi denumirea semnificativă de BENDIS PARA = satul lui Bendis, nu le găsim atestate de izvoarele literare în Dacia, în nici o parte, prin nici o menţiune, oricît de modestă ar fi fost aceasta! De-abia autorii moderni din epoca contemporană presupun că, în tezaurele arheologice se descoperă existenţa singurei zeiţe la geţii din perioada preromană: pe monedă, pe obiecte de artă — aplice de bronz, etc — se utilizează numele de „Bendia", atribuindu-le acesteia. **Este o eroare!** Ele ar trebui să fie atribuite lui SARMIS, denumire găsită de noi. Dar să ana-

Apolo (pe tipul monetar «Tulghieş — K[illegible]»)

S[illegible] (pe tipul monetar «Orad[illegible] — Pet[illegible]»)

Sarmis-Diana pe moneda dacă de tip denar roman rep

lizăm lingvistic, mai departe, teonimul SARMIS. Cuvîntul Sarmizegetusa pare a fi un cuvînt compus. Iată cum ne explicăm noi derivația sa: SARMIS = TEONIMUL SARMISSAR MIZE-ZARMIZE-GETE = TOPONIM. Variante: SARMIZEGETUSA ZARMIZE GETUZA = capitala regilor daci de la Burebista la Decebal. În cuvîntul compus (a duce parte) noi credem că **particula atributivă: GETE sau GETUSA** nu poate avea altă semnificație decît: a geților, getica.

Rezumăm: ARTEMIS GETE AR (TE)MIZE-GETE disimilație (S ZE)
ARMIZEGETE (S)ARMIZEGETE
SARMIZEGETE SARMIZEGETUSA
(S Z)
ZARMIZEGETE ZARMIZEGETUSA
ARTEMIS ARMIS **SARMIS**

O analogie plauzibilă este toponimul DINOGETIA pe care-l vom discuta mai departe.

În preajma SARMIZEGETUSEI mai găsim unele denumiri vechi care probabil derivă de la aceasta, avînd un înțeles mai limitat, astfel:
(SARMIGETE-DAVA)
SAR-GE-DAVA probabil reședința lui Burebista de la Costești și probabil și reședința tatălui său, SAR-GETIA (apa Grădiștii) și poate chiar: ZARMI-SARA GARMI-SARA GERMI-SARA = (Băile Geoagiu).

În concluzie numele capitalei dacilor SARMIZEGETUSA pornește de la teonimul SARMIS= = ARTEMIS (A-TE-MI-TE) și nu poate avea altă explicație decît: **„SARMIS vatra și sanctuarul geților“, precum „Athena“ la greci și „Roma“ la romani.** Aceasta explică de ce Sarmizegetusa devine și capitala dacilor și centrul religios al acestora.

În numeroasele sanctuare ale Sarmizegetusei se găseau probabil și reprezentările figurative ale lui SARMIS și APOLLO HIPERBOREUL și HELIS și DIONISOS sau DIONIS sau DION și IRAKLEON sau IRA și probabil A-RES-KANDAON, zeul războiului, pe care nu-l găsim reprezentat pe moneda dacică tribală decît indirect prin simboluri secundare (teme de luptă): simbolul lupului, taurin, capul dușmanului sub ocol, etc. Numele de KANDAON (ELIADE), zeul războiului la unele triburi tracice din sud, nu este sugerat de nici o reprezentare figurativă umană pe monedă, afară de cazul cînd pe moneda dacică de tip PREJIBLEA prezența din abundență a siglei K nu ar semnifica abrevierea cuvîntului KANDAON. În orice caz singura monedă dacică tribală cu simbolul taurin în spatele călărețului are întotdeauna prezentă și sigla K. Dar aceste atribute ale zeilor suferă și ele o evoluție, ba aceștia și le mai împrumută între ei. Vulturul lui Zeus, lupul lui Apollo, ursoaica lui Artemis, bufnița Atenei, amintesc acum doar o epocă străveche în care fiecare din aceste animale fuseseră ele însele obiect de cult.

Dar, pentru a credita noțiunea că SARMIS = = ARTEMIS, trebuie să discutăm și **mitul așa numitului rege SARMIS,** întemeietorul ipotetic al cetății Sarmizegetusa, legendă care a circulat în Transilvania începînd din secolul al XVI-lea. Această legendă se găsește pe larg discutată în **Dacia preistorică** a lui Nic. Densușianu. Rezumînd reiese că o serie de cercetători transilvăneni (Steph. Zamosius, Soterius, Hene, Neugebaur) s-au ocupat cu studiul unor monede de argint și aur găsite în preajma Sarmizegetusei și la Turda pe care le sistematizează în două tipuri: primul tip ar reda pe avers un profil bărbos la dreapta cu legenda ARMIS BASIL și pe revers o cetate cu creneluri sau un altar, avînd pe zidul de la intrare în dreapta o siluetă umană și la stînga o protomă de măgar. Pe pavaj în fața cetății două săbii încrucișate (?) Un al doilea tip ar reda pe avers două capete unite în profil la dreapta și la stînga pe un gît comun (copie stîngace probabil a monedei ianiforme (?). Pe revers o broască țestoasă(?) Sau un porc mistreț(?) Sau un scut cu lance-săgeată(?) cu legenda SARMIS BASIL. Unele din aceste monezi ar fi fost de argint, altele de aur.

Franz Hene în **Hermannstadt 1836** le comentează că ar fi aparținut unui presupus rege SYRMUS a cărui primă capitală ar fi fost SARMIS. **Acestor cercetători transilvani le răspunde Arneth în 1851.** Într-o comunicare făcută Academiei de Științe din **Viena,** părerea sa este că aceste monede cu legenda Armis sau Sarmis sînt niște falsuri monetare și istorice, necunoscîndu-se nici un rege dac cu numele de Sarmis. Ne **asociem părerii lui Arneth,** deoarece reproducerile grafice făcute după aceste monede sînt stîngace, tematica este cu totul fantezistă și aberantă, nu au nici o contingență cu tematica epocii. Faptul că Nic. Densușianu dă crezare legendei existenței unui ipotetic rege Armis sau Sarmis după ce discută chiar critica făcută de consilierul Arneth la Viena în 1851 nu schimbă nimic din datele precare ale problemei. Mitul de sfîrșit și început de ev al unui ipotetic rege Armis sau Sarmis la Sarmizegetusa rămîne o mistificare.

Dar să ne întoarcem la unica zeitate feminină, adorată se pare de geto-dacii acelei epoci eroice de făurire a Daciei mari, care au ținut să-și numească capitala cu numele teribilei „SARMIS REGINA“. **Folclorul românesc a păstrat sărbătorirea anticei SARMIS în sărbătorile primăverii din luna mai = ARMINDEN** (S)ARMI(ZE) și care nu are nici o contingență cu Sf. EREMIA, a cărui sărbătorire a fost grefată ulterior, în epoca creștină. Ipostaza sa din epoca romană **„DIANA-REGINA“ s-a păstrat și ea în folclor sub forma sărbătorii „SÎNZIENELOR“.** Găsirea la Costești, Piatra Craivii, Piatra Roșie și în alte părți a unor reprezentări figurative feminine în bronz sub formă de aplice, nasturi, pectorale, etc., sugerează **imaginea posibilă a zeiței SARMIS și nu BENDIS.**

Despre stilistica artistică a zeiței SARMIS de la Piatra Roșie arheologul american **Paul Mac Kendrick** autor al monografiei „Pietrele Dacilor vorbesc...“ se pronunță astfel: „Dovada a ceea ce puteau înfăptui artiștii autohtoni atunci cînd știau și le plăcea ceea ce voiau să facă ne-o produce imaginea zeiței „Bendis“ (ARTEMIS) de la Piatra Roșie“.

O medalie „apocrifă“ de tipul octodrachmă de argint reprezentînd pe avers imaginea probabilă a marelui rege Burebista, constructorul știut al cetății în piatră Sarmizegetusa, publicată în revista „Noi Tracii“ (1980, Milano), prezintă pe revers legenda în litere grecești „S.Z.D.M.“ pe care noi am interpretat-o astfel: **„S(ARMI)Z(E-GETUSA)-D(ACICA)-M(EGISTI)“** care și ea vine în sprijinul noilor noastre ipoteze.

Într-un articol, „Despre Cosonii de aur“, am explicat legenda B. COSON ca provenind probabil din numele regelui dac COMOSICUS, urmaşul marelui Burebista după interimatul probabil de mai puţină durată al marelui preot şi în cele din urmă rege — DECENEU.

COMOSICUS COMOS (ICUS) **COSON prin fenomenul lingvistic de abreviere şi metateză cu pronunţie simpatetică** COSON reprezintă genitivul plural? şi semnifică un nume dinastic? De altfel CORYLLUS sau SCORILLUS sau SCORILO, unul din urmaşii lui COMOS(I)(CUS)COSON este tatăl lui DECEBAL. Şi aici **adăugarea literei S înaintea lui CORYLLUS se face prin simplă aspiraţie dialectală ca şi în etimologia numelui SARMIS.**

Impulsul iniţial dat de discutarea modelului monetar grec de transsimbolizare în lumea geto-dacică cu orizontul său lărgit considerabil prin precizarea importanţei pe care strămoşii noştri au acordat-o în acea perioadă zeilor tradiţionali de origine tracică îndepărtată, alături de reforma esenţială a zamolxismului, ne-au deschis perspective extraordinare pentru studiul compunerii unor teonime şi toponime în limba dacică şi pentru semnificaţia sanctuarelor din davele geto-dacice şi mai ales din **complexul de cetăţi din munţii Orăştiei pus în întregime sub patronajul teribilei „SARMIS REGINA“ — vatra cetate a statului dac centralizat sub nemuritorul Burebista.** Sîntem siguri că urmînd această cale vom putea reconstrui **ACROPOLA SARMIZEGETUSA.** Sîntem siguri de asemenea că hermeneutica a deschis în viitor şi perspective noi de studiu al toreuticii geto-dacice din această perioadă, din tezaurele arheologice prezente şi viitoare; pentru o cunoaştere mai adîncă, mai precisă a spiritualităţii „geţilor nemuritori“, căci „semnele simbolice reprezintă treapta cea mai înaltă de dezvoltare a proceselor de semnificare şi expresia superioară a victoriilor pe care cultura le-a repurtat asupra naturii“ (Solomon Marcus „Semne despre semne“ Bucureşti, 1979, pag. 13).

GABRIEL ILIESCU

Apulo pe moneda dacă de tip denar roman rep.

Însemne fundamentale ale vredniciei

Unealta, instalaţia, munca. Trei elemente constitutive ale unui capitol introductiv la istoria civilizaţiei poporului român. Stăpînul lor, omul, factor creator de civilizaţie şi cultură, în raporturile sale cu natura, într-o largă perspectivă istorică. Elementele naturii transformate în bunuri esenţiale vieţii datorită folosirii forţelor naturale şi a forţelor umane, cu ajutorul uneltelor. Cuprinse într-o viziune sistematică, datorită captării inventarului instrumental de o impresionantă varietate şi diversitate tipologică la nivelul experienţei de cunoaştere, de deprinderi, de descoperire şi exploatare a celor mai diferite forţe motrice, mijloacele de muncă folosite pe acest spaţiu geografic ne dau dimensiunea cuprinzătoare a milenarei civilizaţii a românilor, a continuităţii şi specificităţii ei. Pentru cercetătorul etnograf, cunoaşterea fenomenului presupune un travaliu interdisciplinar, de mare intensitate ştiinţifică. El are astfel de înregistrat toate izvoarele care oferă informaţii în această direcţie, de descifrat caracteristicile tipologice şi de încadrat un uriaş material factologic general constituit, raportat la procesele de muncă, la sistemele energetice (uman, animal, caloric, eolian, hidraulic etc.) şi la categoriile instrumentale de bază (unealtă, instalaţie simplă, instalaţie mecanică dezvoltată, maşină-unealtă, agregat tehnic modern).

Cel ce a făcut o temeinică incursiune în sistemele instrumentale şi energetice ale poporului român este dr. CORNELIU BUCUR, şeful secţiei de etnografie a Muzeului Brukenthal. Lucrarea sa de doctorat a abordat această temă; seriozitatea, rigoarea ştiinţifică, bogăţia materialului documentar analizat constituie tot atîtea argumente care l-au determinat pe reporter să se apropie de un subiect ce nu-i fusese familiar pînă atunci decît în structurile lui exterioare, subiective.

Cu convingerea că o discuţie cu autorul studiului ar putea reţine atenţia cititorilor, i-am adresat acestuia prima întrebare:

— Care a fost firul călăuzitor, metoda ce a stat la baza studierii vechimii, continuităţii şi caracterului specific al creaţiei tehnice populare?

— Pe planul sintezei şi al interpretării culturologice, tema obligă la o interpretare comparatistică în spaţiu şi genealogică în timp, pentru descifrarea continuităţii şi a discontinuităţii, a originalităţii sau universalităţii echipamentului tehnic care formează cea mai valoroasă zestre de civilizaţie a fiecărui popor. O asemenea preocupare, aflată încă în stadiu incipient în literatura românească de specialitate, preponderent etno-

logică și mecanică, are un dublu scop: științific și practic. Pe plan gnoseologic este posibilă identificarea cu rigurozitate științifică a pragurilor de progres tehnic și de civilizație în istoria poporului român (cunoașterea infrastructurilor tehnice în diferite epoci istorice fiind indispensabilă caracterizării epocii respective), dar, din punct de vedere ergonomic, se dobîndește o perspectivă generoasă, mereu novatoare, privind exploatarea optimizată a celor mai diferite soluții sau echipamente tehnice, în conformitate cu parametrii specifici fiecărui proces de muncă, de unde și posibilitatea reintegrării în circuitul economiei contemporane a unor sisteme tehnice din patrimoniul civilizației populare, considerate pînă mai ieri depășite, anacronice sau chiar uitate. Considerentelor științifice și aplicative li se adaugă cele de ordin cultural, investigarea, evidența și conservarea precum și o cît mai deplină valorificare instructiv-educațională. Sînt coordonate generale absolut indispensabile ale investigării fenomenelor de creație tehnică, a faptelor de civilizație: între acestea cea mai importantă în etapa actuală este cercetarea întregului sistem instrumental, prin metoda sincronică, de coloratură etnografică, sau diacronică, de esență istorică. Acestea nu trebuiesc privite «stricto sensu»; lor li se poate asimila și perspectiva semantică, terminologia instrumentală jucînd un rol important în stabilirea originilor și direcțiilor culturale de orientare a civilizației populare.

— Pentru care din metode ați optat la început?

— O primă investigare am efectuat-o din perspectiva sincronică, pornind de la testamentul lui Simion Mehedinți (1920), potrivit căruia «acela care vrea să-și dea seama științific despre elementele civilizației unui popor și să cerce a-l caracteriza ca o variantă a omenirii, trebuie să culeagă cu cea mai mare îngrijire uneltele muncii sale». Am identificat, printr-o minuțioasă cercetare etnografică, deopotrivă în biografia de specialitate, cît și în numeroase colecții muzeale de pe întreg cuprinsul țării, peste 400 instalații utilizate în civilizația populară la nivelul secolelor XIX—XX, pe care le-am clasificat după criteriile sus-amintite. A rezultat astfel un tablou taxonomic, unic pînă în prezent în literatura etnologică europeană, care ne permite o analiză atentă și unele concluzii de cea mai mare importanță pentru istoria civilizației poporului nostru.

— Care ar fi concluzia cea mai revelatoare?

— Pe plan obiectual, civilizația românilor se caracterizează printr-o impresionantă diversitate, acoperind practic totalitatea sectoarelor productive specifice unei civilizații sedentar-agrare milenare. Mijloacele de muncă pentru prelucrarea materiilor agro-cerealiere formează marea majoritate a materialului analizat. Sistemul instrumental al instalațiilor tradiționale de pe teritoriul României este unul dintre cele mai complete din lume, dovedind o vechime considerabilă care a condus prin decantarea permanentelor acumulări rezultate din propriile invenții, dar și din numeroase împrumuturi, la realizarea celor mai complete tipologii instrumentale europene. Ea atestă continuitatea neîntreruptă de viață și de activitate în aceeași vatră istorică, în

Moară de vînt căciulată (com. Beștepe jud. Tulcea); în dreapta, Moară de vînt cu pînze (sat. Curcani, com. Negrești, jud. Constanța).

Dirstă cu un val și vîltoare (com. Moeciu de Sus, jud. Brașov).

pofida tuturor vicisitudinilor, a românilor și strămoșilor lor dacii și romanii, continuitate etnică din care s-a născut o continuitate instrumentală. Capacitatea de sinteză la scară continentală a dat adevărata esență a originalității civilizației tehnice a românilor, în ea regăsindu-se în egală măsură valori din lumea orientală și occidentală, într-o expresie culturală proprie care evidențiază forța de creație a poporului nostru, chiar și în cazul asimilării unor valori difuzate la scara continentului.

Disponibilitatea pentru progres tehnic, asociată cu aplicația — recunoscută de numeroși străini — pentru creația tehnică a românilor, este ilustrată de marea varietate tipologică, aproape zonală în cadrul a numeroase serii și categorii de instalații care probează o știință deosebită de adaptare la particularitățile locale, specifice acelorași soluții tehnice. S-a vorbit pe bună dreptate de o adevărată școală politehnică în civilizația poporului român.

— Calitatea diferențială a instrumentarului analizat demonstrează o ierarhizare a nivelelor de specializare a producției. Ea probează o evoluție istorică necontenită, condiționată de legile progresului tehnic și demografic, stimulată de schimbul de valori materiale și umane. Prin ce este ilustrată această corelare în cadrul structorilor ocupaționale ale românilor?

— Parafrazînd dictonul lui March Block, «unealta a creat meșteșugul», am putea afirma că la baza progresului înfăptuit de-a lungul secolelor în funcție de o mare particularitate și diversitate zonală și poate chiar locală, în structura ocupațională a românilor a stat posibilitatea perfecționării tehnice a inventarului de unelte și instalații potrivit nevoilor societății și organizării social-politice din fiecare epocă istorică dată.

— Ce v-a dezvăluit cercetarea cu ajutorul datelor istorice?

— Sub raport diacronic, analiza interdisciplinară și coroborarea materialelor arheologice, istorice, lingvistice privind instrumentarul realizat în decursul celor două milenii, cu studiile mecanice privind structurile tehnice ale acestor echipamente, adeseori chiar cu documente de artă antică și medievală, mi-a permis cîteva concluzii de cel mai mare interes științific:

- Fundamentarea civilizației milenare a românilor pe un considerabil patrimoniu tehnic aparținător fondului autohton geto-dacic, caracterizat prin originalitatea creației (cazul cuptoarelor de redus minereu feros și al cuptoarelor ceramice) și disponibilitatea asimilării rapide a invențiilor de circulație universală (cazul morii de mînă rotative, al roții olarului, al brăzdarului din fier la plug etc.).
- Străvechimea utilizării energiei hidraulice, a forței cinetice a cursurilor repezi a apelor de munte, la prelucrarea țesăturilor de lînă, fapt demonstrat în mod peremptoriu de supraviețuirea ștezei, numită în zonele încorporate în secolul al II-lea e.n. provinciei romane și vîltoare. Biligvismul acestei prime instalații hidraulice exploatată încă de la sfîrșitul mileniului 1 î.e.n. (șteaza este un termen dacic, iar vîltoarea termenul roman), demonstrează sincretismul civi-

Moară în șase cinturi (sat. Gălesoaia, com. Ciinic, jud. Gorj).

Povarnă cu roata de apă (com. Sîrbești, jud. Gorj).

lizației daco-romane și permanența acestui procedeu arhaic timp de peste două mii de ani.

● Latinitatea instrumentală fundamentală în civilizația tehnică populară românească, dovedită de covîrșitoarea proporție a cuvintelor de origine latină pentru procesele de muncă, procedeele tehnice și instrumentarul tradițional.

● Superioritatea echipamentului tehnic al Daciei romane, la nivelul tehnicii din întregul imperiu roman, exemplificată prin introducerea drenajului galeriilor miniere, aurifere cu roți elevatoare, de genul celor descoperite la Ruda și Roșia, prin introducerea morii hidraulice pentru măcinat cereale, descoperită la Napoca, Apulum și Micia și a morilor cu tracțiune animală de tip pompeian, descoperite la Porolissum și, în sfîrșit, prin perfecționarea instalațiilor simple, cunoscute și în perioada anterioară: moara de mînă, strungul de lemn, cuptoarele ceramice.

● Prezența progresului tehnic și în perioada secolelor IV–X pe fondul unei crize generale de natură tehnico-economică, ocazionată în primul rînd de marile migrații ale popoarelor, materializat de perfecționarea în continuare a echipamentului casnic gospodăresc din secolele V–VI. De atunci datează primele mori de mînă cu dispozitiv pentru reglarea măcinișului, numit mai tîrziu pîrpăniță, dar și unele progrese notabile în cel mai important sector al economiei societății, cel siderurgic, prin apariția primelor cuptoare pentru redus minereul feros cu coș de tiraj, furnale de tipul celui descoperit la Ghelar, datînd din secolul al IX-lea. Aici se cuvine a fi subliniat rolul catalizator al relațiilor cu lumea bizantină și importanța forței proprii de progres. Cercetarea materialului arheologic din stațiunile cu populație slavă, după secolul al VII-lea și inventarierea principalelor unelte, instalații și părți de instalații (cosor, rîșniță, cring, pîrpăniță ș.a.) ne duc la concluzia că în toate aceste cazuri avem de-a face cu un simplu împrumut semantic, nu și instrumental, toate aceste fapte de civilizație preexistînd venirii slavilor.

● Generalizarea utilizării energiei hidraulice în secolele XII–XIV în majoritatea sectoarelor producției economice odată cu asimilarea noilor invenții în materie de sisteme de transmisie (axul cu came și biela-manivelă), fenomen ce indică importante mutații calitative petrecute în economia medievală și în suprastructura ei socială, cea mai importantă fiind promovarea producției principale a societății din stadiul meșteșugăresc în acela industrial, o adevărată revoluție tehnică de natură energetică.

● Restructurarea metodelor ocupaționale tradiționale în numeroase zone montane și de deal din Transilvania, îndeosebi prin atragerea de timpuriu în sfera circuitului comercial medieval; cea mai spectaculoasă a fost trecerea la păstoritul transhumant a unor sate din sudul Transilvaniei în urma generalizării industriei urbane a postăvăritului pe baza pivelor hidraulice, urmat de specializarea unor sate în practicarea meșteșugurilor (olărit, rotărit, dogărit, minerit, spătărit etc.) Complementaritatea economică de străveche tradiție a spațiului carpato-dunărean-pontic a favorizat acest fenomen care cunoaște în secolele XVIII–XIX un progres spectaculos, legat și de progresul demografic, mai accentuat acum.

● Desăvîrșirea revoluției tehnice medievale în epoca modernă prin generalizarea mașinilor unelte și a energiei aburului avea să creeze prima breșă în sistemul instrumental al orașului în raport cu cel al satului românesc, rămas fidel energiilor tradiționale și echipamentului clasic. Supraviețuirea acestora aici, pînă aproape de zilele noastre, a permis studierea pe viu a unor etape importante din istoria tehnicii la poporul nostru, comune și altor popoare europene, precum și salvarea unor martori cu o valoare documentar-istorică unică prin transferarea lor în muzee etnografice în aer liber, cea mai bogată colecție fiind, indiscutabil, cea a Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibiului.

— Iată că am ajuns la marea dumneavoastră dragoste: muzeul, căruia i-ați închinat ani de muncă neobosită. Forța lui de atracție asupra specialistului și, vreau să cred, deopotrivă și asupra vizitatorului care ia pentru prima oară contact cu exponatele sale, a devenit o realitate de necontestat. Dacă ar trebui să-l caracterizați, ce elemente proprii îl particularizează printre celelalte instituții similare din țară?

— Mai întîi cred că Muzeul tehnicii populare este o arhivă cu un caracter istoric-documentar unic pe plan continental și, poate mai mult decît atîta, pe plan mondial, prin zestrea bogată de zăcămînt de cultură și civilizație populară pe care poporul nostru a făurit-o de-a lungul întregii sale existențe și care, în condiții proprii, a supraviețuit pînă în zilele noastre. Cu ajutorul lui, ne întoarcem în timp printre acele mostre de civilizație care odinioară constituiau principalul sector creativ instrumental în cadrul celor mai diverse compartimente de producție economică, a celor mai importante bunuri necesare traiului. Cea dintîi valoare pe care o reprezintă muzeul în cultura românească e aceea de a fi salvat un patrimoniu care ar fi dispărut în mod irecuperabil; un patrimoniu care ne reprezintă pe plan mondial ca un popor plin de inteligență. Muzeul tehnicii populare e, înainte de toate, o școală a educației patriotice. Nicăieri decît într-un muzeu etnografic cu expunere în aer liber, și, poate că mai mult decît în oricare altul, în Muzeul tehnicii populare de lîngă Sibiu tinerii de astăzi, și cu atît mai mult cei de mîine, vor putea dobîndi imaginea progresului tehnic și a progresului social-istoric pe care l-a realizat poporul nostru printr-un salt de calitate spectaculos, în numai cîteva decenii. Prin eforturile sale de a conferi dinamica activităților tradiționale de creație meșteșugărească el este totodată o adevărată școală de emulație a creației contemporane în domeniul artei populare. Tîrgurile meșteșugarilor, tîrgurile olarilor, concursurile de creație pe care le organizează muzeele în aer liber etalează în fața publicului vizitator acel sector al producției meșteșugărești tradiționale care nu numai că nu a suferit în ultimul timp o stingere treptată, așa cum s-a petrecut în centrul și vestul continentului, ci, sub îndemnurile mobilizatoare ale festivalului național Cîntarea României, dar și ale inițiativelor pline de dăruire ale muzeografilor, au cunoscut un puternic reviriment, materializat prin ridicarea acestor centre de creație pe culmi odinioară de nebănuit.

NICOLAE DOCSĂNESCU

Fotografii de HARALAMBIE ION POPESCU

CLASICII ANTICHITĂȚII în straie românești

Despre biserica **Sf. Voievozi** din Tîrgu-Jiu, situată în Piața Victoriei, se știe că este clădită în vremea episcopului Gligorie Socoteanu (1748—64) pe locul alteia ce exista la 1717. Se mai știe că zugrăveala este făcută de pictorul Mișu Popp (1827—1892) — autor al portretelor lui Al.I. Cuza, M. Kogălniceanu, Gh. Lazăr, A. Mureșanu, Haiducul Radu Anghel, Anastasiei Rudeanu și altor personalități — și refăcută de artistul localnic Iosif Keber. În pronaos se văd portretele ctitorilor: negustorii Dobre Sîrbu și Radu Cupețu. De aceea se mai numește și Biserica Negustorilor, însă beneficiind de unele privilegii domnești, i s-a spus și biserica domnească. La începutul secolului al XVIII-lea se afla în chiliile de pe lîngă ea o școală domnească de slavonește și grecește, întreținută din vinăriciul Gorjului și din veniturile aduse de bîlciurile ce se țineau la Cărbunești și Tîrgu-Jiu.

Este o mare pierdere pentru noi că marele Iorga, care a văzut-o în 1925 și și-a oprit condeiul asupra ei, n-a dat atenție zugrăvelii. În nișele

zugrăvite din perete nu ne pîndesc obișnuiții sfinți creștini înarmați pînă-n dinți cu platoșe, genunchere, coifuri, scuturi, lănci și săbii, al căror rost era să-ți trezească un sentiment de culpabilitate.

Sub streașină, la adăpost de ploaie, ne așteaptă medicul **Hipocrate,** democratul **Solon,** filozoful materialist **Aristotel,** cinicul **Diogen,** istoriografii **Plutarh** și **Thukidides,** ba chiar și zeul păgîn **Apolon. Socrate** ne arată un sul de papirus în care stă scris: *Noi ne înșelăm cînd credem că moartea e un rău.* **Pitagora** ne explică cu amîndouă mîinile geometria. Toți au coroană princiară, ca simbol al înțelepciunii. Cu toții sînt îmbrăcați în costume vechi de voievozi români, ca semn că înțelepciunea clasică guvernează și peste țăranii noștri. Sînt prezente și cîteva sibile, **Himeria, Samia, Persica, Helipotca,** de care știm că practicau misterele păgîne. Sînt îmbrăcate care mai de care mai luxos, după moda de la curțile noastre domnești.

Îl întreb pe preot cum se face că pe biserică nu se vede niciun sfînt creștin, ci numai personaje păgîne. Îmi răspunde că „aceștia sînt filozofii care au prevestit venirea lui Christos". Dar eu văd că nu toți sînt filozofi și știu că niciunul nu a făcut o asemenea prezicere.

Rămîn pe gînduri. Dacă la 1748 se construiește noua biserică, înseamnă că cea veche era mult anterioară anului 1717, anterioară și domniei lui Constantin Brîncoveanu, posesorul celei mai mari biblioteci din sud-estul Europei. Ce s-o fi învățat pe vremea lui la școala domnească de pe lîngă acea biserică? Desigur cu totul altceva decît în școala de catiheți satirizată de I. Creangă. Nu mă mai mir că fiii țăranilor gorjeni învățau la școală despre **Iosafat,** ajuns din Cărțile populare, pe zidul bisericii. Dar cine au fost Astacue, Anofodo și alte nume care abia se mai pot desluși? Caut în atotcuprinzătoarea **Real Enziclopädie** — ale cărei volume numai despre antichitate sînt greu de numărat și ocupă un perete de bibliotecă — fără să găsesc răspunsul. Țăranii noștri aveau la îndemînă figuri din antichitatea clasică de la cele mai proeminente pînă la unele care scapă celor mai eruditi clasiciști din occident.

Dacă ar fi să ne luăm după ce se ştie pînă azi, ar însemna că Mişu Popp este autorul acestei adevărate „academii" populare, şi ar fi o realizare revoluţionară pentru paşoptişti. Însă fixînd obiectivul penetrant al aparatului fotografic cu infraroşu pe un ungher exterior al absidei stîngi, pelicula a surprins ceea ce ochiul uman nu poate vedea sub zugrăveala scorojită: o inscripţie încă neştiută de nimeni şi pe care o comunicăm aici: **Cîndî s-au zogrăvtî această b(iserică) a fostî preotî popa Pătraşcu** (anul) **7287 (1779)** Păstrîndu-se pe sine în anonimat, zugravul a vrut să ne spună că Popa Pătraşcu este cel ce poartă răspunderea pentru încălcarea canoanelor zugrăvelii. Acum putem înţelege că Mişu Popp doar a refăcut zugrăveala, acoperind-o total pe cea veche şi modernizînd literele, posibil după reforma alfabetului, din 1860. Obiectivul fotografic scoate la iveală un alt **Socrati** şi **Ipocrati,** scrişi cu aceleaşi caractere ca în inscripţia datată. Acum înţelegem că zugravul anonim (sau Popa Pătraşcu) era mai cult decît Mişu Popp, care a încurcat literele şi ni l-a dat pe . . . **Psifistocles.**

La 1779 Popa Pătraşcu a vrut să-l aibă pe biserică pe Ossian, poetul legendar irlandez din sec. III e.n., plăsmuit de J. Macpherson la 1765. Nu încape îndoială că negustorii gorjeni se ocupau şi cu comerţul de cărţi din vestul Europei şi au ştiut ce să aducă clienţilor de aici. Într-un veac cînd nu se mai ştia cîte stăpîniri jupuiau ţara, românul muncea şi îşi dădea copiii la carte. Pe mîna unor preoţi cu o largă deschidere intelectuală spre valorile umaniste, considerate şi de ei înşişi superioare faţă de o religie care după ce prigonise toate şcolile filozofice, înlocuise gîndirea liberă raţionalistă cu cel mai obtuz dogmatism, care îţi interzicea cercetarea şi logica, dobîndite cu atîta efort de filozofii elini şi te obliga să crezi nişte absurdităţi potrivnice firii. Asemenea gînduri trebuie să fi avut Popa Pătraşcu şi cei din anturajul său.

RADU NIŢU

Permanență și continuitate în spațiul carpato-danubiano-pontic

Onomastica daco-eskuară-pontică

Nimeni nu se mai îndoiește astăzi de permanența și continuitatea daco-romanilor în spațiul carpato-dunărean-pontic. Cercetările arheologice au dovedit-o cu prisosință. E suficient să amintim recentele descoperiri de la Alba-Iulia, care reconfirmă rămînerea dacilor în Transilvania după plecarea coloniștilor romani sau pe cele de la Dridu — jud. Ialomița (fost Ilfov), unde populația autohtonă a rămas pe aceleași vetre de cel puțin 7 000 de ani, rezistînd în fața tuturor năvălirilor și migrațiunilor.

Un domeniu mai puțin cercetat în dovedirea continuității și permanenței noastre pe aceste meleaguri îl constituie toponimia, oronimia și hidronimia cu sensuri ce provin din fondul de bază comun al lexicului daco-roman, dar care s-au pierdut din cauza marii lor vechimi.

Cel mai vechi strămoș al nostru, Australoantropos Oltenienisis, a trăit în zona Bugiulești din Valea lui Grăunceanu jud. Vîlcea, cu 1.800 000—2 000 000 ani în urmă. Este deci normal ca primul limbaj din emisfera boreală să fi apărut pe teritoriul țării noastre. Nu este de neglijat faptul că vechii eleni considerau că Polul Nord se află în munții Carpați, denumind totodată pe locuitorii de la nord de Istros cu epitetul „hiperborei". Dar, acest pol nord a existat cu adevărat în Carpații noștri, sub forma ghețarilor, prezenți și în ultimul stadiu de răcire dintre anii 26 350—17 250 î.e.n. De aici se poate emite ipoteza că omul, cu cel puțin 17 250 ani î.e.n. avea un limbaj suficient definit încît să poată transmite urmașilor săi informații cu privire la prezența ghețarilor în Munții Carpați.

Dacă privim fenomenul lingvistic în sistem geoantropic și în contextul vechimii omului în țara noastră, ne putem da ușor seama că, apărut în spațiul carpatic, el a migrat din perioada ultimei glaciațiuni (Riss-Würm), în zone mai calde, deci spre sud și vest, revenind parțial sau total odată cu retragerea ghețarilor. Numai așa se poate explica și înțelege de ce popoare din Orientul Apropiat, India, nordul Africii (berberii) și vestul Europei, din Istria și pînă în Scoția (= Alba în limba bretonilor din Franța) — au în limbajul lor cuvinte românești, deși contactul cu aceste popoare, în perioada istorică, a fost practic inexistent.

Printre limbile înrudite cu daco-româna, total omise din repertoriul filologic actual, este și e s k u a r a, vorbită de eskualduni (poporul basc), care ocupă zona denumită Eskual-Herria sau Țara bascilor din Pirineii Occidentali, aparținînd Spaniei și Franței. Identitatea de vechime (circa 10 000 de ani) a picturilor rupestre de la Cuciulat-Sălaj și din Pirinei nu constituie o simplă coincidență. Este o dovadă de netăgăduit a nivelului similar de dezvoltare a două ramuri ale aceluiași popor, ramificat, poate, nu cu mult înainte de a lăsa posterității aceste vestigii picturale de o valoare inestimabilă.

Limba noastră conține, potrivit unui studiu întocmit de autorul rîndurilor de față, circa 270 etimoane comune cu eskuara, avînd aproape 2 200 derivate. Ajungem astfel la un total de aproximativ 2 500 vocabule de origine daco-eskuară. Dezvoltarea social-economică mai lentă a eskualdunilor a permis păstrarea în eskuară a sensurilor primitive aparținînd unor vocabule comune numai în daco-română și eskuară. Este și aceasta o dovadă puternică a vechimii civilizației pe teritoriul țării noastre, precum și a perioadei preistorice imemoriale în care poporul nostru și cel eskualdun au conviețuit în spațiul carpato-dunărean-pontic, unde s-au păstrat urme incontestabile ale graiului lor primitiv. Aceste urme se întîlnesc în toponimia, oronimia și hidronimia daco-română, cu preponderență în Podișul Transilvaniei și în regiunile subcarpatice, fapt ce poate determina zona de unde au migrat strămoșii sau o parte din strămoșii eskualdunilor de azi. Această zonă lingvistică, plasată pe o aceeași zonă propice locuirii, se suprapune perfect peste aria de răspîndire a culturilor umane descoperite pe teritoriul țării noastre de-a lungul întregii glaciațiuni Riss-Würm. Pentru a înțelege mai bine raportul dintre locuirile din pleistocenul superior (120 000—2 800 ani î.e.n.) și răspîndirea toponimelor, oronimelor și hidronimelor ce urmează a fi prezentate și analizate, vom enumera în continuare principalele locuiri de pe teritoriul țării noastre în perioada pleistocenului superior.

Jud. Gorj: Peștera Cioara (com. Peștișani), Peștera Muierilor (com. Baia de Fier — rîul Galben); **Jud. Caraș-Severin:** Peștera Hoților (Her-

culane), Staţiunea Gornea 1 (Păzărişte), com. Sicheviţa; idem, nr. 2 (dealul Căuniţei), Tîncova (com. Sacu); **Jud. Timiş:** Staţiunea Româneşti (com. Tomeşti); **Jud. Hunedoara:** Peştera curată şi Peştera spurcată de la Nandru (sat Nandru, com. Pestişu), Peştera Bordul Mare (Ohaba-Ponor com. Pui); **Jud. Satu Mare** (Ţara Oaşului) Staţiunea Remetea Oaşului, staţiunea Coasta-Boineşti, etc.; **Jud. Botoşani:** Staţiunea Ripiceni-sat, Ripiceni-Adăpostul sub stîncă şi Ripiceni-Valea Badelui (com. Ripiceni Izvor), Valea Izvorului (com. Mitoc), Staţiunea Strachina (Dorohoi); **Jud. Iaşi:** Staţiunea Topile (com. Valea Seacă), Staţiunea Dealul Catărgii (sat Topile, com. Valea Seacă); **Jud. Neamţ:** staţiunea Dîrţu şi Bistricioara (Bazinul Ceahlău), Staţiunea Buda (Dealul Viiloraval de Ceahlău), Staţiunea Lespezi (DealulPaşcanu), Staţiunea Dealul Arşiţii (com. Valea Ursului); **Jud. Vaslui:** com. Măluşteni; **Jud. Covasna:** Staţiunea Malul Dinu Buznea (Cremenea), com. Sita Buzăului, Staţiunea Costanda -Lădăuţi (sat Lădăuţi); **Jud. Braşov:** Peştera Gura Cheii (Rîşnov); **Jud. Galaţi:** Staţiunile Bereşti şi Puricani (com. Bereşti); **Jud. Constanţa:** Mamaia-sat, Peştera Cheia (de la izvor), Peştera la Adam, Peninsula, Ovidiu-Nazarcea, Castelu, Saligny, Peştera; **Jud. Olt:** Vădastra (nord-vest Corabia).

În susţinerea ipotezei privind originea daco-eskuară a unor elemente onomastice daco-române, vom reda mai jos o serie de etimoane eskuare, considerate ca atare de cele mai recente studii de specialitate, cu sensul primitiv din eskuară şi corespondentul onomastic daco-român. Importanţa lor este cu totul deosebită în dovedirea permanenţei şi continuităţii de locuire a unei populaţii — şi deci şi a dacilor — deoarece se cunoşte caracterul extrem de conservator al toponimelor, oronimelor şi hidronimelor. Ele constituie, concomitent, o impresionantă dovadă a autonomiei vocabulelor respective, fără a le schimba caracterul protolatin .

A. **TOPONIME**

AGOR-gol (v. ogor-DEX-din bg. scr ugor); Ogoru-sat jud. IL; AHOTARA = îmbucătură (v. hotar; v. ουθαραρούρης = partea cea mai fertilă a unui cîmp de semănături; v. cutar-spaţiu închis pentru oi — maced. rom; Dex — din magh. határ): com. Hotar (BH), Hotarele (GR. VL), Hotaru (MH, OT), Hotărasa (VL), Hotărel (BH), Hotăroaia (VL), Hotăroasa (GJ), Valea Hotarului (AG. MM); Culmea Huotarului (com. Jdioara — TM) etc.; ARBOLA = arbore (DEX — lat. arbor); com. Arbore (SV), Arborea (BT); **ARGI** = lumină (v. argint): Argidava (cetate dacică — com. Vărădia — CS), Argedava (cetate dacică de pe Argeş); localităţile: Argestru (Vatra-Dornei — SV), Argeşeni, Argeşelu (AG), Argeşul (GR), Argetoaia, Argetoaia de Sus şi de Jos (GJ) Argetoaia (DJ), Argetoieni (GJ), Argea (VN), Argel (SV); **ARRADO** = rar (cu d rotacizat şi proclitica **AR** la cuvintele avînd iniţiala R, elemente specifice eskuarei); Arad — municipiu (AR), com. Arada (AB), Aradul-Nou (AR), Arad-Gai AR); **BALTSA** = balta (DEX. alb. baltë; v βαλδος = loc unde stă apa): Balta, Balta Albă, Balta Neagră (total — 16 localităţi), Băltăreşti, Bălţeşti (total — 9 localităţi), Bălteni (total — 14 localităţi), Balta Ramnei, Gura Bălţii, Bălţăţăle — com. Glimboca (CS); **BORDA** = casă de ţară (v. bordei — DEX — etm. nec): com. Bord (MS), Bordes (NT), Bodeasca (total — 3 — VN), Bordei Verde (BR), Bordei-haltă (DJ), Bordeeni (AG), Bordeenii Mari şi Mici (PH), Bordeeşti-Poeni (AB), Gura Bordului (HD), Bordeşti şi Bordeştii de Jos (VN); **BORTXA** (citeşte bortşa) = forţă (DEX — din fr. forcer): Borşa (com. IS, MM, CJ); **ERREXINA** (citeşte ereşina): com. Răşina (GJ), Răşinari (SB); **GALE** = dornic (v. galeş — DEX — din. bg. kaleš): com Galeşu (AG), Gălăşeşti (AG), Găleşoaia (GJ); **GERLA** (citeşte gherla) = război: Gherla, Mintiu Gherlii şi Fizeşu Gherlii (CJ); **GORA** = înalt, ridicat (v. gorgan = gora + + gan = a merge pe înălţime): localităţi: Goranu (R. Vîlcea), Gorăneşti, Gorani, Goranu (AG), Goreni (MS), Goran (AB), Gorănaşu (OT), Gorgheşti (BC), Gorgota (DB, PH); **HORE** = cel mai bun: localităţi: Hobiţa-Peştişani şi Hobiţa-Covrigi (GJ), Hobiţa-Pui şi Hobiţa-Grădişte (HD), hobiţa-topo-com. Glimboca (CS), obiţa-cartier sat. Biniş-Doclin (com. CS); **KALDA** = căldura (DEX. lat. pop. caldura): Galda de Jos şi de Sus (AB), Poiana Galdei (AB), Valea Caldă (com. CS); **KOKOR** = vîrf de munte (v. expresia folosită în jud. PH.: „mă sui pe cocor = mă sui pe munte"; DEX-etm. nec.), com. Cocora (IL), Cocorăşti... (OT, PH, GL), Cocoreni (GJ), Cocorova (GJ. MH), Cocoru (VL), Cucorăni (BT); **NEHOIZ** (citeşte nehois) = niciodată; = **NEHON, NEHOR, NEHORA** = în nici o parte, sinonim cu negură (DEX-lat. nebula): sat com. Nehoi şi Nehoiaşu (BZ), Negoi-sat. (DJ.) sat Negreşti (CL, MH), Negoieşti (BC, GJ, PH), sat Negoiu (HD); **PAGO** = fag (DEX. fagus): Făgădău = loc cu fag, oraş Făgăraş (BV), com. Făget (IS, AB, BC, DJ, PH, TM), Făgetu (AG, DB, PH. SV, VN), Valea Făgetului, Făgetu de Jos şi de Sus (AB), Făgeţel (BC, HR-2, HD), Făgeţelul (OT); **PALANGA** = stăvilar (DEX-din tc. pol. palanka, magh-palank-citeşte polank): com. Palanca (BC. IL, PH), Palanga (AG, VL); **PUSADA** = împingere (v. Posada = locurile de unde se prăvăleau stîncile asupra duşmanilor care invadau anumite ţinuturi româneşti de munte; v. şi a posodi = a arunca şi călca în picioare, expresie folosită în com. Avrig. jud. SB): Posada (PH); **TXORI** (citeşte tşori) = pasăre răpitoare (v. cioară. DEX-cf. alb. sorrë): com. Cioranca (BZ), Ciorani (VN, PH-3), Ciorica (OT); **UBAI** = baie (DEX-baie pentru spălat-lat. bannea; baie pentru minerit-cf. sl. banja, magh. banya): localit. Baia Mare, Baia Sprie, Baia Borşa, Băiţa, Băiţa de sub codru, Băiuţ (MM), etc. (AB. MH, HD, GJ, VL, BZ, CV, TM, HR, VS, BH, CS, AR, SB, MS, CJ, — total = 29.)

B. **ORONIME**

BEHOR: M Bihor,. Vîrful Bihor (M. Bihor); **BIHAR:** M. Biharia (M. Apuseni); **KOKOR:** Vîlcelul Cocora, Culmea Cocora şi Vîrful Cocora (nn cel mai înalt vîrf din zonă) M. Bucegi; **KRAK:** Cracul Goznei, Cracul Bolnovăţ, Cracul Dignaş, Cracu Pietros, Cracul Hîrţului (M. Aninei) etc. (MH, CS, TM)-total-13; **PAGO:** Vîrful Arşiţa Făgetului, Culmea Făgetului şi Dealul Făgetului (M. Bistriţei), M. Făgăraş etc. total = 14 în M. Voşlobeni, M. Hăşmaş, M. Mogoş, M. Cherec, M. Pădurea Craiului, M. Someş, M. Moldovan, M. Ceahlău, M. Maramureş şi M. Căpăţînei;

PALANGA: Pasul Ghimeş-Palanca; **SUHARTU:** Masivul Suhard, Vîrful Suhardul Mare şi Peştera Suhard din M. Hăşmaş; **TXORI:** Vîrful Colţul Ciorii-M. Bîrsei; **UBAI:** Vîrful Băiţa — M. Maramureş; Vîrful Faţa Băiţei-M. Bardău; **XIRA** (citeşte şira) = iederă (v. şira-DEX-sira-cuvînt reconstruit, neatestat documentar); Culmea Şirul Stîncilor-M. Piatra Mare; Şirul Stîncilor-M. Bîrsei; **XUT** (citeşte şut) = mîndru (DEX-lipsă): M. Şutilă-în M. Bucegi; **ZURI:** Piatra Sură-M. Ceahlău; M. Surianu-M. Bucegi; Dealul Surucom. Zăvoi-jud. CS.

C. HIDRONIME

AHOTARA: Valea Hotarului-afluent al Dîmboviţei; Pîrîul Valea Hotarului-M. Pietrosu; Rîul Hotaru-afluent al rîului Cladova; **ARGI:** Rîul Argetoaia-Valea Jiului; Rîul Argeş; Argeşelafluent al Argeşului; **ARRADO:** Rîul Arada-M. Apuseni; **BALTSA:** Lacul Balta Albă etc. total = 9: jud. BZ, VS, CS, AR; **BASA:** Rîul Sabasa-afluent al Bistriţei; **BORTA** = poartă (DEX-lat. porta): Pasul Poarta-M. Bucegi; **KALBO:** chel (DEX-lat. calvitia, tc. kel; n.n. cuvîntul nu poate proveni din două limbi atît de diferite): Rîul Calva-jud. SB; **KALDA:** Rîul Galda-M. Apuseni; **KRAK:** Rîul Cracău-Valea Bistriţei; **SUHARTU:** Rîul Suhard-M. Hăşmaş; Suha Mare şi Suha Mică — afluenţi ai Bistriţei-jud. SV. Lacul Suhaia-jud. TR; **ZURRUPATU** (citeşte surupatu) = a sorbi o băutură (DEX-LIPS +): Rîul Surupatu Mare-M. Tarcău.

CONCLUZII

Etimoanele analizate au circa 540 derivate, din care s-au selectat cele mai reprezentative. Din acestea 95 la sută sînt repartizate în spaţiul carpatic şi subcarpatic, avînd circa 84 la sută derivate. Unele din ele prezintă o identitate fonetică cu cele româneşti (Argi, Baranka, Buru, Gai, Gerla (gherla), Keşa (cheşa), Kobor, Krak, Kuku, Lan, Palanga, Sinka, Tinka, Zurrupatu), iar altele şi una semantică (Agoo, Ahotata, Arbola, Argi, Arrado, Baltsa, Bazka, Borda, Errexina (ereşina), Gerla, Gora, Kabi, Kalda, Kapeta, Kokor, Korte, Krak, Kuku, Lan, Makotu, Nehoiz, Pago, Palanga, Pusada, Ttippi = Azpitik, Txori (tşori).

Etimoanele prezentate au o foarte mare vechime, dat fiind faptul că originea eskualdunilor nu este consemnată în nici o lucrare a scriitorilor antici, ceea ce presupune migrarea lor din spaţiul carpato-dunărean sau numai a unor triburi componente cel mai tîrziu în perioada ultimei înrăutăţiri a climei în ţara noastră (DRIAS II — 10.000—9 820 î.e.n.) sau a celei anterioare (DRIAS I — 15.240—10.400 î.e.n.) De asemenea, este de presupus o perioadă lungă de convieţuire daco-eskualdună, consemnată prin însăşi menţinerea în onomastica noastră a acestor etimoane comune. Fără a schimba caracterul protolatin al limbii noastre, onomastica prezentată, sugestivă îndeosebi prin conţinutul şi sensurile ei, poate constitui încă o dovadă a permanenţei şi continuităţii neîntrerupte a daco-românilor, de la acel „Australo-antropos olteniensis", de-a lungul întregului pleistocen superior şi pînă în zilele noastre.

PAUL TONCIULESCU

CUVINTE mai vechi decît istoria

Răsfoind la întîmplare bogatul dicţionar **Wörterbuch Sanskrit-Deutsch** de Dr. Docent Klaus Mylius, Leipzig 1975, am găsit nenumărate cuvinte sanscrite a căror asemănare cu unele cuvinte româneşti merge uneori pînă la identitate atît în ce priveşte forma, cît şi conţinutul semantic. Nu ne vom grăbi să tragem vreo concluzie ispititoare, nici nu vom pune la îndoială etimologiile din dicţionarele noastre, ci ne vom mărgini să comparăm 50 de cuvinte româneşti cu echivalentele lor sanscrite, să zicem ipotetice. De altfel Hasdeu a pus cu prudenţă în paralel descîntece din folclorul românesc cu descîntecele sanscrite din Rig-Veda de acum 4500 de ani, fără să propună o explicaţie a acestei enigmatice asemănări. Vom folosi caractere tipografice diferite pentru cuvintele **româneşti,** *sanscrite* şi traducerea acestora în română.

Cuvinte cu etimologie necunoscută: **sută** *sata* = = sută; **cărpănos** *karpanya* = a se văita, zgîrcenie, sărăcie, compasiune; **Păcală,** *pagala* = smintit, ticnit (însuşiri ce nu-i lipsesc lui Păcală);

Cuvinte cu presupuse etimoane latine neatestate, pe care unii lingvişti le consideră de origine geto-dacă: **dărîma** *dariman, darma* = distrugere, sfărîmător; **vătui** (pui de iepure, ied de un an) *vatu* = tînăr;

Cuvinte cu etimologie latină sigură (ceea ce nu exclude existenţa unor cuvinte dace asemănătoare, provenite şi ele tot din limba indoeuropeană comună, ipoteza care ar explica de ce poporul dac, mereu răzvrătit împotriva dominaţiei romane din mîndrie naţională, nu a fost de loc la fel de ostil şi faţa de limba latină, cînd ştim că la orice popor tocmai limba este suportul mîndriei naţionale): **a cânta** *kantha* = gîtlej, voce; a **da** *da, dadoti, datte* = a da, dădui, dat; **dinte** *danta, dantura* = dinte, cu dinţi mari; **încotro** *kútra* = încotro; **luptă** *lupta* = vătămat prădat; **margine** *márgena* = de-a lungul; **nas** *nas* = nas; **nepot** *napat* = nepot; **nume** *náman* = nume; **om** *om* = om; **oră** *hora* = oră; a **sta** *stha* = a sta; **şapte** *saptan* = şapte; a **şedea** *sad, sidati* = a şedea; **taur** *tavur* = taur;

Cuvinte considerate ca împrumuturi din alte limbi:

— din limba slavonă: **dârvar** (slujitor care aducea lemne din pădure la curţile boiereşti) *darava, daravahara* = de lemn, cel care adună lemne; **mied** *mádhu* = miere, băutură dulce; **mîndru** *mandra* = drăguţ, plăcut; **prăsele** *prasas* = cuţit; **rai** *rai* = bogăţie, a străluci; **teşit, -ă** *tejita* =

= ascuţit; **ţintă, ţintar** *ţintha* = loc de joc;
— din limba bulgară sau serbocroată: **cârpă** *karpata* = cârpă; **jivină** *jivin* = viu, fiinţă; **plută** *pluta* = care înoată; **praz** *pras* = hrană aliment; **prăsilă, prăsit** *prasu, prasuti* = prolific, naştere; **tulpină** *tilpinja* = un fel de plantă; **vîrcolac** *vrka* = = lup, soare, lună;
— din limba turcă: **calp** *kalpa* = la fel, asemănător; **dărac** *daraka* = care sfîşie; **haz** *hása* = = rîsete, glumă; **veresie** (credit) *varasya* = dorinţă rugăminte;
— din maghiară: **pandur** *pandur* = albicios, spălăcit (costumul pandurilor era alb, în plus, grecii îi porecleau pe daci „albicioşi, spălăciţi"); **uriaş** *urjas* = putere, forţă; **viclean** *vicalana* = călător, lăudăroşenie;
— din neogreacă: **năramza** (portocală) *naranga* = portocal;
— din germană: **ţanc** (vîrf stîncos) *ţanca* = = vîrf de munte;
Cuvinte cu etimologie necunoscută, cărora totuşi unii savanţi români şi străini le atribuie origine autohtonă preromană: **bală, balaur** *bala* = = forţă, putere stăpînitoare, nume de zei, demoni şi bărbaţi; **mazăre** *masura* = linte; **mugure** *mukula* = mugure; **a răbda** *rabdha* = mîncare (vezi expresia „a mînca răbdări prăjite"); **stână** *sthana* = zăbovire, loc de oprire, de locuit; **şiroi** *sira* = curent de apă.

Numai criteriile ştiinţifice ale metodei comparative ne-ar putea ajuta să discernem care dintre aceste cuvinte pot proveni din limba indoeuropeană direct prin filiera geto-dacă şi care prin filiera latină sau a altor limbi, care au etimologii multiple şi care sînt simple coincidenţe datorate hazardului. Bineînţeles că problemele etimologice au o complexitate plină de hăţişuri descurajante, care i-a făcut pe lexicografii noştri să capituleze şi să declare prea multe etimologii necunoscute sau nesigure. Astfel, în dicţionarul lui I.A. Candrea (apărut în 1931) acestea sînt în proporţie de 13,52%, iar în **Dicţionarul Limbii Române Moderne** (1958) datorită progreselor lexicologiei s-au redus la 8,31%, pe cînd în **Dicţionarul Limbii Române** al Academiei, proporţia este de aprox. 10% dintr-un total de 140 000. Este inacceptabil să fie 14 000 de cuvinte pe care să nu ştim de unde le avem!

RADU NIŢU

O FAMILIE, DOUĂ MILENII DE ISTORIE

Spuneam în R. P. 7/1981 cum s-a găsit la Grojdibodu în 1842 pe moşia clucerului **Dimitrie CEZIANU** o diplomă militară de bronz acordată de împăratul Hadrianus unor veterani de sub comanda lui **Plautius CAESIANUS** care participaseră la războaiele lui Traian cu Decebal. Popa Stan o găsise întîmplător, dar înţelegînd cu puţina sa latinească pe care o ştia că acesta era un document de familie, n-a mai restituit-o pămîntului, ci proprietarului. Boierul, conştient de valoarea ei naţională şi mîndru de strămoşul său, a donat-o vornicului Mihail Ghica, fratele domnitorului Alexandru Ghica, cerîndu-i să o depună la cabinetul de rarităţi în **Muzeul Naţiunii.** Însă marele vornic a păstrat-o în colecţia sa particulară de antichităţi. Al. Odobescu a făcut repetate demersuri la guvern pentru ca acest document de maximă importanţă să devină un bun public. Pînă la 1878, cînd a aflat că obiectul fusese cerut de la moştenitorul G. M. Ghica de către Al. I. Cuza şi oferit lui Napoleon al III-lea ca argument pentru originea latină a poporului nostru, în cadrul unor schimburi diplomatice, finalizate cu recunoaşterea Unirii de către marile puteri. Din colecţia acestuia s-a format Muzeul **Saint Germain** de lîngă Paris, unde se găseşte şi astăzi diploma cu numele lui Plautius CAESIANUS. Un duplicat al diplomei, după cum se menţionează în însuşi textul ei, a fost încastrat în zidul din spate al templului Minervei de la Roma. Diploma este alcătuită din două plăci de bronz legate cu belciuge şi acoperite cu text pe toate cele patru „pagini".

Din text reiese că împăratul le recunoaşte celor menţionaţi în diplomă meritele, le dă voie să iasă cu cinste din armată, dreptul de cetăţenie romană şi de legalizare a căsătoriei, îi împroprietăreşte pe malul lacului Potelu, le asigură drepturi şi onoruri pentru toţi succesorii lor.

După criteriile juridice ale heraldicii europene, privilegiile şi prerogativele ce decurg pentru titulari şi urmaşii lor din diploma de la 22 martie 129 sînt comparabile cu cele prevăzute în bulele de înnobilare din occident, acestea înseşi fiind inspirate din anticele diplome **honestae missiones.** Numai că antichitatea romană a avut idei mai exclusiviste despre nobleţe decît feudalitatea. Patricienii romani se considerau nobili prin însuşi faptul că erau urmaşii lui Romulus şi ai lui Eneas de la Troia, şi fruntaşi ai cetăţii eterne. Pentru aceea, dreptul de cetăţenie romană era un privilegiu rarisim, care se obţinea foarte greu şi numai de către unii militari cu merite cu totul remarcabile, la capătul unei cariere strălucite, dacă mai apucau vîrsta de 62 de ani. În plus, noul cetăţean trebuia să fie votat de către senat, apoi beneficia de decizia împăratului. Pe cînd în secolele de ascensiune a feudalismului orice cap încoronat putea să-şi înnobileze oamenii de încredere după bunul plac. Restricţiile au venit abia în secolele de declin: edictele din 1583, 1600, 1750, 1752 din Franţa au impus 20 de ani de serviciu ca ofiţer pentru conferirea nobleţei, pentru un individ şi abia după trei generaţii de ofiţeri nobleţea putea deveni ereditară. Titularii diplomei de la Grojdibodu (în care se menţionează global „peste 25 de campanii militare") serviseră cel puţin 40 de ani şi deci îndeplineau dublul condiţiei de stagiu preconizat de legiuitorii francezi. Cît despre perpetuarea virtuţilor militare, aceasta a fost o preocupare permanentă a familiei CEZIANU pînă în vremurile moderne, după cum vom arăta mai jos şi îndeosebi într-o comunicare separată.

Este evident că pentru un plebeu ca Plautius

Caesianus era mai greu de obţinut o diplomă **honestae missiones** la acea vreme de culme a gloriei romane, decît o bulă de înnobilare feudală, cînd abia se înfiripau monarhiile, iar promovările se făceau mai uşor. Diferenţierea socială prin obţinerea unei asemenea diplome era cel puţin la fel de tranşantă ca prin obţinerea unei bule. Autoritatea faţă de semeni a unui veteran roman după o viaţă întreagă de campanii militare şi privaţiuni, obişnuit să primească ordine şi să dea ordine, să primească pedepse şi să dea pedepse, ajuns în sfîrşit la situaţia de **dominus,** impunea o respectabilă distanţă socială. O asemenea elită militară, care mai avea şi atribuţia de a oficia unele ceremonii religioase, nu îngenunchia în faţa împăratului şi nici a zeilor, pe cînd toată nobilimea feudală îngenunchia în faţa seniorului şi în faţa clerului.

Dreptul heraldic consideră că dintre doi nobili este mai nobil cel ce face parte dintr-o familie înnobilată mai înainte. Se spune că cele mai nobile familii din Europa ar fi Montmorency din Franţa şi Wittelsbach din Bavaria, ca fiind cele mai vechi (din a doua jumătate a secolului al XII-lea). Faţă de pergamentele acestor familii, care nici măcar nu s-au mai păstrat pentru a putea fi văzute, ceea ce a permis împingerea arborelui genealogic pînă la nişte strămoşi mai mult sau mai puţin îndoielnici din sec. X, documentele de bronz ale familiei Cezianu sînt mai vechi cu 1050 de ani, deci mai mult decît dublul vechimii celor mai nobile familii recunoscute în occident.

Un alt criteriu al superiorităţii heraldice este şi rangul politic al celui care conferă titlul de nobleţe. Deci avem de comparat un împărat dintre cei mai renumiţi şi dispunînd de cel mai mare imperiu antic, cu nişte regişori dintre cei mai mici, din nişte stătuleţe şi ducate încă neînchegate din acel secol XII.

După toate criteriile elaborate de nobilimea celor mai pretenţioase curţi apusene, comparaţia înclină covîrşitor în favoarea superiorităţii heraldice a acestor boieri români. În plus această elită socială de la noi a fost cu mult mai viguroasă decît orice altă familie nobiliară, în primul rînd pentru că a străbătut secole turburi, cînd vechile familii erau sistematic asasinate la fiecare schimbare de domnie, reuşind să aibă în permanenţă descendenţi de parte bărbătească şi în al doilea rînd pentru că a continuat să se menţină în „topul" ierarhiilor sociale şi după dispariţia celor mai vechi familii nobiliare occidentale.

Astfel, ultimul Montmorency se stinge la 5 martie 1861, iar privilegiile familiei Wittelsbach au încetat odată cu primul război mondial. Pe cînd prerogativele familiei Cezianu n-au încetat nici în cel de al II-lea război mondial. Ceea ce impresionează profund este că decizia dată de împăratul Hadrianus la 22 martie 129 a rămas în vigoare nu numai **de jure,** ci şi **de facto,** timp de aproape două milenii, fiind astfel hotărîrea cu caracter juridic ce a stat în picioare pe parcursul a trei orînduiri sociale, poate mai mult decît oricare alt act promulgat de vreun for din lume.

Produce suficientă uimire faptul că pămîntul acordat de împărat unor veterani din războiul cu Decebal s-a păstrat în proprietatea aceleiaşi familii pînă în zilele noastre. Şi cu atît mai mult cu cît acest pămînt aparţinuse dacilor **Potulatensi,** a căror amintire se păstrează în numele satului **Potelu,** de pe malul bălţii **Potelu.** Dacă înlăturăm sufixul **-ensi,** tipic pentru numele de neamuri dace, apoi consoana epentetică (de legătură) -t-, rămîne **Potula,** vechiul nume de pe vremea dacilor al satului şi bălţii **Potelu.**

Ca o paranteză fie spus, această baltă era dăruită de regele Bella IV Cavalerilor Ioaniţi la 1247, însă niciun alt indiciu nu atestă aşezarea acestora pe locurile respective. Dimpotrivă, avem dovada că patru ani mai tîrziu aceşti Cavaleri se plîngeau papei Innocenţiu IV cum au fost păcăliţi de regele maghiar cu asemenea daruri fictive de teritorii ce nu-i aparţineau. Ca să nu strice relaţiile nici cu ordinul Ionniţilor nici cu coroana maghiară, papa s-a grăbit să le dea un răspuns diplomatic, confirmînd pe hîrtie donaţiunea, ceea ce nu-l costa nimic, întrucît din înscrisul papal nu decurge nici o consecinţă practică decît aceea că textul cu pricina s-a păstrat la Vatican în Regestele Pontificatului, de unde Nicolae Densuşianu ne-a adus facsimile excelente.

Produce mai multă uimire faptul că pe acelaşi pămînt găsim peste milenii nu numai consecvenţa aceluiaşi nume de proprietari, ci şi consecvenţa descendenţilor la aceleaşi funcţii militare sau politico-administrative, de parcă şi acestea ar fi fost tot un bun succesoral al familiei lor, de-a lungul întregii noastre istorii. Astfel:

— La 22 martie 129, Plautius Caesianus era **comandantul suprem al armatei** şi **guvernatorul provinciei.**

— Înaintea revoluţiei burghezo-democratice de la 1848, Dimitrie Cezianu era **clucer,** adică păstrător al cheilor de la magaziile domneşti.

— Pe lista deputaţilor aleşi pentru Adunarea Electivă a Valahiei din 22 ianuarie 1859, primul dintre reprezentanţii judeţului Romanaţi este **serdarul** Stănuţă Cezianu (serdar = comandant militar). Întrucît este urmat de Pr. Gr. Brâncoveanu, R. C. Golescu şi A. C. Golescu, rezultă că boierul Stănuţă Cezianu se bucura în epocă de un prestigiu nobiliar mai înalt decît al familiei domnitoare Brâncoveanu, originară din acelaşi judeţ şi de o popularitate mai mare decît a fraţilor Goleşti, cu toate că **serdar** era o funcţie militar-represivă, iar Goleştii abia se întorseseră din exil şi erau ovaţionaţi într-un cîntec popular pentru binefacerile lor revoluţionare, ca membri ai guvernului provizoriu de la Islaz.

— Pe la 1889, prefect al judeţului Romanaţi era ing. Dumitru Cesianu, care în plină modă latinistă îşi relatinizează ortografia numelui.

Desigur, la noi în Oltenia, strămoşii lui **Caesianu(s)** nu şi-ar fi putut păstra intacte peste milenii proprietăţile, privilegiile şi prioritatea la aceleaşi funcţii aproape ereditare, dacă nu s-ar fi sprijinit pe o întreagă piramidă socială, cu cea mai largă bază demografică şi cu aceeaşi vechime istorică, pentru a-i recunoaşte şi a-i susţine sau suporta.

Un eşantion din marea masă de români împămînteniţi în **judeţul Romanaţilor** — cum îl numea Mihai Viteazul într-un act de proprietate din 1598, este comuna **Cezieni,** de lîngă capitala Daciei Malvensis, Romula, din ale cărei ruine s-au scos cărămizi pentru casele Cezienilor din Caracal, fără ca ei să fi fost pe deplin conştienţi de valoarea simbolică a acestei reutilizări a materialelor vechi.

RADU NIŢU

Un istoric interogînd viața: VASILE PÂRVAN

Un istoric e prin definiție un călător. Călător în timp și în spațiu, fiindcă rostul profesiei sale e să restituie devenirea umanității sub unghi cronologic, să circumscrie deci spațio-temporal fenomenologia istorică, asigurîndu-i un contur rațional și coerent. Ceea ce nu se poate închipui decît „călătorind" pe toate „meridianele" și la toate „altitudinile" istoriei. Dar, există, după observația lui Vasile Pârvan, două feluri de istorici: unii deprinși a se rezuma la ceea ce le oferă cabinetul, biblioteca, arhivele; alții care nu se limitează la erudiția stoarsă din pergamente, căci nu e suficientă, ci o întregesc cu altfel de știri și o interpretează în lumina experienței, după „dicteul" vieții însăși. Un istoric al vieții a fost și Vasile Pârvan, poate unul din cei mai cutezători prin vastul lor orizont filosofic, un istoric care a înțeles să adauge la știrile consemnate în scris, adesea precare, mărturia „documentelor" arheologice. Încă la 1906, cînd scria despre straja romană de la Dunărea de Jos (Salsovia), el preconiza o vastă acțiune de explorare a pămîntului românesc, spre a-i revedea tainele istorice. Aceasta voia să însemne organizarea unei cohorte de specialiști care să străbată țara în lung și în lat, să facă periegheze și săpături care să întregească harta arheologică a României, să aprofundeze cunoașterea îndeosebi pentru epocile cele mai obscure, lipsite de o informație scrisă relevantă. Este misiunea pe care și-a asumat-o chiar el, devotîndu-i-se ca profesor la Universitatea din București, ca director al Muzeului Național de Antichități, ca membru al Comisiei Monumentelor Istorice, ca academician și ca director al Școlii Române din Roma, școală a cărei menire era tocmai să creeze acel **collegium archaeologicum dacoromanum**, cu sarcina de a înfăptui ambițiosul deziderat. Călătoriile lui V. Pârvan, cele mai numeroase, privesc tocmai această inițiativă de depistare a așezărilor pre și protoistorice, de circumscriere a epocilor de cultură, de explorare sistematică a celor mai semnificative. Îl întîlnim de aceea an de an în compania elevilor și discipolilor săi pe țărmul dobrogean al Mării Negre, unde istoria a făcut să se suprapună strat peste strat, atîtea culturi, atestind marile convulsii demografice din sud-estul continentului și o viguroasă expansiune a civilizației mediteraneene, de care autohtonii de la Dunărea de Jos au știut să profite, asimilînd-o

Centenar Agîrbiceanu

Peregrin pe meleagurile țării →

și adăugîndu-i trăsături proprii, inconfundabile. A făcut el însuși, înconjurat de o veritabilă „școală", cercetări la Ulmetum, la Histria, la Callatis, la Tomis, la Adamclissi, pentru a nu cita decît așezările mai de seamă, diseminate de destinul acestei regiuni de mare densitate istorică. Și-a extins apoi investigațiile de-a lungul Dunării pînă la Drobeta, urmărind să recon-[illegible] romane, de care se [illegible] — zicea Pârvan [illegible] sap[illegible]tematice, datele arheologiei pe întins[illegible] milenii, așadar din epoca bronzului pî[illegible]talizarea unor state feudale românești. El ș[illegible] extins de aceea cercetările în cîmpia munteană (îndeosebi la Piscul Crăsani), completîndu-le cu acelea efectuate de alți arheologi în zona puternic romanizată a Olteniei, Banatului și Transilvaniei. S-a interesat și de neolitic, punînd la contribuție săpăturile făcute de Francisc László la Ariușd, alături de cele întreprinse de I. Andriesescu și de alți arheologi, pe care învățatul profesor a știut să-i grupeze în jurul său, asigurînd o colaborare dintre cele mai fructuoase. Corespondența ni-l arată preocupat să concerteze eforturile risipite, astfel ca întreg teritoriul românesc să se bucure de control și de asistență arheologică. Pentru mileniul obscur, atît de controversat în lumea specialiștilor, nici nu există altă soluție, decît ca istoricul să interogheze direct „țărîna", spre a-și completa informațiile. „Vorbesc mormintele, s-a spus, acolo unde istoria tace". Dar ele n-o fac de la sine, ci e necesar ca cineva să le știe limba și să le ancheteze în conformitate cu sensul vieții, care determină și logica istoriei. S-a pretins că lipsa de știri pentru mileniul migrațiilor indică o lipsă de locuire, în spațiul carpato-pontic? Întemeiat pe datele arheologiei, dar și pe un anume sens al vieții, același pretutindeni, Pârvan putea răspunde: nu discontinuitatea habitatului e în cauză, ci lipsa de informație și de logică a istoriografiei, adesea înfeudată unei concepții deficitare asupra devenirii istorice. Pentru istoricul atent la desfășurarea curentă a vieții e limpede că popoarele nu pot să dispară peste noapte fără urmă și că atunci chiar cînd un cataclism le zdruncină rosturile, ele rămîn, fie și schimbîndu-și portul, limba, numele, aceleași în firea lor intimă. Interogînd viața, istoricul ajunge nu să substituie carența documentelor, dar să le interpreteze corect pe cele existente, să asigure coerența demersului său restitutiv. Un temei în plus deci ca istoricul să nu se închidă în turnul de ivoriu al instrumentelor sale, ci să ia seama la desfășurările vieții, fiindcă numai logica acestora îi poate descoperi logica istoriei. Iată de ce Pârvan însuși a înțeles să se pună în contact cu realitatea din jur, încercînd să o exploreze sub diverse aspecte. A făcut-o prin asumarea marilor idealuri ale vremii sale, dar și prin călătorii sistematice în tot cuprinsul țării. Nici o zonă istorico-culturală nu i-a scăpat și nici o localitate importantă. S-ar putea spune, fără exagerare, că o bună parte din timpul său disponibil Pârvan a călătorit: în țară, pentru a-i întregi treptat harta arheologică; în străinătate, pentru a o reprezenta la importante reuniuni și pentru a se îngriji de soarta Școlii Române din Roma. Istoricul dubla pe arheolog în aceste călătorii, literatul pe istoric. Al. Sahia și-l amintește („Rampa", 10 mai 1931) explorînd țarina din satul său, Mănăstirea: „În largul cîmpului cu soare arzător, cu cizme largi, afundat pînă la brîu în pămîntul scormonit, Pârvan, dornic de a cunoaște adevărul, muncea el însuși

În mărturisirile sale autobiografice Ion Agîrbiceanu își amintește bogatul cîmp de impresii trăit în primii ani ai copilăriei, în miracolul natural al așezării natale, situată în pitoreasca zonă a Tîrnavelor: **„Socotesc petrecerea în sînul naturii de primii ani ai copilăriei, ca și vacanțele de vară petrecute în același fel ca epoca cea mai importantă pentru receptivitatea mea senzitivă. Pînă azi izolarea în singurătatea naturii e cea mai recreatoare odihnă pentru mine... Impresiile de atunci au reînviat în orice descriere de natură din scrierile mele."** [1]

Natura și multiplele ei înfățișări în rotirea anotimpurilor l-a atras pe scriitor, cu deosebire în anii tinereții, cînd colinda, ca pasionat drumeț, meleagurile țării. Iată-l călătorind cu trenul, într-una din vacanțele sale studențești din 1903, pe Valea Someșului. Notația directă surprinde aproape totdeauna esențialul. Viitorul prozator, contemplă în tăcere curgerea lentă a rîului, fapt care-i dă senzația unei oarecari monotonii a peisajului: **„Nu e așa de maiestuos ca Mureșul, curge, poate mai încet, pe patul lui de pietriș și poate e mai curat, dar nu știu cum să zic, parcă nu e viață în el... Senzația pe care ți-o provoacă Crișurile, Oltul sau chiar Tîrnavele, care te fac cîte o dată să chiui de bucurie, Someșul n-o produce. În fața lui rămîi mirat, cazi pe gînduri, te obosește..."** [2]

Vastelor desfășurări panoramice ale locurilor pe care autorul le admiră de la fereastra vagonului, le sînt asociate unele vestigii ale trecutului, evocînd în aburii ușori ai legendei pe vestitul Pintea Viteazul: **„Dealul din dreapta e mai țepiș, mai înalt și vreo cîteva piscuri îmbrăcate în struguri au aspectul unor turnuri de cetățuie. La poalele lui, mai către apus se văd niște rămășițe dintr-o zidire de piatră cioplită. Spun oamenii că a fost cetatea lui Pintea Viteazul. Aproape de aceste ruini se vede în stînca dealului o piatră lată, cioplită. Cică ușa asta e de la o pivniță de-a lui Pintea, pe care nimeni n-o putea descuia."** [3]

În toamna anului 1906, I. Agîrbiceanu participă la serbările „Astrei" de la Brașov, apoi întreprinde o frumoasă excursie prin țară, pe itinerariul Brașov—Ploiești—București—Blaj, cu întoarcerea prin Turnu-Roșu.

Apărute în foiletonul ziarului „Unirea" din Blaj în mai multe numere succesive, reportajele acestei interesante excursii alcătuiesc filele unui incitant jurnal de călătorie, confirmînd o sensibilitate aparte în receptarea peisajului natural și uman, talent și îndemînare în înregistrarea cît mai fidelă a faptelor, gesturilor, atitudinilor. La Brașov memorialistul este impresionat de frumusețea costumelor și jocurilor populare pe care le admiră cu ocazia serbărilor „Astrei", reținînd cu deosebire pe acelea ale „tohănenilor".

cu cazmaua zvîrlind feliile negre și proaspete". Pretutindeni a făcut însemnări, alăturînd faptelor observații personale, menite să le fixeze semnificația. În scrierile sale, de la cele dintre care privesc evul mediu și epoca modernă, pînă la monumentala **Getica**, gîndită ca o protoistorie a Daciei, faptele se rînduiesc după logica perpetuă a vieții, dezvăluindu-și astfel rosturile ascunse. Ca și N. Iorga, a cărui pasiune pentru cunoașterea directă a istoriei era fără egal, arheologul a călătorit enorm, stimulat poate și de împrejurarea că tatăl său, modest învățător, a fost constrîns să migreze mereu dintr-o localitate în alta. Faptul acesta pare a fi dezvoltat în viitorul arheolog acel spirit de observație și acel interes pentru „peisajul lucrat de istorie", dincolo de care nu se poate închipui o cunoaștere autentică a trecutului. În afară de aceasta i-a fost dat să beneficieze la timp de o bursă în străinătate, ceea ce l-a pus în contact cu „realitatea" și i-a dat putința să mediteze în perfectă conștiință de cauză pe marginea realităților românești. Studiile în Germania au însemnat pentru Pârvan nu numai inițiere temeinică în clasicism, dar și contacte fertile cu marile muzee și pinacoteci de pe continent, în cele din Italia mai ales. Fascinanta carieră pe care a traversat-o apoi pe tărîm didactic, științific și academic, i-a dat putința să revină, să adîncească, să decanteze înțelesuri pe care istoricul autentic le socoate indispensabile și pe care un filosof sensibil la provocările existenței încearcă să le integreze într-un sistem unitar. Ca director al Școlii Române din Roma, era dator să stea două luni pe an în Italia, printre atîtea valori in [illegible], aceleași care aveau să facă din G. Călinescu, emulul său, ceea ce a devenit ulterior printr-o creație monumentală. Cum i se înfățișa pelerinului ostenit de umblet și dispus să se așeze definitiv într-un loc („sau Roma sau București") propria-i țară? „Cînd drumurile vieții mă poartă din Apusul străin înapoi spre patrie, de departe caut cu ochii pe linia răsăritului pînza cenușie atîrnată de cer, ca spre a despărți două lumi: zidul munților noștri. Cît aleargă trenul pe cîmpia nesfîrșită a Dunării mijlocii, sufletul meu e neliniștit: pe întinderea fără hotare pare că însăși mintea mea își pierde puterea de a prinde în linii limpezi, tari și hotărîte, înfățișarea oamenilor și lucrurilor; mă aflu ca în fundul unei mări, de unde nu pot vedea nici de departe, nici lămurit: sînt apăsat de neputința de a putea da hotar rătăcirii mele în lume". Dincolo de melancolia întoarcerii la vatră și de fiorul existențial al meditației, istoricul evocă rostul structurant al Carpaților în etnogeneza și devenirea noastră istorică. El vrea să circumscrie și să distingă. „În munții patriei crește un neam de oameni deosebit de toate cele care umplu șesurile dimprejur: maghiari înspre apus, slavi de toate națiile de celelalte trei părți. Și trupul și sufletul lui e altfel. Căci cum îi este trupul de vînjos și ușor așa îi e și mintea, iute la înțeles lucrurile grele și gata la hotărîri viteze. Stăpîn s-a deprins să nu aibă. Căci fiecare e împărat în vîlceaua lui dintre două dealuri. Și chiar de-o fi piatră pleșuvă, locul unde s-a trezit pe lume el nu-l dă pe cel mai mănos ogor de la șes. Acolo, în cîmpia fără margini, el nu se coboară decît iarna, cînd viscolul curăță aerul și-l face aspru ca în munte" (**Țara de Apus**, 1923). Imagine relevantă doar pentru un aspect al realităților noastre. Căci dacă „cetatea cea tare a Ardealului", apărată de munți și întărită de dealurile subcarpatice ca de niște contraforturi, a fost în adevăr o regiune de implacabilă rezistență

Călătorind cu trenul pe Valea Prahovei, tînărul prozator observă „**la tot pasul priveliști și mîndre și noi și îndrăznețe. Munții ce se desfac de amîndouă părțile, munții împăduriți, rupturile capricioase în stîncă, în jos valea strîmtă, pietroasă, de lături cu un drum de țară, cum nu se poate mai bun și săltăreața șuviță de apă iute, care nu face alta, ci se tot adună și iar se-mparte în fîșii subțiri, argintii, de-a-lungul pietrișului mult din albia ei neobișnuit de largă pentru un rîuleț ca dînsa. Prin cotiturile ei e silit mereu drumul de fier s-o treacă pe poduri sunătoare, zvelte. Numai după ce o vezi, înțelegi „Prahova" de G. Coșbuc**" [4]

La Azuga autorul reține peisajul industrial al localității „unde palpită viața modernă a motoarelor de tot felul", în Sinaia remarcă unele case sărăcăcioase și „un boulean vinețiu, de, știi, mai mic decît un catîr". Cîmpina îl impresionează prin mulțimea negustorilor ambulanți care în gara orașului vînd „struguri, poame, pește, pînă și lapte acru"; un alt popas din drumul spre București îi desfășoară în fața ochilor un încîntător spectacol: „**Costume foarte frumoase își joacă înfloriturile bogate și foarte deosebite. Poți zări în grabă pînă la 5—6 variații**".[5]

Seara, la Ploiești, se cinează în restaurantul gării, patronat de C. D. Gherea, după care urmează o plimbare cu trăsura pe „**vestitul bulevard**".

Bucureștiul începutului de veac îl atrage cu deosebire pe tînărul excursionist care admiră statuile lui Mihai Viteazul, Gh. Lazăr, I. Heliade Rădulescu, aflate în Piața Universității. Clădirea Ateneului român impune privitorului prin arhitectura sa „**într-un stil neobișnuit**".

Străzile capitalei sînt animate, între altele, și de tramvaiele cu cai, vehicule care, uneori sînt foarte aglomerate: „**Tramvaiul cu cai e plin de multe ori, încît ți-e groază de grămada de oameni ce-i acolo. Dar e bine că se oprește unde vrei să cobori și te poți urca și din fugă**".[6]

Autorul vizitează schitul Pantelimon și mînăstirea Cernica.

Reîntoarcerea la Blaj se face pe Valea Oltului. Frumusețea sălbatică a locurilor: „**Linia merge drept spre miază-noapte, spre Carpați, și cu cît ne apropiem mai tare de munți, cu atîta regiunile sînt mai frumoase și mai variate**".[7] îl determină pe autor să concluzioneze: „**Valea Oltului se strîmtează tot mai mult și o frumusețǎ sălbatică începe în curînd. Într-adevăr, drumul spre Predeal n-are nici pe jumătate farmecul acestuia**".[8]

Excelent cunoscător al meleagurilor natale, prozatorul le închină, între altele, reportajul „Țara Secașului". Satele sînt rare pe aici „**îți trebuiesc ceasuri de la unul la altul și mergînd pe adîncătorile dintre dealuri, nici nu se zăresc pînă nu dai cu nasu-n ele! Aproape toate sînt**

națională, ea n-a fost unicul centru de iradiere, nici singurul bastion al romanității răsăritene. Arheologia, pe care Pârvan a cultivat-o cu atîta profunziune, știe să susțină astăzi cu destul temei existența și a altor zone de intensă locuire și de cristalizare statală, fără să ignore totuși rolul jucat de provincia intracarpatică. Un fapt rămîne important, acela că „țara de azi e Cetatea cea veche a lui Decebal, cu cîmpia roditoare dimprejur“ și că dincolo de vicisitudinile unei istorii destul de agitate, Transilvania continuă să fie, geopolitic și cultural, un puternic centru de viață al amintitei romanități. V. Pârvan a cercetat-o de aproape, în mărturiile ei directe de viață istorică, întocmai cum a făcut și cu celelalte provincii. Îl aflăm cu grupuri de studenți sau între colaboratori vizitînd vechile centre de coabitare româno-săsească, la Ariușd, la Miercurea Ciucului etc., pentru a nu mai aminti de vechea Napoca, unde a rostit faimoasa prelegere despre **Datoria Vieții noastre** (1919) și a servit un timp ca profesor. Dar, îl aflăm, neobosit, oriunde știința sa admirabilă îi îndrepta pașii, spre a recupera urme vechi și pentru a pune la adăpost de intemperii și vandalisme monumentele de odinioară. Nimeni n-a evocat cu mai adîncă simțire soarta acestor monumente și nu s-a străduit mai mult pentru restituirea lor fizică, pe de o parte, pentru valorificarea lor științifică pe de alta. „Litania“ dedicată anticei Callatis (1922), pe care edilii contemporani o amenințau cu ruina, e semnificativă sub acest unghi, ca și stăruința depusă pentru ridicarea mausoleului de la Mircești. Amîndouă îi definesc atitudinea față de valorile constitutive ale istoriei și culturii noastre. Vechile așezări pontice îi vorbeau despre „lărgirea orizontului sufletesc dacic prin elementele nouă și înaintate ale culturii elene“, iar castrul de la Poiana (Piroboridava), adăuga noi elemente privind „continuitatea neștirbită a civilizației și a romanității la Dunărea de Jos“. Multe din studiile sale au pus în lumină „legături indisolubile între trecutul **roman** și prezentul **român**“, pornind de la analiza mărturiilor prin care se revelează îndeobște „rațiunea intimă și legile de funcționare și expresie ale istoriei“. Mai mult [illegible], el a revelat legătura dintre faza romană și fondul autohton mai vechi, pe linia unei continuități de cultură, care e continuitatea vieții însăși. Pentru Pârvan istoriografia nu e simplă erudiție, ci o disciplină infinit de complexă, care suscită înainte de orice cunoașterea vieții, a realității din jur, în care realitățile de odinioară își prelungesc, insesizabil, reverberațiile. Sub acest raport, atitudinea lui Pârvan consună cu aceea a profesorului și colegului său N. Iorga, de la care istoriografia deține cea mai caldă pledoarie pentru implicarea istoricului în actualitate, ca mod de a accede în adevăr. Cunoașterea vieții îi permite să elimine deviația subiectivă a documentelor ca atare și inevitabila perspectivă egocentristă a oricărei istoriografii. Elenocentrismul, latinocentrismul și atîtea alte „centrisme“ se cuvin reduse la juste proporții, pentru a se putea desprinde înțelesul curat al știrilor scrise, la care istoricul modern trebuie să adauge mărturia monumentelor care au supraviețuit și pe aceea, indirectă dar peremptorie, a vieții însăși. Istoricul nu-și merită numele dacă nu procedează astfel, pornind de la actualitate, restituind cît mai fidel ipostazele duratei și întorcîndu-se din nou la actualitate, spre a o îmbogăți. Gîndind astfel, Vasile Pârvan, de la a cărui naștere se împlinește un secol, se înscrie în rîndul marilor **istorici ai vieții**, istorici care mai presus de erudiția, sterilă adesea, pun pasiunea pentru adevăr.

AL. ZUB

așezate în cîte o căldare rotunjită între dealuri, și nu numai pe fundul căldării, căci șesul e prea mic, ci și pe coastele lui“[9]

Oamenii sînt voinici, puternici, purtînd în priviri ceva din măreția strămoșilor lor, cîndva stăpîni ai acestor pămînturi. Linia desenului, pe cît e de simplă, pe tot atît de viguroasă dă impresia de măreț, de monumental:

„Și ce mai stăpîni, maica mea, doamne! Bărbați cu pieptul lat, păros, care își azvîrle cu o mijlocul, peste cămașa cusută; bătrîni ale căror fețe abia se zăresc de sub părul lung, încîlcit, strînși în șerpare grozav de late, lucii sau roase de vechime“[10].
uimitoare măreție capul pe spate și te privește de la înălțime, cu ochii sclipitori pe sub genele negre, vîrîndu-și o mînă sub funia ce le încinge

Călătoriile turistice ale lui I. Agîrbiceanu dezvăluie cititorului realele calități de memorialist ale viitorului prozator. Autorul rămîne rareori la latura descriptivă, exterioară a lucrurilor, el caută semnificațiile lor profund, răsfrîngerile în planul adînc al conștiinței. Mai puțin atras de pitorescul priveliștilor ce îl solicită la tot pasul prozatorul reține cu deosebire măreția naturii. Perspectivele pe care le cuprinde ochiul sînt vaste, iar omul apare impunător în peisaj, integrîndu-se marilor armonii ale universului.

Am mai remarca, de asemeni, acuitatea observației care în spatele unor aparențe surprinde esența tulburătoare a vieții în tot ceea ce are ea mai specific, mai omenesc. Călătoria este pentru Agîrbiceanu o sete de spațiu fără sfîrșit și, în același timp, o neobișnuită și necesară aventură a spiritului năzuind către frumos și eternul artei.

MARIUS POP

---

1) Agîrbiceanu I. «Meditație în Septembrie». Ed. Dacia Cluj, 1971, p. 115.

2) Agîrbiceanu I. Note , «Unirea», Blaj, XIII, nr. 35 din 29.VIII.1903, p. 346.

3) Agîrbiceanu I. Note , Unirea, Blaj, XIII, nr. 35 din 29.VIII.1903, p. 347.

4) Agîrbiceanu I. Notițe și impresii. Pînă la București» «Unirea» nr. 44, 37, oct. 1906, pag. 344.

5) Agîrbiceanu I. Idem, «Unirea» nr. 44, p. 345.

6) Agîrbiceanu I. Note și impresii , «Unirea», Blaj, nr. 49, 1.XII.1906, p. 390.

7) Agîrbiceanu I. Note și impresii , Unirea», nr. 50, 8.XII.1906, p. 393.

8) Agîrbiceanu I, Note și impresii , «Unirea», id. nr. citat.

9) Agîrbiceanu I. Țara Secașului , «Lamura», an.I. nr.1.oct.1919.p.12.

10) Agîrbiceanu, I. Țara Secașului , «Lamura», an.I. nr.1.oct.1919.p.16.

Aici s-au născut cărţile lui SIMEON FLOREA MARIAN

Cînd, cu mai bine de 15 ani în urmă, în prag de iarnă, am bătut pentru prima oară la uşa casei cu numărul 4 de pe micuţa stradă Simeon Florea Marian din Suceava, m-a primit un bărbat distins, cu păr cărunt a cărui amabilitate plină de căldură încerca, dacă nu să suplinească, măcar să atenueze atmosfera rece a unui interior slab luminat şi aproape neîncălzit. Aşezate alandala, printre scaune, mesuţe şi vechi fotolii, cîteva lăzi şi geamantane dădeau în plus încăperii un aspect bizar. Fusesem prevenit: profesorul Mihai Cărăuşu, ginerele lui Simeon Florea Marian, lucrează neobosit pentru a pune ordine în bogata arhivă lăsată de marele folclorist şi etnograf. «Vedeţi cuferele acestea? — s-a grăbit să mă pună în temă profesorul. Sînt pline de manuscrise, cărţi, reviste, scrisori... Dacă nu sînt cercetate pe îndelete, cu grijă, munca de o viaţă a unui om se risipeşte, rămîne aproape necunoscută marelui public. Şi e păcat! În casa asta, Simeon Florea Marian, cel ce la vîrsta de numai 34 de ani era ales membru al Academiei Române, a trăit şi a lucrat pînă în aprilie 1907, cînd a închis ochii pentru totdeauna. A cumpărat-o în 1884 cu cei patru mii de lei ce i-a primit drept premiu «Năsturel Herescu» din partea Academiei pentru lucrarea «Ornitologia poporană română». Construcţia datează de peste 150 de ani. Este solidă încă, dar dacă nu i se fac oarecari consolidări şi modernizări, se poate degrada. Şi iar ar fi păcat, căci e monument de arhitectură!»

I-am promis atunci profesorului Cărăuşu că voi scrie ceva despre omul şi casa care îi erau atît de dragi şi că îi voi trimite unele articole despre Simeon Florea Marian, găsite de mine în vechi colecţii de ziare de la Biblioteca Academiei şi de care dînsul nu avea cunoştinţă. Ceea ce am şi făcut.

Au trecut anii şi, de curînd, am avut prilejul să poposesc din nou în vechea cetate de scaun a Moldovei. Aflasem între timp că inimosul profesor s-a stins şi el din viaţă.

...Am intrat cu emoţie pe străduţa străjuită, ca şi în trecut, de bustul în piatră al cărturarului sucevean, dar întinerită astăzi de alinierea ei în ansamblul unor construcţii moderne.

Casa Simeon Florea Marian, restaurată, este deschisă astăzi oricărui vizitator aflat pe meleagurile bucovinene. A intrat cum s-ar spune, în circuit turistic. Este deschisă zilnic oricui doreşte să facă cunoştinţă cu viaţa şi mai ales cu opera unuia din cei mai mari cercetători ai folclorului românesc. Operă considerată de specialişti pe cît de monumentală, pe atîta de originală. **«Fondul memorial documentar S. Fl. Marian»** — căci sub această denumire este înscrisă casa în ghidurile şi hărţile recent apărute — aflat sub custodia competentă a profesorului Eugen Dimitriu — se numără astăzi printre cele mai prestigioase aşezăminte culturale sucevene.

Desigur, din cele cîteva piese de mobilier şi obiecte personale care reconstituie **camera de lucru** a lui Simeon Florea Marian se desprinde lesne o primă trăsătură a personalităţii sale: traiul modest pe care-l ducea chiar şi cînd numele său căpătase notorietate departe peste plaiurile unde-şi desfăşura activitatea. Născut la Ilişeşti, în anul 1847, într-o familie de ţărani săraci, a ajuns cu greu, după studii superioare, să predea limba română şi ştiinţele naturale mai întîi în oraşul Siret, apoi la Suceava, unde, stabilindu-se definitiv, a devenit curînd unul din animatorii vieţii social-culturale. «Revista politică» înfiinţată de el împreună cu T.V. Ştefaneli, la 1886, avea să contribuie, între altele, la menţinerea trează a conştiinţei de neam a românilor din acea parte a ţării.

Secția memorială a casei este însă cea care trezește cel mai viu interes. Pentru că aici, cu ajutorul unui material divers, cuprinzînd cărți, reviste, scrisori, fotografii, manuscrise, vizitatorul este invitat să dimensioneze singur amploarea și profunzimea scrierilor lui S.Fl. Marian. Aici sînt expuse, de pildă, zeci de studii, de eseuri, de lucrări de sinteză, de culegeri pe care Simeon Florea Marian le-a consacrat creației populare românești. O constatare se impune din simpla trecere în revistă a acestora: prin opera lui S.Fl. Marian, cultura populară românească este privită, cercetată, analizată, descrisă, sub toate unghiurile, sub toate comportamentele și formele ei de manifestare. Titluri precum «Cromatica poporului român» (1882) — care a constituit discursul său de recepție la primirea ca membru al Academiei Române, abordînd o temă inedită: varietatea procedeelor folosite de femeile de la țară în vopsitul obiectelor de uz casnic, «Ornitologia poporană română» (1883), studiu prezentînd tot ce a creat fantezia populară în legătură cu păsările și viața lor (denumiri, legende ș.a.), «Nunta la români» (1890), «Nașterea la români» (1892), «Înmormîntarea la români» (1892), «Sărbătorile la români» (1898—1901), lucrare în trei volume în care sînt descrise în toată semnificația și amploarea lor, și sărbătorile laice, păgîne, «Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor» (1903) — pentru a nu da decît cîteva exemple — uimesc prin bogăția de informații, prin împletirea unor date din cele mai variate domenii, de la istorie și literatură, la botanică și zoologie, de la fondul inestimabilelor proverbe, snoave, și legende populare, la tezaurul celor mai îndepărtate datini și obiceiuri ale poporului nostru.

În fața unor asemenea lucrări de sinteză, de mare complexitate, implicînd vaste cunoștințe, o întrebare se impune de la sine: cum a putut omul acesta, la vremea aceea, cu posibilitățile materiale modeste de care dispunea, cu greutățile provocate de mijloacele de transport și de comunicații, inerente epocii în care a trăit, să-și adune materialul documentar de care avea absolută nevoie? Răspunsul mi-l dăduse omul care trăise mulți ani în apropierea lui, — profesorul Cărăușu: printr-o muncă de zi cu zi, fără preget, prin investigații pasionate, directe sau mijlocite. În preajma sărbătorilor sau a vacanțelor școlare, de pildă, folcloristul obișnuia să distribuie elevilor săi, în cea mai mare parte fii de țărani din împrejurimi, chestionare anume întocmite, la care părinții, rudele, bunicii chiar, erau solicitați să dea răspunsuri fie despre plante, insecte sau păsări, fie despre obiceiuri, tradiții, legende populare. Asemenea chestionare ajungeau pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Cînd călătorea în diverse orașe, dar mai ales la țară, avea permanent cu el un caiet de însemnări pentru a nota ce îl interesa. Uneori pleca anume în acele sate unde știa că poate întîlni oameni mai vîrstnici care cunosc lucruri interesante.

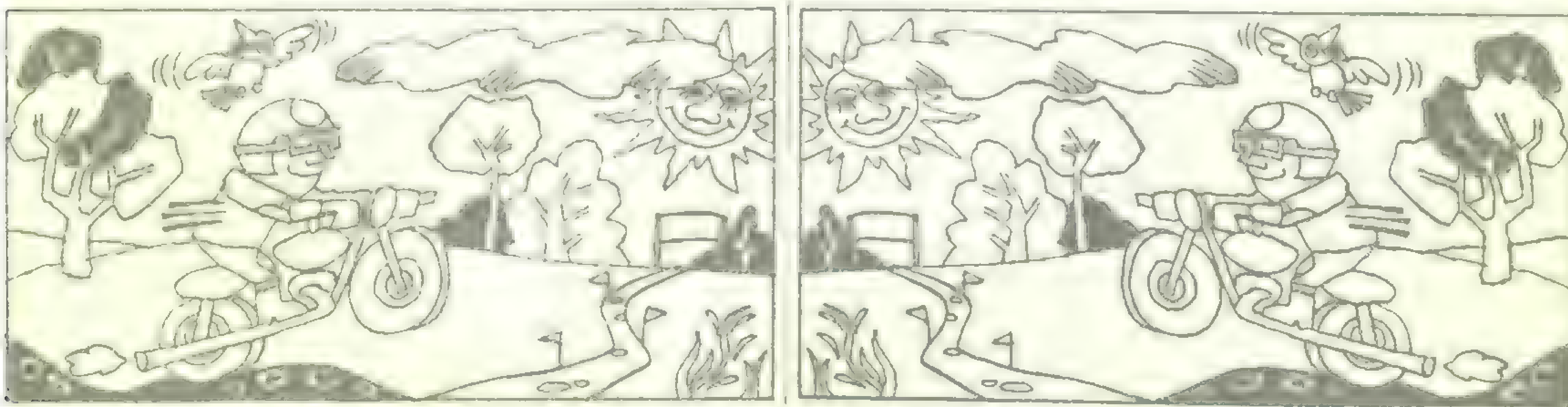
Între cele aproape o mie de scrisori primite din țară sau de peste hotare care au rămas și se păstrează azi în cadrul secției memoriale, una mi se pare deosebit de semnificativă. Este datată 25 aprilie 1881 și poartă semnătura lui Vasile Alecsandri. Poetul răspunde unei scrisori în care S.Fl. Marian îl ruga să-i dea unele informații despre păsările din zona Mirceștilor și despre persoanele — prieteni sau cunoscuți — care l-ar putea ajuta cu amănunte concrete la finisarea studiului său despre ornitologia poporană română. Și încă un amănunt: chiar în grădina din jurul casei, folcloristul își organizase un adevărat laborator experimental pentru a urmări îndeaproape viața plantelor, a insectelor, a păsărilor.

Profesorul Eugen Dimitriu îmi arată cîteva file dintr-o altă lucrare a lui S.Fl. Marian rămasă în manuscris: «Botanica poporană română». «E o operă care însumează aproape 5000 de file — îmi precizase custodele. A lucrat la ea 32 de ani. Dar nu e singura pe care n-a apucat s-o publice. Dintr-o corespondență purtată cu Densușianu, am aflat că intenționa să scrie chiar și o «Mitologie poporană română». Desigur, în această prodigioasă activitate, l-au ajutat mult lecturile. Se află aici, inventariate, 450 de titluri, de periodice române și străine și 10.000 de cărți din cele mai variate domenii, a căror catalogare și fișare este încă în curs. Ce pot să vă mai spun? Că în casa aceasta Simeon Florea Marian a primit adesea oameni de seamă precum Eminescu, Xenopol, Ion Bianu, Bogdan Duică, Petre Poni, Sextil Pușcariu, A. Gorovei, A. de Herz, Emil Gîrleanu, Cincinat Pavelescu, Ion Dragoslav, Mihail Sadoveanu și mulți alții. Că avem numeroși vizitatori și cititori — căci fondul de carte și manuscrise este pus la dispoziția specialiștilor, atît din țară cît și din străinătate. Că grație lui Marian dispunem de cea mai completă iconotecă a personalităților bucovinene din trecut. Că festivalul de etnografie și folclor «S. Fl. Marian» care are loc periodic la Suceava cunoaște la fiecare ediție participare prestigioasă».

Ce reprezintă opera acestui om în cultura română ne-o spun, succint, două citate semnate de nume ilustre și expuse la loc de cinste într-una din încăperi. «Astăzi — notează Nicolae Iorga — nu se poate încerca pătrunderea științifică în sufletul acestui neam, fără întrebuințarea integrală a trebuincioaselor cărți pe care le-a pregătit». Iar A.D. Xenopol observă la rîndul lui: «Ce ai adunat tu, cu o răbdare de albină, nu este doar cugetarea unui om, ci aceea a unui popor întreg, a milioane de minți, frămîntate de bătăile a milioane de inimi».

Cît despre Casa Simeon Florea Marian, ea reprezintă, în orice caz, o invitație la cunoașterea unui crîmpei din universul spiritualității românești.

CONSTANTIN DARIE

Cu puțină răbdare veți descoperi cele 12 greșeli pe care caricaturistul **OCTAVIAN COVACI** le-a lăsat intenționat în unul din aceste desene.

PATRU DECENII LA MĂRȚIȘOR

„Ai tu dreptul, cărturare, să împiedici zîmbetul să viețuiască în afară, să curmi plăcerea, care nu se repetă, de-a trăi fiecare după imboldiri și împrejurări?"

TUDOR ARGHEZI,
„Manual de morală practică"

„Pe cîmpul dintre pomi, iarba e lăsată să răsară și crește în voie și neștire. Nu trebuie tulburată tihna pămîntului, care doarme și visează buruienile frumoase cum îi trec lui prin somn. Cazmaua și plugul n-au ce căuta în livada păzită de dîre de umbră și dîre de soare, în care joacă horbota frunzelor legănată de o adiere. Cîinii stau întinși în jurul mesei de lucru, la distanțe alese după umbră, și se mută cu ea. Doarme pămîntul sub toți, să se farmece unii pe alții și să-i legene volbura trează, care își închide ochii numai la înnoptat..."

Mărțișorul e ca atunci.

Livada își scutură în fiecare vară fructele în lădițele stivuite lîngă poartă. Casa albă, cu acoperiș roșu, își deschide ferestrele roșii și ușile maronii spre curtea încărcată de flori. Trandafirii și bujorii își răsfiră sub tălpile oaspeților petalele, în vreme ce iasomia și socul își înalță spre albăstrimile cerului parfumurile....

O preumblare prin Mărțișorul deceniului cinci este egală cu o reconstituire. Tiparnița meșterului „Cuvintelor potrivite", livada și prisaca din „Casa cu jucării", întreaga lume miniaturală din..., lumea în care Tudor Arghezi s-a simțit acasă, e încă aici și răsare din liniștea amintirii îndată ce ai pășit dincolo de poarta grea de metal de pe strada Mărțișor. De la poartă pînă la casă se află o ulicioară strîmtă străjuită de tufe mari de liliac, de-a dreapta, și de cireși bătrîni, de-a stînga. Și iarăși o poartă: „Sună toacă" — scrie pe ea. Oaspele sună. Cîinii încep să latre. Pași tîrșiți pe pietriș...

Moș Costache e îngrijitorul Mărțișorului de peste cinci decenii. El culege și acum livada, sapă grădina și împrospătează apa florilor de pe cele două morminte. Paraschiva și Tudor pot dormi în liniște.

„Adu-ți aminte... Basmul noi l-am trăit. Un veac de om a trecut și nu am băgat de seamă.

Lucrurile scad și cresc, vremurile s-au mutat, aleargă umbra după umbră și suspinul după suspin. Noi am rămas neschimbați ca Dragomirna. Dar cel ce caută-napoi se uimește mereu de aceeași mirare, că fuge iute timpul oamenilor care se iubesc. Prinși de mîini, de-o viață mergem alături, și dragostea pare la-nceput."

Mitzura Arghezi îmi mărturisește că aproape de sfîrșitul vieții, după 57 ani de căsnicie, tatăl și mama ei sporovăiau în fiecare dimineață pe veranda de la catul întîi. De aceea, zice ea, fotografia care îi înfățișează cu cîte o ceșcuță de cafea în mînă stînd pe scaunele-fotolii de lîngă măsuța pe care aburesc paharele cu apă, este simbolică.

„Cine mi-a spus că omului i se urăște? Am fost singuratec și nemîngîiat că nu știam din ce cuib să te iau. După ce te-am aflat am străbătut zodiile nedespărțiți. Din munții tăi parc-am plecat aseară..."

Paraschiva Burda, soția lui Tudor T. Teodorescu Arghezi era orfană, nu prea școlită și venea dintr-o familie cu mulți copii. Știa ce-i munca și dorea să aibă o gospodărie așa cum au avut-o și părinții ei, țărani din nordul Bucovinei. Cînd l-a cunoscut pe Arghezi...

„Îți aduci aminte? Mi s-a prins sufletul de zulufii tăi, ca o ceață. Fată cu ochii vineți, sprintenă ca o căprioară, cu șoldurile drepte în catrință și suman, cu umeri lungi în iie, de flăcău fără mustață, cu glesna de cocor, mi-a ieșit înainte. Ochii au întrebat-o: „Tu ești aceea, care mă așteptai, făgăduită din neștiut?" Și ochii au răspuns: „Eu sînt aceea".

— S-au luat, spune Mitzura Arghezi, în 1911 dar s-au căsătorit în 1916. Deși actul de cumpărare al Mărțișorului poartă data de 10 iunie 1926 nașterea lui s-a produs în chiar clipa în care tata i-a luat mamei mîna într-a lui.

„Strîngerea mîinii a fost un jurămînt. La voi jurămîntul e aspru și e ținut".

Bucovineanca și l-a ținut grijind să facă viața bărbatului ușoară.

— Puico, mai avem bani? — întreba Poetul

— Avem, avem...

Mitzura Arghezi adaugă amintindu-și:

— Mama se făcea luntre și punte să fie bani în casă să nu trebuiască să tulbure viața omului ei. Ea, dacă n-avea școală, respecta scrisul.

„Curată și netulburată ține logodna, neîntrerupt. Tinerețea gîndului e-n toate zilele nouă, și gingășia — mai proaspătă pe cît întîrziată".

— Cînd tata scria se ducea la poartă. Își lua hîrtiile prinse cu o clamă și un creion ascuțit, cu vîrful ca un ac. Lădița cu scule îi stătea alături. Din cînd în cînd se scula de la scris și începea să repare gardul sau cotețele găinilor, ori ușile, ori acoperișul, ori... Tot ce vedeți la Mărțișor e făcut de mîna tatei. Știa cîteva meserii. Fusese bijutier, tipograf, chimist... Cînd a venit prima dată la Mărțișor, erau două rînduri de vișini

pe alee și un cîmp plin de flori. Casa veche a ridicat-o cu un meșter danez, Johansen. Casa de acum e făcută șapte ani după ce ne-am mutat la Mărțișor, după planurile tatei și dorințele mamei: „... aici vreau o ușă, aici pune-mi o fereastră..." — spunea ea. Și tata așeza în plan.

„Nu m-ai întrebat cine sînt, nici de unde vin. Ai știut în datina sufletului, ceea ce nu se cercetează și nu se învață. O prorocire. Îți spusese că o să vie odată, un călător și că ai să pleci cu el din împărăția blestemată".

— Am fost primii din cartier care am avut telefon, lumină electrică și apă în casă. Primarii se întreceau care mai de care să ridice cartierul Poetului. Dar tatei îi plăceau lucrurile noi, îl fascina tehnica. A cumpărat printre primii un radio și o clocitoare. A inventat un uscător de prune și a cules cu mîinile lui primele noastre cărți de povești. Am avut stupi și curtea era plină întotdeauna de păsări. Pe vaca noastră o chema Joița și oii îi spuneam Miorița. Căci totul se făcuse așa cum visase mama.

Și totuși, „Cîteodată o lacrimă ascunsă cădea ca un mărgăritar pe împunsătura acului tău. Știam ce vis te întristează. Durerea ta era din acelea ce nu pot fi vindecate cu leacuri și descîntece obișnuite. Îi trebuiau oaste și săbii, ca suferințelor din veac ale Ziditorului din altare și hotare. Într-o sută de ani, din lacrimile tale ai cusut, ac lîngă ac, stiharul întreg de mărgăritare, cu care trebuia să te înfățișezi la judecată".

— Tata a fost un tradiționalist. Gospodăria noastră era autarhică. El făcea pînă și apa de mîini. Era o sărbătoare începutul școlii pentru că el ne îmbrăca manualele și caietele. O făcea meticulos. Își aranja hainele și cărțile și manuscrisele cu răbdare. Altfel nu se putea apuca de altă treabă.

„Ai băgat de seamă... De cinci ani, de cînd ne este casa gata, nu a venit nici o pereche de rîndunele să-și puie cuibul în streașina noastră... Nu-mi place. Niște rîndunele sînt o binecuvîntare. De ce ni se refuză nouă?

... Rîndunica e o străină fără patrie și care vine la noi din țările depărtate, ca dansatoarele creole: aș fi voit să plece toamna cu o amintire bună despre gospodăria noastră, și să povestească pe la Piramide".

În caietul de note gospodărești Arghezi consemna:

„Se crede în general că pentru plantarea viei trebuie pămîntul desfundat la 50—75 de centimetri. Nu e necesar decît la un teren clisos. Se procedează printr-o arătură bună după care se fac gropile de cu toamnă.

Este esențială prevederea împotriva larvelor de cărăbuș, care în cei trei ani de refugiu în pămîntul viei devastează rădăcinile acesteia, muncindu-i coaja printr-o rozătură în spirală".

Hrana unei vaci iarna îl preocupă. Notează în caiet: „Coceni cu sfeclă sau dovleci. 10 snopi de coceni pe zi cu noapte. Tocați, opăriți cu apă sărată și tărîțe. Tărîțele, aproximativ șase kilograme în douăzeci și patru de ore.

Sfecla se poate pune în vie, între rînduri la mijlocul distanței de 1,5 dintre ele".

— Și vaca și oaia și găinile au murit de moarte bună — spune Mitzura Arghezi. Ne era milă să le tăiem și să le mîncăm. De aceea curtea noastră era veșnic plină de păsări albe. Vaca și oaia se trăgeau la păscut înspre grădină...

„Îți aduci aminte? Cum să nu-ți aduci aminte! De atîția ani vorbim, ca de-o taină mare a noastră, numai de asta, în toate zilele într-un chip. Nu surîzi tu, ca atunci, și acum, cînd treci de-a fuga, prin ogradă pe lîngă mine, depărtînd, cu mîinile în coarne, țapul de la lăstari?"

— De stupi se ocupa mama, după indicațiile tatei.

„1933. Rădulescu (Cernica) mi-a dăruit 2 stupi de zonă rece, ploioasă. Stupi slabi. Albinele au fost hrănite cu sirop. Stupii au iernat afară, iarna a fost grea, dar coloniile n-au simțit-o. Lest la crăpături paie coperiș și la părete.

...Muncă febrilă la nr. 3 pentru producere de regine la 17 mai, a patra zi, sînt strînse aproximativ 50 de celule caracteristice, în formă de ghindă unde germinează următoarele regine. O regină lucrează util trei ani".

În Buna Vestire continuă: „Cine a numit-o regină pe mama stupului, osîndită să ouă și să procreeze de trei și de patru ori pe minut? Tragica suverană vede o singură dată lumina zilei, în cele o mie de zile cît îi durează viața, în ziua nunților cînd se îndrăgostește în văzduh, îmbătată și orbită de slavă, cu un amant pe care nu are nici o curiozitate să-l cunoască. În marea seninătate a zărilor s-au întîlnit două puncte de întuneric dens. Bărbatul moare în aer, și regina se călugărește, refugiată în schitul din care nu mai iese a doua oară și în care va muri, ucisă de o pretendentă, de o nouă regină, încă amețită de starea ei larvară și trezită subit la succesiune și la dragoste de o secundă".

Poetul își amintește: „Am poposit în Bucovina ta, între marile cucoane în odăjdii arhierești, ale ținutului vostru, cucoanele spicului de grîu și ale cîrjilor de păpușoi. Auzindu-vă graiul, parcă scris cu slovă veche l-am ascultat, ca niște șoapte săpate pe piatră. Netede ca luceafărul vă erau bărbăția și hotărîrea.

V-am văzut înălbind inul, depănînd cînepa, doborînd movila fînului cu furca, adunîndu-vă turmele cu vorbe de cărturari, stăpînind taurii, strănepoți de zimbru, cu căutătura; femei întregi, cu tulpina subțire și cu sprînceana dreaptă, fecioare tefere, mume nesovăite. Voinicii, puternici și mari, ca lespedea concilor înnalte, munceau neîncovoiați, răbdînd apăsarea și jugul, care nu li s-a putut niciodată ridica pînă la grumaz. O sută de ani nu s-a clintit un fir de păr din locul lui, și s-au simțit mai străini, în țară înstrăinată. Satele, bîlciurile, horele, forfota voastră albă, de straie și bundițe domnești, i-au învăluit rîvnind la fete și soții, ei s-au ales cu junghiul împlîntat din aruncătură, unde trebuiește și au priceput că Bucovina e a voastră și că nu vă temeți de nici o mînie. Iar clopotele voastre vioaie i-au făcut să nu dea biruințele uitării".

— Cred că a iubit-o mult pe mama. Altfel nu mi-aș putea explica felul în care neliniștitul călător care a fost El să se așeze la Mărțișor și, pentru a rămîne, să-și dureze o gospodărie pe măsura celor din patria mamei mele, Bucovina.

„Îți mai aduci aminte...? Cum să nu-ți aduci aminte?..."

LUMINIȚA DOJA-FODOREANU

La Bucureşti, pe urmele lui I. L. Caragiale

Se ştie că în anul 1982 se împlinesc 130 de ani de la naştere şi 70 de ani de la moartea marelui dramaturg român Ion Luca Caragiale. De asemenea, se cunoaşte că acela pe care îl numim azi familiar „nenea Iancu" s-a născut în satul Haimanale (actualul I. L. Caragiale) şi a trăit în multe locuri din ţară: Ploieşti, Buzău, Iaşi, iar ca revizor şcolar a cutreierat judeţele Suceava, Neamţ, Argeş şi Vîlcea. În străinătate a călătorit în Austria, Franţa, Italia, Olanda şi Germania, murind subit la Berlin în noaptea de 8 spre 9 iunie 1912, în urma unui atac de cord. A fost înmormîntat la Bucureşti, la cimitirul Belu.

Ne-am gîndit că ar fi bine, cu prilejul acestui an comemorativ, să mergem pe urmele sale prin Bucureşti, oraş în care a trăit, cu intermitenţe, de la 1870 şi pînă în 1903, cînd s-a stabilit definitiv la Berlin. Dar mai întîi să vedem unde anume a locuit I. L. Caragiale în Bucureşti. Vom folosi pentru aceasta mai multe surse. Mai întîi însă să ascultăm ce spune fiica scriitorului — Ecaterina Logadi în „Amintirile mele despre tata": „Văd casa în care am stat cîndva şi care există şi astăzi pe str. Maria Rosetti nr. 5, pe atunci Sf. Spiridon şi unde, ca şi în schiţa „De închiriat", se află lipite spate la spate două clădiri gemene: „identice la fel". Locuinţa noastră era orientată spre nord, iar cea locuită de proprietar spre sud. Tot ca şi în nuvelă, tata a propus proprietarului să facem schimb de locuinţă. Refuzat, el s-a supărat şi ne-am mutat la mică distanţă de acolo, în str. Rotari, azi I. L. Caragiale. Casa există şi azi la nr. 21—23 (foto 1). Proprietarul avea un căţel foarte răsfăţat, pe care îl chema Bubico şi care era sortit să treacă în nemurire în schiţa cu acelaşi nume".

Din rîndurile de mai sus aflăm deci nu numai fondul real al schiţelor, dar şi adresele exacte a două din cele patru locuinţe schimbate, cum afirmă fiica scriitorului, în trei ani. Le-am fotografiat.

Casa din fosta stradă Rotari, azi Str. I. L. Caragiale Nr. 21—23

Pe locuința din str. I. L. Caragiale nr. 21–23 se află și o placă memorială. Trebuie spus, că la capătul acestei străzi funcționează Biblioteca „Ion Luca Caragiale", cu intrarea dinspre str. Iulius Fucik nr. 7. Să admitem că am lămurit oarecum problema celor două locuințe, dar să vedem ce facem cu celelalte două ... Tot de la Ecaterina Logadi aflăm că una din acestea se află pe str. Sculpturii la nr. 20. Căutăm în nomenclatorul străzilor din Codul Poștal al Municipiului București, dar nu întîlnim decît o stradă a Sculptorilor. Ne-am amintit însă că despre str. Sculpturii a scris Simion Săveanu în cartea „Enigmele Bucureștilor", precum și Dr. N. Vătămanu în volumul „Istorie bucureșteană". E o întreagă poveste cu o sculptură care îl înfățișa pe zeul mărilor — Neptun, dar lumea îi spunea „Omul de piatră". De la această operă plastică i s-a dat numele acelei străzi: str. Sculpturii. Ulterior, strada a căpătat altă denumire str. Ștefan Furtună. Mai vorbește Ecaterina Logadi și de o locuință în str. Berzei, dar nu-i dă numărul. Este posibil ca numărul locuințelor lui Caragiale să fi fost mai mare decît cele pe care și le amintește fiica lui, care era încă de o prea fragedă vîrstă înainte de anul 1900. Că ar putea fi așa, aflăm din amintirile poetului

Piața Teatrului Național și casa Torok (în dreapta)

Palatul funcționarilor publici unde locuia și Al. Vlahuță

Casa în care a avut loc acțiunea din «O noapte furtunoasă», Calea Șerban Vodă Nr. 26 (în fundul curții)

Șt. O. Iosif, care arată în relatările sale despre Caragiale, că a fost invitat de „nenea Iancu" să învețe de la el meșteșugul scrisului în locuința lui Caragiale din str. Pitar Moșu (nu Moș, cum i se spune, din păcate, astăzi ...), dar nu precizează la ce număr. Îl aflăm din amintirile poetului A. Toma: „Caragiale — așa cum l-am cunoscut", care afirmă că a fost și el invitatul lui nenea Iancu la aceeași adresă, precizînd: str. Pitar Moșu nr. 4. Iar Barbu Lăzărescu în notele sale despre I. L. Caragiale ne spune că în această casă, de la Pitar Moșu nr. 4, lui nenea Iancu i se întîmplă un necaz: este pus în disponibilitate de la 1 aprilie 1901. Cu alte cuvinte își pierde pîinea. Odată cu Caragiale sînt aruncați din slujbe și mulți alții. La protestele celor cu familie mare, remunerație mică (și acum ... fără) li se aduce învinuirea radicală că „sînt lipsiți de patriotism ..." Caragiale n-a rămas „dator" față de astfel de elucubrații și le-a trimis o epistolă, publicată în „Moftul Român", cum numai el știa s-o facă, făcîndu-le socoteala exactă, cît a cîștigat Statul lăsîndu-l pe el fără pîine. El avea atunci 49 de ani și trei copii: doi băieți și o fată. Tot el a scris și niște versuri:

„Mai bine ați
fi hotărît să suprimați
Atîtea mii de sinecuri
Nu pîinea de la atîtea guri".

Cum arăta această casă de la Pitar Moșu nr. 4 o aflăm de la poetul Șt. O. Iosif, care o descrie astfel: „O casă boierească veche, cu un petec de grădină, mărginită de un zid, îmbrăcat în iederă. Acolo, în cerdacul larg — un birou simplu la care lucra de obicei meșterul. Pe birou, cîteva cărți și hîrtii, o călimară și pe tablă o mașină de cafea". Am căutat această casă, dar n-am găsit-o. La acest număr există un bloc, în care funcționează Dispeceratul ITB-ului.

Cam atîta despre casele în care a locuit familia Caragiale în București.

Să vedem acum locurile, localurile, casele prietenilor pe care i-a vizitat. Au fost probabil multe case în care a intrat Caragiale în urbea Bucureștilor, dar noi ne vom opri asupra cîtorva. Mai întîi să poposim în fosta piață a Teatrului Național din Calea Victoriei. În calitatea sa de director general al teatrelor, Caragiale a condus stagiunea Teatrului Național din București în anii 1888—1889. Clădirea acestui așezămînt de cultură nu mai există, căzînd pradă bombardamentelor aviației germane, imediat după 23 August 1944. Ca ilustrație, am reținut o litografie (2) de dinainte de 1900, pe care se mai poate vedea, în partea dreaptă, fosta casă Török. Casa a fost dărîmată mai tîrziu, pentru a se construi blocul numit „Adriatica", la al cărui parter se află astăzi magazinul „Electrolux". Pe vremuri, la parterul fostei case publici (3), în care avea o locuință și Alexandru Vlahuță. Aici veneau Caragiale, Delavrancea, Coșbuc, Goga. Clădirea a fost distrusă de un raid al aviației americane în anul 1944.

Să amintim acum și cîteva locuri din București care au slujit drept fundal pentru operele literare ale lui Caragiale. Casa unde poate fi localizată desfășurarea acțiunii din „O noapte furtunoasă" — amintită mai întîi de dr. N. Vătămanu în „Istorie bucureșteană" și apoi de acad. Șerban Cioculescu în „Caragialiana" — se află (4) pe Calea Șerban Vodă la nr. 26. Venind înspre Piața Națiunii, să ne amintim și că acțiunea din „Kir Ianulea" e plasată la Hanul lui Manuc (5 și 6). Mergînd mai departe, pe Calea Victoriei, în dreptul Palatului CEC ne gîndim la schița „Două loturi", deși clădirea nu exista pe atunci; se afla o alta mai modestă, în spate. În dreptul actualei străzi C. A. Rosetti este bine să reținem că referirea din schița „Art. 214", cu privire la casa Butculescu de pe strada Clemenței nr. 11, se poate localiza la casa cu acest număr de pe actuala stradă C. A. Rosetti. În operele lui Caragiale apar și unele denumiri de străzi care nu sînt atît de ușor de localizat. În „Căldură mare", încurcăturile se produc între strada Pacienții și Sapienții. Strada Sapienței există, se află în apropierea Splaiului; a Pacienței nu figurează în nomenclator. Și strada Grațiilor a existat. O aflăm de la Ion Ghica, care și

Hanul lui Manuc (ieri și azi)

„Török" se afla cafeneaua Fialcovski, amintită în unele din schițele lui Caragiale. Mai departe, pe aceeași stradă, se afla berăria „Gambrinus", menționată în schițele „La Paști", „Amicul X" ș.a. Trebuie spus că tot în piața teatrului a ținut și Caragiale o berărie. Dintre casele prietenilor lui Caragiale s-o amintim pe cea a profesorului Constantin Dissescu, de la întretăierea Căii Victoria cu str. Lt. Lemnea. Dacă ne continuăm drumul pînă la Piața Victoriei, pe stînga, unde este acum un spațiu verde, exista Palatul funcționarilor explică de unde-i venea denumirea: unele domnișoare se arătau aici numai în cămașă la ferestre. Am căutat să aflu și explicația denumirii străzii Zece mese, despre care vorbește Caragiale în schița „La Moși". La colțul acestei străzi cu Calea Moșilor, în apropierea Muzeului pompierilor, se afla o cîrciumă care avea numai zece mese. Explicația pare simplă, dar să nu mă întrebați cît am întrebat pînă am găsit-o . . .

EUGEN PANIGHIANȚ

Marii cărturari ai românilor

CEI PE CARE EMINESCU ÎI URMASE

Tescanii îmi oferiseră în vara trecută clipe de adîncă emoţie, pe care le datoram manifestărilor de aleasă ţinută artistică închinate memoriei lui George Enescu la centenarul naşterii sale. Din acel colţ de fermecătoare Moldovă mai adusesem în suflet imaginea blîndă şi reconfortantă a naturii, aşa cum o descoperisem acolo, cu privirea senină îndreptată către satul risipit pe malurile Tăzlăului şi către casa cu ziduri albe, martoră a clipelor de linişte a sufletului şi a marilor nelinişti creatoare ale Maestrului. Acolo, printre colinele abia vălurite, coborînd într-un imens amfiteatru cu faţa către albia rîului sau pe aleile umbroase ale parcului peste care soarele îşi trimitea o lumină difuză, trecută prin filtre de clorofilă, înţelesesem lăuntrica legătură a «Orfeului moldav» cu peisajul atît de moldovenesc al Tescanilor. Echilibrul naturii devenise echilibrul spiritual al lui Enescu; lumina, de o limpezime, de o strălucire ireal de blîndă, de odihnitoare, era lumina din care se zămislise «Vox Maris» şi «Oedip».

Întîlnirea cu Tescanii rămîne printre momentele cruciale ale vieţii lui Enescu. Venind la conacul vechii familii de boieri din ramura moldovenească a Rosetteştilor, el trăise o triplă bucurie: fusese cucerit de farmecul locurilor, de inteligenţa şi frumuseţea tulburătoare a viitoarei sale soţii şi de freamătul vieţii artistice pe care îl desco-

perise în odăile spațioase ale tinerei amfitrioane. Cel ce atrăsese pașii ilustrului artist la reuniunile muzicale de la Tescani fusese un reprezentant al familiei, sensibil în fața tabloului sublim al naturii din jurul satului și al casei pe care le cunoscuse îndeaproape încă din anii copilăriei: compozitorul Mihail Jora. Lucru firesc, întrucît tînărul prieten al lui George Enescu făcea parte din familie: Alice Rosetti Tescanu, mama Marucăi devenită Enescu, era născută Jora. În amintirile Liubei Gluhova găsim această evocare despre o seară de muzică la Tescani cu George Enescu și Mihail Jora: «În marele hall, îmbrăcat cu covoare vechi, la reflexele arzătoare ale vetrei și la lumina dulce a lămpilor se amesteca tremuratul bătrîior a două lumînări pe un Beckstein deschis. Doi oameni, unul la pian, altul alături, în picioare, cu o vioară în mînă, reînvie niște opere de frumusețe create altădată și umplu cu ele, ca un vas, această cameră și toate inimile oamenilor care vibrează aici, în momentul acesta».

Enescu descoperise însă aici și trecutul extrem de interesant al familiei Rosetti-Tescanu și avem toate motivele să credem că n-a pregetat să-l cunoască îndeaproape. Primii reprezentanți ținînd de ramura moldovenească a familiei Rosetti s-au stabilit la Tescani în jurul anului 1700. Arhivele timpului rețin petrecerea printre dealurile de lîngă apa Tazlăului a cel puțin nouă generații de boieri ce și-au adăugat numelui de familie pe cel al satului lîngă care își întemeiaseră proprietățile. Primul ce recursese la adopțiunea toponimicului spre a se deosebi de ceilalți descendenți din trunchiul viguros și prolific al stirpei, a fost Ștefăniță Ruset. Numele lui Ștefăniță Ruset Tescanu apare în paginile cărții lui Ion Neculce, «O samă de cuvinte», îndeplinind o misiune diplomatică: se afirmă că el a fost trimis la Constantinopol pentru a cere punerea în domnie pe tronul Moldovei a lui Dimitrie Cantemir. Există aproape certitudinea că marele umanist moldovean a fost la Tescani: în celebra hartă din «Descriptio Moldaviae» apare notat chiar în acest loc, la unirea Tazlăului cu Tazlăul Sărat, toponimul «La merii lui Vodă», rămas pînă astăzi aproape întocmai: «La meri».

Printre urmașii lui Ștefăniță Ruset-Tescanu s-au aflat mai mulți bărbați vrednici de aducerea noastră aminte, dar doi dintre ei s-au detașat de departe, lăsîndu-și înscrise numele în dreptul unor remarcabile fapte de istorie: Costache Rosetti-Tescanu și fiul acestuia, Dumitru. Costache Rosetti, deputat în Divanul Ad-hoc alături de Vasile Alecsandri, a fost conducător în districtul Bacău în lupta pentru unirea Principatelor. El făcea parte din aripa cea mai de stînga a unioniștilor, organizînd acasă întruniri secrete pentru pregătirea marelui eveniment istoric așteptat cu egală nerăbdare în cele două țări române. La Tescani veneau Alecsandri, Costache Negri, cu care Rosetti era prieten, Costache Epureanu și mulți alți patrioți părtași la înfăptuirea actului de la 24 ianuarie 1859. După unire s-a dedicat, pînă la sfîrșitul vieții, rezolvării spinoasei «probleme țărănești». Autor de cărți cu caracter progresist, Costache Rosetti-Tescanu a fost o figură marcantă în viața publică moldovenească din a doua jumătate a veacului trecut. Dumitru Rosetti-Tescanu, tatăl Marucăi, i-a semănat întocmai. Figurase printre membrii fondatori ai Internaționalei I-a socialiste și, după ce și-a făcut studiile la Lausanne, a scris, pentru prima oară în lume, o lucrare închinată Comunei din Paris, pe care Marx, în importantul său studiu despre rolul celui dintîi guvern instaurat de revoluția proletară din capitala Franței, nu a omis să o citeze. În acei ani, Dumitru Rosetti își făurise, în încăperile conacului, o bibliotecă bogată, din care nu lipseau prețioase documente de arhivă. Mai tîrziu, la capătul celui de-al patrulea deceniu al acestui veac, generalul Rosetti reconstituia, într-un volum ce se bizuia pe o temeinică documentare, uriașul arbore genealogic, cu numeroasele lui ramificații, ale acestei vechi familii boierești. Urmărindu-și firul investigației biografice la un număr apreciabil de reprezentanți ai familiei, autorul face adeseori trimiteri la documentele aflate în arhiva de la Tescani. Nu încăpea nici o îndoială că aici fuseseră adunate neprețuite comori despre fapte reale care priveau o bună perioadă din istoria Moldovei.

Enescu descoperise în rafturile bibliotecii de la Tescani, pe care mai mult ca sigur că o cercetase cu interes, precum și în atmosfera vieții de familie, toate aceste referiri la trecut. Descoperise filonul unei vechi tradiții culturale; cu geniul muzicii pe care o purta în sine și cu nemărginita lui modestie, o continua cu strălucire pe alt plan, pe aripile artei sunetelor. Mica Academie de muzică înființată aici era simbolul acestei continuități, al legăturii cu trecutul, hărăzită să dăinuie mai departe, după ce va fi fost trecut în neființă, în «loc de odihnă, reculegere și creațiune», așa cum suna formularea uneia din dorințele sale testamentare. În sat trăiesc încă mulți dintre cei ce au apucat să-l mai vadă. Trecînd pe uliță și salutîndu-i respectuos, plimbîndu-se agale pe aleile parcului ori cîntîndu-le din vioară la conac, afară, în capătul scărilor. Bătrînii cu care a stat de vorbă — și cu cine nu intra în vorbă Enescu atunci cînd se afla la Tescani! — și-l amintesc cel mai bine, putînd spune și astăzi sumedenie de lucruri despre el. «Nu s-a întîmplat vreodată să-i iasă în cale vreun țăran, povestește unul dintre cei cu care mă însoțesc prin pădure după bureți, și să apuce să-și ridice pălăria mai înainte ca Enescu să și-o ridice pe a lui».Obișnuia să organizeze mici concerte la care invită și oameni din sat; din cînd în cînd, în puținul lui timp liber, pentru că muncea enorm, simțea nevoia să le transmită cîte o scînteie din harul său nemărginit.

Clădirea cu ziduri albe de la Tescani este astăzi ceea ce și-a dorit Enescu: o casă de creație a muzicienilor și artiștilor plastici. Este, totodată loc de reculegere întru memoria copleșitoarei personalități a Maestrului. Una din săli îi evocă sumare date biografice și universalitatea creației, desăvîrșită pe fondul cunoașterii și prelucrării melosului românesc; următoarea, omagiază capodopera «Oedip», iar ultimele două reconstituie atmosfera și ambianța în care au lucrat aici cei doi buni prieteni, George Enescu și Mihail Jora.

Diriguitorii așezămîntului de cultură de la Tescani au simțit nevoia să alăture numelui lui Enescu pe cel al ultimilor reprezentanți ai familiei Rosetti-Tescanu. O încăpere a Muzeului urmează să fie consacrată celor mai demni coborîtori din ramura Rosetteștilor, stabiliți la Tescani: Costache Rosetti, unionistul și Dumitru Rosetti, luptătorul pentru idealurile socialiste. Cei pe care George Enescu îi urmase urcînd treptele nemuririi, ca un Atlas ce purta pe umerii săi, pentru o lungă bucată de vreme, destinul muzical al omenirii.

NICOLAE DOCSĂNESCU

Mediul înconjurător și calitatea vieții în MUNȚII APUSENI

Filiala din Cluj-Napoca a Academiei Republicii Socialiste România, prin subcomisia Om-biosferă și subcomisia pentru Ocrotirea monumentelor naturii, a organizat, în colaborare cu Institutul de economia comerțului interior și a turismului — Secția turism — un colocviu științific cu tema enunțată în titlul acestei prezentări, cu participarea unor specialiști din instituții științifice, de cultură, din institute de studii, de cercetări și de proiectări, reprezentanți ai unor organizații locale din județele Alba, Bihor, Cluj, Maramureș, Suceava. Mai mult de jumătate din timpul afectat acestei consfătuiri a fost consumat la fața locului, în inima Munților Apuseni. Lucrările prezentate au dezbătut principalele probleme ale impactului produs de turism asupra ecosistemelor naturale din zonă, insistîndu-se asupra măsurilor pe care factorii de decizie trebuie să le ia neîntîrziat pentru ca rosturile esențiale ale unui parc național — conservarea unui valoros patrimoniu natural și asigurarea cadrului reconfortant, necesar refacerii sănătății prin turism a locuitorilor din mediile citadine — să se armonizeze, să-și găsească un echilibru permanent de apropiere, menit să pună capăt actelor de agresivitate ale omului împotriva naturii.

Ne-am folosit de acest prilej pentru a întocmi ancheta de mai jos, la care au participat:

Dr. Marcian Bleahu;
Dr. Nicolae Boșcaiu, de la Institutul de cercetări biologice Cluj-Napoca;
Ing. Liana Maria Gomboșiu, ISPH București;
Ing. Alexandru Borza, cercetător științific la IECIT București;
Ana Marossy, muzeograf la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea;
Dr. Mircea Buza;
Ing. Sever Muja, de la Centrul de sistematizare București;
Istvan Ferenczi, șef de secție la Muzeul de istorie a Transilvaniei;
Gloria Dincă, cercetător științific la IECIT București;
Dr Radu Rey, medic veterinar în Vatra Dornei.

Temele dezbătute au figurat printre problemele-cheie ale colocviului; ele au abordat din unghiuri diferite complexa relație dintre mediul înconjurător și calitatea vieții, surprinsă pe treapta la care a ajuns astăzi în întinsa arie geografică ocupată de Munții Apuseni:

- **Este ireversibilă scăderea bogăției naturale a Apusenilor?**
- **Se întrevede o reconciliere în raportul om-animale domestice-pășuni?**
- **Care sînt argumentele științifice ale conservării patrimoniului vegetal și animal al Munților Apuseni cu ajutorul Parcului național?**
- **Poate fi convertit impactul provocat de turiști într-o armonioasă conviețuire a acestora cu natura?**
- **Vestigiile istorice și elementele tradiționale etnofolclorice ale localităților pot îmbogăți ideea de turism cultural?**
- **Ce influență exercită asupra mediului înconjurător construcțiile hidroenergetice?**
- **Amenajările pentru turism în preajma obiectivelor de gradul zero sînt un rău necesar, ori o modalitate a timpului nostru de a ridica oferta turistică la nivelul unor exigențe maxime de calitate?**

Nicolae Boşcaiu: Este de la sine înţeles că o articulaţie structurală atît de diversă ca a Munţilor Apuseni a determinat şi o complexitate floristică, într-un context fito-istoric. Cînd spunem Munţii Apuseni din punct de vedere botanic nu o putem omite pe Syringa yosicheia, liliacul ardelenesc înrudit, pînă aproape de identitate cu himalaiana Syringa emodi. Prezenţa ei în această extremitate de areal atestă continuitatea în zonă a populaţiilor de Syringa yosicheia. Regretabil este faptul că în ultimul timp, această plantă se află într-un declin qvasi-total. A rămîne indiferenţi atunci cînd dispare de sub ochii noştri înseamnă o gravă pierdere pe care posteritatea nu ne-o va ierta. De aceea, găsesc foarte important ca o reconstrucţie ecologică să o readucă în zăvoaiele pe care le popula înainte. Aş mai aminti încă o plantă necunoscută de turişti, spre avantajul ei: Pedicularis lymnogena, vîrtejul pămîntului în numirea populară, care vegetează în cîteva turbării, avînd totodată o vizibilă predilecţie şi spre substratul calcaros, întocmai ca şi alte plante de turbării. Straturile cele mai conservative în ceea ce priveşte relictele floristice sînt calcarurile şi turbăriile. Tocmai ele explică dăinuirea atît de complexă a relictelor terţiare din Munţii Apuseni. Pedicularis lymnogena, care se găseşte şi în Jugoslavia, ridică o problemă interesantă din punct de vedere botanic: dacă ar fi pornit din postglaciar pe drumul, să-i zicem clasic, ar fi venit din sud. Trebuie să ştiţi că există şi în botanică o teorie roessliană la fel de neştiinţifică precum cea lansată de autorul ei în istorie, potrivit căreia în timpul glaciaţiunii Carpaţii ar fi fost lipsiţi de orice relicte, totul venind mai tîrziu din sud. După această teorie, toate plantele, toate relictele au venit aşa, cohorte după cohorte, una după alta, de dincolo de Dunăre, pînă cînd s-ar fi instalat pe meleagurile noastre. Dacă Pedicularis lymnogena ar fi venit din sud, ar fi trebuit să găsim nişte staţiuni intermediare, mai ales în Banat şi Oltenia, dar ea nu apare prin acele locuri. Iată deci plante care cred că fac inutile orice considerente asupra valorii documentare a Munţilor Apuseni, cărora li se conferă astăzi calitatea de monument al naturii. Apusenii adăpostesc o floră unică în Carpaţi, o floră alpină abisală, cum o găsim în Cetăţile Ponorului, refugiată în condiţiile microclimatice ale dolinelor şi ale acestor forme negative ale reliefului, unde li s-a asigurat dăinuirea pînă astăzi.

Turismul în rezervaţii are nişte implicaţii etice. Chiar cu o presiune de 60.000 de turişti pe an se pare că Cetăţile Ponorului nu au pierdut încă nimic de pe lista exhaustivă publicată acum cîteva decenii de Emil Pop. Flora Munţilor Apuseni a suferit mai mult sub aspect fizionomic, dar ecosistemul forestier are o zonă de tampon care să-l protejeze; staţiunile rare, complexităţile floristice care dau personalitatea botanică a acestor munţi sînt deocamdată salvate datorită condiţiilor lor naturale. Bine-nţeles, dacă vom defrişa zonele tampon, le vom afecta. Avantajul acestor zone tampon constă în marea lor capacitate de cicatrizare. Vigoarea vegetaţiei potenţiale carpatine ne dă suficiente temeiuri să fim optimişti şi încrezători că luînd la timp măsuri, vom putea recupera şi reda Parcului naţional al Munţilor Apuseni locul pe care-l merită, nu numai în ţara noastră, ci şi pe harta continentului european.

Liana-Maria Gomboşiu: În Munţii Apuseni, cu precipitaţii foarte bogate, scurgerea are tendinţe de repartiţie uniformă, fără contraste mari în cursul anului, un rol important de regularizare avîndu-l tocmai zonele carstice. În perioada anterioară primului război mondial, aici au fost realizate hidrocentralele electrice Someşul Rece (1905) şi Mănăstirea Dej (1910). După anul 1950 s-au dat în folosinţă două importante hidrocentrale, ambele pe Someşul Cald, la Mărişelu şi Tarniţa. Dintre amenajările aflate în curs de execuţie sînt de menţionat cele de pe rîurile Drăgan şi Iad, afluenţi ai Crişului Repede, cu o putere instalată de circa 160 MW. Este cunoscut că Programul directivă de cercetare şi dezvoltare în domeniul energiei, adoptat de Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, prevede lărgirea bazei energetice prin folosirea tuturor resurselor hidroenergetice ale ţării. Din totalul de 65 de centrale hidroelectrice prevăzute a se realiza în întreaga ţară în cincinalul 1981—1985, 16 vor lua fiinţă în Munţii Apuseni, pe rîurile Someş, Crişul Repede, Arieş şi afluenţii acestora. Perspectiva de amenajare prevede de asemenea realizarea în zonă a numeroase microhidrocentrale şi centrale hidroelectrice cu acumulare prin pompaj. În Munţii Apuseni, zonă intens populată din cele mai vechi timpuri, legătura om-natură se manifestă puternic sub diferite forme: minerit, păşunat etc.; recentele transformări ale peisajului se înscriu pe linia schimburilor inevitabile impuse de activitatea tot mai complexă a populaţiei din zonă. Construcţia de baraje, hidrocentrale, linii de transport a energiei, reprezintă influenţe numeroase şi diverse asupra amplasamentelor respective, impactul resimţindu-se asupra cursurilor de apă şi a ecosistemelor. Pentru realizarea lucrărilor de perspectivă din zona Munţilor Apuseni, o primă evaluare arată un necesar de circa 20 milioane m.c. excavaţii, 25 milioane m.c. umpluturi, 2 milioane m.c. betoane şi lucrări de străpungere a circa 50 km de galerii, ceea ce reprezintă din punctul de vedere al influenţei asupra mediului înconjurător, acţiuni importante care se cer bine cunoscute şi controlate pe întreaga perioadă de execuţie a obiectivelor hidroenergetice, şi după aceea, în decursul exploatării lor. Privită astfel, realizarea hidroamenajărilor din zona Munţilor Apuseni va satisface nu numai cerinţa de valorificare intensivă a potenţialului hidroenergetic disponibil, dar va deveni şi un factor de îmbunătăţire a condiţiilor de viaţă din zonă.

Ana Marossy: Munţii Bihor, situaţi în centrul Apusenilor, alcătuiesc un ansamblu format din două părţi distincte: Bihorul sudic şi Bihorul nordic, avînd drept puncte de legătură şaua

Vîrtos. Limitele geografice ale Bihorului sudic sînt: Arieşul Mare la nord, Arieşul mic la sud, Depresiunea Beiuş la vest, valea Drăghiţa la est; ale fratelui său geamăn, Someşul Cald la nord, Valea Albacului la est, Arieşul Mare la sud, Depresiunea Beiuşului la vest. Primul masiv este alcătuit din roci mai rezistente la eroziune şi, datorită acestui fapt, deţine, cu vîrful Cucurbăta Mare (1848 m); recordul de altitudine al Munţilor Apuseni; în cel de-al doilea predomină calcarul, motiv pentru care peisajul carstic oferă aici surprize dintre cele mai impresionante. Datorită accesibilităţii oferite de căile rutiere, din care se desprind poteci de drumeţie, munţii Bihor pot oferi toate condiţiile practicării unui turism complex. Ceea ce îi lipseşte sînt capacităţile de cazare, în momentul de faţă puţine şi, în parte, necorespunzătoare. Iată motivul pentru care pledăm în favoarea amplasării unei baze turistice în Şaua Vîrtopului (1140 m). Versantul sudic al vîrfului Vîrtop (1244 m) este însorit în tot timpul zilei, argument determinant în stabilirea locului viitoarelor construcţii; versantul drept al Pietrei Grăitoare (1658 m) este abrupt, cu posibilităţi excepţionale pentru amenajarea unei pîrtii de schi, întrucît zăpada se menţine aici pînă în luna mai. Posibilităţile de drumeţie pentru o zi sau numai pentru o jumătate de zi sînt numeroase şi, cum se va vedea din enumerarea cîtorva obiective, deosebit de atrăgătoare: Groapa Ruginoasă, Valea Vîrciorogului, Izbucul intermitent de la Călugări, Valea Sighiştelului, Peştera Urşilor; de pe Valea Arieşului, drumuri şi poteci îndreaptă paşii turistului pe valea Şteului, pînă pe vîrful Cucurbăta Mare, pe valea Ordîncuşii spre Gheţarul Scărişoara, la cătunul Casa de Piatră, în preajma căruia se află peştera Coiba Mare şi Gheţarul de la Vîrtop, la Vidra sau în comuna Avram Iancu. O bază turistică în mijlocul unei zone atît de dense în obiective naturale şi etno-folclorice va contribui în mod apreciabil la mai buna lor punere în valoare.

István Ferenczi: Cu toate că în perimetrul larg al Apusenilor există o serie de vestigii arheologice şi obiective arhitectonice medievale, ele sînt prea puţin cunoscute de către marele public. Primele investigaţii sistematice de topografie arheologică, legate de problema limes-ului Daciei romane s-au făcut, pe teritoriul judeţului Cluj, în vara anului 1947. Înainte de a începe aceste cercetări, specialiştii, folosind colecţii de toponime publicate cu cîteva decenii în urmă, au ajuns în posesia unui număr mare de denumiri de hotar, datorită cărora, după verificarea pe teren, au putut să cunoască tot mai multe vestigii arheologice — preistorice, antice sau medievale — într-o regiune, care pînă nu de mult, era considerată nepopulată de-a lungul unei lungi perioade de timp. Iată însă că mărturiile scoase recent la iveală infirmă această presupunere. Dintr-o listă destul de lungă, care s-ar îmbogăţi cu siguranţă dacă în viitorul apropiat intensitatea săpăturilor arheologice va creşte, n-am să citez decît cîteva: Cetatea de la Someşul Rece, situată pe promotoriul de la confluenţa Someşului Rece cu Someşul Cald, în apropiere de comuna Gilău, datînd din prima vîrstă a fierului; aşezarea întărită de la Huedin; mica fortificaţie feudală de la Bedeciu (comuna Mănăstirea); castrul roman şi cetatea medievală de la Bologa; castelul renascentist de la Aghireşu; fragmentul din limesul roman de la Poieni; cetatea Litii,

de pe teritoriul satului Liteni; peşterile de la Cheile Turzii, care păstrează în interiorul lor urme de locuire din paleolitic, neolitic, epoca bronzului şi prima vîrstă a fierului; cetatea dacică de la Piatra Craivii, exploatările aurifere de epocă romană de la Roşia Montană; aşezarea dacică fortificată de la Vărădia de Mureş; cetatea Şoimoş. O amenajare în scopuri turistice a unora dintre ele, ar îmbogăţi în mod apreciabil atracţiile acestei zone.

Radu Rey: Munţii României sînt un furnizor major de energie nu numai prin minerale, ape şi vegetaţie lemnoasă, ci şi prin produsele pe care agricultura montană le furnizează ca sursă de energie alimentară. Ei reprezintă un tot unitar, cu reguli biologice de producţie şi existenţă umană precise: prin verigile lanţului **om-animal-îngrăşămînt natural-pămînt-om** se închide un ciclu echilibrat ecologic. Afectarea oricăreia dintre verigile acestui lanţ poate atrage după sine consecinţe greu de reparat. Slăbirea interesului pentru agricultura montană, mutaţiile de ordin social, prin migrarea forţei de muncă tinere spre oraş, determină micşorarea numărului de animale, deci şi a cantităţilor de îngrăşămînt natural, necesare menţinerii în condiţii de producţie a terenurilor cu perspectivă agricolă. Latura socială a problemelor montane legate de agricultură, actuale şi arzătoare, aduce în discuţie necesitatea adoptării unei metodologii proprii realităţilor etapei şi condiţiilor specifice fiecărei zone. În condiţiile în care fenomenul atracţiei exercitate de mediul urban faţă de generaţia tînără din mediul agricol rural-montan are un caracter mai general, se pune problema găsirii soluţiei care să atenueze şi să schimbe sensul acestei mişcări demografice. Una dintre soluţiile verificate cu deplin succes în cîteva regiuni montane de pe continent este agroturismul montan. El reprezintă o formă de punere în valoare mai completă a rezervelor materiale şi umane de care dispune zona de munte, putîndu-se realiza atît utilizarea integrală a capacităţii de producţie a terenurilor agricole, cît şi punerea în valoare a peisajului şi a altor elemente, în beneficiul turismului, al producătorilor agricoli, al fondului centralizat al statului, al societăţii în general.

Mircea Buza: Din păcate, un număr mare de turişti consideră că pot face orice doresc cu monumente ale naturii sau cu plante ocrotite de lege. Unii par că se simt chiar obligaţi să rupă florile sau crengile de jneapăn şi de brad pentru a le duce drept „amintire" acasă. Revista „România pitorească" semnala, nu de mult, devastarea poienii cu narcise de la Negrileasa (jud. Alba), tocmai în timpul unei „sărbători" închinate acestei flori. Din 400 ha. cît ocupau în trecut, narcisele de la Negrileasa nu mai înfloresc acum decît pe 60 ha. O serie de turişti care au vizitat peşterile de la Ampoiţa sau pe cele din muntele Bedelcului au rupt stalactite şi draperii de calcar ori s-au apucat să facă focul înăuntru, pentru a-şi frige slănina. Cum s-ar putea înlătura aceste lucruri? Eu cred că numai printr-o educaţie permanentă, conştient dirijată, în vederea protecţiei naturii, în care şcoala are un rol primordial. Este adevărat că educaţia începe din familie, dar ea se accentuează extrem de mult în şcoală acolo unde cadrele didactice exercită o puternică înrîurire asupra elevilor. Dacă se va folosi orice ocazie pentru a atrage

Podişul Padiş, aşa cum arată, din păcate, astăzi (Foto IOAN BIGNION)

atenţia copiilor, atît în clasă, cît mai ales în timpul excursiilor, că ei vin în natură spre a se bucura de măreţia ei, nu pentru a o distruge, contribuţia profesorilor la modelarea conştiinţelor tinere va fi fără îndoială, hotărîtoare. Ar fi bine dacă în cît mai multe şcoli ar exista cercuri de turism, instrument simplu, dar de mare eficacitate pentru educarea turistică a maselor, şi dacă n-ar lipsi din nici o unitate şcolară măcar un abonament la revista „România, pitorească" din care să se citească şi să se discute sub îndrumarea profesorilor, în cadrul cercurilor de geografie şi biologie, articolele care vizează probleme legate de protecţia mediului înconjurător.

Gloria Dincă: Dezvoltarea activităţii balneoturistice în staţiunile aflate în zona Munţilor Apuseni — Moneasa, Stîna de Vale, Geoagiu Băi şi Vaţa — presupune realizarea unor oferte calitativ superioare atît la desfăşurarea activităţilor de bază (cazare, alimentaţie, tratament), cît şi la cele cu caracter recreativ. Acest lucru se poate înfăptui numai printr-o dotare complexă a staţiunilor, care va trebui să urmărească armonizarea permanentă a funcţiilor de bază cu cele recreative. În toate cele patru staţiuni, dotările cu caracter de agrement sînt, în momentul de faţă, necorespunzătoare din toate punctele de vedere. Nici investiţiile care le-au fost repartizate în ultimii ani nu au adus o schimbare de concepţie, urmărindu-se în general doar amenajarea spaţiilor de cazare, alimentaţie publică şi tratament, reunite de obicei sub acelaşi acoperiş, în detrimentul unor utilităţi recreative. La armonizarea de care vorbeam nu se poate ajunge decît printr-o fundamentare ştiinţifică bazată pe studii pertinente de marketing turistic; ele vor avea în vedere, mai ales, stabilirea profilului fiecărei staţiuni, în funcţie de natura afecţiunilor şi de modalităţile de folosire a factorilor naturali de cură; organizarea şi dotarea bazei materiale a unităţilor principale, în primul rînd a celor de tratament; o echipare complexă pentru activităţile complementare, de agrement, problemele legate de protecţia şi exploatarea raţională a resurselor naturale; protecţia mediului înconjurător împotriva poluării; protecţia împotriva perturbărilor produse în staţiuni cu un anumit regim pentru pacienţii lor de practicarea din ce în ce mai intensă a turismului de sfîrşit de săptămînă. Poate că unora acest ultim obiectiv le va produce nedumerire. Vreau să mă explic: este vorba de presiunea tot mai puternică exercitată în ultima sau în ultimele două zile din săptămînă de către turiştii care vor să-şi petreacă timpul liber în aceste staţiuni, în detrimentul turiştilor aflaţi la cură sau la tratament, după un riguros program medical. Este necesar deci să se ia măsuri care să împiedice sau să diminueze efectele acestui impact interzicerea accesului în staţiuni a autoturismelor şi autocarelor, amenajarea parcajelor la intrare şi — o măsură pe care o considera foarte utilă — crearea unor atracţii similare în afara acestor staţiuni. Voi da un singur exemplu: la Stîna de Vale se va evita construirea motelurilor, cabanelor şi popasurilor turistice pentru solicitanţii în tranzit sau în acţiunile organizate la sfîrşitul săptămînii, întrucît se preconizează ca staţiunea să capete un profil curativ şi să fie pregătită pentru turismul internaţional; va trebui deci ca aceştia să fie îndrumaţi către cabana Leşul de pe Valea Iadului sau în zonele învecinate: Aria Vulturilor, plaiul de sub Vîrful Poienii sau în alte locuri unde se vor putea construi cabane turistice.

Sever Muja: Institutul nostru a elaborat un studiu privind dezvoltarea zonei turistice Padiş. A fost luat în considerare un teritoriu mai larg, analizîndu-se aspectele principale legate de repartiţia obiectivelor şi zonarea turistică a Munţilor Apuseni. În raport cu aceste elemente a rezultat că datorită caracterului, valorii şi concentrării obiectivelor, zona Padiş şi-ar găsi cele mai eficiente condiţii de organizare prin crearea Parcului naţional al Munţilor Apuseni. În acest sens, studiul propune delimitarea unui teritoriu în suprafaţă de aproximativ 300 km², constituind o zonă de interes ştiinţific şi turistic unitară din punctul de vedere al posibilităţilor de punere în valoare. Studiul a arătat, ca una din principalele probleme ale dezvoltării turismului în zonă necesitatea rezolvării accesului şi legăturilor rutiere. În acest scop, s-au formulat propuneri pentru crearea unui drum turistic principal care să asigure — prin Parcul naţional şi staţiunea Stîna de Vale — o legătură între importantele drumuri naţionale de interes turistic. Prin propunerile făcute s-a urmărit o repartizare a amenajărilor turistice, de cazare şi servicii, pe trei amplasamente principale: Padiş, Pietroasa-Bulz şi Faţa Glăvoiului, în cadrul unei reţele de cabane şi refugii care să acopere necesarul circulaţiei în teritoriu. Numărul locurilor de cazare ar creşte cu circa 2.500; în afara limitelor parcului naţional, dotările propuse în oraşul Nucet însumează în perspectivă 900 de locuri, iar la nord de parc, în staţiunea Stîna de Vale, s-ar putea ajunge la o capacitate totală de aproximativ 2000 de locuri. Pe acest spaţiu ar putea să existe o reţea de dotări turistice, diferenţiate ca structură, însumînd laolaltă circa 5.500 de locuri. Platoul Padiş trebuie considerat drept nucleul unui teritoriu mai întins, care concentrează majoritatea obiectivelor importante din Munţii Apuseni. Pe măsură ce se va trece la realizarea propunerilor de valorificare turistică a Parcului naţional al Munţilor Apuseni, devine necesară înfiinţarea unei întreprinderi cu caracter economic, căreia să i se încredinţeze în exclusivitate administrarea şi exploatarea teritoriului respectiv. Ea ar urma să-şi desfăşoare activitatea sub îndrumarea unui consiliu format din reprezentanţi ai Ministerului Turismului, Comisia monumentelor naturii de pe lîngă Academia R. S. România, Comitetul Geologic, Ministerul Economiei Forestiere şi Materialelor de Construcţii, Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare, Consiliul Naţional al Apelor şi reprezentanţii autorităţilor locale, care vor trebui

să-şi dea avizul asupra investiţiilor şi a celor mai importante măsuri referitoare la activitatea din limitele parcului naţional. Mă gîndesc, printre altele, la demarcarea zonelor de restricţii privind exploatările forestiere, la folosirea sau deschiderea unor cariere, la reglementarea păşunatului, la rezervarea terenurilor destinate construcţiilor şi investiţiilor, la protecţia ansamblului de fenomene carstice şi a reţelei hidrografice, de suprafaţă şi subterană, la elaborarea unui studiu de sistematizare a complexului turistic Padiş, la definitivarea pe teren a amplasamentului dotărilor (cabane, refugii etc.), şi punerea în valoare în prima urgenţă a principalelor grupe de obiective (Cetăţile Ponorului, Cetatea Rădesei, Groapa Barsa, Valea Galbenei, Lumea Pierdută), cărora le sînt necesare amenajări de alei şi poteci, scări, balustrate şi podeţe, balcoane, adăposturi, precum şi la valorificarea turistică a cîtorva peşteri şi, nu în ultimul rînd, la asigurarea zonelor de protecţie şi rezervaţii ştiinţifice propuse de Comisia Monumentelor Naturii.

IMAGINEA DEZOLANTĂ A NEGRIJII

Într-un referat de sinteză, dr. Marcian Bleahu ne prezintă situaţia, deloc încurajatoare, a teritoriului luat astăzi în considerare pentru constituirea Parcului naţional al Munţilor Apuseni. Pe baza unor observaţii făcute la faţa locului, autorul studiului atrage atenţia asupra multiplelor intervenţii ale omului care au adus mediului natural daune dintre cele mai grave. Ele se produc într-un crescendo susţinut de la periferie (zona a treia, de preparc) către zonele din interior, care formează nucleul viitorului parc naţional. Tocmai la obiectivele din zona întîia (Platoul Padiş — Valea Galbenii — Obîrşia Gîrdişoarei; Obîrşia Someşului Cald — Obîrşia văii Bulzului; Obîrşia Văii Aleului; Valea Sighiştel; Groapa Ruginoasă; Cheile Ordîncuşii; Gheţarul Scărişoara), rezervaţii absolute, cu caracter ştiinţific, în care peisajul natural ar trebui conservat cu cea mai mare grijă, situaţia îmbracă formele cele mai dramatice provocate de tăierile excesive de pădure, de păşunatul neraţional şi de alţi factori, printre care şi turismul. În acest inventar nefast al schingiuirii naturii se înscriu, numai într-un singur perimetru, e drept, cel mai întins, nu mai puţin de 16 intervenţii păgubitoare. Dintre acestea, reţinem: tăieri rase de pădure în Dosul Glăvoiului, pe platoul Lumea Pierdută, cu distrugerea ecosistemului, înfundarea cu buşteni a Avenului Negru, unul dintre cele mai profunde din ţară, şi defrişarea unei mari suprafeţe de platou carstic, în bazinul Paragina, ultimul colţ de natură rămas neatins, pe unde nu treceau nici drumuri, nici măcar poteci turistice; trasarea unor drumuri forestiere ce au avut darul să altereze peisajul şi să deschidă calea altor deteriorări: unul ajunge pînă în apropierea laturii de sud a Cetăţilor Ponorului, în chiar perimetrul ocrotit; altul apărut în Lumea Pierdută, operă a TAF-urilor, a devenit un scoc în care eroziunea lucrează cu asiduitate, în timp ce drumul forestier care urcă la Padiş mergînd către Huedin a deschis calea unor nejustificate activităţi economice. De pildă, comuna Pietroasa a dat autorizaţii pentru exploatarea calcarului, din care se extrage varul, în chiar mijlocul rezervaţiei, la Bălileasa, fără să se ţină seama de distrugerea cîmpurilor de lapiezuri şi de faptul că lemnul necesar arderii varului este luat din arborii aflaţi pe marginea drumului. Păşunatul neraţional se alătură cu o contribuţie însemnată la suferinţele provocate stratului vegetal. Şesul din faţa cantonului silvic de la Padiş a fost arat pentru îndepărtarea marghilelor, iar pămîntul rezultat, folosit la înfundarea dolinelor. A dispărut astfel un peisaj periglaciar original, unic prin dezvoltarea lui pe o platformă carstică. Pentru extinderea păşunilor au fost arşi toţi arbuştii de răşinoase, „opera" ciobanilor extinzîndu-se apoi asupra molizilor solitari ce punctează în chip atît de frumos şesurile carstice din Bălileasa şi Padiş. Lucrul pare cu atît mai de neînţeles, întrucît interesul locuitorilor din Pietroasa, Budureasa, Ferice etc. pentru oierit şi

creşterea vitelor mari a scăzut simţitor în ultimul timp; în schimb, aceştia îşi arendează păşunile unor ciobani veniţi din alte părţi. Lucrurile semnalate în zona Padişului se repetă aidoma şi în celelalte perimetre ale rezervaţiei.

„Este inutil a mai demonstra necesitatea protejării celei mai extraordinare zone carstice a Carpaţilor româneşti într-un parc naţional", conchide Marcian Bleahu. Pînă la legiferarea acestui proiect se propune instituirea unor măsuri urgente pe care să le aplice toţi factorii răspunzători de ocrotirea valorilor naturale ale Apusenilor: revizuirea tuturor planurilor de exploatare a pădurilor din zonele I şi II ale viitorului parc, pentru a se elimina tăierile din jurul obiectivelor turistice şi din lungul căilor de circulaţie; să se revină asupra hotărîrii de a se construi drumuri forestiere prin Poiana Florilor la Groapa Barsa, în Lumea Pierdută, pe versanţi văii Gîrdişoara şi la Casa de Piatră; ocoalele silvice să întreprindă o acţiune de stăvilire a eroziunii, mai ales pe şleaurile fostelor drumuri de exploatare forestieră, cu operaţii de refacere a covorului vegetal şi însămînţări (Ministerul Economiei Forestiere şi Materialelor de Construcţii); revizuirea modului în care sînt utilizate păşunile din Padiş şi din celelalte zone cuprinse în teritoriul Parcului naţional şi sistarea închirierii acestora la unităţi şi persoane din afara judeţului; crearea cîtorva rezervaţii floristice nepăşunabile pentru regenerarea florei şi înlăturării pericolului dispariţiei unor specii (Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare, Direcţia agricolă a judeţului Bihor); sistarea fabricării varului în Padiş şi în restul perimetrului protejat (Consiliul popular al judeţului Bihor); elaborarea unui proiect de sistematizare a localităţilor rurale de pe valea Arieşului pentru a se evita degradarea peisajului cu construcţii care denaturează stilul arhitectonic specific Munţilor Apuseni (Consiliul popular al judeţului Alba) etc. Tabloul acestor măsuri de îndreptare, de restabilire a echilibrului ecologic în Munţii Apuseni este mult mai vast, el solicită participarea şi a altor instituţii centrale şi locale. Ne alăturăm acestui apel menit să înfrîngă inerţia, dezinteresul, ignoranţa unora, manifestate faţă de una dintre inestimabilele noastre avuţii naturale. În ultimă instanţă, răspundem cu toţii în faţa istoriei de felul cum vom şti să ne păstrăm aceste valori cu care ne-a învrednicit natura.

INTR-ADEVĂR APUSENII AU O VOCAŢIE A LOR!

DUPĂ O JUMĂTATE DE SECOL

Munţii Apuseni, Parc naţional! Un deziderat care se amînă de aproape cinci decenii este pe cale să îşi găsească astăzi împlinirea. Ideea ocrotirii impresionantei redute a lanţului carpatic s-a născut încă de la începutul acestui secol, dar primul care a formulat-o concret, pe baza unor propuneri revelatoare, a fost Emil Racoviţă. Autoritatea sa ştiinţifică, exercitată şi în domeniul ocrotirii naturii, precum şi experienţa dobîndită în timpul deplasărilor în Alpi şi Pirinei, l-au condus, pas cu pas, la această imperioasă concluzie. În noiemdrie 1921, Racoviţă prezenta, împreună cu profesorul R. Jeannel, colaboratorul său apropiat, un proiect de valorificare a frumuseţilor carstice găzduite de Munţii Bihorului. Printre altele, se sugera amenajarea unui drum de creastă menit să asigure o legătură directă între regiunea Clujului şi bazinul Beişului deschizîndu-se astfel perspectiva realizării unui parc naţional în chiar inima Munţilor Apuseni. Scopul principal al parcului urma să fie, în viziunea lui Racoviţă, acela de „loc de desfătare, odihnă şi întremare", întrezărindu-i-se astfel o destinaţie turistică. Un an mai tîrziu lua fiinţă asociaţia de drumeţie „Frăţia montană" hărăzită „a strînge într-un mănunchi puterile celor ce iubesc munţii". Savantul, prezent la şedinţa de constituire, îi sublinia rolul programatic: „să apere munţii şi pădurile lor de devastări".

Iată şi ziua de 29 ianuarie 1934 cînd la o şedinţă a Comisiei Monumentelor Naturii, Emil Racoviţă propune înfiinţarea Parcului naţional

al Munţilor Apuseni, care urma să cuprindă principala zonă carstică Padiş-Cetăţile Ponorului, Scărişoara, în care se înscria şi Valea Ordîncuşii. El îşi susţinea cu profund temei argumentarea: „Aceste fenomene subterane — existente în zona carstică — se găsesc într-un decor extrem de pitoresc şi uneori majestuos. Imense şi întunecate masive de conifere şi de fagi, virgine în adevăratul sens al cuvîntului, alternează cu vaste păşuni de colorit deschis, acoperite cu iarbă scurtă; rareori creste sau colţuri arată singure la zi cenuşiul pal al osaturii calcare. Cel puţin astfel se prezenta ţinutul în timpul primei noastre vizite (1921); de atunci, o exploatare forestieră sălbatică şi devastatoare este pe cale să distrugă pentru totdeauna întregul covor vegetal, care singur protejează regiunea împotriva transformării ei în deşert de piatră. Este greu să găseşti multe alte exemple de o asemenea nebună lipsă de prevedere".

Din păcate, propunerea lui Racoviţă a rămas fără ecou, rătăcită prin arhiva fostului Minister al Agriculturii şi Domeniilor, care tutela pe-atunci şi Comisia Monumentelor Naturii.

Un sfert de secol mai tîrziu, Marcian Bleahu şi Mihai Şerban reluau problema constituirii unui parc naţional în Munţii Apuseni într-un articol publicat în revista „Ocrotirea naturii". Autorii lui, cercetători avizaţi ai acelor locuri, atrăgeau atenţia asupra valorii excepţionale a formaţiunilor carstice din Munţii Bihorului: Cetăţile Ponorului, prezentate ca un fenomen unic în ţara noastră şi unul dintre cele mai extraordinare prezenţe carstice de pe continentul european, comparate de Em. de Martonne cu celebrele doline de la St. Canzian din Corniolia, canionul Galbenei, cheile Someşului Cald, Şesul Padişului, Groapa Ruginoasă, platoul Lumea Pierdută şi altele — elemente, care, în ansamblul lor, conferă regiunii un caracter de unicat, neîntîlnit altundeva în Carpaţii româneşti. Era formulată apoi propunerea de delimitare a parcului naţional, modestă, după opinia lui Marcian Bleahu, deoarece se restrîngea doar la bazinul închis Padiş-Cetăţile Ponorului — a cărei originalitate morfologică era descoperită atunci pentru prima oară — şi la cîteva zone limitrofe: Valea Galbenii, Valea Sighiştel, bazinul superior al Someşului Cald şi al Gîrdişoarei. Într-o variantă în care era inclusă şi Valea Sighiştel, suprafaţa parcului nu depăşea 19.500 ha.

Nici acest proiect nu s-a bucurat de o reală punere în practică, dar a declanşat cîteva măsuri locale, favorabile acestei idei, în special în direcţia gospodăririi pădurilor, prin crearea unor rezervaţii naturale de către ocoalele silvice Beliş (2027 ha) şi Sudrigiu (2304 ha). Măsurile de protecţie, la care au aderat între timp Comisia Monumentelor Naturii şi Departamentul silviculturii, au urmat o cale ascendentă pînă în anul 1973, cînd hotărîrile anterioare sînt fără temei revocate, astfel că ideea constituirii Parcului naţional recade în anonimat. Pentru a preîntîmpina degradarea gravă, progresivă a acestui teritoriu, consiliul popular al judeţului Bihor a emis în ianuarie 1981 o decizie prin care erau stabilite rezervaţiile naturale din Munţii Bihor, aflate pe teritoriul judeţului: Cetăţile Ponorului, Cetatea Rădesei şi Cheile Someşului Cald, Săritoarea Bohodeiului, Pietrele Boghii, Valea Sighiştel, Turbăriile de la Padiş, Platoul carstic Padiş, Depresiunea Bălileasa, Vîrful Biserica Moţului, Platoul carstic Lumea Pierdută, Groapa de la Barsa, Poiana Florilor, Groapa Ruginoasă şi Valea Seacă, Piatra Galbenii, Piatra Bulzului, Cheile Galbenii, Peştera Urşilor de la Chişcău; acestora li se adăugau rezervaţiile declarate ca atare de pe raza judeţului Alba: Gheţarul Scărişoara, Peştera Pojarul Poliţei şi Gheţarul de la Vîrtop. Iniţiativa bihoreană ar pune sub ocrotire, în cazul că s-ar aplica întocmai, aproape toate obiectivele importante, ştiinţifice şi turistice, din viitorul parc naţional.

Un studiu întocmit de I.C.A.S. în anul 1978 stabileşte conturul şi structura interioară a parcului. Limitele propuse sînt: la est, drumul judeţean care porneşte de la barajul acumulării Mărişelu, pe Someşul Cald, pînă la Albac; la nord, culmea principală dintre bazinele hidrografice ale Crişului Pietros şi Someşului Cald de pe cursurile lor superioare; la vest, o linie convenţională ce uneşte localităţile Cîmpanii de Sus, Chişcău, Pietroasa, apoi culmea, pînă în Măgura Ferice; la sud, drumul naţional Albac—Arieşeni—Cîmpanii de Sus. În acest perimetru, parcul naţional ar urma să ocupe o suprafaţă de 53.880 ha, din care fondul forestier reprezintă 68 la sută. Propunerea de compartimentare a structurilor interioare are în vedere trei zone principale: zona I-a, cu regim de rezervaţie ştiinţifică întinsă pe 8477 ha, ar cuprinde: platoul Padiş-Valea Galbenei-Obîrşia Gîrdişoarei, obîrşiile Someşului Cald, Bulzului şi Aleului; Valea Sighiştelului; Groapa Ruginoasă; Cheile Ordîncuşii; Gheţarul Scărişoara; zona a II-a considerată tampon, cu o suprafaţă de 37.903 ha. (70 la sută din întinderea întregului parc), în care sînt acceptate valorificările economice ale zonei şi dezvoltarea turismului, cu respectarea unor reguli precise; zona a III-a, de preparc, cu o suprafaţă de 7.500 ha. în general locuită şi cu peisajul modificat, promovîndu-se o dezvoltare normală a turismului şi o reconstrucţie ecologică.

Aceste prevederi, stabilite cu probitate ştiinţifică, aşteaptă momentul dorit de toată lumea, al legiferării lor.

UN DEZIDERAT LA ORDINEA ZILEI: AMENAJĂRILE TURISTICE

Vocaţia turistică a Munţilor Apuseni le dă dreptul la o valorificare superioară, de ţinută, cu ajutorul unor utilităţi concepute în armonie cu peisajul înconjurător sau a căror menire este să asigure protecţia monumentelor naturale din zonele respective. Tema, de mare actualitate, ne-a sugerat o discuţie cu inginerul **Alexandru Borza**, cercetător principal la IECIT, unul dintre cei mai vechi şi mai pasionaţi cunoscători ai Munţilor Apuseni.

— Descoperirea turistică a Munţilor Apuseni este, din cîte ştiu, de dată oarecum recentă. Ca pionier al propagării interesului pentru această regiune, vă întreb ce s-a întreprins pentru popularizarea ei în rîndurile iubitorilor de drumeţie şi pentru punerea în valoare pe baze ştiinţifice a celor mai reprezentative monumente naturale?

— Într-adevăr, o dată recentă, anul 1963, marchează începutul celei mai dinamice etape de cunoaştere, să zicem organizată, sistematică a Munţilor Apuseni. Aceasta nu înseamnă că pînă în 1963 turiştii nu au bătut cărările care duceau la Gheţarul Scărişoara sau pe platoul Padişului. Dimpotrivă, într-o perioadă anterioară, cuprinsă între anii 1949—1958, un număr destul de mare de turişti pasionaţi, care nu s-au mulţumit numai să viziteze Apusenii, ci să şi participe la refacerea marcajelor, la plantarea indicatoarelor, la construirea cabanei cu existenţa efemeră de la Padiş. În anul 1963 a apărut un ghid turistic al Munţilor Apuseni (Bleahu M., Bordea S, Borza Al. Munţii Apuseni, în col. O.N.T. „Munţii noştri", nr. 5) cuprinzînd o hartă generală şi hărţi de detaliu pentru munţii Bihorului şi Zărandului; patru ani mai tîrziu a ieşit de sub tipar o lucrare mai amplă (Bleahu M., Bordea S., Munţii Apuseni,Bihor Vlădeasa, ed. UCFS. 1967) care, împreună cu cea de dinainte, au dat un puternic impuls drumeţiei de munte în această zonă, cu toate că baza materială era în bună măsură uzată sau cu destule improvizaţii. Într-o prezentare făcută acestei ultime apariţii îmi exprimam speranţa că ea va pune bazele redescoperirii turistice a Apusenilor de către factorii de decizie ai Ministerului Turismului, pe care să o concretizeze prin realizarea unor dotări turistice corespunzătoare. Speranţele de-atunci s-au dovedit iluzorii, Munţii Apuseni fiind şi astăzi, ca şi atunci, o cenuşăreasă a regiunilor montane.

Pentru că întrebarea se referea şi la o activitate ştiinţifică în vederea valorificării turistice a zonei, menţionez că preocuparea noastră se reflectă într-o serie de studii, ultimul întocmit în anul 1975, la comanda judeţelor Alba, Bihor, Cluj şi Hunedoara, discutat apoi cu cei interesaţi într-o şedinţă lărgită a Biroului executiv al Consiliului de conducere al Ministerului Turismului, dar hotărîrea adoptată s-a dovedit insuficientă şi inoperabilă pentru punerea în valoare a Parcului naţional.

— Se spune adeseori că resursele turistice ale Munţilor Apuseni sînt destul de diferite de ale altor masivi muntoşi din ţară. În ce constă această particularitate?

— În primul rînd, au o altitudine mai mică: înălţimea de 1800 m. este depăşită doar în trei puncte: Curcubăta Mare ,(1848 m) Muntele Mare (1825 m) şi Vlădeasa (1835 m). Acest lucru face ca masivii să fie îmbrăcaţi în mai mare măsură cu păduri, deci să deţină un grad mai ridicat de spectaculozitate, şi să fie mai accesibili unei categorii mult mai largi de turişti. Dar, ceea ce îi conferă valori absolute, sînt fenomenele endo şi exocarstice, prezente aici în număr foarte mare, cu un grad de atractivitate cu totul deosebit.

— Există la ora aceasta un studiu de sistematizare a Munţilor Apuseni în care să se regăsească interesele tuturor factorilor care au activităţi în zonă?

— Există, dar mai întîi doresc să fac o precizare: în cadrul economiei naţionale, turismul reprezintă o ramură de consecinţă: dezvoltarea lui este condiţionată de dezvoltarea altor ramuri. Unele, îl influenţează pozitiv — ca de pildă extinderea reţelei de drumuri, care înlesneşte intensificarea circulaţiei turistice — în timp ce altele, cum este cazul exploatărilor forestiere, păşunatului, prospecţiunilor geologice, au asupra lui o înrîurire negativă, întrucît ştirbesc din frumuseţea peisajului. Ar mai fi şi o a treia categorie, care oscilează între celelalte două: amenajările hidroenergetice. Ele pot crea valoroase elemente de înnobilare a cadrului natural sau, dimpotrivă, să provoace acestuia răni dureroase.

Acum, răspund la întrebare: Coordonarea dezvoltării diferitelor ramuri de activitate se face în mod curent cu ajutorul studiilor de sistematizare. Asemenea studii au fost întocmite şi pentru Munţii Apuseni, dar ele nu au fost puse în aplicare, fiecare ramură preferînd o dezvoltare proprie,

fără să țină seama de interesele celorlalte; adăugați lipsa de programe a ministerului de resort pentru resursele turistice ale acestor munți și vom avea explicația stărilor de lucruri care au afectat atît de grav patrimoniul natural al Apusenilor. Acum este nevoie de o intervenție hotărîtoare, în stare să oprească degradarea în continuare a acestor resurse. Este o sarcină care revine Ministerului Turismului, bine-nțeles, în colaborare cu Comisia monumentelor naturii și cu celelalte autorități — centrale și locale — interesate. Tot Ministerul Turismului va trebui să elaboreze un studiu de marketing în cadrul căruia — ținînd seama de restricțiile de ordin științific — să enunțe concepția sa asupra circulației turistice, amplasamentele pentru bazele de cazare, capacitățile și gradul de confort al acestora, amenajărilor fiecărui obiectiv pentru a-i asigura o valorificare complexă, în condiții de maximă eficiență economică.

— Cum s-ar profila la un institut pentru economia turismului studiul asupra amenajărilor turistice din Parcul național?

— Întinderea parcului, numărul mare de obiective de pe cuprinsul său, distanțele relativ lungi dintre acestea, durata vizitării lor, fac să-l determine pe turist să petreacă mai multe zile în cuprinsul parcului. Sînt deci necesare bazele de cazare și alimentație situate în mai multe puncte. În primul rînd, în Padiș. Datorită poziției sale relativ centrale, el este un adevărat nod rutier către care se îndreaptă principalele drumuri de acces în Parcul național, constituind deci cel mai important punct de reținere și dispersare a turiștilor în zonă.

Este indicat așadar ca aici să fie stabilit amplasamentul celei mai importante baze de cazare; tot aici ar trebui construită și clădirea administrației parcului, cu spațiile necesare activității de cercetare științifică. Următorul nucleu ar putea să-l constituie Poiana Bulz, situată la 13 km. de Padiș, loc de frumusețe deosebită, în care intrevăd contururile unei excelente stațiuni climatice. Poziții favorabile pentru a găzdui baze turistice de mici dimensiuni le au Poiana Bălileasa, Cîmpul Florilor, Peștera Urșilor de la Chișcău, comuna Gîrda de Sus, Ponor sau cătunul Casa de Piatră. Problema fundamentală a acestui capitol o reprezintă însă concepția asupra modului în care vor fi amenajate pentru vizitare principalele obiective turistice. Practica a arătat în numeroase cazuri, unele semnalate chiar pe teritoriul Munților Apuseni, cît de nocivă poate fi presiunea turiștilor asupra unor puncte de mare interes, dacă amenajarea acestora este necorespunzătoare și accesul necontrolat. Pentru a se preîntîmpina distrugerile și a oferi totodată turiștilor cele mai mari satisfacții sînt necesare — de la bazele de cazare sau de la punctele finale ale drumurilor — alei comode spre toate destinațiile de interes turistic, pietruite sau asfaltate, care să asigure o circulație confortabilă. De-a lungul acestora trebuie prevăzute locuri de popas cu bănci, cu acoperișuri pentru ploaie, cu pubele pentru gunoi. Amenajarea obiectivelor turistice va fi făcută diferențiat, în funcție de valoarea potențială a acestora. De exemplu, la Cetățile Ponorului, care reprezintă ca amploare, complexitate și măreție fenomenul carstic cel mai spectaculos din întreaga țară, deci atracția principală a Parcului național, va trebui să se realizeze o amenajare la cel mai înalt nivel tehnic: instalarea de ascensoare pentru coborîre de la nivelul actualelor balcoane pînă la rîul subteran, excavarea unei galerii spre Izbucul Galbenii, instalații de urcat pe cablu spre ghețarul Focul Viu sau vîrful Piatra Galbenă, pregătirea pentru vizitare a peșterilor din valea Galbenă, a ghețarului Focul Viu, avenului Borțig etc. La punerea în valoare a acestui obiectiv turistic cu valoare de unicat va trebui să se țină seama de încadrarea sa într-un întreg ansamblu de atracții, mai apropiate ori mai îndepărtate de pe teritoriul parcului; a-l trata izolat, ar însemna acceptarea unui punct de vedere contrar principiilor teoretice și practice de amenajare turistică. A-l pune în valoare, după propria-i valoare, la nivelul atins pe plan internațional (vezi exemplul rapidei recuperări a investițiilor alocate Peșterii de la Chișcău), înseamnă a exploata în mod rațional resursele turistice ale Munților Apuseni și a le asigura protecția împotriva impactului distructiv al turiștilor.

MARCIAN BLEAHU:

DOUĂ ETAPE, O SOLUȚIE MAI APROAPE DE REALITATE

Ce reprezintă ca valori turistice partea centrală a Munților Bihor, am arătat detaliat cu alte prilejuri. Amintesc aici doar faptul că nicăieri în țară nu există o astfel de concentrare de obiective turistice de prim-ordin pe unitate de suprafață. Ar mai fi de adăugat că descoperirile speologice din ultimii ani au mărit considerabil numărul obiectivelor turistice cu peșteri de excepțională valoare științifică și peisagistică (două peșteri de peste 10 kilometri, alte trei de peste 5 kilometri și un număr însemnat de peșteri mai mici, dar deosebit de frumos ornamentate, din care doar Peștera Urșilor este amenajată). Toate acestea fac ca zona centrală a Munților Apuseni să fie predestinată unei intense și raționale exploatări turistice, oferind locuri de recreere, de practicare a drumeției și de îmbogățire a cunoștințelor științifice de către marea masă a vizitatorilor.

Plecînd, așadar, de la premiza că Parcul național este destinat în primul rînd exploatării turistice, eventual cu mici enclave de protecție absolută, de interes științific, îmi exprim părerea că în momentul de față trebuie să distingem două etape de dezvoltare a turismului în zona viitorului parc național: o etapă imediată, cu aplicativitate pînă în momentul declarării parcului național și pînă cînd se vor întocmi studiile și lucrările pregătitoare pentru etapa a doua, care va presupune amenajări de mare anvergură. În etapa întîia, propun să se realizeze: o cabană încăpătoare la Padiș, cu restaurant pentru turiști și un bufet pentru localnici (pădurari, ciobani, lucrători de pădure); un popas turistic, tot la Padiș, cu toate dotările sanitare necesare și cu găsirea unei soluții pentru adunarea și evacuarea deșeurilor menajere; o cabană și un popas turistic la Ghețarul Scărișoara; refacerea și îngrijirea marcajelor turistice, sarcină ce revine de drept consiliilor populare județene, și nu organizațiilor de pionieri; refacerea podețelor și a balcoanelor în Cetățile Ponorului, în canionul Galbenii și în Cetatea Rădesii, fixarea de cabluri în Valea Seacă și în alte puncte unde sînt necesare; deschiderea unor noi trasee turistice care să lege Peșterea Urșilor de la Chișcău cu drumul din Vîrtop și cu Poiana Florilor.

Etapa a doua va trebui gîndită în așa fel, încît să se asigure întregii regiuni un înalt grad de dotare. Ca atare, cred că trebuie avută în primul rînd în vedere dezvoltarea unor stațiuni turistice la Vîrtop — Arieșeni (pentru județul Alba), la Ic Ponor (pentru județul Cluj) și la Boga (pentru județul Bihor). Pe lîngă acestea, vor trebui construite cîteva hoteluri care să servească obiectivele de interes major, deci la Padiș, pentru zona centrală a parcului și pe valea Gîrda sau pe valea Arieșului, pentru Ghețarul Scărișoara. Ele vor fi legate de o rețea rutieră modernizată care să cuprindă drumurile: Pietroasa-Padiș-Huedin (existent): Padiș-Casa de Piatră-Gîrda (existent, din care lipsește segmentul obîrșia văii Gîrda-Padiș); Padiș-Fața Glăvoiului-Arieșeni (din care lipsește segmentul Cetăți-Valea Cobliș); Gîrda-Ghețarul Scărișoara-Ursoaia (existent); Stîna de Vale-Padiș, care deocamdată nu există. Urmează apoi amenajarea principalelor peșteri turistice. În ordinea importanței, Ghețarul Scărișoara, Cetățile Ponorului, complexul de peșteri de la Casa de Piatră (Ghețarul Vîrtop, Coiba Mare, Peștera din Pîrîul Orbului etc.). În sfîrșit, va trebui să se treacă la organizarea întregului parc ca o întreprindere de sine stătătoare cu caracter de protecție și exploatare turistică, cu sediul eventual în Vîrtop sau Arieșeni și cu puncte de control în întreaga zonă. Și, așa cum se procedează și prin alte părți, teritoriul declarat parc va trebui să iasă de sub tutela ocoalelor silvice și de gospodărire a pășunilor, precum și de sub jurisdicția consiliilor populare comunale și să fie gospodărit de o administrație proprie.

Ce concluzii se pot trage în urma acestor semnale de alarmă? Starea îngrijorătoare în care se află ecosistemele naturale ale Munților Apuseni impune adoptarea unui plan unic de acțiune, unitar din punctul de vedere al abordării lui de către toți factorii implicați în această acțiune. Nu mai este timp pentru discuții sterile, pentru tergiversări sau pledoarii subiective în favoarea unui domeniu sau altul: trebuie acționat cît mai grabnic pentru a se îndrepta, cît se mai poate, ceea ce din greșeală s-a distrus. Un fir călăuzitor trebuie să unească eforturile tuturor — specialiști și iubitori ai naturii — către rezolvarea problemelor vitale ale acestui încîntător colț de țară, cu adînci rezonanțe în conștiința neamului, a căror finalitate nu poate fi alta decît constituirea Parcului național al Munților Apuseni. Este nevoie, mai mult ca oricînd, de găsirea unui limbaj comun, în care să primeze, obiectiv și rațional, argumentul științific, economic, etic, înțelegînd astfel, cu realism și maturitate, imperioasa nevoie a conservării acestei zone și a cuprinderii ei în circuitul turistic, promovînd, firește, ideea practicării unui turism modern, cu toate implicațiile lui culturale și civilizatoare. Avem datoria să lăsăm urmașilor noștri un munte curat, în care natura să fie repusă în toate drepturile ei. Le vom oferi un concludent exemplu de respect față de ceea ce numim noi astăzi menținerea echilibrului ecologic; le vom oferi, în ultimă instanță, o admirabilă lecție educativă.

Grupaj realizat de
NICOLAE DOCSĂNESCU

EXCURSIA, UN ALIAT DE NĂDEJDE AL SĂNĂTĂȚII DV. IZVOR PERMANENT DE CUNOAȘTERE, MIȘCARE, RELAXARE

Cum organizăm excursia? Cu ce mijloace de transport călătorim? Ce trasee alegem? Recomandările și răspunsurile exacte le aflați la agențiile și filialele O.J.T. din întreaga țară, care vă oferă programe consistente și variate.

Pot constitui tentații argumentate excursiile pentru:

• Schimb de experiență și documentare la obiective economice și social-culturale.

• Vizitarea monumentelor istorice și de artă, monumente ale naturii situate în cele mai pitorești zone ale țării.

• Participarea la manifestări cultural-sportive, tîrguri sau expoziții.

• Petrecerea unor sejururi scurte, combinate, în mai multe stațiuni balneo-climaterice.

• Drumeții la cabanele din munți.

O complexă bază materială — hoteluri, case de odihnă, hanuri, popasuri, restaurante și pensiuni, mijloace de distracții și agrement — vă stă la dispoziție pe întreg parcursul călătoriei.

Ospitalitatea gazdelor vă va oferi un plus de satisfacții.

PUBLITURISM

UN VALOROS MONUMENT DE ARTĂ PEISAJERĂ:
PARCUL POPORULUI
DIN CRAIOVA

Călătorul care vizitează Craiova şi trece de centrul recent reconstruit al oraşului, o poate lua pe vechea stradă principală Calea Unirii — ce coboară în pantă lină spre sud şi atunci va ajunge la una dintre podoabele cele mai de preţ ale Cetăţii Banilor: Parcul poporului.

Încă de la intrarea străjuită de un portal monumental, alegerea itinerariului, care se anunţă plin de interes şi neprevăzut, pare a fi nu tocmai uşoară. O alee te invită s-o apuci spre stînga unde sînt serele parcului; o alta spre dreapta, de-a lungul pîrîului cu cascade şi lacul principal,

în undele căruia se reflectă arborii monumentali şi silueta elegantă a podului suspendat.

După ce admirăm bustul lui N. Romanescu, ctitorul parcului, aşezat lîngă intrare, o vom lua, ca majoritatea vizitatorilor, pe aleea care ne va conduce paşii pe sub arbori monumentali ce se înşiruie în pîlcuri şi masive, atît pe firul văii pîrîului, cît şi pe versantul însorit din stînga, în vîrful căruia apare un grup numeros de conifere. Arbori, arbuşti, liane alternează cu poiene înierbate. De te uiţi în jur, vezi numai vegetaţie luxuriantă, fapt care a determinat pe mulţi vizitatori să considere că parcul provine dintr-o pădure seculară viguroasă, adaptată funcţiilor de agrement. În realitate situaţia e cu totul alta. La începutul sec. XIX, în aceste locuri îşi avea conacul Iancu Bibescu, guvernatorul judeţului Dolj, cu grădină în care erau şi arbori, arbuşti, straturi de flori, leandri şi lămîi cultivaţi în hîrdaie, dar pe o suprafaţă aproape de douăzeci de ori mai mică decît cea actuală. Grădina era înzestrată cu o seră iar în afara ei, erau via, livada, diferite acareturi şi un ţarc cu ciute şi alte animale sălbatice, după moda timpului.

În preajma anilor 1850—1855, în urma răscoalei lui Tudor Vladimirescu şi a revoluţiei din 1848, oraşul Craiova cunoaşte o perioadă de prosperitate economică. Pentru populaţia-i în creştere, s-a simţit necesitatea unui loc de agrement, de care oraşul era lipsit. Domnitorul Barbu Ştirbei, craiovean de origine, sprijină iniţiativa oraşului şi prin OFIS-ul Nr. 536 din 1855 către Ministeriul Dinlăuntru, aprobă obţinerea unui împrumut de 12 000 galbeni pe timp de 8 ani, fără dobîndă, în vederea cumpărării moşiei şi conacului lui Iancu Bibescu, cu grădina şi acareturile sale, pentru a fi folosite după cum se arată în documentul anunţat **„atît pentru plimbarea publică a oamenilor cît şi pentru a se primi în acele edificiuri persoane de distincţie ce vizitează acel oraş."** Conducerea de atunci a oraşului nu s-a limitat la prevederile OFIS-ului domnesc, ci a aşezat în apropiere grajdurile serviciului de ecarisaj, serviciul de vidanjare şi platforma de gunoi a oraşului. Mai existau acolo şi două mahalale de foşti şerbi ai familiei Bibescu, formate din cocioabe insalubre şi inestetice. Din aceste cauze, proiectatul loc de agrement a devenit, cu timpul, un adevărat focar de infecţie; mai ales că tot aici se depozitau gunoaiele şi se scurgeau apele reziduale ale cazărmii de cavalerie şi ale spitalului veterinar din apropiere. Starea de delăsare a acestui loc s-a accentuat mai cu seamă în timpul ocupaţiei austriece şi a blocadei provocate de războiul din Crimeea, cînd oraşul Craiova a trecut prin depresiune economică iar preocupările pentru înfrumuseţare au trecut pe un plan secundar.

Problema a fost reluată mult mai tîrziu, cînd în urma războiului pentru independenţă, situaţia economică a României a devenit mai prosperă, iar asanarea părţii de sud a oraşului o necesitate deosebit de acută. În anul 1898, o lege autoriza oraşul Craiova să contracteze un împrumut de 2 350 000 franci în vederea modernizării sale şi a amenajării actualului parc al poporului. Primar al oraşului era pe atunci Nicolae Romanescu, om cu o vastă cultură, edil de frunte, cu vederi democratice şi animat de dorinţa de a face lucrări utile pentru oraş şi locuitorii săi.

Pentru realizarea dezideratului menţionat, a fost angajat şi adus din Franţa, arhitectul peisajist Ernest Redont, care a întocmit proiectul de sistematizare al plantaţiilor ornamentale ale oraşului şi proiectul de amenajare al Parcului poporului de astăzi.

În anul 1900, proiectele au fost prezentate la expoziţia universală de la Paris şi distinse cu medalia de aur. Lucrările principale de amenajare au durat din 1899 pînă în 1903 sub conducerea lui Ernest Redont, ajutat de arhitecţii Jules Redont şi E. Pinard, iar cele secundare şi de detalii, pînă în 1925, sub îndrumarea lui E. Pinard. Atunci s-au mutat mahalalele de foşti şerbi în cartierul nou construit — Romaneşti. Au fost săpate lacurile, iar malurile consolidate cu piloni de lemn şi beton; s-au construit podurile şi cascadele; s-au trasat şi construit aleile şi potecile şi s-au plantat mii de arbori, arbuşti şi flori. Pentru întreţinerea vegetaţiei s-a instalat o reţea de conducte de 8 km. lungime, în vederea alimentării parcului cu apă. Apa era preluată din lac şi refulată cu ajutorul unei pompe într-un rezervor metalic, instalat într-o clădire în formă de castel medieval ruinat. De aici, prin conducte şi hidranţi, apa era distribuită gravitaţional în toată reţeaua. Aceasta a fost una din măsurile de bază care a asigurat condiţii din cele mai bune pentru creşterea puieţilor, florilor şi gazonului, pentru dezvoltarea armonioasă şi viguroasă a întregului ansamblu vegetal.

Dacă adăugăm şi cantităţile mari de gunoi îngropate în pămînt, precum şi lucrările de bună calitate, ne putem explica de ce vegetaţia a crescut atît de bogat şi ne încîntă atît de mult în zilele noastre.

Pentru vizitatorii parcului, care doresc să cunoască şi unele detalii, amintim că acesta are o suprafaţă de 98 ha. din care 4 ha. sînt ocupate de oglinzi de apă şi cascade, iar restul de arbori, arbuşti, flori, peluze, construcţii etc. O reţea de alei şi poteci, lungă de 36 km şi ocupînd 4 ha. asigură vizitarea parcului în toate sezoanele anului. Pentru concursuri hipice s-a amenajat un hipodrom pe o suprafaţă de 20 ha; există şi un velodrom pentru biciclete. Parcul mai adăposteşte un teatru în aer liber, un colţ zoologic, un debarcader cu bărci pentru plimbări pe lac. La dispoziţia vizitatorilor stau trei restaurante, o cofetărie în turnul medieval, chioşcuri pentru băuturi răcoritoare etc. Tot în cuprinsul parcului se află un complex de sere, unde se produce material săditor floricol pentru spaţiile verzi ale oraşului şi plante ornamentale de apartament. În clădirile din parc sînt sălile de lucru şi birourile specialiştilor în probleme de floricultură şi arhitectură peisajeră. În Casa Bibescu — monument istoric — a funcţionat un timp Muzeul de arhitectură peisajeră, în cadrul căruia s-a desfăşurat, în mod voluntar, o intensă activitate de promovare a arhitecturii peisajere, atît pe plan local cît şi republican.

De la amenajarea parcului şi pînă azi au trecut mai bine de 80 ani, iar puieţii de altădată au devenit arbori mari, cu coroane bogate, impresionante. Grupaţi în pîlcuri şi masive, alternînd cu poiene înierbate şi diferite elemente construite, formează o infinitate de scene de cel mai autentic efect estetic. Dacă vizitatorul se abate de pe

aleea principală, aceea pe care am ales-o de la intrare şi o ia pe poteca ce şerpuieşte cînd pe un mal, cînd pe celălalt al pîrîului, nu se poate să nu fie impresionat de clipocitul cascadelor, de tremurul ochiurilor de apă în care se oglindesc coroanele varietăţilor decorative: frasin, dud, salcie, salcîm japonez etc., împletindu-şi ramurile cu cele ale lianelor, care atîrnă ca nişte ghirlande tropicale. Sînt însemnele genului romantic în care a fost proiectat şi amenajat parcul.

Din loc în loc, grupuri de mesteceni şi plopi piramidali, ce-şi avîntă coroanele pe verticală, apoi chiparoşi de baltă, ienuperi de Virginia, arţari, stejari autohtoni şi exotici, accentuează şi mai mult, prin contrast, atmosfera de romantism, împlinită aici cu deosebită dărnicie. Numai că nimic nu se datoreşte întîmplării. Totul a fost întîi gîndit, apoi trasat pe planşetă şi în final realizat cu deosebită măiestrie pe teren.

Centrul întregii compoziţii îl formează însă lacul. Cu malurile sale uşor arcuite, ca să nu i se vadă dintr-o dată întreaga suprafaţă, lacul poartă două insule: una, cu două chioşcuri şi punte cu parapete din beton armat, modelat în formă de ramuri acoperite cu scoarţă, ca la arborii în vîrstă şi a doua, mai mică şi izolată, cu adăposturi pentru păsările acvatice. În jurul lacului se înşiruie pîlcuri de castani, sălcii, frasini pletoşi, plopi, arini, chiparoşi de baltă etc., profilîndu-se pe masive de pini negri, molizi etc, deasupra cărora se înalţă turnul medieval al castelului în ruină — alt însemn al genului romantic.

Priveliştea devine şi mai impresionantă, cînd întregul ansamblu este privit de pe podul suspendat, care după atîţia ani, tot îşi mai păstrează valoarea tehnică şi decorativă. Dar tot de aici pot fi admirate şi oglinzile de apă din amonte, un întreg cîmp de nuferi galbeni şi albi.

Patrimoniul vegetal al parcului face ca acesta să fie deosebit de frumos primăvara, cînd prin rădăcini, trunchiuri, ramuri, muguri, apoi frunze şi flori, trece un intens fior de viaţă. Atunci se etalează aici, pe rînd, tonurile de galben, apoi de la roşul purpuriu pînă la rozul cel mai delicat. Ce să mai spunem de infinitatea de nuanţe de verde? Toate s-ar putea asemui cu „intrările“ unor grupuri de instrumente muzicale, mînuite de virtuozi nevăzuţi, pentru a executa partituri dintr-o fantastică dar tăcută simfonie a primăverii.

Frumos e parcul şi în timpul verii, cînd vegetaţia este plină de vigoare şi umple văzduhul cu o sumedenie de miresme îmbătătoare, în timp ce lacul freamătă de mulţimea bărcilor. Soarele o ia spre asfinţit şi în curînd se lasă amurgul inefabil. Atunci peste undele tremurînde ale lacului „felinarele s-aprind“ şi încep să se reverse armoniile romanţelor şi cîntecelor olteneşti.

Impresionant e însă parcul toamna, cînd pe tot cuprinsul lui se revarsă o adevărată simfonie policromă. Roşul stejarului american alăturat de galbenul arţarului, arămiul chiparosului de baltă în tovărăşia verdelui gălbui al sălciilor pletoase, apoi alte şi alte culori şi nuanţe care se profilează în bloc peste masivele de verde ale coniferelor, alături de alte sute de nuanţe...

Imaginaţi-vă acum acest tablou răsturnat pe verticală în oglinda liniştită a lacului şi vă veţi convinge că asemenea frumuseţi pot fi preţuite numai la faţa locului. A le descrie este foarte greu, chiar imposibil!

Minunat e parcul şi în lunile de iarnă cînd cea mai mare parte a vegetaţiei e cuprinsă de somnul hivernal. Doar coniferele mai menţin frontul ornamental, mai ales cînd peste întregul ansamblu se aşterne un linţoliu de zăpadă. Atunci, ziua, razele piezişe ale soarelui fac să se aştearnă pe zăpadă umbre lungi şi albastre iar în nopţile geroase, cînd ramurile se îmbracă-n promoroacă, la lumina palidă a lampadarelor, miliardele de cristale de ghiaţă să facă să apară adevărate curcubee siderale.

Atunci totul apare ca un vis fantastic. În asemenea momente ceva lăuntric te îndeamnă la meditaţie şi te face să afirmi: iată cum se poate transforma un loc insalubru, prin concepţie artistică inspirată şi muncă pasionată, într-o oază reconfortantă pentru organism şi o sursă de emoţii estetice superioare pentru psihicul uman. Aprecieri elogioase la adresa Parcului poporului din Craiova s-au făcut nu numai pe plan local ci şi de către vizitatorii din ţară şi de peste hotare, precum şi în lucrările de specialitate, tipărite în alte ţări. Această situaţie a constituit argumentul pentru care Comisia judeţeană de floricultură, arboricultură ornamentală şi arhitectură peisajeră a propus ca Parcul poporului din Craiova să fie declarat **monument naţional de arhitectură peisajeră.**

S-ar mai putea spune şi alte multe lucruri interesante despre acest parc, dar este bine să oferim şi vizitatorilor posibilitatea de a descoperi cîte ceva inedit, ceea ce cu siguranţă va constitui pentru ei o sursă suplimentară de satisfacţie.

ing. NICOLAE SUSTER

PRO NATURA

ENIGMA

de la Pietrele Rotării

Auzisem vorbindu-se adeseori despre Pietrele Rotării. Denumirea îmi stîrnise interesul din mai multe motive. În primul rînd, pentru faptul că era vorba de un toponimic ce indica un loc, o zonă, al cărei element specific îl constituiau nişte pietre. Şi nu pietre definite la modul general: mari sau mici, arse sau fulgerate etc; ele — se preciza toponimic — erau asociate unei mişcări de rotire. Fie că pietrele se roteau, fie că pe ele sau în preajma lor se desfăşura o astfel de acţiune. Poate că era vorba de un calendar-sanctuar rotund, ori de un loc de horă, care, de fapt, tot rotiri înseamnă. Însăşi geneza denumirii mă frămînta. Pe de altă parte, eram informat că prin preajmă s-ar afla şi alte microforme de relief cu denumiri cel puţin la fel de bizare: „Masa lui Troian", „La trepte", „Culmea Romei", „La Strajă" şi altele pe care urma să le identific şi să le cercetez la faţa locului. În plus — şi poate acest lucru mă atrăgea cel mai mult — auzisem că acolo, încrustată pe stîncile de la Pietrele Rotării, ar exista o scriere foarte veche pe care nimeni nu o descifrase încă, ceva cam în genul scrierii cuneiforme.

Se adunaseră în timp, suficiente informaţii ce constituau tot atîtea motive să nu mai zăbovesc şi să o pornesc la drum spre acele locuri învăluite într-un văl de taină şi mister.

Mai întîi, vreau să spun că m-am convins încă o dată de virtuţile mişcării în aer liber. Chiar dacă turismul mecanizat permite cumularea unei mai mari cantităţi de date, imagini şi impresii ele se vor estompa mai uşor, consecinţă a perceperii fugare realizate din goana vehiculului. În plus,

de foarte multe ori, specificul mijloacelor de transport exclude din circuitul turistic mari zone ce ar putea constitui cîmpuri de investigare, cum ar fi chiar zona în speţă, aflată la curmătura dintre Teleajen şi Buzău.

În harta-schemă a zonei Rotarea se vede că ultimele localităţi la care se poate ajunge cu autobuzul sînt fie Starchiojdul, cînd urci pe valea Teleajenului, fie Cătina de pe valea Buzăului. Mai departe poţi merge doar pe jos, cale de 3—4 ore. Deci, cei dornici să vadă Pietrele Rotării, nu vor putea ajunge acolo decît... drumeţind.

Atras irezistibil de acele locuri am stabilit împreună cu prof. Călin Turcu din Vălenii de Munte, mare amator de asemenea excursii documentare, să petrecem un sfîrşit de săptămînă la Pietrele Rotării.

Zona este cunoscută pentru încrustaţiile specifice în lemn (sculpturi cu multiple motive florale şi zoomorfe), pentru costumele populare bogat ornamentate, precum şi pentru trovanţii pe care speram să-i găsim prin acele locuri de sub munte. Ne încerca şi gîndul, bineînţeles nemărturisit, că vom putea elucida misterul scrierii de pe stînci.

De la Starchiojd, sat aflat pe asfaltul şoselei judeţene, am urmărit apa Slîmnicului — căreia localnicii tot Rotarea îi spun — printre livezi şi gospodării bogate. Drumul, bătut şi pietruit cu prundişul aflat din belşug în albia pîrîului însoţitor, mergea adeseori prin albie, dar drumeţii pot trece apa pe punţile sau podeţele suspendate din loc în loc. După un mers de cîteva ore, valea se deschide şi păşunile verzi şi bogate urcă pînă sub poalele pădurilor aflate la cîteva zeci de metri de o parte şi de alta a firului văii. Dinspre stînga, o culme bogat împădurită coboară mai mult spre apă. Este „Culmea Romei", sau „Culmea Rîmei", cum îi spun unii. Ea se termină cu un promontoriu din piatră, parcă anume dăltuit. Este „Masa lui Troian" (sau a lui Traian); toponimul te poartă cu gîndul la cealaltă „masă" aflată pe valea Oltului. Te întrebi dacă a servit drept masă lui Traian, împăratul romanilor (care se pare însă că în părţile Prahovei nici n-ar fi ajuns) sau unui Troian, mare căpetenie a tracilor cu mai bine de 1000 de ani înaintea venirii romanilor prin aceste locuri. Nu ştim. O fi avut acel Troian vreo legătură cu Troia, cealaltă capitală a unei ramuri a tracilor „roiţi" acum circa 3500 de ani spre sud? Iar nu ştim.

Revenind la „Masa lui Troian" impresia pe care ţi-o lasă de la început este că ea a fost supusă în mod sigur unor amenajări. Se disting trepte săpate direct în piatră, precum şi nişte găuri ce ar putea fi puse în legătură cu o folosire necunoscută a mesei. Deasupra, pe culme, lîngă un fel de fort natural, o stîncă mult mai înaltă se confundă cu un loc optim de supraveghere a împrejurimilor, denumit în mod curios, „La Strajă". În dreptul „mesei" o peşteră de adăpost pare să-şi fi accentuat contururile cu ajutorul mîinii omeneşti.

Întreaga zonă s-ar putea subordona unei strategii tribale. Apa este la îndemînă, stîncile plate permit desfăşurarea unor activităţi obşteşti, iar în cazul unei primejdii semnalate de la **Strajă**, retragerea ar fi fost perfect asigurată pe culmea Romei, bogat împădurită, ce conduce la multe locuri de taină. Păşunile bogate şi terenurile de agricultură stau la îndemînă. În schimb, astăzi nici o locuinţă nu se află prin preajmă. De unde vin aceste denumiri, aceste trepte şi amenajări într-o zonă unde pătrund cînd şi cînd doar păstorii? Şi totuşi la circa 8—10 km în amonte se află urmele unei mari cetăţi dacice, iar la circa 8—10 km în aval ruinele fortului roman de la Drajna.

Eram acolo, la ţinta călătoriei.

La început nu-mi dădeam seama unde se află scrierea. Nu ştiam unde să o căutăm şi de fapt nu ştiam nici care erau exact Pietrele Rotării, deşi ajunsesem în preajma lor. Un cioban binevoitor ne-a confirmat denumirile locurilor şi ne-a ajutat să ne căţărăm la „scrisură". După ce ne-am urcat, cu chiu, cu vai, la un grup de stînci din dreapta „Mesei lui Troian", am ajuns în faţa ciudatelor semne. Prima impresie a fost şocantă şi greu de descris. Pe zeci de stînci, pe feţele lor plane provenite se pare din spargerea pietrei în felii verticale, ni se descoperea ceea ce visasem, **scrierea.** Mii de semne regulate semănînd izbitor cu o scriere cuneiformă se înşirau în faţa ochilor în rînduri şi coloane parcă anume alese de scribi sîrguincioşi. Curînd, însă, am început să devin

circumspect. Încet, încet, îndoiala s-a transformat într-o certitudine descurajatoare. Ne aflam în fața unui joc al naturii. Primisem un bobîrnac dat imaginației mele (dar de fapt și a altora) din partea naturii care știe atunci cînd vrea să demonstreze că poate realiza cu ușurință ceea ce omului i-au trebuit mii de ani. Nu sînt specialist, dar fenomenul, în linii mari, mi-l pot închipui. Procesul de pietrificare a surprins straturi de vegetație pe care le-a înglobat în masa pietrei. Cînd stînca a crăpat, despicătura a urmărit zonele de minimă rezistență și a expus privirilor noastre tocmai „tiparele“ vegetației ce îmbracă aspectul unei scrieri foarte vechi.

Mă reîntorc, la drumeție, afirmînd că mersul pe jos înscrie distanțele în adevăratele lor dimensiuni: observația devine penetrantă, iscoditoare, iar la popasurile din faptul serii, afli nenumărate detalii de la oamenii locului. În acele clipe de răgaz, ce îmbie la mărturisiri și aduceri aminte, poți să-ți completezi imaginile cu povestiri despre întîmplări care rămîn, oricum, întipărite în memoria localnicilor.

La focul de tabără ce atrăsese țărani din Rotarea am aflat cîteva detalii. Nicolae Iorga, pe cînd se afla la Vălenii de Munte, auzise și el de „scrierea“ de la Pietrele Rotării. Venit cu birja la fața locului, marele istoric, aflat la o vîrstă înaintată, nu a reușit să urce la „scrisură“. Atunci, a pus un ciobănaș să-i copieze semnele pe o foaie de hîrtie. Transcrierea fusese atît de confuză încît nu s-a putut înțelege nimic. Iorga i-a dat atunci copilului o coală mult mai mare, explicîndu-i cum să facă o imprimare prin calchierea cu creionul pe lat. Se pare că marele savant și-a dat seama pe loc că nu era vorba de o scriere propriu-zisă, publicînd o referire în acest sens în „Neamul Românesc“. Din păcate, nu am reușit să dau de articolul cu pricina.

ȘI TOTUȘI...

Cu toată dezamăgirea pricinuită de infirmarea „scrierii“ de la Pietrele Rotării, nu am regretat niciodată drumeția din anul 1980. Ba, chiar aș dori să mai merg o dată pe acele meleaguri și să încerc să pătrund cu ochii minții rostul acelor trepte săpate meticulos în stîncă, dar care nu conduc nicăieri; să înțeleg care este dispoziția găurilor din „Masa lui Troian“ și ce explicație rațională s-ar putea da; ce ascunde subsolul de la cetățuia naturală, aflată pe culme, lîngă „strajă“. La ce ar fi putut servi acea „strajă“, cînd astăzi doar cîteva turme de oi sînt mînate ici, colo de ciobani. Dar, mai ales, să verific în satele dimprejur toponimia locurilor și să văd dacă ar putea fi stabilită o legătură între toate acestea și diversele povestiri din paleofolclorul local.

La Pietrele Rotării se ascunde totuși o enigmă. Poate însăși localizarea „scrierii“ să constituie un **mesaj** despre timpuri și locuri ce aveau odinioară o altă față a lucrurilor, desemnînd o civilizație de mult apusă, pe care noi în zadar am dori să o descifrăm dintr-un simulacru de scriere, luată „stricto sensu“. Și pentru că la focul de tabără am ascultat și povestea Pietrelor Rotării, permiteți-mi să o depăn pe scurt:

Odinioară, trăia pe aceste locuri un neam de oameni luptători și prădalnici. Deosebiți și neamestecători cu ceilalți locuitori din preajmă, dar cărora niciodată nu le pricinuiau vreun rău. Acești luptători, plecau în lungi expediții de jaf ba dincolo de Dunăre, ba dincolo de munte, aducînd cu ei prăzi bogate în tot felul de lucruri prețioase pe care le adunau într-o peșteră săpată în stîncă. La gura peșterii era o piatră care astupa intrarea prin rotirea ei, la un semn. Apoi, dar tot de mult, acei luptători nu s-au mai întors și nici vreun trimis de-al lor nu a mai venit să dea de știre celor rămași. Ai lor au așteptat cît au mai așteptat și apoi au plecat cu toții după cei dispăruți. Și nu s-au mai întors nici ei. Nici unul nu s-a mai întors vreodată. Localnicii, care cunoșteau piatra ce se rotea pentru a descoperi ascunzătoarea, nu au reușit niciodată să o mai urnească din loc. Mulți au încercat acest lucru de-a lungul timpului, dar necunoscînd semnul, nimeni nu a reușit să ajungă la bogățiile nemaivăzute ascunse în pîntecul muntelui.

Am privit îndelung Piatra Rotării. Se află în spatele „strajei“ și face corp comun cu stînca pintenului de munte. Și totuși, ce s-ar putea ascunde dincolo de aceste siluete bizare?

SILVIU DRAGOMIR

PRO NATURA

PE CULMEA DUVALMU spre Păpău și Iezerul Mic

Cîmpulungul este astăzi un oraș în plină dezvoltare și împlinirile sale pot fi lesne observate de cei care străbat frumoasele ținuturi argeșene ocrotite de înălțimile Iezerului și Păpușii. Vom prezenta mai jos o zonă mai puțin umblată de turiști, zonă plină de misterele pădurilor sălbatice, deasupra căreia se întind plaiuri frumoase cu priveliști inedite.

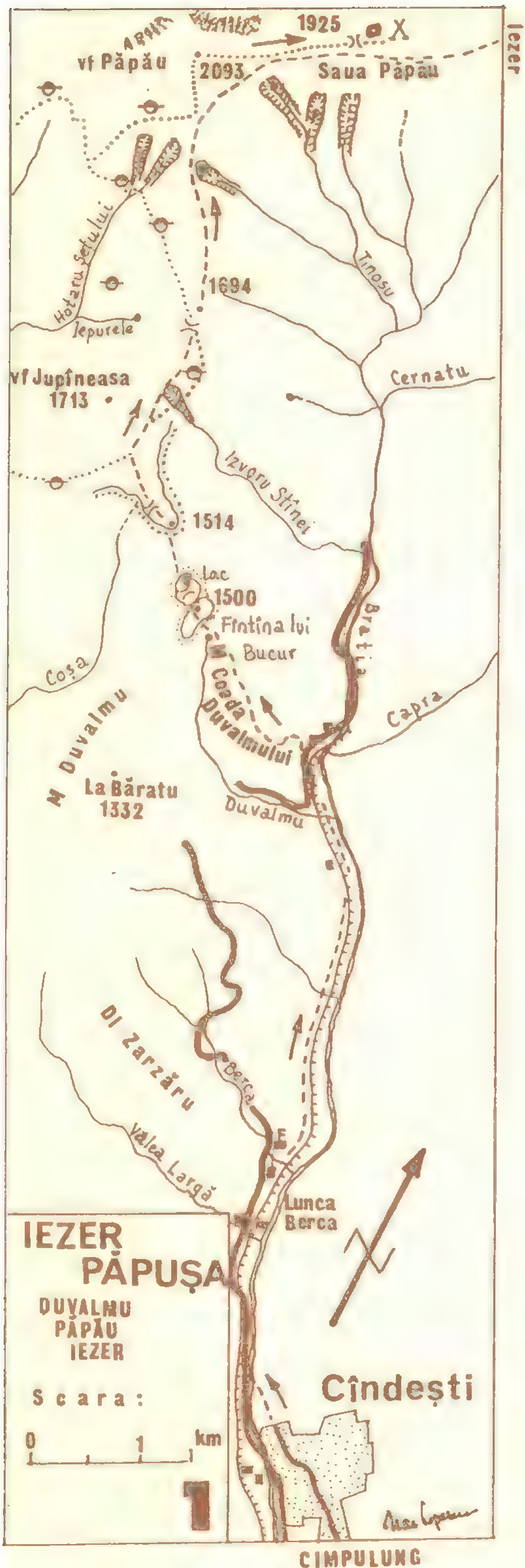
Pentru aceasta ne vom urca în autobuzul care face curse de la autogara Cîmpulung pînă la Cîndești (cca. 14 km). După ce lasă în urmă ultimele case din oraș, drumul coboară în comuna Bughea de Sus, localitate balneoclimaterică de interes local, așezată pe valea Bughea. După o scurtă oprire autobuzul urmează drumul local spre Albești, localitate vestită prin depozitele de calcare numulitice, declarate monumente ale naturii. Tot în apropierea localității se află și un mic masiv granitic, de asemenea declarat monument al naturii.

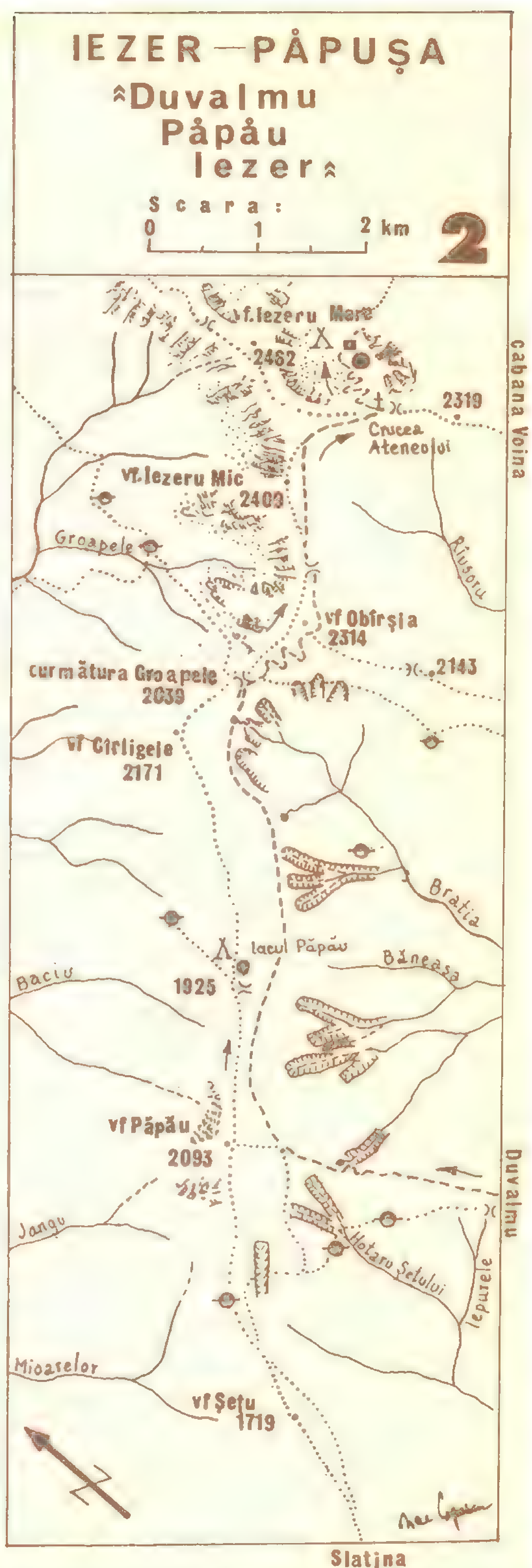
Din Albești șoseaua se lasă la firul văii Brătioara și urcă la Cîndești, una din frumoasele localități muscelene cuibărite în poala pădurilor. Aici, în localitate se află și stația terminus a liniei de autobuze. Așezată pe pantele domoale care se încadrează între văile Bratia și Brătioara, localitatea Cîndești ne impresionează plăcut prin aspectul arhitectonic al locuințelor și prin prospețimea florilor din grădini. Florile sînt prezente pe prichiciul ferestrelor în pridvoare și încîntă ochiul în fața caselor. Florile, de data aceasta rod al hărniciei țesătoarelor cîndeștene, sînt prezente pe scoarțele din lînă întinse afară, în tindă.

Iată-ne deci la începutul traseului, care ne va prilejui una din frumoasele excursii destinate celor ce folosesc cortul pentru înnoptare. Din centrul Cîndeștilor coborîm spre nord-vest, ieșind din sat pe izlaz. Drumul se apropie de apa Brătiei și trece prin loc mlăștinos de pe malul stîng pe malul drept, alăturîndu-se terasamentului vechii căi ferate înguste (680 m alt.). De aici urcăm pe drumul forestier și străbătînd un șir de poiene, ajungem la gura văii Larga, unde se află o cabană forestieră, iar peste rîu vechi bocșe de mangal. Mai departe, șoseaua se strecoară pe lîngă fruntea dealului Zarzărul și poposește la gura văii Berca, în luminișul căreia se zăresc acoperișurile cabanelor forestiere și a celor pentru recoltarea fructelor de pădure. Aici se ramifică drumurile forestiere pe Valea Berca și pe Lupoiu. Drumul nostru forestier se termină aici; traseul continuă pe o potecă a cărei panglică se așterne pe lîngă terasament. Pădurea cuprinde și valea tot mai îngustă. Ici și colo se pot observa și marcajele triunghi albastru care se înșiră de la Cîndești pe Valea Bratia, apoi pe Piscul Caprii pînă la Iezerul Mic. Pentru noi aceste marcaje nu ne prea sînt de folos, itinerarul nostru urmînd altă cale.

De la gura Berca urcăm pe lîngă apa Brătiei 3,8 km urmărind și bornele de pe marginea terasamentului. La gura văii Duvalmu (850 m alt.) lăsăm în stînga o ramificație pe lîngă rîul Duvalmu, apoi urmînd firul potecii pe valea Brătia, trecem pe lîngă o rampă de încărcare pentru bușteni; la cca. 200 m în amonte de gura văii Duvalmu ne vom despărți de poteca Brătiei. De la Cîndești pînă aici timpul de mers este de $1^3/_4$ ore. Urcăm pe panta din stînga (vest) în pădure, urmărind firele slabe ale unei poteci. Pe măsură ce urcăm, poteca se conturează și se stabilește pe muchia muntelui Coada Duvalmului, lîngă liziera pădurii. Coasta prezintă pe stînga lăstăriș de foioase din care nu lipsesc nici tufele de zmeură. După $1^3/_4$ ore de urcuș ne aflăm pe muchie. Poteca bine conturată se îndreaptă spre nord-vest și trece pe lîngă izvorul «Fîntîna lui Bucur» (1345 m). Loc bun de popas! Urcușul continuă acum în pădure pe lîngă vf. Duvalmului (1500 m) pînă într-o mică șa cu luminiș (1430 m). Aici muchia îngustă include o mică depresiune nivală; o potecă urmărește muchia spre nord-vest, în timp ce alta se desprinde la stînga. Evitînd poteca din stînga urcăm prelung pe cea care se menține pe culme răzbate în luminișul de la limita pădurii (1514 m). Arbori prăbușiți, trunchiuri uscate rămase în picioare, tufe de zmeură și lanuri de urzici, iată înfățișarea locului unde se află și un mic lac de proveniență nivală. Ieșind în largul braniștei, ni se dezvăluie pentru prima dată spre nord o frumoasă priveliște alpină. Culmi golașe frumos rînduite se ridică spre spinările Păpăului, spre Băneasa, Cîrligele, Obîrșia și Danciu, închizînd bogatul păienjeniș de izvoare ale Brătiei. Pe vreme frumoasă traseul devine foarte plăcut și cu orientare acceptabilă, solicitînd efortul unui urcuș continuu pînă pe culmea principală a masivului.

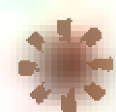
De la «Șaua cu lac» (1490 m), unde s-au împlinit mai bine de $4^3/_4$ ore de la plecarea din Cîndești, poteca urcă molcom pe lîngă trunchiuri răzlețe, trece printr-un pîlc de pădure și iese pe panta estică a muntelui Jupîneasa sub vîrful înalt de 1713 m. În punctul unde ne aflăm (1620 m) vine din stînga și poteca mare de pe muntele Năpîrteanu. Marea arteră pastorală încinge vîrful Jupîneasa pe la est, trece pe la capătul unei mici ravene, în fundul căreia curge Izvorul Stînei, apoi lasă la dreapta poteca spre stîna Jupîneasa. Urcăm lent pe golișe și ieșim la nord de vf. Jupîneasa în șaua cu același nume (1655 m). Priveliști frumoase se deschid mai ales spre vest, unde muntele Păpăul «cade» iute în înșeuarea cu muntele Sețu. Culmi rotunjite, plaiuri întinse pe care își au sălaș stîne bogate ne transportă în lumea de legendă a Mioriței. Turme de oi împestrițează cu albul lor covoarele verzi ale munților sfîșiate ici și colo de rănile adînci ale rîpelor. Pe întinsul șeii

vf Păpău
2093
1925
Saua Păpău
Iezer
Hotaru Șetului
Iepurele
Tîmosu
1694
vf Jupîneasa
1713
Cernatu
Izvoru Stînei
1514
Lac
1500
Fîntîna lui
Bucur
Coșa
M Coada Duvalmului
Bratia
Capra
M Duvalmu
La Băratu
1332
Duvalmu
Dl Zarzăru
Berca
Valea Largă
Lunca
Berca
Cîndești
IEZER
PĂPUȘA
DUVALMU
PĂPĂU
IEZER
Scara:
0
1
km
1
CIMPULUNG

IEZER — PĂPUȘA
Duvalmu
Păpău
Iezer
Scara:
0
1
2 km
2
vf.Iezeru Mare
2462
2319
Crucea
Ateneului
cabana Voina
vf.Iezeru Mic
2400
Groapele
Rîusoru
vf Obîrșia
2314
2143
curmătura Groapele
2039
vf Cîrligele
2171
Bratia
lacul Păpău
1925
Baciu
Băneasa
vf Păpău
2093
Jangu
Hotaru Șetului
Iepurele
Duvalmu
Mioarelor
vf Șetu
1719
Slatina

Jupîneasa unde licăresc ochiurile de apă ale unor lăcșoare, se desprinde o potecă ce trece pe coasta apuseană, spre stînele din Hotaru, Șețu și spre ceea ce un cioban numea izvoarele Menzina. Profitînd de înălțimea Culmii pe care am ieșit, urmăm poteca mai slabă care urcă la nord pe lîngă proeminența sudică a Păpăului (1694 m) apoi ieșim pe panta sudică, puternic înclinată a Păpăului sculptată de o parte și de alta de marile ravene de la Hotarul Șețului (vest) și de la izvoarele Tinosului (est). În adîncul acestor ravene se află izvoare bogate. Urcușul continuă pe cupola imensă a Păpăului; la 1970 m alt. ne întîlnim cu poteca principală Șețu — Păpău - Iezerul Mic marcată cu triunghi roșu de pionierii din Radila —Prahova. O vizită pe vîrful Păpău (2093 m) este deosebit de interesantă. Părăsind deci poteca ce înconjoară muntele, mai urcăm spre nord încă 15 -18 minute pînă pe vîrf pentru a putea admira, una din cele mai frumoase priveliști din Carpați. Acest vîrf cupolă este ridicat cu o mie de metri deasupra abisului în care și-a săpat valea tentaculară Rîul Doamnei. Cea mai mare, mai fermecătoare apariție este însă creasta Făgărașului, acea uluitoare sarabandă de piscuri și șei, care se întinde de la Viștea și Moldoveanu, pînă spre Berivoiu și Luțele. Sub protecția acestei «draperii» care anunță întinsul Transilvaniei se răsfiră, vătuite de caierele norilor picioare de munte cuprinzînd piscuri și căldări încă înzăpezite. Din această familie de munți sudici ai Făgărașului, cea mai impresionantă rămîne spinarea Scărișoara — Preotesele — Malița, un paradis al tuturor celor ce îndrăgesc munții. Dacă ne îndreptăm privirea spre nord-est și est, nici Iezerul nu rămîne dator cu darurile sale; peste culmile înșirate la rînd se întind culmea Păpăului și a Cîrligelor, o punte aeriană desăvîrșită netezită peste hăurile Vâsălatului și Bratiei. Fără să ne apară clară, curmătura Groapele lasă să se ghicească parcă începutul unui ținut diferit: stîncării, grohotișuri, peste care se înalță vestitorii cununilor Iezerului: Obîrșia, Iezerul Mic și grupul alpin Iezerului Mare -- vîrful Roșu. Dacă mai avem răbdare să cercetăm și restul orizontului, putem distinge spre sud culmile joase ale Duvalmului și Jupînesei pe unde ne-am încumetat să urcăm din Cîndești.

Este timpul să ne alegem un loc de cort pentru înnoptat. Dacă vremea promite să fie calmă, un prilej pentru a fi pe culme la răsăritul soarelui este stabilirea locului de tabără în șaua Păpăului. Pentru aceasta coborîm pe culme spre nord-est 15 minute pînă în șaua Păpăului (1925 m) lîngă un lac de origine nivală. În cazul că starea atmosferică este neprielnică ne vom retrage în tufărișurile de pe flancurile nordice pe poteca ce coboară la stînele de pe muntele Baciului. Timp de **mers de la plecare pînă aici $7^1/_2$ ore.**

A doua zi reluăm traseul spre cununa munților Iezerului. Ieșim de pe linia culmii principale și intrăm pe versantul sudic ca să ne orientăm după poteca ciobănească și marcajul triunghi roșu. Poteca întinsă pe sub piscul Baciului atinge rîpele Brătiei și obîrșiei acesteia, iar sub vf. Cîrligele trece printr-o porțiune de teren mai accidentat cu versanți înclinați și rîpe. După $1^1/_4$ ore de la reluarea traseului revenim în culmea principală la curmătura Groapelor (2039 m). Adîncă înșeuare între masivul Păpăului și cel al Obîrșiei, aceasta reprezintă și o răspîntie de poteci importante. În afară de poteca de pe culmea principală se desfac altele spre nord, la Stîna Groapa și spre sud spre stîna Danciului, unde ajunge și traseul **care urcă din valea Brătia pe la Piscul Caprei.**

Începînd din curmătura Groapelor poteca ne conduce pe pantele mult mai aspre ale vf. Obîrșia (2314 m) un prim pisc în șirul culmilor înalte ale Iezerului și Păpușii. După un mic ocol în care poteca se ridică în serpentine spre sud, revine la piscul Obîrșiei. De aici, se desprinde spre sud muchia Danciu-Portăreasa. Din vîrful Obîrșia, al cărui povîrniș nordic se prăvale, în căldarea Groapele, se deschide o încîntătoare priveliște spre abrupturile vestice care mărginesc vîrfurile Iezer și Roșu. Se distinge bine piciorul nord-vestic (Piciorul cu Hotar) și poteca de «la Vîrteje». Peste pădurile bătrîne mijesc Colții Cremenii, care, deși ascunși la nivelul vîrfurilor scunde, prin strălucirea lor concurează în frumusețe cu surele tîmple ale Făgărașului central. Iată și o priveliște nouă. Dosul Iezerului Mic, căldarea vestică a Cățunului și vîrfurile Cățunu și Tărîțoasa, schițate de rîpele și povîrnișurile în mare parte năpădite cu iarbă. Acești munți voluminoși lasă loc priveliștilor spre răsărit, unde crimpeie din zona sudică a Păpușii ne completează turul de orizont. —

Poteca mai puțin circulată la această înălțime, coboară lent în șaua vestică a Iezerului Mic. Acest vîrf impresionant prin forma sa piramidală este ocolit de potecă pe la sud. Dacă dorim să ieșim pe vîrf, nu facem decît să ne menținem pe lespezile de pe muchie, avînd mereu pe stînga abruptul Gropii. De la înălțimea celor 2409 m ai săi, Iezerul Mic ne oferă cea mai extraordinară priveliște asupra Iezerului Mare, care domină sălbatecul ținut al Groapelor și Valea Vâsălatului.

Coborînd din vf. Iezerul Mic, creasta ne conduce spre Capul Iezerului (2380 m), unde se desface la nord creasta Iezerului Mare și la est-sud-est creasta Cățunu — Tărîțoasa. Fără a fi prea primitoare, această culme înțesată cu lespezi ne oferă o plăcută panoramă asupra căldării Iezerului Mic, în care licăresc undele lacului Iezerul, podoaba azurie a acestui masiv.

Ca să revenim din vf. Iezerul Mic la poteca marcată coborîm pe țancuri și pajiști pînă la șaua La Crucea Ateneului (2270 m), loc de răspîntie, unde mai dăinuie neîngrijit un vechi monument care a servit zeci de ani ca reper de orientare pentru drumeți. Aici vom întîlni marcajul principal bandă roșie, care se așterne de la cabana Voina pe culmea Văcarea și de la Crucea Ateneului urcă pe lîngă vf. Iezerul Mare; tot aici se termină marcajele triunghi roșu (Bahna Rusului — Păpău - Crucea Ateneului) și triunghi albastru (Cîndești — Valea Brătia — Piscul Caprei — Crucea Ateneului). Timp **de mers de la șaua Păpău pînă aici $3^1/_2$—4 ore.**

Pentru instalarea cortului vom alege ca loc de tabără căldarea Iezerului Mic, fie în preajma refugiului (2165 m), fie ceva mai sus pe tăpșane ocrotite de jnepeni. Coborîrea este relativ simplă, poteca bine bătută de turiști fiind marcată cu punct albastru. Timp total de mers de la șaua Păpău 4—$4^1/_2$ ore. Aici, lîngă frumoasele locuri în care se adăpostește lacul Iezer, sfîrșește itinerarul recomandat. Pentru continuarea excursiei, drumeții au de ales din numeroasele posibilități oferite de rețeaua de poteci a Iezerului și Păpușii. Cei ce vor să încheie circuitul pot coborî pe valea Iezerului (punct albastru) spre cabana Voina. Cei ce vor să revină pe creste regăsesc șaua La Crucea Ateneului; de aici, fie pe circuitul Iezerului (bandă roșie), fie pe traseul de legătură cu Munții Făgăraș, din Vîrfu Roșu (triunghi roșu) vor completa **cu cele mai frumoase obiective turistice montane acest traseu început la Cîndești.**

NAE POPESCU

PRO NATURA

CĂLȚUNUL
O CETATE ÎNVĂLUITĂ ÎN MISTER

În dimineața aceea de august, cu cerul limpede ca lacrima, părăseam șantierul din preajma cantonului Piscu Negru, lăsînd în urmă forfota oamenilor și zgomotul balastierelor, instalate în gura pădurii. Itinerarul nostru montan, plănuit încă de cu seară, trebuia să ne scoată pe Vf. Călțun, urcînd dinspre sud pe coastele muntelui Podeanu. Călăuză inițială ne-a fost marcajul cu semnul cruce galbenă, refăcut în primăvară prin grija pionierilor argeșeni. Poteca, în urcuș pronunțat, ne-a condus pe la umbra unor fagi seculari, iar mai sus, înaintea golului alpin, prin rariște de molid. În acele locuri, o stînă ascunsă la marginea pădurii s-a făcut simțită prin fumul împrăștiat în preajmă. Spre a nu stîrni zăvozii, am ocolit stîna, încingînd muntele pe coasta lui apuseană, apropiindu-ne de un dîmb spre a ne potoli privirile uluite de schimbarea bruscă a peisajului. O căldare enormă era străbătută de ființa unui pîrîu iute ca argintul viu. El brăzda, dar și lega, două masive viguroase: Podeanu pe dreapta și Lespezi pe stînga. Din locul unde poposeam, vedeam, ca într-un fundal de teatru, vîrful, culmea, căldarea, valea, cascada și stîna care, din respect sau poate pentru a-și arăta paternitatea, se chemau tot Lespezi. Dincolo de pîrîu am pătruns în pășunile Podeanului unde o turmă de oi păștea, cu soarele în spinare. Cărarea se petrecea către ele. Treptat răcoarea pădurii și a văii s-a pierdut și vipia ne-a încoronat frunțile cu sudoare. Cînd am ajuns la "Strunga de piatră", unde ciobanii înfiripaseră o împrejmuire, privirea și-a găsit reazem către culmile din jur. Spre răsărit, dincolo de adîncul cernit al văii Capra, străbătut de Transfăgărășan, culmea Buda—Mușeteica—Piscu Negru—Ciocanu, își profila culmile cu linia lor sinuoasă, trasă pe tăriile cerului senin. Dincolo de ea, învăluite în pîcla depărtării, vedeam parcă plutind într-o lume a singurătăților netulburate culmile Robiței și ale Picuiatei.

Răcoriți de adierea vîntului, am reluat ascensiunea și abia către ora prînzului poposeam toropiți lîngă stîlpul care marca Vf. Podeanu. De fiecare dată cînd privesc munții sînt stăpînit de regretul că nu-mi pot vorbi. Varietatea și măreția lor, văzute din creștetul Podeanului, îmi stîrnesc din nou această dorință. Știind-o imposibilă, m-am resemnat, preferînd să dau binețe bătrînilor mei prieteni, mîngîindu-le cu privirea frumusețea ori adîncul din căldările glaciale, dinamismul custurilor sau asprimea pereților prăvăliți barieră în fața celor fără curaj și voință. Am început cu latura apuseană, unde Suru și Budislavu își arcuiau culmile blînde și primitoare. În fața lor, retrasă puțin către sud, vedeam înălțată tinerește Ciortea, fata capricioasă care, spre nord, fără să putem vedea, își oglindește chipul toată ziua în apele lacului Avrig. În ciuda cochetăriei, Ciortea nu-i sociabilă. Spre a respinge vizitatorii, s-a baricadat. Către răsărit are o creastă crenelată, iar către apus, dincolo de Turnul Lacului, un paznic cu nume de sperietoare: Vîrful Dracului. De ce îi place Ciortei singurătatea, nu știm. Unii spun că ar fi fost decepționată în dragoste. Oricare ar fi motivul, ea nu mai poate rămîne anonimă, pentru că adăpostește, chiar sub creștet, cîteva peșteri, situate la cea mai mare altitudine din România.

Părăsind locurile pline de încîntare ale Ciortei, mi-am purtat privirea prin zările clare pînă pe plaiul ales cîndva de strămoși pentru tîrg. Se adunau locuitorii din Argeș, Vîlcea și Țara Oltului în ziua amintită acum doar de numele vîrfului: „Sfîntu Ilie". Desfătarea, răsărită parcă din creștetul înălțimilor, nu mi-a îngăduit să vorbesc cu toți „prietenii" mei. Am sărit cocoașa Gîrbovei, ca să parcurg încet spinarea înverzită a muntelui Scara, cu gîndul de a revedea „Drumul Țării", vechea potecă folosită de oierii care treceau peste Carpați în Deltă. Au urmat vîrfurile colțoase ale Mîzgavilor pînă la bătrîna Șerbotă, pe al cărei picior coboară mai lesnicios turiștii la cabana Negoiul. Din Șerbota pînă pe coastele Negoiului vedeam atîrnată ca o cortină Custura Sărății, supranumită uneori „muchia serioaselor încercări". Se ridica apoi titanul lanțului făgărășan, muntele Negoiu, din a cărui familie face parte și al doilea vîrf al țării, căruia pînă în 1840 cei din Transilvania nu-i spuneau Negoiu, ci Piatra lui Tunsu. Din locul unde mă aflam nu-l vedeam prea bine, pentru că avea în față Vîrful Dracului cu peretele prăvălit pînă în Căldarea Berbecilor.

Furat de vraja munților, am uitat de prieteni și dacă ei nu m-ar fi trezit din reverie, cine știe cît mai contemplam. Am pornit către marile înălțimi, străbătînd frumoasa creastă a muntelui Lespezi cu sentimentul că voi ajunge în palatul din poveștile copilăriei. Și, tot ca în povești, pe măsură ce înaintam, locurile deveneau mai priporoase, mai greu accesibile. Eram în lumea frumuseților aspre, care ne arăta în pereți cicatricile rănilor, iar în căldări, haosul stîncilor goale, rupte de alunecările ghețarilor. Un banc de zăpadă marca începutul unor plăci cu fața spălată care semănau cu un acoperiș în două ape. Plăcile, roșietice la bază, se înălbeau către vîrf unde vedeam clădite din lespezi patru momîi. La ele s-a curmat firul pe care înșirasem podoabele măiestritelor imagini. În sfîrșit, după atîta trudă, ajungeam la 2522 m, pe al patrulea vîrf al țării, însemnat pe hărți sub numele de Lespezile sau Călțun, care îmi oferea ospitalier odihnă și decor în revărsarea generoasă a soarelui. N-am putut sta locului. Urcînd și coborînd printre lespezi, căutam ferestre,

unghiuri de fotografiat, potrivite pentru a încadra tabloul vast şi adînc al stîncilor golaşe, stivuite bizar, ca să confere Negoiului acea imagine înfricoşătoare, rămasă parţial necucerită de oameni. Tot aşa, zvîcnind în sus în zig-zaguri scurte cobora formînd trepte şi creneluri, creasta Lăiţelului. Din locul de popas vedeam, adîncite sub noi, trei căldări, total diferite. Pînă în fundul lor, gheţarii muşcaseră din pereţii vîrfului, încît creasta de legătură spre cumpăna Făgăraşului era de fapt o custură ruinată. După ce am parcurs o custură lungă de 80 de m, am coborît într-o şa, dincolo de care, prin hornuri sau feţe cu prize mici, m-am pomenit pe alt vîrf. Era un turn ce-şi prăvălea din trei părţi pereţi ce depăşeau 350 m. Acul altimetrului meu arăta pe turn ceva mai mult de 2520 m. Intuiam atunci că în zona noastră erau două vîrfuri ce depăşeau 2500 m: primul era Lespezile, rămas către sud-est, iar al doilea era Călţunul, pe care mă aflam. Aşadar, numele de Lespezi sau Călţun, atribuit în toate lucrările de specialitate aceluiaşi vîrf, este o greşeală rămasă pînă în zilele noastre neobservată de specialişti din cauza obstacolelor greu accesibile către acest bastion al Făgăraşului. Cu această constatare, care poate adăuga Carpaţilor româneşti un al unsprezecele vîrf de peste 2 500 m, începeam marea aventură, coborînd prin labirintul de obstacole ce forma în ansamblu temutul perete nordic al Călţunului. Se înţelege că în astfel de împrejurări fiecărui participant îi reveneau unele obligaţii suplimentare legate de securitatea întregului grup. Distanţa parcursă slăbise rezistenţa fizică. Pentru a nu paraliza mica noastră încercare alpină, s-au luat măsuri, împărţind numerosul grup în trei echipe de cîte şase persoane. Selecţia s-a făcut în mod echitabil, iar şefii grupelor au colaborat perfect. Planul nostru era de a coborî faţa vestică a peretelui Călţunului, unde ştiam că sînt platforme încăpătoare pentru regruparea echipierilor. Fără alţi spectatori, începeam lupta în solitara linişte a muntelui. Ne căţărăm doar pentru bucuria de a învinge şi poate pentru mîndria de a ne simţi puternici şi curajoşi. Glumind, trăind momente de maximă încordare cînd foloseam prize nesigure, ne apropiam de locurile unde traseul nostru făcea legătura cu lanţul principal al Făgăraşului. Din cauza unor obstacole înalte şi frecvent lipsite de fisuri, parcursul a urmat o linie extrem de sinuoasă. Uneori, prin traversări lungi, ajungeam pe versantul vestic, unde, din îngrămădirea lespezilor căzute în Căldarea Berbecilor, se detaşau cele trei corturi galbene ale pionerilor care marcau cu vopsea poteca turistică dintre Arefu şi Negoiu. Altcori, eram pe faţa nordică. Atunci, eram stăpîniţi de pasiunea îndrăgostiţilor de frumos, ne aplecam ochii spre covata umplută cu apele albastrului de ghinţură ale lacului Călţun. Învăluit în dragoste prietenească, prin reflexe şi joc de ape, el ne trimitea prin văzduh zîmbet senin.

Am ajuns cu bine la poteca unde corzile noastre şi-au reluat locul în rucsacuri. După aceea, am simţit nevoia să mai privesc traseul parcurs. Nicicînd vreun perete nu mi se păruse atît de minunat. În momentul următor, am înţeles pentru ce ne fascinase pe toţi. Verticalitatea şi înălţimea lui arătau proporţia posibilităţilor noastre. Ajuns la refugiul Călţun, am simţit cum treptat se stingea flacăra jucăuşă aprinsă în escaladă, pentru a trăi mai intens lupta ce mă obligase atîtea ore să sfidez legile gravitaţiei.

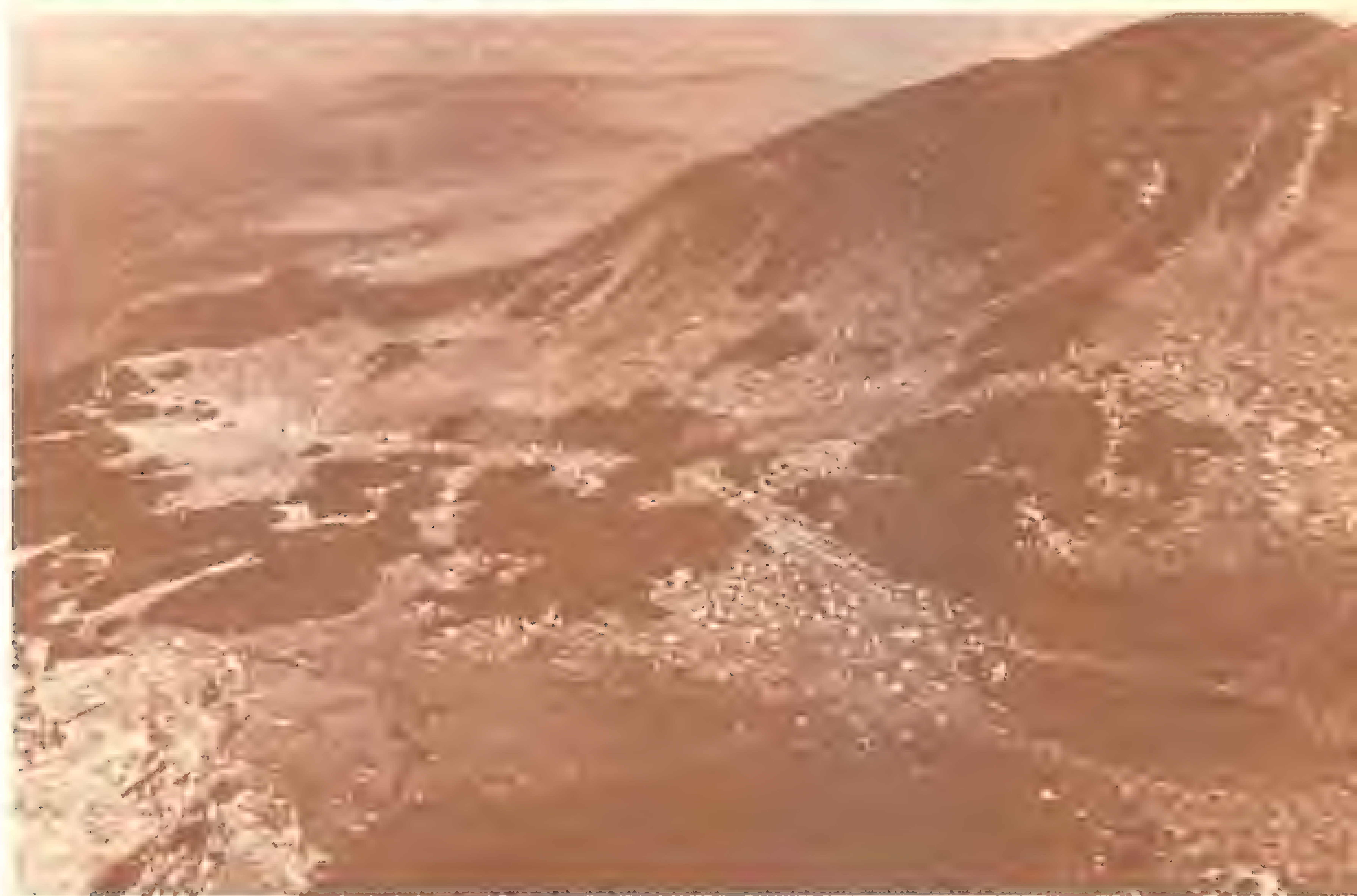
EMILIAN CRISTEA

MUNTELE PARÎNG
un traseu inedit spre lacul Cîlcescu

Munţii Parîng ascund multe locuri frumoase: drumeţii recunosc o serie de piscuri, căldări şi lacuri aproape în exclusivitate pe traseele Rusu — Parîngu Mare — Cîlcescu — Obîrşia Lotrului şi Obîrşia Lotrului — Urdele — Rînca. În ultimii 5—6 ani, prin munca însufleţită a unor iubitori de drumeţie din Gorj, între care profesori şi pionieri, au fost jalonate cu marcaje turistice, ce e drept încă insuficient de dese şi întreţinute, trasee care pun în valoare căile de acces din defileul Jiului spre Vf. Parîngu Mare sau de la Radoşi la Molidvişu. Partea sudică a Munţilor Parîng rămîne încă insuficient cercetată şi valorificată şi pentru a umple un gol resimţit, am început o cercetare şi selectare sistematică a celor mai frumoase trasee din aceşti munţi. Între noutăţi se află şi traseul Gilort — Pleşcoaia — Hornul Lacurilor — Lacul Cîlcescu, care ne îngăduie să trecem de pe versantul sudic pe cel nordic al masivului prin ţinuturi alpine din cele mai frumoase. Punctul de pornire în traseu este confluenţa Gilortului cu valea Romanilor, în apropiere de cabanele forestiere şi magazinul alimentar din Romanu, (Pentru a ajunge aici pornim din oraşul Novaci, urmînd drumul comunal pînă la fabrica de cherestea din Novăcei (4 km) şi apoi în continuare drumul forestier prin Cheile Gilortului cale de aproape 7 km pînă la I.F. Romanu). La confluenţă se ramifică drumul forestier de pe valea Romanilor, care urmăreşte direcţia nord, în timp ce drumul forestier spre izvoarele Gilortului rămîne în stînga, la vest. Prima parte a traseului este uşoară şi cu orientare simplă. Drumul forestier urcă lent pe lunca văii

Romanilor şi după circa 12 minute de mers trece apa pe partea dreaptă a văii; la gura pîrîului Romii (vest), unde observăm un grup de stînci, ieşim din pădure. Pantele care mărginesc valea sînt defrişate şi coastele cu plantaţie încă tînără sînt îmbrăcate în tufărişuri de zmeură. Ajungînd în dreptul casei silvice Pleşcoaia (circa 30 minute de la plecare), observăm pe stînga un şipot, iar pe coasta Dîlbanului un rest de pădure netăiată. Traseul nostru continuă pe drumul forestier, pe o vale tot mai strîmtă pe măsură ce ne apropiem de voluminosul munte Mohorul, al cărui pisc domină munţii înconjurători. Trecem podeţul peste apa Mioarele, lăsăm în stînga serpentina unui drum de tractor şi la circa 200 m de la gura văii Mioarele ajungem la podeţul peste Pîrîul cu Apă sau Mohorul Mic, apă limpede, şi bogată ce soseşte din stînga.

În acest loc, deosebit de important ca orientare, părăsim drumul forestier valea Romanilor urcînd coastele Dîlbanului. Deci, intrăm pe lîngă firul Pîrîului cu Apă în pădure. După un scurt urcuş în gura largă şi mocirloasă a văii ajungem la o confluenţă; drumul de tractor trece apa pe partea stîngă şi se desface în două. Urmărim ramura din stînga, urcînd în pădure, în apropiere de albia Pîrîului cu Apă. Iată însă un sector interesant; drumul urcă pieptiş depărtîndu-se de apă, traversează o poiană cu rampă pentru încărcarea buştenilor unde este şi o căsuţă, şi răzbate pe un umăr stîncos tăiat de drum. În stînga fierb apele cascadei Pîrîului cu Apă, încolăcind stînca pe care ne aflăm. Este un bun loc de popas, cu atît mai frumos, cu cît ne aflăm în mijlocul unor locuri sălbatice unde natura îşi etalează bogat haina vegetală. De pe strunga unde am poposit coborîm puţin, trecem apa pe partea dreaptă şi urmăm

drumul tractorului, de aici în pantă mare. În dreapta, pîrîul vîjîie în patul strîmt de stînci, înşirînd cascade şi repezişuri. Ajungem din nou într-un loc neted, trecem apa pe malul stîng şi după încă un urcuş sosim la locul unde drumul se înfundă. De aici încep povîrnişurile cu pîlcuri de pădure, cu ierburi bogate, pajişti brăzdate de rîpe în care apele ivite de pe punţile înalte ale Pleşcoaiei şi Mohorului aleargă sărind peste praguri. Vîntul adie peste coroanele înalte ale fagilor, iar pîlcurile de molizi rămîn simple excepţii în acest ţinut însorit. Printre micile ferestre ale frunzişurilor se ivesc crîmpeie din păşunile Dîlbanului, iar deasupra noastră se disting stîncăriile care îmbracă muchiile Mohorului. După un răgaz necesar atît pentru odihnă cît şi pentru orientare vom intra în partea mijlocie a traseului de urcuş greu şi cu orientare mai dificilă. De la capătul drumului trecem apa pîrîului pe malul drept. Peste stînci şi muşuroaiele cu iarbă grasă, printre cioate se distinge un mic hăţaş care urcă pieziş pînă ce atinge o mică platformă. Liziera pădurii aflată în dreapta noastră mărgineşte o defrişare prin care a fost montat mai de mult un funicular. Culoarul se aşterne în jos pînă la şosea, iar în sus pînă aproape de limita superioară a pădurii. Panta mare, 35—40°, ne macină puterile mai bine de 35 minute, pînă în preajma unor mocirle şi lăstărişuri. Capătul acestei «golgote» se află, lîngă şopronul fostei staţii de funicular, în apropierea căruia întîlnim şi un mic izvor. Ce bine ne prinde

aici un popas, mai ales că drept scaune ni se oferă buștenii încă sănătoși rînduiți parcă anume pentru noi! Răcorindu-ne, putem privi în voie toată adîncimea din care am venit, încununată de data aceasta cu noi priveliști spre Coada Rîncii și Păpușa unde se vede șerpuind «șoseaua» alpină Transparîng. Peste brîul subțire al potecii care ne mai separă de tăriile goliștilor alpine se vede acum versantul sudic al Mohorului, o copleșitoare prăvălire de coaste și brîuri de stîncă îmbrățișate de firul unei poteci care strălucește printre pîlcuri de molizi. După ce ne odihnim, ne îndreptăm pe poteca din pădure, 45° la stînga față de axul defrișării prin care am urcat. În cîteva minute răzbatem pe culmea muntelui Pietricica Pleșcoii, la circa 1670 m alt. O splendidă priveliște se deschide jur-împrejur, de la Molidvișu și Redeiu, peste tăietura văii Gilortului, peste toate ungherele culmii Păpușa-Cornesu-Tolanu pe care șoseaua alpină ne apare șerpuind elegant. Se vede și Rînca, stațiune montană răsărită în urma faimei de care s-a bucurat cabana și împrejurimile. Se vede Păpușa omniprezentă prin cioaca ei înfășurată cu fularul panglicii de piatră a aceleiași șosele. Mohorul pare a ne strivi, iar Pelșcoaia, ținta înaltă a traseului nostru, încearcă prin greutățile ce le așterne cu pante nesfîrșite, să ne întoarcă din drum... Adevărata satisfacție a acestui tur de orizont o aduce însă rînduiala culmilor sudice care se ridică la început ademenitor, apoi se avîntă aspru spre creasta principală, construind contraforturi puternice. Între aceste contraforturi se lasă ghicite scobituri care se vor dovedi, cel puțin unele din ele, adevărate **căldări glaciare**.

Pînă aici a fost necesară, pe lîngă efort, o mare atenție la orientare. În continuare, problema principală, cel puțin pînă pe platoul Pleșcoaia, rămîne efortul. Panta lungă, frumos țesută cu covoare de iarbă și flori, se ridică mereu; după un urcuș prelungit o mică «odihnă» de unde se vede căldărușa sud-vestică Mohorul. Panta se ridică din nou, poteca urcă în serpentine și iese pe «odihna» de la înălțime (1950 m) unde, lîngă «oameni de piatră» și grămezi de lespezi, se deschide cea mai frumoasă priveliște a zonei de sud oferită de acest traseu; dacă în dreapta (est) peisajul este deja cunoscut, de aici, unghiurile sînt mai cuprinzătoare; în stînga (vest) se dezvăluie izvoarele Gilortului dominate de piscul Parîngu Mare. Lîngă muchia noastră se adîncește, scobită la adăpostul piscului Setea Mare, o căldare glaciară stîncoasă cu pereți scrijeliți și fîșii de zăpadă. Fundul acestei căldări este căptușit cu lespezi și pajiști din care, în locul lacului la care ne așteptam, țîșnesc numeroase izvoare ce se unesc și cad pe pragul ce mărginește circul, formînd cascade. Vuietul acestor cascade vine, purtat de ecou, pînă la noi. Mai jos, pe tăpșane bogat înierbate, se văd turme de oi risipind pe munte steluțe mișcătoare. Față de asprimea ținuturilor nordice în care vom păși în curînd, acest peisaj deschis în care secretele stîncăriilor sînt dezvăluite între pantele golașe și continuu aplecate spre văile adînci, este de un pitoresc aparte. De la «oamenii de piatră» urmează o muchie relativ îngustă, în pantă mică, presărată cu lespezi din care ciobanii au clădit bordeie de piatră; deși vechi, acestea rezistă încă intemperiilor, constituind bune adăposturi pentru vreme rea. De la bordeiul de sus, panta se înclină iarăși silindu-ne să depunem un nou efort, ultimul de acest gen, căci deasupra pantei se așterne întinsul șeii Pleșcoaia. Aici, se desfășoară un platou unduit, o adevărată «cîmpie» închisă între Letea Mare la apus și Mohorul la răsărit. În dreapta noastră se ridică aproape nebăgat de seamă, vîrful Pleșcoaia. De aici ne pare un biet dîmb! Pe platou atingem creasta principală a Parîngului și vom intersecta curînd poteca marcată cu bandă roșie. Această potecă este mai puțin călcată, mai puțin evidentă, iar marcajul este rar și pe ceață, în lipsa pilonilor, este de puțin ajutor.

Greutăți la orientare vom avea și pe traseul nostru. Mai ales pe vreme cețoasă este strict necesar să folosim harta și busola. Din punctul situat la 400 m nord-vest de Vf. Pleșcoaia (2250 m) înaintăm pe direcția nord-vest, traversăm în unghi de 15° poteca de creastă și continuăm pe vechea direcție circa 200 m de capătul întinsei ravene care însemnează la nord izvorul Iezerului. Traversăm platoul care leagă muntele Letea Mare de creasta nordică a muntelui Cîlcescu. Pe direcție vom întîlni cîteva «momîi» și primele semne ale marcajului **triunghi roșu.** După circa 10 minute, din șaua Pleșcoaia ajungem la marginea abruptului care mărginește căldarea nordică Letea Mare. O priveliște extraordinară, tipică părții nordice a Parîngului, se deschide spre vest. Aici, în apropiere, Vf. Letea Mare, înalt și întins, își prăbușește versantul nordic în cea mai spectaculoasă înșirare de trepte, unele cu lacuri, altele bogate în izvoare, îmbrăcate în cele mai frumoase covoare de smirdar. Peste aceste frumuseți se rînduiesc creste, custuri, zănoage și piscuri; dacă amintim numai lacurile Letea Mare, Păsări, Pencu, Vidal, Cîlcescu trezim în cugetele celor ce îndrăgesc munții cele mai emoționate simțăminte. Traseul nostru oferă în continuare un pasaj mai greu, dar destul de scurt: trecerea în coborîre prin Hornul Lacurilor. Poteca abia mijită se desprinde din netezimea pajiștii alpine, coboară în horn, apropiindu-se mai întîi de peretele din dreapta. La ieșirea din horn, pe cornul de grohotișuri, ne apare în cale un prim izvor. Lăsăm în stînga pereții care căptușesc roată muntele Letea Mare, de obicei cu zăpadă, și coborîm pînă la mijlocul căldării superioare. În spre vest, peste lespezi și printre pîlcuri de jnepeni, urcă spre căldarea Dracului o potecă ce conduce la lacul Letea Mare. Traseul și marcajul triunghi roșu coboară de la marele bloc de piatră din mijlocul căldării nord-estice Letea Mare spre dreapta, avîntîndu-se pe bordul care-l separă de căldarea mijlocie. Acolo se văd cele două lacuri gemene Pencu și Vidal, ochiuri albastre de apă limpede adăpostite sub coastele muntelui Cîlcescu. Poteca marcată ocolește lacul Pencu pe la vest, trece pîrîul emisar pe malul drept și coboară printre jnepeni și pe pajiște pînă la malul estic al lacului Cîlcescu (1923 m), cel mai frumos ochi de apă al Parîngului. Cu toate stricăciunile provocate de «drumeții» needucați, împrejurimile lacului, declarate rezervație naturală botanică și peisagistică, au încă suficiente valențe pentru a atrage aici numeroși iubitori ai muntelui. Poteca trece pe lîngă lac și se leagă de poteca principală Piatra Tăiată-Obîrșia Lotrului **(cruce roșie)** chiar lîngă ieșirea **pîrîului Cîlcescu din lac.**

Pentru un loc de tabără adăpostit și pentru a diminua influența negativă a activităților de tabără asupra zonei ocrotite, recomandăm așezarea corturilor la nord-vest de lac, pe vechi amplasamente.

Avînd în memorie traseul parcurs din valea Gilortului, vom trăi mai ales pe timp frumos, una din cele mai **plăcute seri în mijlocul naturii, avînd în față undele cristaline ale lacului Cîlcescu.**

N. POPESCU

OCOLIND DRUMUL GRABEI

OCOLIND DRUMUL GRABEI

Pornești în cîte-un drum mînat de dor-de-ducă doar. Așa... să ai de unde te întoarce. Lipsit de febra atingerii unui punct terminus, îți uiți graba, privești în jur în voie și chiar stai de vorbă cu Mihai — un băiețel cu ochii cam triști și sufletul greu de dorul lui Izmet. Apoi, pentru că și tu ai bătut prea des doar drumul grabei, să încerci să-i abați pe alții de la el. Numesc „drum al grabei" șoseaua București—Urziceni—Constanța, preferata celor ce pleacă spre litoral mai ales datorită podului de la Giurgeni—Vadu Oii, care le garantează un drum fără oprire, o goană continuă, o călătorie transformată de multe ori într-un raliu de viteză în care Trabantul dorește să arate că poate depăși o Lada sau Moskviciul, o Lambroghini Espada! S-ar putea ca tristețea din ochii Mihailor ce-și însoțesc părinții să izvorască și din astfel de drumuri în care îmi imaginez că discuțiile din mașină se poartă cam în genul izbucnirilor unui coleg de-al meu, care, cînd vede rulînd în fața sa vreo mașină — întreabă cu indignare „ce caută dromaderul ăsta pe șosea" și n-are liniște pînă nu o depășește. Aburul tristeții din ochii lui Mihai din Ostrov avea însă și alte înțelesuri. Nimeni n-avea vreme pentru el decît pentru a-i spune ce n-are voie să facă. Iar „descoperirile" sale din vacanțele de aici n-avea cui să le arate (toți sînt mereu atît de ocupați!). Și pe deasupra — Izmet, Izmet cel care-și găsea întotdeauna vreme să-l asculte, Izmet lipsea. Nici eu — trecător întîmplător — nu am putut să-l însoțesc decît pînă la remorcherul care pompează din Dunăre apa ce face ca viile Ostrovului să dea un rod ieșit din comun și... n-am mai avut vreme să-i povestesc nimic. O fac acum. Nu numai pentru el, ci pentru toți cei care vor să transforme goana spre apa mării într-o excursie frumoasă.

DN-3 București—Călărași—Constanța, vă asigur, este la fel de bine asfaltat ca și E-15. Chiar la ieșirea din București, în comuna **Pantelimon,** pe dreapta șoselei se află fostul palat al Ghiculeștilor. Palatul e acum în renovare. Urmează un drum de 90 km prin bărăganul cu unduitoarele sale lanuri, prin cîteva sate curate și frumoase, iar în „timpul pierdut" cu așteptarea bacului pentru traversarea **Dunării** să vedem ce ne putem aminti despre ea: romanii o numeau Danubius pînă la Porțile de Fier, de aici pînă la vărsarea în mare — Istros. Lungime: 2 857 km. Fluviul ce străbate cel mai mare număr de țări (8) și capitale (3). Are peste 300 de afluenți, din care 40 sînt navigabili. Vasele marine pot pătrunde pînă la Brăila, cele fluviale obișnuite (de 1 000 t.) pînă la Regensburg, iar pînă la Ulm, cele de pînă la 100 t. Încă din primul

mileniu e.n. pe teritoriul țării noastre a fost construit între anii 103—105 de către Apollodor din Damasc — Podul lui Traian (la Drobeta-Tr. Severin), iar în anul 328 de către Theophilus Patricius, din ordinul împăratului Constantin cel Mare, Podul de la Celei. Acum, traversarea fluviului se face pe numeroase poduri, din care numai în Viena sînt vreo 20, 8 în Budapesta, 4 în Belgrad, cel mai lung dintre toate este însă podul de la Cernavoda (3.850 m). Fluviul se varsă în mare prin trei brațe, formînd celebra deltă cu o suprafață de 5.050 km² (din care 4.340 km² pe teritoriul României). Prima localitate pe malul dobrogean, la care ajungem trecînd foarte aproape de granița cu R.P. Bulgaria, este **Ostrov**-ul din podgoriile căruia ne îndulcim vacanțele litoralului cu strugurii de masă atît de căutați și peste hotare: Hamburg, Chasellas, Afuz-Ali etc. etc. Poate aici, ca și la Basarabi (Murfatlar) localitate ce o vom întîlni mai tîrziu pe același drum, ne vom gîndi cît de iubită, cît de hulită, cît de căutată sau cît de disprețuită a fost mereu această licoare ce pe pămîntul dobrogean pare a avea un gust cu totul aparte. Ulisse scapă de Polifem cu ajutorul vinului, dar Deceneu, preotul dac își convinge semenii să zmulgă butucii viței din pămînt, Omar Khayyam îl vede ca „prieten și aur și noroc" e gata să dea „Imperiile toate pentru o cupă plină", pentru că, explică el, „Atunci cînd beau, aud ce spun / narcișii, trandafirii și blîndele lalele / Aud chiar și cuvîntul nespus al dragei mele"; dar tot Anton Pann, prea înțeleptul, înclin să cred că are dreptate: „La butucul viții trei vlăstare cresc: unul al sănătății, altul al veseliei și altul al turbării". La circa 6 kilometri de Ostrov, pe partea dreaptă a șoselei, la numai cîteva sute de metri, este lacul **Bugeac**, amenajat drept crescătorie de pești. Un popas de o oră pe malul lacului e o călătorie în universul păsărilor de baltă! Abandonat în parfumata iarbă a stepei — plină de imortele, pelin, volbură, maci și albăstrele — ce crește pe lîngă stuful malurilor, ești considerat după numai 5 minute de nemișcare, o părticică a acelei lumi și-n jurul tău o barză pășește țanțoș urmărind broscuțele, o rață sălbatică își scoate puii la plimbare din stufăriș, egreta își îngrijește elegantu-i penaj, pescărușii își continuă picajul pe luciul apei, țigănușii și cufundacii se iau la întrecere în pescuit. În malul lutos, înalt de aproape 8 m un popor de prigorii și-a făcut cuiburi. E trist că moș Culaie le-a declarat război atît de crîncen și de crud! Le astupă cu lut intrarea în cuiburi pentru că „prigoriile mănîncă albina în zbor" și le vezi țipînd bezmetic pe lîngă mal, nemaigăsindu-și cuibul în care, poate, au și pui. Pe firul Dunării, în stînga șoselei, la 18 km, în aval de Ostrov este insula **Păcuiu lui Soare** lungă de 6 km, păstrătoarea ruinelor cetății bizantine construită sub împăratul Ioan Tzimiskes între anii 971—976 după reintegrarea Scythiei Minor în granițele Imperiului bizantin. Cercetările arheologice începute în anul 1952 au scos la iveală puternice ziduri de apărare construite din blocuri cubice, ziduri groase de incintă, obiecte de podoabă, arme, unelte, sigilii, monede de aur, argint care permit să se reconstituie înfloritoarea viață a cetății distrusă de otomani încă de la primele lor apariții pe malul sudic al fluviului. Drept e că accesul la insulă este destul de anevoios. Se poate face doar cu barca. La cîțiva kilometri înainte de Băneasa drumul trece printr-o ciudată pădure dobrogeană (Canaraua Fetii — rezervație), înaltă și luminoasă, atît de luminoasă încît tijele de lumînărică auresc pămîntul, și prin **Trecătoarea hoților.** Malurile înălțuțe și îngustimea drumului înlesneau în vechime treaba celor puși pe jefuirea drumeților — de unde și toponimia trecătorii. În **Băneasa** — comună pe cale să devină oraș agro-industrial — există stație PECO și posibilitatea unei abateri de la DN-3 pentru a ajunge, după 17 km, pe malul lacului Oltina. Drumul în continuare e plăcut, peisajul variat, nucii imenși care flanchează șoseaua de la Ostrov sînt prezenți în continuare, (pînă către Cobadin) dar nu mai avem de ce face vreun popas pînă la **Adamclisi** unde chiar lîngă șosea vedem ruinele cetății Tropaeum Traiani, construită odată cu monumentul, pe locul unei așezări geto-dacice. Monumentul triumfal Tropaeum Traiani (pe partea stîngă, la circa 500 m, înalt de 38 m, diametrul bazei de 39 m.) a fost ridicat în anul 109 din ordinul împăratului Traian în amintirea grelelor lupte duse de armatele sale în aceste locuri în iarna anului 101—102. Este împodobit cu 54 de metope pe care sînt sculptate scene de război; apar figuri de prizonieri daci, elemente ale îmbrăcăminții purtate de ei se regăsesc și astăzi în costumele noastre populare. Continuăm drumul prin **Cobadin,** unul din cele mai importante centre agricole ale județului, spre **Basarabi** (Murfatlar) — renumita podgorie ale cărei vinuri au obținut numeroase premii internaționale. Există și o fabrică de cretă. În 1957 în dealul de cretă, situat în sud-vestul comunei, pe Valea Carasu, de unde se extrage materia primă pentru fabrică, s-a descoperit un ansamblu rupestru compus din mai multe bisericuțe (cea mai mare de 7 × 3 m), cripte și galerii, de mare însemnătate arheologică și istorică. Pereții interiori ai acestui ansamblu sînt acoperiți cu mulțime de inscripții runice, gotice, slavone, simboluri creștine și figuri cu caracter laic (cai, călăreți, cizme, halebarde etc.). Ansamblul este încă inaccesibil turiștilor — calcarul în care-i construit este foarte friabil, fapt care a determinat și construirea unui sistem special de protecție. După 4 km ajungem în comuna **Valu lui Traian.** La ieșirea din comună, lîngă șosea, se vede o ridicătură de pămînt. Se presupune că acest „val" și șanț au făcut parte din sistemul defensiv al celor trei valuri de apărare construite la începuturile epocii feudale și nu în vremea împăratului roman. Rulăm încă 15 km și ajungem la Constanța.

Dacă alegeți acest traseu pentru întoarcerea de la mare, faceți în așa fel ca ora apusului să vă prindă în preajma Ostrovului. Lăsați mașina în șosea, urcați pe-un deal, printre vii, priviți meandrele Fluviului prin ceața de aur ce o ridică înserarea, globul de foc care-l învăluie în cele mai tandre lumini înainte de a-l părăsi pentru o noapte, ascultați tăcerea fremătătoare făurită de greierii și mierlele ce cîntă apusului... Vă va învălui un simțămînt de desăvîrșire și poate veți înțelege că drumurile trebuie făcute și pentru alungarea tristeții din ochii copiilor, pentru suflet — nu numai pentru grabă!

MARINA CRAINIC

Distrugătorii naturii

Sînt de foarte multe soiuri cei ce pîngăresc muntele, cîmpia, pădurea, rîul, adică ceea ce numim, cu sfințenie, **muma noastră natura**; sînt de toate vîrstele, anotimpurile; unii rup stalagmite sau stalactite din peșteri și le vînd pe cîțiva lei; alții așteaptă la pîndă un an ca să jefuiască rezervațiile de rododendron; unii își împodobesc săptămînal botul automobilelor cu brăduți; am văzut și din cei care sparg cîte o piatră și o iau ca suvenir, din corpul Sfinxului sau al Babelor, opere unice, irepetabile, ale naturii; sînt și din cei care își lasă amintirea hîdă acolo pe unde trec: pe soclul Monumentului Eroilor, așezat pe culmea Caraimanului ca un prinos de recunoștință pe care țara o poartă peste timp miilor de ostași ce și-au vărsat sîngele și și-au jertfit viața în luptele de pe Valea Prahovei, în primul război mondial. Un **porcus turisticus** care și-a înscris cu majuscule numele-i „nobil": GICĂ TÂRTANU. De ce porcus turisticus? Așa i-au numit pe acești pîngăritori ai naturii copiii școlii din satul Filea de Jos, județul Cluj, constituiți într-un detașament original de ocrotitori ai naturii. Un profesor de la această școală, Ion Marca — care de ani de zile sădește în inimile copiilor o sfîntă iubire de natură — îi poartă de mici pe munte, prin păduri, în Deltă; copiii marchează poteci turistice, sădesc pomi, construiesc cuiburi pentru pelicani sau privighetori. În Retezat și în Făgăraș pe unde au trecut acești copii au rămas niște monumente ciudate, neașteptate: piramide uriașe din cutii de conserve și pungi din plastic, adunate cu răbdare de către elevii din Filea de Jos, din văi și lacuri, de pe unde le-au aruncat pîngăritorii naturii, pentru ca munții să rămînă curați, frumoși, nepătați. Și la baza acestor piramide de dimensiuni incredibile, copiii cei inimoși au pus cîte o placă pe care stă scris: „Acest monument care n-are ce căuta în peisajul pur al muntelui a fost ridicat din vina bipedului numit **porcus turisticus,** specimen pe care n-am vrea să-l mai vedem printre oamenii iubitori de natură și frumusețe. Copiii din Filea de Jos, județul Cluj".

Strașnică lecție ne-au oferit acești copii dintr-un sătuc al țării, care vor să trăiască mîine pe un pămînt înfloritor, curat și sănătos!

Vara trecută formația „Salvamont" din orașul Victoria a lansat un semnal de alarmă — adresat revistei „România pitorească" pentru a supune atenției opiniei publice un fenomen îngrijorător: distrugerea rododendronului din Munții Făgăraș. Șeful aceste formații, Thomas Brass, povestea cu durere că în ultimii ani coloniile de smirdar — plantă ocrotită prin lege, cunoscută și sub numele de bujor de munte — aproape că a dispărut de pe Valea Sîmbetei, de pe Muchia Drăgușului și a Viștei. Altădată, acești versanți erau „incendiați" la vremea verii de florile roșii de smirdar; dar au poposit devastatorii sau lăcustele bujorilor de munte; din păcate, acești oameni distrug fără nici o milă, mai rău decît oricare alt dăunător al pădurii, decît grindina și înghețul. Rup florile de rododendron încă înainte de polenizare, ceea ce le reduce șansele de înmulțire, le rup cu crengi cu tot, reducîndu-i plantei și posibilitățile de înflorire; sau o cară cu sacoșele, în rucsacuri, cu saci de plastic. O floare ocrotită cu grijă în toată Europa, ca o raritate botanică este folosită pentru dulceață, ceai, lichior, ba în ultima vreme chiar și... vin.

La vremea cînd smirdarul era în floare am răspuns invitației salvamontiștilor din orașul Victoria și am întreprins un raid pe Valea Sîmbetei, să facem cunoștință cu această categorie de turiști. Sînt însoțit de Thomas Bross, șeful formației „Salvamont" Victoria, Ion Rus, secretarul Comitetului UTC din Orașul Victoria, și el salvamontist, de Victor Ionescu, muncitor și Adrian Bădiță, elev, amîndoi din orașul Făgăraș, mari iubitori de munte, care s-au oferit voluntar, să participe la acțiunea noastră. Avem cu noi aparate de radioemisie-recepție, binocluri, aparat de fotografiat. Am putut vedea cum într-o sîmbătă și duminică nu zeci, ci sute de oameni cară, cu ce pot, cantități imense de smirdar, deși planta intră sub jurisdicția legii care prevede pedepse aspre pentru cei ce o distrug. Două zile la rînd nu zărim însă nici un pădurar care să pună stavilă acestui jaf. Salvamontiștii îmi explică, mîhniți, că niciodată de cînd bat munții n-au văzut organele de ordine aplicînd rigorile legii; pădurarii reacționează doar atunci cînd sînt distruse specii forestiere, dar au fost și cazuri cînd ei au trecut nepăsători pe lîngă mașini și căruțe pline cu rododendron. Ei, salvamontiștii, nu pot aplica amenzile prevăzute — nu sînt împuterniciți pentru aceasta, deși ar fi cu totul normal să o poată face pentru că ei sînt, realmente, adevărați iubitori și apărători ai muntelui și ai omului venit în împărăția lui. Și, văzînd că nu-i nici o oprelişte, numărul devastatorilor a proliferat an de an în progresie geometrică.

Iată-ne instalați sub Muchia Sîmbetei; aici se înoadă potecile ce coboară de pe creastă, de la Fereastra Mare a Sîmbetei și de la Podragu. Ion Rus și cu Adrian Bădilă urcă în creastă la peste 2000 m altitudine, ceilalți stăm în locul unde se întîlnesc potecile. Îl auzim pe Rus, prin radio: „Am ajuns în rezervația de smirdar. E pur și simplu devastată, îți vine să plîngi, atît de puțin bujor n-am văzut niciodată aici!. Observ foarte multe flori și crengute rupte și aruncate printre tufe și pe poteci — aceasta-i „opera" lăcustelor umane. Chiar acum coboară un grup de șapte persoane, dintre care trei copii, toți ducînd saci și sacoșe cu floarea roșie..."

Iată-i că, după vreo oră, sosesc lîngă noi. Le dăm bună ziua și îi întrebăm de nume. Sînt toți locuitori din Sîmbăta de Sus. Cei trei copii sînt cu tatăl lor — Vasile Simediu. Un alt devastator se numește Iosif Toader, susține el — dar nici unul nu-și poate dovedi identitatea, n-au buleti-

nele asupra lor. „Frumos" exemplu dă Vasile Simediu celor trei copii ai săi! Știe că legea interzice culegerea smirdarului și el îi ia cu el să jefuiască muntele!

Majoritatea celor care trec pe lîngă noi — și numărăm peste o sută în răstimp de o oră — duc cu ei floare de rododendron. Cei mai mulți știu că este o floare ocrotită. Ca tinerii din comuna Drăguș: Mihai Făgărași, Ioan Haneș, Nicolae Sofronea, Ioan Bunoiu, Ioan Dinechi. Nici ei n-au nici un act de identitate la ei, în schimb, duc în rucsaci și în sacoșe de plastic zeci de kilograme de floare.

Este acesta un caz izolat în munții noștri? Devastatorii operează, nestingheriți peste tot. O imagine a ceea ce înseamnă răul acesta ne-o relevă o convorbire cu **Dorin Gîrlea,** membru al Comisiei de protecție a monumentelor naturii de pe lîngă Academia R.S.R.

— Vă rog să enumerați, ca să fie încă o dată scrise, plantele care sînt declarate monumente ale naturii și ocrotite prin lege.

— Le voi numi cu denumirea lor populară și vă rog să notați în paranteză și numele lor științific: **Angelica** (Angelica Archangelica), **Bibilica** (Fritillaria Meleagris L.), **Brîndușa galbenă** (Crocus Moesiacus), **Bujorul românesc** (Paeonia peregrina var. Romanica), **Floarea de colț** (Leontopodium Alpinum), **Ghimpele** (Ruscus acaleatus L.), **Ghințura galbenă** (Gentiana lutea L.), **Iedera albă** (Daphne blagayana), **Larița** (Larix dacidua), **Lăcrămioara** (Convallaria majalis L.), **Narcisa** (Narcissus stellaris), **Nufărul tropical** (Nymphaea lotus L.), **Papucul doamnei** (Cypripedium calceolus L.), **Sîngele voinicului** (Nigritella nigra), **Smirdarul** (Rhodondendron katschyi), **Tulichina** (Daphne cneorum L.), **Tisa** (Taxus vaccata L.)

— Care sînt speciile cele mai afectate de distrugerea la care sînt supuse?

— Rododendronul, bujorul românesc și narcisele sînt cele mai devastate. Ceea ce ați constatat dumneavoastră pe Valea Sîmbetei se repetă și în alte masive muntoase, din păcate. În Bucegi această plantă care dispare acum repede din vina oamenilor este de la an la an mai rară. În rezervațiile de pe Furnica și Vîrful cu Dor, smirdarul se culege... ca-n codru. Am surprins, bunăoară, un grup de tineri cu o mașină plină cu flori de smirdar! Ei nu știau că este o plantă-monument al naturii? La cota 1500 am întîlnit o întreagă tabără școlară ai cărei elevi, în frunte cu profesorii, distrugeau smirdarul pentru a recolta flori. Care-i respectul pentru lege, pentru natură pe care-o transmit elevilor săi?

După aceea, în mare suferință este bujorul românesc — în cele două varietăți ale sale — Paeonia peregrina var. romanica și fratele său, mai rar încă, poate fi întîlnit pe suprafețe mici în rezervațiile de la Zau de Cîmpie din Transilvania și în pădurile Hagieni, Dumbrăveni, Fîntînița și Murfatlar din Dobrogea. Și bujorul românesc este cules fără noimă sau mai bine zis devastat de toți care pătrund în aceste rezervații nesupravegheate; îl afli pe masa pădurarului, la pălăriile turiștilor, pe bordul mașinilor. Cu narcisele este o poveste dureroasă. Au fost născocite — o adevărată crimă împotriva naturii — acele serbări populare în poienile unde ele mai cresc — Vlăhița, Dumbrava Vadului, Negrileasa, Zervești, Sălajul de Sus, Goroniște — unde tocmai la vremea înfloririi năvălesc sute și mii de oameni, sînt aduse autocamioane cu bere, se întind tarabe cu mici și cîrnați și-apoi începe devastarea — fiecare „se simte obligat" să ia cu el o amintire despre o zi frumoasă petrecută în natură: un braț de narcise, ba chiar, o mașină plină; de ce, doar rupte, aceste flori mor repede?! Am întîlnit chiar un milițian care în loc să aplice legea a trecut și el de partea contravenienților. Ce se poate face pentru salvarea narcisei? Ceea ce a făcut județul Brașov: a interzis total intrarea în rezervația de la Dumbrava Vadului și iată, în cinci ani, celebra Poiană a Narciselor s-a refăcut. Dar pe plan local pentru flora ocrotită se face atît de puțin!

— De fapt, ce generează proliferarea devastatorilor de natură?

— Este o rezultantă a mai multor cauze: rezervațiile care adăpostesc plante-monumente ale naturii sînt nesupravegheate; pădurarii și organele de ordine nu iau măsuri hotărîte împotriva celor care despoaie munții noștri de podoabe rare; legea nu dă, încă, dreptul ca acei oameni care într-adevăr ocrotesc natura să o aplice — mă refer la paznicii de rezervație, acolo unde sînt, la salvamontiști, la custozii comisiilor de ocrotire a monumentelor naturii — orășenești, județene, etc. Bunăoară, dacă eu întîlnesc pe cineva cu o mașină plină cu narcise n-am dreptul legal să-l legitimez și să-l amendez pentru grava-i contravenție. Apoi, ar trebui lansate o seamă de acțiuni educative în rîndurile populației — de la elev pînă la bunic, toată lumea trebuie să cunoască legea, plantele ocrotite de ea și să înțeleagă că a le proteja nu e numai o datorie patriotică, ci și una umanitară — copiii și nepoții noștri trebuie să moștenească pămîntul așa cum l-am primit noi de la înaintași: curat, frumos, bogat, dătător de sănătate.

ION PREDA

Cu puțină răbdare veți descoperi cele 12 greșeli pe care caricaturistul OCTAVIAN COVACI le-a lăsat intenționat în unul din aceste desene.

PRO NATURA

File din istoria turismului bănățean

UN MARE RESPECT PENTRU NATURĂ

După o existență de 4 ani „Hanul drumeților" devenea, la 10 iunie 1925, „Turing Clubul României", asociație de turism pentru protecția naturii, care avea să ducă mai departe opera începută de „Hanul drumeților". Scopurile sale, precizate în actul constitutiv și în statute erau: „de a dezvolta turismul sub toate formele sale, de a face propagandă pentru înființarea rezervațiilor naturale în România, de a construi poteci și case de adăpost, de a edita ghiduri, hărți și orice lucrări cu conținut geografic, turistic sau în genere științific, de a dezvolta și in străinătate o vie propagandă în favoarea frumuseților naturale ale României, pentru a atrage ca vizitatori ai țării pe turiștii străini, de a desfășura orice fel de activitate turistică în legătură cu ceea ce se numește azi industrie turistică".

Un rol deosebit l-a avut educarea tineretului școlar și universitar în spiritul dragostei față de natura țării. Deviza asociației era „Prin turism — la cunoașterea și iubirea României".

Turing Clubul României era organizat pe secții sau sedii secundare și centre turistice, fiind condus de un consiliu de administrație în fruntea căruia se găsea ctitorul mișcării turistice moderne din România — Mihai Haret. La Cluj își avea sediul un secretariat tehnic care a coordonat și îndrumat activitatea secțiunilor între anii 1936—1942. Cele 12 secții ale Turing Clubului României erau: secția alpină a Bucegilor (la Sinaia), secția alpină Brașov, „Frăția Munteană" la Cluj, „Bucovina" la Cîmpulung Moldovenesc, „Retezat" la Deva, „Maramureș" la Sighet, „Banat" la Arad, „Sibiu" în orașul omonim, „Vrancea" la Focșani, „Rahova" la Ploiești și „Tîrnavele" la Blaj.

Secția „Banat", cu sediul mai întîi la Timișoara, iar din anul 1946 la Lugoj, s-a înființat la 19 ianuarie 1935. Membrii ei au desfășurat o intensă propagandă pentru dezvoltarea spiritului turistic și propășirea turismului românesc din Banat. În orașele bănățene s-au organizat agape colegiale, serbări, baluri, conferințe și comunicări cu subiect turistic, ținute de Emil Pop, Mihai Haret, I. Protopopescu, Valeriu Pușcariu, Aurel Pițu, Tit Liviu Oprișa ș.a., din ale căror titluri amintim doar cîteva: „Masivul Retezatului", „Rezervațiile și monumentele naturii", „Turismul și importanța lui", „Turismul în Ardeal și Banat", „Protecția naturii", „Masivul Bucegilor", „Banatul turistic". Membrii secției au publicat numeroase articole despre frumusețile plaiurilor bănățene în ziare și reviste locale sau centrale: „Acțiunea", „Răsunetul" din Lugoj, „Luceafărul" din Timișoara, „Reșița pitorească" din Reșița, „Calendarul T.C.R.", „Enciclopedia turistică românească" și lucrări ca: „Banatul turistic" (A. E. Peteanu, 1940), „Peștera de la Comarnic" (A. Pițu, 1947), „Ghidul Banatului" (E. Grădinaru, I. S. Udrea, 1936), „Muntele Semenic" (Gh. Runcan, 1947). Acestea și încă altele, au atras atenția iubitorilor de drumeție, asupra multiplelor posibilități de practicare a turismului în Banat.

Activitatea de teren a secției „Banat" a Turing Clubului României s-a remarcat prin realizarea unei rețele de marcaje turistice. Între anii 1935—1940, au fost executate marcaje în împrejurimile stațiunii Băile Herculane, pe lungime de 87 km., în Munții Cernei (80 km), în Munții Poiana Ruscăi (35 km), în Masivul Țarcu-Godeanu (25 km), precum și marcaje de legătură între Poiana Mărului și Retezat, pe Valea Bistrei, peste poteca de creastă și peste Șaua Iepii la Lacul Bucura (100 km).

Din inițiativa acestei secții s-au tipărit hărți turistice complete ale unor masivi muntoși din țară. Începînd cu vara anului 1937, apar: „Godeanu-Retezat-Țarcu", „Bucegi și Gîrbova", „Ceahlăul, Cheile Bicazului și Lacul Roșu", întocmite de autori cunoscuți, printre care Mihai Haret, Ion Protopopescu, Radu Țițeica și alții. Acestora li se adaugă harta turistică a Banatului, a regiunii Băile Herculane, și Muntele Mic — Țarcu.

Secția Banat a Turing-Clubului României a pus un accent important pe educația ecologică a maselor, pe formularea unei opinii sănătoase, pe combaterea pseudoturismului și „vandalismului", pe contactul direct cu oamenii din mediul rural pentru a-i cîștiga ca prieteni ai naturii. Ocrotirea și protejarea monumentelor naturii a constituit una din preocupările de bază ale tuturor secțiilor Turing-Clubului României în colaborare cu Comisia Monumentelor Naturii pentru Transilvania și Banat, al cărei președinte a devenit prof. Al. Borza, vicepreședinte Emil Racoviță, iar ca membri V. Stanciu, Ionel Pop, Emil Pop, Eugen Ghișe și E. Topa. Au fost declarate rezervații naturale

următoarele: Domogledul (în 1932), Beuşniţa (1943), Peştera Comarnic (1946) şi s-a trecut, de asemenea, la cercetarea altor zone cărora li se cuvenea acelaşi statut: Cazanele Mari ale Dunării, Cheile Caraşului, Satchînez. În strîns contact cu autorităţile locale din prefecturile judeţelor Severin, Caraş şi Timiş-Torontal, precum şi cu primăriile localităţilor unde se aflau aceste rezervaţii naturale, a supravegheat prin membrii săi, modul cum se conservă şi se păstrează aceste podoabe ale naturii. Prin publicaţii şi ordonanţe oficiale s-a adus la cunoştinţa publicului ce este conservat şi ocrotit, precum şi sancţiunile [illegible] aplică celor care nu respectă aceste dispoziţii. De asemenea, au fost ţinute conferinţe şi expuneri de către oameni pregătiţi pentru a se forma un curent de opinie în direcţia ocrotirii naturii în cadrul Asociaţiei culturale bănăţene „Astra", [illegible] apoi de învăţători din [illegible] Astfel, au fost [illegible] mulţi [illegible] simpli, ţărani de la munte, [illegible] au devenit cei mai aprigi apărători ai naturii şi adevăraţi turişti, colaboratori veritabili ai T.C.R.

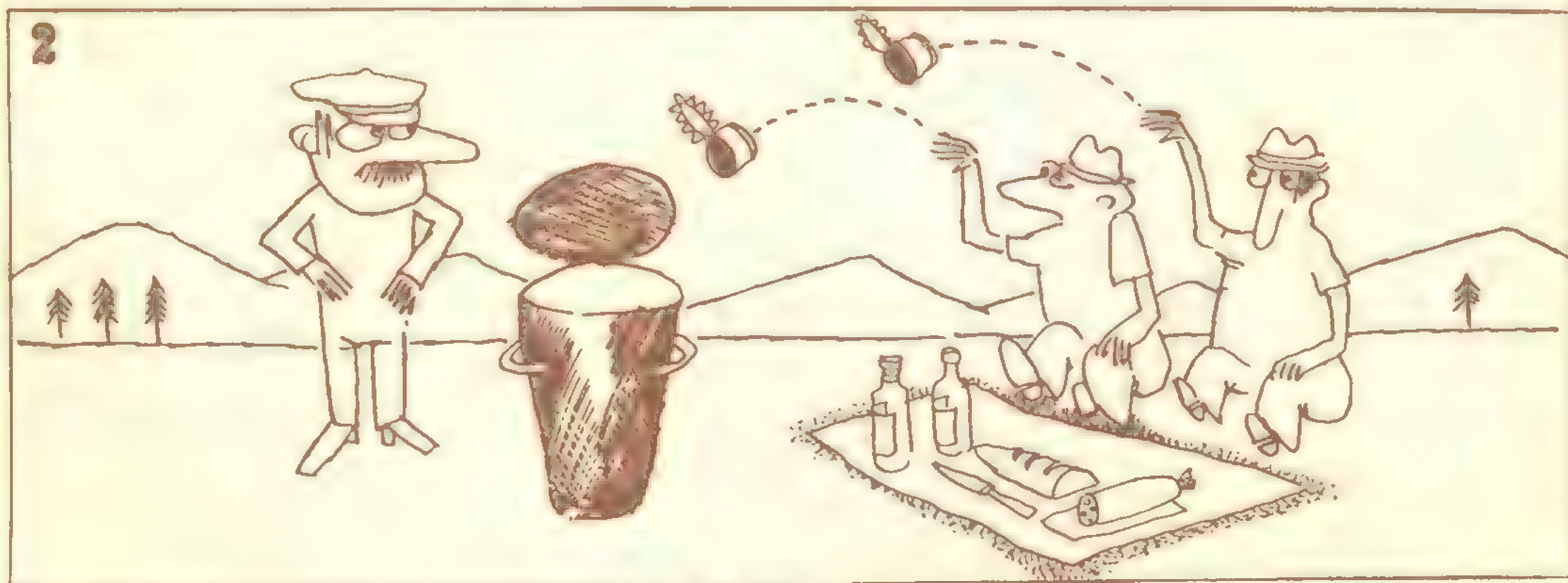
Pentru popularizarea frumuseţilor naturale ale Banatului, cît şi a realizărilor din domeniul turismului, s-a înfiinţat o secţie de foto-amatori care au organizat, printre altele, vitrine turistice la Lugoj. Pînă în anul 1946, Secţia „Banat" a T.C.R. şi-a organizat birouri locale în următoarele centre turistice: Lugoj, Timişoara, Caransebeş, Deta, Făget, Oraviţa, Reşiţa, Băile Herculane, Orşova şi Bozovici, avînd deci ca teritoriu de acţiune întreg Banatul (cele trei judeţe de atunci: Timiş-Torontal, Severin şi Caraş), cu un efectiv de peste 700 de membri (1947), fiind considerată ca una din cele mai puternice secţii ale Turing-Clubului România.

Tot în cadrul Turing-Clubului România ia fiinţă la 20 noiembrie 1935 secţia Arad cu un efectiv de 114 membri.

În cadrul celor două secţii bănăţene ale Turing Clubului una dintre preocupări era îndreptată spre promovarea turismului şcolar. Profesori eminenţi ca Aurelian Piţu, de la Liceul „C. Brediceanu" din Lugoj şi dr. Caius Lepa de la Liceul pedagogic din Arad. Prof. A. Piţu a pledat mult pentru formarea şi educarea turistică a tinerei generaţii, conducînd cu multă competenţă excursiile organizate cu elevii din Lugoj, la Poiana Mărului, pe Semenic. Ca un omagiu adus unuia dintre cei mai iubiţi dascăli arădeni, vreau să citez în încheiere cuvintele profesorului dr. Caius Lepa: „...cred în turism ca mijloc de armonizare dintre efortul fizic şi psihic, de fortificare a caracterului şi limpezire a minţii. Turismul e şi o şcoală practică în natură, în care cartea este înlocuită cu observaţia directă a tot ce poate interesa pentru cunoaştere sau numai ca pitoresc ce fascinează şi încîntă sufletul".

MARTIN OLARU

EDUCAŢIE . . . TURISTICĂ — OCTAVIAN COVACI

PRO NATURA

● S-a schimbat clima în ultimii ani sau este numai o impresie subiectivă? ● Evoluția ei este de lungă sau de scurtă durată? ● Încercare de răspuns la întrebări care se aud zilnic.

ISTORIA CLIMEI

o nouă știință

Ați auzit, desigur, de multe ori în cercul dumneavoastră de prieteni comentarii asupra modificărilor climatice, chiar dacă în conversația noastră clima nu joacă un rol chiar atît de important ca în conversația britanică. Sau, dacă ați trecut de o anumită vîrstă, să zicem medie, pe care vă las latitudinea să o fixați chiar dumneavoastră, ați constatat și singuri că iernile sînt parcă mai blînde decît cele din copilărie, că vremea este parcă mai capricioasă ca altădată.

Este o simplă impresie sau într-adevăr clima se află în schimbare? Aceeași întrebare și-au pus-o specialiștii din diferite domenii de activitate — meteorologii, hidrologii sau agronomii — a căror contingență cu fenomenele climatice i-a îndemnat să-i studieze evoluția. Problema i-a interesat deopotrivă pe biologi, economiști, naturaliști și pe mulți alți cercetători, punîndu-se astfel bazele unei științe noi, de mare interes pentru evoluția civilizației umane.

Din păcate, studiile în acest domeniu privind zonele noastre lipsesc aproape cu desăvîrșire. Ele au fost întreprinse în alte părți ale lumii, iar dacă rezultatele obținute ne pot da o imagine globală asupra modificărilor climatice, aplicarea lor în alte teritorii sau extinderea asupra altor regiuni nu este posibilă fără riscul unor greșeli grosolane. Iată deci un domeniu în care totul rămîne încă de făcut și, în această prezentare, pe lîngă dorința de informare a unui public larg, am adăugat-o și pe aceea de a atrage atenția asupra unei direcții de cercetare foarte noi, în care energiile cercetătorilor au un foarte larg cîmp de activitate.

Am vorbit de istoria climei ca de o știință, pentru că împărtășesc pe deplin părerea unui cercetător francez, Le Roy Ladurie, care scria următoarele în lucrarea sa «Histoire du climat depuis l'an mil» apărută la Paris în anul 1967: «Climatul este o funcție a timpului, el variază, el este supus fluctuațiilor, el este un obiect al istoriei». Este drept că acest fapt a fost observat destul de recent, dar chiar într-o lucrare care constituie un act de pionerat în țara noastră: «Ani ploioși și secetoși în R.P.R.» editată de Nicolae Topor în anul 1963, fluctuația generală în timp a climei nu a fost analizată. Aceasta nu înseamnă că încercările privind istoria climei la nivelul globului sau a unor regiuni determinate au lipsit; dimpotrivă, ele sînt chiar prea abundente pentru cercetătorul care ar vrea să le examineze în mod exhaustiv, dar nu întotdeauna drumurile pe care au mers sînt cele mai indicate. În istorie, spunea cineva — «nu trebuie să pornim de la ideile noastre proprii pe care să le îmbrăcăm în haina faptelor ce le justifică, ci din contra, să pornim de la fapte pentru a vedea ce idei se pot desprinde din ele».

Istoria climei trebuie să păstreze cele mai strînse relații cu istoria umană, deoarece prima nu va putea fi niciodată privită decît prin prisma consecințelor sale asupra omului. Istoria climei va trebui să devină într-o zi o istorie a ecologiei. Ea va trebui să răspundă la întrebarea dacă fluctuațiile climei sau mai modest, fluctuațiile meteorologice, au avut o influență asupra vieții umane, asupra recoltelor

și în final asupra economiei, asupra bolilor și epidemiilor și în ce măsură? Dar, pentru a ajunge aici, trebuie abordată prima etapă, respectiv construcția unei istorii climatice, eliberate de preocupări antropologice și care va putea sta ca un material solid, la baza aprecierii ulterioare a incidentelor umane.

Dacă acesta este obiectul de studiu, să trecem rapid în revistă principalele metode de investigație și rezultatele obținute. Principala metodă rămîne cea biologică, respectiv dendroclimatologică, bazată pe principiul că orice secțiune transversală, efectuată într-un trunchi de arbore, scoate la iveală o serie de inele concentrice, fiecare inel reprezintă creșterea anuală, numărarea lor dînd imediat vîrsta arborilor; în același timp însă, fiecare inel, luat separat, are o valoare climatologică, el fiind un reflex al condițiilor meteorologice favorabile sau nefavorabile, care i-au prezidat creșterea în cursul anului de formare: an favorabil — inel gros, lat; an defavorabil — inel subțire, îngust, uneori deabia marcat. Inelele de creștere înregistrează deci datele meteorologice din anul în care s-a format, ele dau un fel de notă climatică anului respectiv. Transpuse pe un grafic, grosimile inelelor oferă o curbă de fluctuație care interpretată corect, poate indica fluctuațiile meteorologice de la un an la altul.

Prima problemă care se ivește este însă aceea a determinării condițiilor meteorologice favorabile sau nefavorabile. Ce influențează mai întîi, temperatura sau umiditatea? Răspunsul nu este deloc simplu, totul depinde de zona geografică pe care o studiem. Astfel, în țările semiaride din Africa de Nord, din sud-vestul Statelor Unite și altele, unde lipsa precipitațiilor este cronică, în timp ce căldura nu lipsește niciodată în perioada de vegetație, inelele subțiri trădează perioadele de secetă pronunțată, iar inelele groase perioadele umede. În schimb, în zonele situate în zona cercurilor polare, în Scandinavia sau Alasca, de exemplu, temperatura constituie factorul critic, de aceea se poate aprecia cu certitudine, inel subțire — an deosebit de rece, inel gros — an mai puțin rece. În zonele temperate, cresterea inelelor depinde de ambii factori. De aceea, interpretarea este mult mai dificilă, deși americanul Harold Frits în lucrarea sa «The relation of growth rings in American beech and White oak to variation in Climate» apărută în Tree-ring Bull 1961—1962, vol. 25 a reușit să stabilească niște corelații complexe între temperatura și precipitațiile diferitelor luni; aplicarea metodei sale se află însă abia la început.

Iată de ce, studiile dendroclimatice s-au dezvoltat mai ales în zonele climatice marginale, unde interpretarea inelelor de creștere este ușoară și sigură. Ele au fost începute încă prin anii 1900 de americanul Douglas și au fost stimulate de prezența giganticilor arbori Sequoia, a căror vîrstă variază între 500 și 1500 de ani. De aceste studii a beneficiat în special arheologia, întrucît prin stabilirea pe arbori vii a cronologiei generale, au putut fi datate o serie de construcții ale căror părți de lemn prezentau serii de inele ce se puteau înscrie în curbele generale de ani foarte ploioși sau foarte secetoși. Știind exact secolul în care a trăit arborele din care s-a confecționat o grindă de exemplu, se poate determina anul exact cînd acesta a fost tăiat. În acest mod au fost datate cu mare exactitate o serie întreagă de pueblos indiene; șirul de date începe în preajma anului 200 e.n. și vine pînă în zilele noastre.

Prima concluzie ce se desprinde este obținerea unei oarecari stabilități a climatului în ultimul mileniu, chiar în ultimele două milenii; au fost însă evidențiate și o serie de largi fluctuații meteorologice, întrucît pentru perioade de 20 sau 30 de ani, uneori chiar pentru cîte un secol, curbele se depărtează sensibil de poziția medie și permit descoperirea unor unde de secetă sau umiditate prelungită. Cea mai puternică este situată în jurul anilor 1300. «Avem impresia foarte clară — scrie americanul E. Schulman — pe baza studiului coniferelor foarte vechi, în «Tree-ring and History in the Western United States», publicat în Smithsonian Raport for 1955» — că unui secol de mare uscăciune în Sud-Vest, i-a urmat, începînd cu anul 1300, un secol aproape neîntrerupt de ani ploioși. Acest interval foarte umed a fost poate cel mai lung din regiune în cursul ultimelor două milenii». Apoi s-a înregistrat lunga secetă de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, despre care tot Schulman scrie că «a fost caracterizată printr-o severă reducere a creșterii arborilor, a precipitațiilor și a debitului rîurilor, deficit mult mai accentuat decît cel atins de celebrele secete din anii 1900 și 1934. Această secetă, cea mai cumplită după calamitatea de un secol, începută prin 1200, a fost înregistrată în California între 1571 și 1597, cînd deficitul a fost de două ori mai mare decît cel înregistrat de secetele din 1450 și 1950 în Colorado, între 1573 și 1593, dar a fost mai puțin marcată în zonele nordice. «Observația este deosebit de importantă, deoarece ne demonstrează că datele din zonele deosebit de aride nu trebuiesc extinse abuziv și asupra celor temperate. Cu atît mai mult concluziile valabile pe un continent nu pot fi aplicate pe un altul, fără riscul unor erori grave. De altfel, studiile efectuate în nordul Europei de finlandezul G. Siren asupra inelelor de arbori din ultimul mileniu — cum se arată în articolul «Skögsgranstallen som indikator för Klimatfluktuationerna I norra fennoskandien under historsk tid» apărut în volumul «Comunicationes Instituti forestalis fenniae», 54, 2 Helsingfors 1961 — au scos în evidență nu atît o oscilație seculară, cît numeroase succesiuni decenale sau multidecenale care grupează în mare majoritate veri calde sau reci. Ele sînt analoge celor descoperite în America, dar nu sincrone. Studiile vor mai trebui extinse și aprofundate.

Evidențierea unei evoluții ciclice a climatului, cu toate speculațiile făcute, nu a putut fi demonstrată pînă în prezent. Ca și în cazul curbelor de prețuri, curbele climatice sînt empirice și nici o periodicitate nu a putut fi scoasă deocamdată în evidență. Aceste evoluții trebuiesc determinate pentru fiecare continent și pentru fiecare ansamblu regional în parte.

În așteptarea extinderii metodelor dendrocronologice, o altă metodă cunoscută de peste trei sferturi de secol — cea fenologică — a fost mult utilizată. Principiul său este foarte simplu: data coacerii unor fructe depinde în cea mai mare parte de temperaturile primite de plantă între formarea mugurilor și terminarea completă a fructificării. Cu cît perioada a fost mai caldă, cu atît maturizarea — deci recoltarea — este mai rapidă și mai precoce — sau invers, dacă aceste luni de vegetație au fost reci, puțin luminoase, cu cerul acoperit, maturizarea si recoltarea vor fi tardive. În acest

sens există o corelație serioasă, verificată pe un număr de plante, între sumele de temperatură din perioada de vegetație și datele de înflorire, respectiv de coacere, care devin astfel un prețios ghid climatologic.

Un volum mare de studii a fost consacrat unui alt fenomen care oglindește evoluția climei: dezvoltarea și retragerea ghețarilor, atît din munții Alpi, cît și din nordul Europei. Bazate pe studierea unui imens volum de texte existente în arhive, începînd din secolul al XVI-lea, a imaginilor de ghețari gravate sau desenate din 1640 pînă în 1850 și a materialelor cartografice întocmite începînd din 1730, aceste studii pot fi socotite azi exhaustive pentru Alpi și foarte dezvoltate pentru Islanda și Scandinavia. Ele au demonstrat că secolele XVII, XVIII și XIX au fost martorele unor extensii glaciare de mari proporții, constituind o perioadă multiseculară de scădere a temperaturii atmosferice, este adevărat, de proporții care nu depășesc 1—2°C pentru media multianuală, dar suficientă pentru ca masele de gheață să înainteze cu mult peste limitele în care se găsesc astăzi. Această fază a început prin anul 1590 și a luat sfîrșit prin anii 1850. În această perioadă, simptomele de creștere au fost așa de frecvente, apropiate, continui și intense, încît nu este posibilă intercalarea nici unei descreșteri comparabile cu cele înregistrate ulterior. Bine înțeles că intervalul de timp de două secole și jumătate a cunoscut și unele fluctuații interne, dar aceste oscilații sînt secundare față de tendința generală care contrastează puternic atît cu situația din evul mediu, cît și cu cea contemporană. Continuată pînă în zilele noastre, ea marchează o încălzire treptată care a permis reducerea suprafețelor ocupate de gheață în toată Europa și pe ansamblul globului. Din studiile efectuate de E. Lysgaard, redate în «On the climatic variation» apărute în Changes of Climate — 1963, rezultă de exemplu că în decurs de trei generații (de la 1850 la 1945) media temperaturilor la Copenhaga a crescut cu 1,4°C, de la 7,1°C la 8,5°C. Creșterile au fost și mai spectaculoase în regiunile arctice și subarctice din Gröenlanda și Spitzberg, unde studiile comparative au notat creșterea temperaturii medii în perioade de iarnă cu plus 5°C la Jakobshava (Gröenlanda) iar în Spitzberg o creștere de iarnă de-a dreptul fenomenală care a atins 8—9°C în deceniul 1930, în raport cu o perioadă să-i zicem «normală», din 1912—1926 — cum putem afla din articolul «Die Erwärmung des Polargebiets» a lui R. Scherhag, publicat în «Ann.hydrogr», Berlin, 1939. Această încălzire a fost mai puțin marcată în zona mediteraneană, dar a fost resimțită, așa cum am spus mai sus, la scara întregului glob. Dacă în legătură cu temperatura lucrurile sînt clare, în privința precipitațiilor rezultatele apar mult mai puțin încurajatoare. În orice caz, se pare că încălzirea zonelor temperate aduce o uscare în zona tropicală și invers, răcirea acestora duce la o intensificare a precipitațiilor subtropicale.

Cele mai interesante studii au fost realizate în turbăriile ghețarului Fernau din Tirol. Stratigrafia turbăriilor, în care straturile de nisip morenic arată perioada de acoperire, iar restul evoluției se poate calcula prin distanțarea etajelor de polen, a permis prin determinări geomorfologice și datări cu Carbon 14 să se obțină o schemă a climei la o scară mai mare a timpului. Astfel, diagramele obținute de cercetătorul F. Mayr publicate în «Zeitschrift für Geomorfologie» din anul 1964 sub titlul «Untersuchungen Über Ausmass und Folgen der Klima und Gletscherschwankungen seit dem Beginn der portglazialen Wärmezeit Ausgewählte Beispiele aus den Stubaier Alpen in Tirol» arată că două mari perioade se găsesc în netă opoziție: pe de o parte primul mileniu î.e.n. este ocupat de lungi avansări ale ghețarilor. Dimpotrivă, în cursul ultimelor două milenii ale erei noastre, turbăriile sînt atinse de gheață mult mai rar; perioadele mai calde, de retragere predomină net, ca durată, asupra celor mai reci, de avans.

Iată acum în ordinea secolelor cele cinci episoade majore din ultimii 3300 de ani: un maxim glaciar între anii 1400 și 1300 î.e.n. în care limba terminală (cu 750 m mai dezvoltată decît la maximul din 1850) atinge cea mai mare extensie din perioada postglaciară; un maxim glaciar între anii 900 și 300 î.e.n. compus de fapt din două perioade succesive de avansare, separate printr-un interval de numai un secol și jumătate. Ea marchează practic întregul mileniu I î.e.n. După retragerea intermediară care corespunde epocii romane, survine un nou maxim între anii 400 și 700 ai erei noastre. O scurtă perioadă de avans glaciar este marcată între anii 1200 (poate 1150) și 1300 (poate 1350). În sfîrșit, vine maximul dintre anii 1550—1850 despre care am vorbit mai sus.

Avansul glaciar din această ultimă perioadă, reconstituit laborios din zeci de mii de documente istorice, apare dintr-odată, la scara mileniilor ca un simplu caz, revenit după altele 4—5 evenimente de același gen, care l-au precedat.

Aceeași idee este valabilă și pentru faza de scădere a glaciației, pînă acum seculară, în care ne aflăm. Ea este în plină desfășurare începînd din 1850 și nu știm astăzi dacă se va termina în cîteva decenii sau va continua unul sau mai multe secole. Dispunem totuși de o certitudine, că această descreștere nu este decît un caz particular, survenit după cinci alte asemenea fenomene.

Iată deci că mișcările multiseculare ale climei sînt reale și au putut fi valorificate experimental. Ele mai arată ceva: existența unor oscilații lungi, periodice, dar cu o periodicitate neregulată, care nu este riguros ciclică, în sensul matematic al acestui termen. Aceste faze mai reci sau mai calde nu sînt niciodată egale unele cu altele. O altă lecție pe care considerăm că o putem extrage din aceste date este omogenitatea temporală. Trebuie să constatăm că oscilațiile multiseculare evidențiate la piciorul ghețarului Fernau se compun între ele pentru a da o mișcare de întindere milenară sau multimilenară, și că la rîndul său această mișcare în ansamblul ei se include în diviziunile cronologice fundamentale ale erei postglaciare și ale Quaternarului. Iată deci că există o continuitate și o sudură perfectă între timpul istoric și cel geologic.

Amplasarea fenomenelor climatice marcate de aceste studii nu justifică denumirile pompoase pe care le-au dat unii cercetători ca «al doilea optimum climatic» pentru încălzirea manifestată între anii 750 și 1150 e.n., deoarece durata sa e relativ scurtă, iar ecartul termic nu a depășit plus 2°C în

TI-AM SPUS CĂ SĂPTĂMÎNA TRECUTĂ A PLOUAT PE AICI ?!!

se atinge o medie anuală minimă record de 6,3°C în anul 1858, dar și o medie de 9,6°C în anul 1833. Recordul mediilor anuale maxime revine anului 1900 cu 10,4°C.

Și în ce privește situația precipitațiilor remarca făcută la media decenală a temperaturilor este variabilă pentru Timișoara, și în cazul precipitațiilor cu tot aspectul aparent divergent al cifrelor: pînă în 1921 mediile sînt situate în general peste media multianuală, iar după 1921 valoarea lor scade aproape continuu. Excepție face un interval mai secetos între anii 1873—1880 situat la începutul perioadei analizate și care aparține probabil tendințelor climatice anterioare.

Se remarcă în schimb două decenii foarte bogate în precipitații cînd media s-a ridicat la peste 700 l/mp respectiv 1881—1890 și 1911—1920 în care sumele anuale ale precipitațiilor au depășit valoarea de 1000 l/mp în anii 1883, 1884, 1885 și 1915. De altfel, deceniul 1881—1890 deține și ecartul maxim între sumele anuale de la 350 l/mp în anul 1888 și 1057 l/mp în anul 1884.

În orice caz, se apreciază că după anul 1921 ne aflăm într-o perioadă mai secetoasă, cu o medie multianuală de numai 608 l/mp; ultimele două decenii (1961—1970 și 1971—1978) au adus valori medii și mai scăzute, respectiv 607,5 l/mp și 594,0 l/mp.

Pentru Sibiu, deceniile cu maxim de precipitații coincid cu cele înregistrate la Timișoara, în anii 1881—1890 și 1911—1920, cînd mediile au depășit și aici 700 l/mp și au înregistrat același minim în deceniul 1921—1930, cînd suma precipitațiilor medii a fost cu 50 l/mp sub medie la Sibiu și cu 60 l/mp la Timișoara. De atunci, chiar dacă două decenii depășesc media multianuală, între 1931—1940 și 1951—1960, curba precipitațiilor se află în scădere. Recordul minimei revine anului 1963 cu 432,1 l/mp la Sibiu, apoi anilor 1861, 1862, 1873, 1917, 1921, 1929 și 1943, cu valori ale precipitațiilor sub 500 l/mp. La Timișoara, cantitățile cele mai reduse s-au înregistrat, așa cum am arătat, în anul 1888, cu 350 l/mp, dar și anii 1873, 1874, 1894, 1907, 1911, 1923, 1928, 1953, 1961 și 1971, pot fi considerați sectoși, deoarece precipitațiile n-au atins nici 500 l/mp.

Ni se pare de asemenea important de semnalat faptul că anii cei mai ploioși nu au produs cele mai mari inundații istorice: 1912, 1932 și, recent, 1975, cu toate că au înregistrat inundații deosebit de violente, nu figurează printre anii cu recorduri de precipitații. Constatarea aceasta rămîne valabilă și pentru restul perioadei cu observații, din secolul al XIX-lea, cînd inundații mari s-au produs în anii 1855, 1859, 1860, 1869, 1870, 1872, 1876, 1877, 1879, 1887 și 1888, fără ca sumele precipitațiilor să fie exagerate. Ea este poate mai puțin valabilă pentru cele mai grave secete înregistrate, respectiv cele din anii 1861, 1863 și 1873 care figurează toate, în anii cu precipitații scăzute. Un caz interesant sînt nivelele minime produse pe Mureș în 1883, an care nu a fost secetos nici sub aspectul cantităților de apă scăzute (757 l/mp la Sibiu și 1019 l/mp la Timișoara), nici din punct de vedere agricol.

Din aceste constatări, credem că poate rezulta și concluzia că nu suma anuală, ci modul de repartiție a precipitațiilor de-a lungul anului poate produce fenomene de secetă și, mai ales, de inundații. În mod analog aprecierea de an cald sau rece poate depinde nu atît de temperatura medie, cît de repartiția medie sezonieră și chiar lunară a acesteia de-a lungul anului. Aceste fenomene îngreunează perceperea și mai ales comparația senzorială a fenomenelor și ne fac să credem de exemplu, că iernile de acum 30—40 de ani erau mult mai grele, deși temperatura medie era mai ridicată. Ele erau mai umede, aveau mai multă zăpadă decît au iernile ultimelor decenii.

Dar să ne întoarcem la evoluția generală a climei și să arătăm că fenomenele constatate la noi corespund celor înregistrate în întreaga emisferă boreală, după cum rezultă din «Informațiile» publicate de UNESCO în anul trecut. După acest material, schimbările se explică prin variația cantitații radiațiilor solare care pătrund în atmosferă și care sînt determinate de gradul de limpezime al stratosferei. Întrucît stratosfera conține particole de praf provenite în special de la erupțiile vulcanice, avînd ca efect absorbția și dispersarea razelor solare, se apreciază că absența erupțiilor în perioada 1920—1930 este cea care a produs o limpezime mai mare a atmosferei și deci o modificare a climei, în sensul răcirii ei. Această explicație nu poate acoperi însă integral și variațiile climatice înregistrate anterior. Mai departe «Informațiile UNESCO» apreciază că producția de praf industrial și gaz carbonic a omenirii va afecta acest echilibru, înclinînd balanța spre o nouă încălzire a temperaturii de la suprafața pămîntului. În orice caz, se apreciază că ultima încălzire dintre anii 1880—1930 s-a soldat cu o creștere medie a temperaturii de 0,5°C pe glob, atrăgînd o diminuare cu 10% a cantității de gheață din Arctica și cu 25% a grosimii stratului respectiv. Se pare că în ultimii ani acest fenomen are tendința de a urma un sens invers.

Scrutînd viitorul, se apreciază că producția de gaz carbonic și de praf industrial va atrage o nouă creștere a temperaturii cu 0,5—1°C pînă la sfîrșitul secolului și cu mai multe grade pînă în anul 2050. Această apreciere se bazează pe elemente extrem de relative, ceea ce le face deosebit de vulnerabile, astfel că nu vom mai insista asupra lor.

Iată deci expuse foarte pe scurt principalele metode pentru schițarea a ceea ce va trebui să devină într-o zi istoria climei în regiunile noastre. Volumul de muncă necesar pentru constituirea bazei de lucru este imens, dar sîntem convinși că tinere energii se vor adăuga totdeauna generațiilor mai mature pentru a continua drumul. La capătul lui stă utilizarea datelor climatice pentru aprecierea ecologiei umane, precum și analiza dinamică a concepțiilor sinoptice de evoluție a climei, operație pur meteorologică, menită să reconstituie circulația generală a atmosferei pe baza datelor istorice. În acest domeniu, studiile sovieticului B.R. Dzerdzeevski «The general circulation of the atmosphere...» publicate în Anals of the New York Academy of Science în 1961 — deschid o cale largă spre utilizarea calculatoarelor electronice.

Iată cum contribuția istoricului climei se leagă de celelalte specialități ajutătoare, aflîndu-se într-un raport de fecund ajutor mutual. Ea tinde spre un scop comun oricărei științe și aduce o mărturie solidă asupra conceptului de universalitate a cunoașterii.

Ing. ALEXANDRU ZĂNESCU

SATUL IN IARNĂ

E o poveste de iarnă ce vi se înfățișează, un vis de liniște atît de adîncă, încît mă tem ca sunetul cuvintelor care se aștern pe hîrtie să nu tulbure horbota de zăpadă aninată în arbori, nici mantiile grele însomnorînd casele, ulucile, porțile și șoproanele, fîntînile și ulițele acestui sat tăcut, de unde nu se ridică nici un fir de fum, fulguiala ultimei ninsori acoperind urmele și zvonurile colindătorilor. Stă în iarnă Satul țării: poarta moroșană zîmbește casei oltenești de peste drum, gardurile de nuiele ale muntenilor curg lîngă cele din șipci înguste sau din scînduri dantelate, fîntîna cu cumpănă a cîmpiei stă nu departe de cea cu roată și coperiș de șindrilă, din ceardacul moldovenesc privești drept în cula vîlceană, din fînărie treci sub șopru sau în coșer, merindarul omeniei stă la sfat cu buturuga lăsată odihnei drumețului,

lemnul bătrîn poartă în el soarele și cununa de spice, hulubi și cocoși năzdrăvani, piatra de rîu mai visează limpedele torent, aripele morii au încremenit sub ger... Toate-s la cîțiva pași de inima Bucureștilor, pași pe care mulți dintre prea grăbiții noștri orășeni nu i-au făcut încă niciodată, deși, ca la sat, porțile-s toate deschise.

Prins într-un vis de iarnă, Muzeul Satului își deapănă mereu aceleași povești cu schimbătoarele anotimpuri, iar vremea se cerne aici pe sub streașina veșniciei. Truda multor ani stă mărturie pentru meșteșugul unor mîini care se odihnesc de mult, ducîndu-și tainele și îndemnările cu ele, nu înainte de a ne fi lăsat aici, la cîțiva pași de inima Bucureștilor, roadele lor de frumos. Amar de sărac ar rămîne Orașul fără Satul țării, care l-a născut și l-a ocrotit. Și trebuie să mai știm că Dimitrie Gusti a gîndit acest Muzeu ca pe o replică în miniatură a trupului Țării, reproducîndu-i conturul drag, de pîine. Cui nu i-ar tremura cugetul ca — prin negrijă sau rea înțelegere — să se strice ori să se risipească ceva din această sfîntă azimă?

Priviți acest vis de liniște, veți zări dincolo de o poartă a Iernii prevestiri de Primăvară. Și îndemnați-vă pașii spre acest templu al eternității românilor.

MIHAI CREANGĂ

Imagini de NATALIA DUMITRU

Marea farmacie a naturii

Există, indiscutabil, o terapeutică de tip naturist, alcătuită din remedii pe care ni le pune la dispoziție marea farmacie a naturii. Ce este, așadar, terapeutica naturistă? Ce altceva decît acea parte din arta vindecării care, folosind o serie de agenți naturali ca aerul, apa, mișcarea, alimentația, frigul, căldura, plantele, pădurea, nămolurile terapeutice, ultravioletele, lumina, etc. etc., urmărește echilibrarea organismului, precum și lupta împotriva bolilor și a morții. Toți acești factori, punînd organismul în cele mai propice situații de refacere și de restaurare interioară, crează condiții tot atît de propice de echilibrare și însănătoșire.

Terapeutica naturistă se comportă așadar ca o armată chemată în ajutor de organismul nostru; chemare lansată de armata unei cetăți asediate care, simțindu-se incapabilă de a debloca respectiva cetate, își limitează acțiunea doar la introducerea în interior a alimentelor și munițiilor de care se vor servi cei asediați pentru a ieși din impas. Pentru a înțelege pe deplin miracolul și fascinația de care se bucură terapeutica naturistă, trebuie să pornim de la o serie de premize de ordin filozofic, legate de modul de a acționa al medicamentului, privit în general. În acest sens, în toate timpurile și practic, pe toate meridianele lumii, s-a observat faptul că drogul, indiferent de originea sa, este acceptat și valorificat de către organism numai în condițiile unui anume schimb și a unui anume dialog între doi factori: bolnavul și agentul terapeutic. S-a mai observat faptul că, **pentru a-și îndeplini în mod plenar, complet și pînă la capăt, acțiunile sale binefăcătoare medicamentul trebuie nu numai să fie primit, ci și acceptat, aceasta în condiții de maximă încredere; numai astfel există premise ca remediul în cauză să-și poată desfășura toată gama potențialităților cuprinse în structurile sale.**

Poate din acest motiv medicamentele furnizate de cadrul natural de existență și care stau la baza așa-numitei terapeutici naturiste, s-au bucurat întotdeauna de un mare interes și de o mare popularitate, ele purtînd girul autenticității, al experienței acumulate în secole de practică, al Probei Aspre a Timpului. **Euforia preparatelor de sinteză, cu toate extraordinarele și spectaculoasele performanțe care le caracterizează, proprie mai ales ultimilor o sută de ani, nu a putut reduce la tăcere și nu a putut desființa medicina naturistă.** Dimpotrivă, pe măsură ce mareea chimică a medicamentelor de sinteză își dezvăluie și inerentele laturi negative, în aceeași măsură practicile uneori multimilenare ale terapeuticii naturiste renasc, aidoma legendarei păsări Phoenix.

Adevărul este că adepții medicinei naturiste au fost întotdeauna numeroși, și asta chiar în strălucitoarea eră a preparatelor de sinteză. Chiar în zilele noastre și după unii, acum mai mult ca oricînd, numărul acelora care preferă pachetele aromatice cu plante uscate, acelea din care se prepară ceaiurile medicinale, în locul flacoanelor și ambalajelor de tot felul, conținînd medicamente sintetice este foarte mare, cu atît mai mult cu cît medicația fitoterapică nu se reduce doar la ceaiuri, ci la o gamă mult mai cuprinzătoare de varietăți, dintre care menționăm glucosizii, alcaloizii, tincturile, extrasele și esențele de tot felul. Atracția irezistibilă a medicinii naturiste ține de numeroși factori, dar cel mai important dintre aceștia aparține faptului că **această terapeutică se adresează mai direct inimii și simțurilor decît, în cazul impactului abstracțiunii chimice a unei formule medicamentoase.** Iată rațiunea pentru care, o cană de ceai de anghinare se bucură în general de mai mult credit moral decît o doză corespunzătoare din medicamentul Anghirol sau din acela cunoscut sub denumirea de Chophitol — produse incomparabil mai active, conținînd același principiu de bază, în concentrație sporită. Or, acest credit moral de care am vorbit mai sus este absolut determinant în terapeutică.

În cele ce urmează ne propunem ca din arsenalul vast al terapeuticii naturiste, să ne îndreptăm atenția asupra cîtorva capitole mai importante, precum sînt fitoterapia, hidroterapia, terapia mării și a muntelui, terapia pădurii. Referitor la fitoterapie un celebru clinician francez, Paul Savy, preciza în la fel de celebrul său tratat de terapeutică următoarele: «În taina lucrului lor misterios și sentențios, cu puțin pămînt, și soare, docile ritmului lor etern, ele (respectiv plantele medicinale n.n.) au realizat aceste energii puternice, care dormitează în rădăcinile lor, în frunzele și fructele lor. Și, din toate timpurile, sesizînd aceste forțe latente, omul le-a cules, cîndva în sonorități de încantație magică și sub clar de lună, iar astăzi în baza unor indicații precise și la lumina Codex-ului atotputernic». (respectiv a Codex-ului farmacopeic n.n.).

Plantele medicinale au fost considerate în trecut ca fiind emanații misterioase ale Naturii mame, ca fiind un dar ceresc, exteriorizînd sinteze vii dintre un pămînt fecund și cer, sau mai bine-zis exteriorizînd sinteze vii dintre un pămînt fertil și condițiuni climatice propice. Bernardin de Saint-Pierre împinge lucrurile și mai departe, prin a sa teorie a semnăturii, susținînd că **natura marchează într-un anume fel, legătura dintre remediu și boală,** forțînd pe această cale accederea spre soluția cea mai bună, cea mai oportună și cea mai eficace. În spiritul acestei teorii, frunzele unor plante medicinale, folosite în tratamentul unor pneumopatii, respectiv a unor boli inflamatorii pulmonare, mimează aspectul și structura plămînilor. De asemenea, extrasul unor plante folosite în terapeutica unor boli hepatice sau biliare, mimează **caracterele cromatice și olfactive ale parenchimului hepatic și ale secreției biliare.**

Un aspect și mai bizar ținînd de vechea fitoterapie, care a stîrnit firești discuții și controverse, este concretizat în părerea acreditată, în unele colectivități umane, cum că anumite plante medicinale cresc în anume locuri, în virtutea unei anume finalități, aceea a anihilării efectului nociv al bolilor — care se dezvoltă pe anume arii terestre, unde îmbracă în consecință un caracter endemic. În acest spirit, de exemplu, s-a considerat că aceasta este explicația faptului că planta denumită Chaulmoogra — remediu vegetal considerat specific în lepră — se dezvoltă pe acele arii terestre unde acest teribil morb sălășluiește în mod habitual. Exemple de acest fel pot fi date la infinit. În realitate, desigur că altele sînt explicațiile acestor bizare conexiuni funcționale. Unele dintre ele țin de faptul că bolile endemice au întreținut o firească și ardentă nevoie a căutării remediului, care a dus, în cele din urmă, la găsirea plantelor în cauză. Altele țin de hazard sau mai degrabă de cultivarea de către om, în grădinile sau pe ogoarele sale, a diverselor plante destinate să fie purtătoarele unor virtuți terapeutice.

Exegeții fascinației fitoterapeutice se întreabă, cu vădită nedumerire, care sînt factorii care generează acest fenomen, cu atît mai mult cu cît explicația primară de care am vorbit mai sus în virtutea căreia drogurile fitoterapeutice acționează mai direct asupra inimii și asupra organelor de simț decît abstracțiunea chimică a produselor de sinteză nu este întru-totul convingătoare. Un exeget ca Bachelard, explică fenomenul prin supraviețuirea din secol în secol a așa-numitului mit al interiorității, în virtutea căruia, un element al naturii — o plantă sau un produs mineral, de exemplu — cuprind în structurile lor interne, bine disimulate, certe valențe terapeutice, care se dezvăluie cu dificultate, putînd fi evidențiate pe calea distilării, a extracției, a macerației, a cristalizării sau altor procedee. Indiscutabil că **din această realitate decurge respectul purtat alambicului, creuzetului, mojarului precum și altor obiecte din inventarul tehnic al vechilor farmacii.**

Desigur că acest mit al interiorității condiționează și valoarea apelor minerale sau termale de originea lor profundă, de originea lor abisală. În acest sens, se vorbește de ape minerale sau termale plutonice, valoarea lor nefiind probabil generată atît de virtuți curative intrinseci, cît de două bine definite caracteristici: puritatea lor totală, și faptul că își au obîrșia în intimitatea secretă a pămîntului, acolo unde domnește acest zeu ipotetic, totuși puternic, care este Pluton-stăpînul infernului și al focurilor centrale. Ajungînd la suprafață, aceste ape «prezintă intense fenomene de inovație sau de îmbătrînire» după cum precizează Dubot și Fontan într-un studiu de specialitate, de unde și valoarea lor terapeutică mult mai redusă, atunci cînd sînt consumate departe de sursa de emisie, respectiv de izvor sau de lac.

Pe de altă parte, știindu-se că apa este prin definiție elementul primordial al spălării, n-a fost nevoie decît de un singur pas pentru a o considera și pe cea minerală sau termală ca exercitînd efecte similare, de data aceasta vizînd organele din interiorul organismului. Așa s-a încetățenit ideea că apele minerale de Vichy — Franța sau de Olănești «spală» ficatul, după cum apele de Evian sau Vittel, tot din Franța, sau acelea de Căciulata, «spală» rinichii. **Există de fapt o întreagă mitologie a apelor minerale și termale.** Medicii de astăzi sînt perfect convinși de faptul că efectele terapeutice ale acestora nu pot fi puse în mod exclusiv pe seama elementelor pe care acestea le conțin. De aici și constatarea că **ape minerale foarte diferite, în ceea ce privește compoziția, pot exercita efecte terapeutice identice.**

În optica unor exegeze de tip freudist, amintirile care ne vin din inconștient, și care sînt stocate acolo încă din perioada vieții intrauterine, întrețin o dorință bine disimulată de a ne lăsa învăluiți de apele termale, în maniera în care eram învăluiți cîndva de însuși lichidul amniotic al cavității uterine, care, după cum a demonstrat doctorul A. Tomatis, ne pune încă de pe atunci în contact nemijlocit cu vocea mamei. În viziunea lui Bachelard, **apele minerale terapeutice nu numai că dizolvă, elimină, eliberează, ușurează și spală organele și țesuturile, ci, în plus, ne pun în contact nemijlocit cu liniștea și cu frumusețea cadrului natural de existență. Pe calea lor noi primim** — după cum precizează cercetătorul menționat — **îndemnurile unui calm natural ca și solicitările de a lua cunoștință cu calmul propriei noastre naturi.**

Este însă indiscutabil o profundă eroare de a condiționa acțiunile terapeutice binefăcătoare ale izvoarelor termale, ale lucrurilor și nămolurilor tămăduitoare, numai de proprietățile fizico-chimice și farmacologice ale acestor medii. Aceste acțiuni sînt condiționate în aceeași măsură și de o serie de factori psihologici, proprii apei în general și hidroterapiei în particular. Știm din acest punct de vedere că aerul și apa reprezintă componentele cele mai valoroase de pe binecuvîntata noastră planetă, lor datorindu-se faptul că ea este însuflețită, verde și mobilă, iar privită de la distanța imensităților cosmice, aceeași planetă ne apare și albastră, după cum ne asigură cosmonauții. Așadar, pentru o mie și unul de motive, simbolistica apei este dintre cele mai bogate și mai variate, saturînd pur și simplu tradițiile, mitologiile și cultura diverselor colectivități umane. În linii mari, această simbolistică poate fi redusă totuși la trei trăsături dominante: apa ca sursă de viață și de sănătate; apa ca mijloc fizic de purificare și regenerare și, în sfîrșit, apa ca remediu, ca agent terapeutic. Produs natural fluid și în același timp un perfect solvent, din moment ce nenumăratele substanțe ce se dizolvă în ea își păstrează nealterate proprietățile fizice, chimice și biologice, **apa reprezintă prin excelență disoluția; întrucît este omogenă și coerentă, ea simbolizează în același timp și coesiunea.**

Apa este considerată ca fiind un produs fundamental, o autentică materie primă, noțiunile de apă primordială și de ocean de origine fiind cvasiuniversale. În vechile texte hinduse se precizează că «totul era apă, iar vastele întinderi lichide nu aveau margini». De asemenea, în cosmogonia babiloniană ni se precizează că la începutul începuturilor, cînd după credința comună nu exista nici cer și nici pămînt, totul se reducea la o materie nediferențiată și anume apele primordiale.

Pentru că apa este sursă de viață și în același timp **vehicol al ei,** nu trebuie să ne surprindă identificarea acestui element cu un simbol al fecundității și al fertilității. Pentru Novalis apa, «acest copil primordial», născut din fuziunea aerului, ne apare ca un fruct al dragostei, al uniunii dintre pămînt și cer. Novalis nu se arată surprins de faptul că **vechii înțelepți au văzut în apă originea tuturor lucrurilor.** «Toate senzațiile noastre agreabile — precizează Novalis — nu sînt în esență decît diverse maniere de scurgere și de mișcare a acestor ape primordiale», care, după el, se află și în noi. «Somnul însuși nu este altceva decît un flux al acestei invizibile mări universale iar trezirea, așadar starea **de veghe, un autentic reflux».**

Apa, reprezintă un remediu, și încă un remediu de prim-ordin. Desigur, în această optică se are în vedere în primul rînd apa minerală, folosită în cură internă sau externă. Apa obișnuită, de la robinet, ori cea provenită din precipitațiile atmosferice este însă tot atît de importantă din punct de vedere terapeutic. Amintiți-vă în acest sens de marea vogă de care s-a bucurat cura hidroterapică a abatelui Kneipp, în secolul trecut. Ce reprezenta în esență această ciudată cură care consta din a înlocui obișnuita cafea de dimineață, cu o plimbare în picioarele goale prin roua dimineții?

Doctorii Karl Dirnagel și H. Drexel, care au studiat substratul științific al acestei cure precizează că în cazul amintit avem de-a face cu un tratament particular, care provoacă reacții în ciclurile funcționale cele mai diverse ale organismului. Apa provoacă pe această cale modificări vitale în organism, nu numai din punct de vedere al învelișului cutant, ci și asupra diverselor aparate și țesuturi. Manipulînd inteligent apa putem excita sau diminua după dorință așa-numitul curent vital, congestionînd sau dimpotrivă, anemiind planurile superficiale sau organele profunde, diminuînd sau făcînd să crească eliminările, încetinind sau activînd metabolismul, forțele vitale, etc. etc. Apa dezvoltă apoi forțele latente ale **organismului, dirijînd activitățile organice.**

Kneipp, considerat la vremea sa un autentic «roi des eaux», cum îi spuneau cei din limba franceză, sau «Wasserkönig», cum îi spuneau vorbitorii de limbă germană, ceea ce înseamnă rege al apelor, deși nu avea studii medicale, a fost considerat la sfîrșitul secolului trecut, cînd cura sa se transformase într-o autentică psihoză socială, drept cel mai

Fotografii de MIREA BICHICEANU

mare medic al vremurilor sale. Iată, de exemplu, ce scria revista «La science française», în legătură cu acest fapt: «Știința oficială, atît de geloasă din cauza prerogativelor ei, a trebuit să țină cont, în sfîrșit, de acest bonom (este vorba de abatele Kneipp — n.n.) care, a avut tupeul de a vindeca nenumărați oameni, ignorînd toate regulile și toate tradițiile medicale. Numeroși sînt medicii care s-au deplasat la Wörishofen, (este vorba despre orășelul german în care locuia și profesa Kneipp), pentru a-și da seama «de visu» sau în direct de mecanismele și de eficacitatea tratamentului în cauză. Si aproape toți cei sosiți aici, incredibili și uneori chiar ostili, au trebuit să se întoarcă acasă convinși de faptul că o nouă metodă de tratament a apărut pe firmamentul terapeuticii». La rîndul său, într-un număr din ziarul «Le Figaro», tot de la sfîrșitul secolului trecut, se precizează următoarele: «În afară de generalul Boulanger, nimeni în Europa, fără îndoială, și asta de o jumătate de secol, nu s-a bucurat de o popularitate comparabilă cu aceea de care s-a bucurat acest umil abate de provincie, Sebastian Kneipp. Nu era nimic miraculos, nu era nimic vrăjitoresc în metoda sa care i-a adus totuși atîta notorietate și atîta glorie: tratamentul cu apă rece, ale cărei virtuți galvanizatoare — cu condiția ca să fie judicios aplicate — nu sînt deloc neglijabile. Adăugați la aceasta un regim sever, schimbarea atmosferei, exercițiile în aer liber și cîte puțin din această atotputernică autosugestie care ocupă un loc atît de notabil în toate terapeuticile în general și vă veți explica astfel multiplicitatea virtuților pozitive ale curelor efectuate la Wörishofen, cure care au stupefiat pe medicii oficiali».

Iată apoi ce scrie pe marginea curei lui Kneipp medicul german Albert Schalle, în cartea sa intitulată «Cura lui Kneipp, cura reușitelor», carte apărută într-o editură din Strassburg: «Am tratat în întreaga mea carieră medicală peste 20.000 de bolnavi, suferind de diverse boli și pot să mă pronunț asupra rezultatelor. Avînd această bogată experiență, am nu numai dreptul, ci și datoria de a face cunoscute extraordinarele sale succese. Bine înțeles, cura lui Kneipp nu reprezintă un panaceu universal, ci o valoroasă metodă terapeutică, cu dimensiuni curative indiscutabile, unice, incomparabile».

În zilele noastre, cînd medicina este pur și simplu sufocată de mareea chimică a preparatelor de sinteză, și cînd medicamentele se înmulțesc ca sporii, metodele naturiste de tratament cunosc o nouă renaștere, ca urmare a curentului care a început să circule pe toate meridianele pămîntului. În acest context, cura lui Kneipp, un anume timp uitată, cunoaște o nouă vogă. La ora actuală, ea se practică în circa 25 de stațiuni balneo-climatice din R. F. Germania și încă în circa o sută de sanatorii din această țară. Austria se mîndrește și ea cu 15 asemenea sanatorii, iar Elveția cu 5.

Revenind la valorile simbolice ale apei, vom preciza că acest produs natural reprezintă în multe tradiții, mitologii și culturi, un simbol al sănătății, al bucuriei, al forței și al grandoarei și, din acest motiv, nu trebuie să ne surprindă faptul că Indira Ghandi, primul ministru al Indiei, își intitulează editorialul din numărul revistei «Santé du monde», oficiosul Organizației Mondiale a Sănătății, număr dedicat deceniului apei, cu sugestivele cuvinte «**Divina apă**». Nu întîmplător scrierile vedice aduc elogii acestui produs natural: «Voi apelor! Voi care reconfortați aducîndu-ne nouă forță, grandoare și bucurie». Nu întîmplător, izvoarele și oazele din deșert sînt considerate de nomazi ca fiind binecuvîntate locuri de întîlnire, de bucurie, de acumulare de energie și de regenerare. Căci, într-adevăr, în lipsa apei nomadul ar fi adus pur și simplu la neființă de către soarele torid al deșertului.

La multe colectivități umane apa este etichetată ca fiind un simbol al ospitalității, fapt concretizat în obiceiul ancestral din a oferi aceluia ce ți-a călcat pragul, un pahar cu apă proaspătă. Obiceiul, în special moldovenesc, de a-ți trata oaspeții cu un pahar cu apă și cu o farfurioară cu dulceață, derivă desigur din aceasta. Posedînd certe virtuți purificatoare, **pentru mulți apa vindecă și chiar întinerește.** Din acest motiv, și din nou nu la voia întîmplării, primele stabilimente medicale de îngrijire a sănătății apar pe malul apelor. Imersiunea în apă ne apare în tradițiile multor popoare ca fiind profund regeneratoare, dătătoare de sănătate și de viață lungă, fapt ce transpare în practica a numeroase ritualuri. Vom pomeni cu alt prilej de un anume înțelept chinez care, de fiecare dată cînd intra în cada în care se îmbăia, avea senzația certă a unei revelații, mai precis a unei regenerări.

Pe alte planuri, apele calme semnifică, tot din punct de vedere simbolistic, pacea și ordinea, în timp ce apele agitate, contrariul. Totodată, apa reprezintă un simbol al energiilor inconștientului, a puterilor informe ale spiritului, a motivațiilor secrete și necunoscute. De aici probabil și aceasta împărțire atît de universală a apelor, în ape de suprafață, reprezentînd conștientul, și ape de profunzime reprezentînd inconștientul. De aici, desigur, și teama vechilor navigatori de monștrii adîncurilor, de forțele oculte ale mării, depozitate în abisurile întunecate. Simbolistica apei este de fapt nesfîrșită... Gaston Bachelard, de exemplu, a scris lucruri extrem de interesante pe tema apelor limpezi sau tulburi, pe aceea a apelor primăvăratice sau autumnale, liniștite sau dimpotrivă, violente, dulci sau ostile, curgătoare sau statice etc.

Revenind la fitoterapie, după această largă paranteză dedicată hidroterapiei, vom preciza că la baza fascinației fitoterapice mai stau alături de motivațiile menționate și certe motivații de ordin geografic, intrate în funcție mai ales în perioada febrilă a descoperirilor de noi arii terestre, de unde erau aduse alături de mirodenii și numeroase plante medicinale cunoscute. Ei bine, aceste nou venite aduceau cu ele, alături de valențele terapeutice, misterul locurilor de obîrșie, ardoarea climatului precum și exuberanța vegetației. Însăși denumirile vechilor produse extrase din aceste plante, ca stricnina, opium-ul, curara, ipeca, teobromina, ouabaina, etc. ... exercitau certe atracții prin însăși rezonanța lor particulară. O altă motivație ține de faptul că în gîndirea arhaică **noțiunea de medicament se suprapune în parte peste aceea de aliment.** În această concepție **pămîntul ne furnizează nu numai hrană, ci și cele trei mari categorii de medicamente naturiste: cele de origine vegetală, animală sau minerală.** Gîndind astfel se consuma calciu sub diverse forme pentru că acest mineral «formează os și fortifică», fără a exista preocupări pentru problemele asimilației sau dezasimilației în organism a acestui constituent natural al organismului. Și tot ținînd de această gîndire arhaică este și faptul de a identifica boala cu un rău care «intră» în organism, iar medicamentul cu un bine care «expulzează sau scoate afară» răul menționat, care se descotorosește de el.

Cum majoritatea medicamentelor fitoterapice exercită nete efecte evacuatorii, eliminatorii, vezicante, purgative, revulsive, expectorante, depurative ca și de alt gen, era și firesc de a condiționa aceste efecte tămăduitoare, benefice, de expulsia și de scoaterea bolii din organism.

ARCADIE PERCEK

O.J.T. VÎLCEA

reamintește vizitatorilor săi că stațiunile:

CĂLIMĂNEȘTI-CĂCIULATA, COZIA, OLĂNEȘTI ȘI GOVORA

sînt deschise în tot timpul anului.

La dispoziția lor se află hoteluri și vile confortabile, restaurante și pensiuni care asigură o bună servire a meselor. Baze de tratament dotate cu aparatură tehnică modernă: cadre medicale cu o înaltă calificare.

Pentru cei interesați, **OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM** organizează excursii pe Valea Oltului la noile obiective turistice de pe valea Lotrului, precum și în alte localități

Informații suplimentare
O.J.T. VÎLCEA
Str. ARGEȘ nr. 30 Rm. Vîlcea
Telefon prefix 947—16601—16602

GAZDA DRUMEȚILOR N

OJT MUREȘ

O călătorie prin localitățile județului Mureș oferă vizitatorilor nenumărate și plăcute prilejuri de a cunoaște orașe și sate înfloritoare, numeroase obiective industriale și social-culturale; muzee, biblioteci celebre, monumente de artă și monumente ale naturii, o natură fascinantă, priveliști de neuitat în munții Călimanului, Gurghiului și Giurgeului sau pe văile pline de poezie ale Mureșului și Tîrnavelor.

Virtuțile turistice ale plaiurilor mureșene sînt puse astăzi în evidență de lucrătorii Oficiului Județean de Turism-Mureș, cei ce administrează și gospodăresc o puternică și modernă bază materială aflată într-o permanentă dezvoltare: complexe hoteliere și de alimentație publică, hanuri, cabane, popasuri turistice. La Tîrgu Mureș, pe lîngă mai vechile unități — complexul GRAND, hotelul res-

DASTRE

Informații complete în legătură cu activitatea de turism din județul Mureș se pot obține de la: OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM MUREȘ, Piața Trandafirilor nr. 3, telefon 30289, prefix 954 — Tîrgu Mureș.

taurant TRANSILVANIA, hotelul HARGHITA — a fost dat de curînd în folosință modernul complex CONTINENTAL. În toate aceste mari unități hoteliere — restaurante, berării, braserii, baruri de zi, cofetării etc.), oaspeții sînt întîmpinați de amfitrioni politicoși, care le oferă servicii capabile să satisfacă toate gusturile și exigențele.

•

Aceeași preocupare de bune gazde ale edificiilor de turism o vom reîntîlni și la Sighișoara. Aici, lucrătorii filialei de turism sînt gata să vă dea toate informațiile pentru vizitarea orașului-muzeu, cu monumentele sale istorice sau să facă oficiul de gazdă în complexul «STEAUA» (hotel, restaurant, bar de zi, braserie și grădină de vară). Sus, în cetate într-o construcție de epocă amenajată în stil medieval, funcționează un restaurant, o berărie și un bar de zi.—

Celor dornici să-și petreacă timpul în mijlocul naturii, li se oferă la numai cîțiva kilometri de Sighișoara, un popas agreabil: HULA DANEȘ. Cazarea se face în căsuțe, iar masa este servită în restaurant, pe terasă sau în grădina de vară.

Drumurile te invită cu generozitate și pe alte meleaguri mureșene. O.J.T.-Mureș recomandă — dacă mai este nevoie — o stațiune balneară arhicunoscută: SOVATA. Hărăzită de natură cu lacuri tămăduitoare, cu eficiență terapeutică, apreciată de renumiți balneologi, Sovata este mult solicitată pentru odihnă, destindere și îngrijirea sănătății. Stațiune de odihnă și cură balneară, funcționează în tot cursul anului, fiind indicată în tratarea afecțiunilor ginecologice și reumatologice, precum și în alte maladii asociate. Factorii naturali de cursă — apa cloruro-sodică a celor cinci lacuri a căror concentrație minerală variază între 77—213 gr/l — constituie cel mai important element în tratamentul de bază, folosit sub formă de băi reci și calde; tot atît de important este nămolul sapropelic scos din lacul Negru și nămolul argilo-silicos extras din Valea Sărată. Stațiunea dispune de o bază proprie de tratament utilată cu aparatură ultramodernă, supravegheată de un personal medical cu o înaltă calificare. Celor veniți în stațiune le sînt rezervate locuri în hoteluri și vile confortabile; masa este servită în restaurante și pensiuni. Parcurile, locuri liniștite pentru relaxare și meditație, clubul, cinematograful și terenurile de sport însumează tot atîtea posibilități pentru alcătuirea unor plăcute programe de agrement.—

MEDICII VĂ RECOMANDĂ
LOCUL UNDE POATE FI TRATATĂ AFECȚIUNEA DV.
DE LA OFICIILE JUDEȚENE DE TURISM OBȚINEȚI BILETELE PENTRU CURA BALNEARĂ

Condițiile de cazare și masă, cele de tratament și posibilitățile pentru agrement existente în stațiunile din rețeaua Ministerului Turismului, asigură și în anotimpul rece o cură balneară eficace. În unele stațiuni, accesul spre bazele de tratament se face direct din hoteluri, prin culoare acoperite și încălzite.

În funcție de afecțiunile de care suferiți organizatorii de turism vă propun cîteva din cele mai renumite stațiuni. Astfel:

- **Pentru afecțiuni reumatismale:** Amara, Călimănești-Căciulata, Eforie Nord, Geoagiu-băi, Govora, Herculane, Mangalia, Pucioasa, Bazna, Sovata.
- **Pentru afecțiuni ale aparatului cardiovascular:** Balvanyos Borsec, Buziaș, Vatra Dornei, Tușnad, Covasna.
- **Pentru afecțiuni ginecologice:** Amara, Bazna, Eforie Nord, Mangalia, Sovata.
- **Pentru afecțiuni ale aparatului respirator:** Eforie Nord, Govora; Slănic Moldova, Mangalia.
- **Pentru afecțiuni ale tubului digestiv, glandelor anexe, boli de nutriție:** Borsec, Călimănești-Căciulata, Olănești, Sîngeorz-Băi, Slănic Moldova.

Bilete pentru stațiunea dorită, precum și informațiile necesare se obțin de la agențiile și filialele oficiilor județene de turism din întreaga țară.

PUBLITURISM

O.J.T. SUCEAVA

o veche cunoștință a turiștilor!

Dacă v-ați hotărît să vizitați Țara de Sus
să petreceți o vacanță,
să vă îngrijiți sănătatea la Vatra Dornei
să faceți un popas odihnitor
într-unul din locurile minunate
de pe cuprinsul județului, alegeți:

În Suceava:
hotelurile-restaurant:
ARCAȘUL • BUCOVINA •
SUCEAVA • BALADA

În Cîmpulung Moldovenesc:
complexul turistic ZIMBRU • cabana DEIA
• Hotel «ALPIN — RARĂU»

- **În Rădăuți**, restaurantul NORD
- **La Siret**, Hanul cu restaurant și bar de zi.
- **La Solca**, popasul turistic TREI IAZURI
- **La Putna**, cabana cu restaurant

O.J.T. SUCEAVA
Str. Nicolae Bălcescu Nr. 2A
Tel. 10944-15233 prefix 987

Porniți fără grijă pe drumurile care duc spre centrul Transilvaniei

OJT SIBIU VEGHEAZĂ

Așezat în centrul țării, veche vatră de cultură și civilizație, încadrat de un relief variat care pornește de la mari înălțimi ale Carpaților — munții Făgărașului și ai Cibinului — brăzdat de rîurile Oltului, Cibinului și Tîrnavei Mari, județul Sibiu se impune drept una din importantele zone turistice ale României. Călătorul venit să cunoască aceste meleaguri se decide mai greu în alegerea itinerariului, deoarece îl așteaptă nenumărate obiective turistice. Sibiul, orașul-monument în care vestigiile medievale se îmbină armonios cu ctitoriile moderne ale timpului nostru, muzeele ce dispun de neegalate colecții de artă, precum și fermecătoarele sale împrejurimi au fost și vor fi totdeauna atracții de netăgăduit. Dacă mai adăugăm și faptul că așezarea de pe malurile Cibinului se află la o veche răscruce de drumuri din inima Transilvaniei, din totdeauna intens circulată, vom înțelege grija permanentă a Oficiului Județean de Turism pentru a întîmpina așa cum se cuvine miile de vizitatori din țară și de peste hotare. La dispoziția lor se află o puternică rețea de cazare și alimentație publică, atît în Sibiu cît și în celelalte localități ale județului. Iată cîteva unități dintre cele mai reprezentative: hotel-restaurant **ÎMPĂRATUL ROMANILOR, BULEVARD, CONTINENTAL**, la care se adaugă restaurantul **BUF-**

ASUPRA CĂLĂTORIEI DV.

NIȚA și Complexul de alimentație publică UNICUM (restaurant, berărie și pensiune).

De asemenea, în binecunoscutul parc «Dumbrava» unde se află Muzeul tehnicii populare, o grădină zoologică și un lac cu ambarcațiuni de agrement, funcționează cabana VALEA AURIE și hanul restaurant DUMBRAVA. Ele oferă zilnic, în saloane și pe terase, un sortiment bogat de preparate culinare, din care nu lipsesc apreciatele mîncăruri ciobănești. Cazarea se face în cabană, la han și la campingul din apropiere — unul din cele mai mari din țară — care dispune de 600 locuri în căsuțe și de un spațiu nelimitat pentru instalarea corturilor.

Pe cei ce vor să-și îngrijească sănătatea în binecunoscutele stațiuni balneoclimaterice de la OCNA SIBIULUI, BAZNA, MIERCUREA BĂI sau în stațiunea de vacanță PĂLTINIȘ stațiune cu cea mai înaltă altitudine din țară (1450 m) O.J.T. Sibiu îi așteaptă oricînd, în tot cursul anului. Solicitatorii de cură balneară vor găsi în fiecare stațiune o bună găzduire și o îngrijire medicală atentă, potrivită fiecărei afecțiuni. Ei beneficiază de cabinetele medicale cu pavilioane înzestrate cu secții specializate pentru diferite tratamente, dotate cu aparatură modernă și supravegheate de un personal medical corespunzător.

În preocupările prezente în atenția lucrătorilor din turismul sibian se află și cele 20 de cabane răspîndite prin munții Făgărașului, Cibinului și Lotrului, casele de ospeție și adăpost ale celor pasionați pentru drumeția montană.

Datorită căilor de acces, care duc spre majoritatea obiectivelor de interes turistic din județ, călătorul aflat pe meleagurile acestui județ, nu va ezita să treacă și prin Mediaș, vechea așezare de pe malurile Tîrnavei Mari. Cetatea medievală cu vestitele turnuri ale trompeților, fierarilor, croitorilor, făurarilor, precum și cetățile țărănești medievale care s-au păstrat în comunele vecine Axente Sever, Șeica Mare, Biertan etc., se înscriu de asemenea, în sfera de interes a turiștilor. O.J.T. Sibiu le asigură în centrul municipiului Mediaș, excelente condiții de cazare și masă la hotelul-restaurant CENTRAL.

Așadar, porniți fără grijă pe drumurile care duc către inima Transilvaniei! Invitația vă este făcută de viitoarea dumneavoastră gazdă: OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM SIBIU, tel. 12140, Piața Unirii, nr. 4.

Text și fotografii: LICĂ IOSIF

La drum, prin Gorj

DAR NU ORICUM, AVÎND DREPT GHID OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM

«România pitorească», revista cu mare audiență la public, purtătoare a unui mesaj concretizat în formula poetică a lui Al. Vlahuță ne înfățișează în numerele sale, mereu alte locuri și alte frumuseți ale țării despre care poate că am auzit cîteodată ceva, dar despre care n-am cunoscut destule amănunte ce puteau să ne mobilizeze... curiozitatea.

Vă invităm să parcurgeți județul Gorj în cîteva sensuri, pentru ca, împreună cu Oficiul Județean de Turism să constatați cum se pot regăsi laolaltă, prin denumiri locale Cheile Bicazului, aici CHEILE SOHODOLULUI, CHEILE OLTEȚULUI, CHEILE GALBENULUI renumitele concrețiuni carstice ale Bihorului numite aici, în Gorj PEȘTERA MUIERILOR, PEȘTERA POLOVRAGI, PEȘTERA CLOȘANI sau PEȘTERA CIOACA ori mineritul din Baia Mare și Hunedoara strămutate în zona ROGOJELU — pînă și faimoasa Vale a Prahovei, se prezintă într-o variantă mai seducătoare, preluată de defileul Jiului cu cele 40 tuneluri și puzderie de sonde petrolifere din lunca văii sale inferioare. Monumentele istorice sau de artă din Suceava ori Neamț își găsesc aici suratele lor — fără egal la TISMANA sau POLOVRAGI, iar tămăduirile miraculoase de la Herculane sau Felix sînt realități curente la SĂCELU, băile cu apele pe care împăratul roman Tiberiu le închinase zeilor Esculap și Hygea căutate, dar nu destul de cunoscute pentru eficiența lor în tratamentul afecțiunilor reumatice și în amigdalite.

O.J.T. Gorj depune eforturi vizibile pentru asigurarea tuturor condițiilor de vizitare de cazare și hrană atît în stațiunile balneoclimaterice, cît și la celelalte obiective de mare atracție turistică în care județul Gorj, oglindește la scară proprie conformația naturii geografice, economice și istorice a întregii țări.

C. VALERIU

3 dorințe permanente ale turiștilor înmănunchiate în unitățile

OJT DÎMBOVIȚA

Văzut de sus, teritoriul județului Dîmbovița pare un mare amfiteatru natural. Întîlnim aici un relief variat, așezat în trepte: piscurile avîntate spre cer ale Bucegilor și Leaotei, dealurile cu livezi roditoare, iar jos, pînă în zare, cîmpiile încărcare cu holde bogate.

Acest ținut cu un trecut istoric binecunoscut, are un prezent înfloritor, cu o economie puternică, aflată în plină dezvoltare, evidențiat și de intensa dezvoltare a construcțiilor industriale, de locuințe și edificii social-culturale. Așa se explică afluența din ce în ce mai mare a turiștilor interesați să cunoască aceste locuri. Gospodarii Oficiului județean de turism Dîmbovița le pun la dispoziție o modernă bază hotelieră și de alimentație publică.

Mai întîi, în centrul municipiului Tîrgoviște le sînt recomandate complexele: «DÎMBOVIȚA», «TURIST» și «VALAHIA», toate de primă categorie. Fiecare din ele reunește într-o structură unitară modernă, hoteluri elegante cu confort sporit, restaurante cu anexe — braserie, bar de zi, cramă, cofetărie etc. Oricît de limitat vă este timpul pe care-l petreceți în Tîrgoviște, practic e imposibil să nu fii tentat sa vizitezi Turnul Chindiei, complexul muzeal «Curtea Domnească», Casa memorială Gh. Petrașcu ori Muzeul tiparului si al cărții vechi românești.

Tot în interesul oaspeților, gazdele propun un concediu reconfortant, fie pentru îngrijirea sănătății, fie pentru odihnă și recreere, la **Pucioasa.** Stațiune balneo-climaterică binecunoscută de multă vreme, ea și-a creat un meritat renume datorită surselor bogate de ape minerale (sulfuroase, sodice și radioactive), folosite cu bune rezultate în tratamentul afecțiunilor aparatului locomotor, al sistemului nervos periferic, al unor afecțiuni ginecologice și boli profesionale. Baza de tratament dispune de instalații moderne și proceduri terapeutice complexe, aflate în grija unui personal medical cu o înaltă calificare. Cazarea și masa se asigură în hoteluri, vile și restaurante-pensiune.

Totodată, Intreprinderea balneară Pucioasa oferă celor interesați posibilitatea de a petrece o vacanță de neuitat în stațiune. Opțiunea dv. va fi încredințată uneia din următoarele unități: Hotelul restaurant **DEBARCADER;** Hanul restaurant **ZĂRĂFOAIA** și Hotelul-restaurant **PARC.** Unitățile sînt situate în locuri pitorești — adevărate oaze de verdeață — în care s-au amenajat alei și peluze de flori. Camerele mobilate cu gust, crează o ambianță dintre cele mai plăcute. Masa este oferită în același cadru îmbietor, în saloanele restaurantelor în care elementul de atracție îl prezintă specialitățile din bucătăria tradițională locală.

Drumețiile pe meleagurile dîmbovițene ne călăuzesc pașii la valoroase monumente istorice, în așezări în care se mai păstrează un bogat tezaur etnofolcloric sau către locuri liniștite, cu priveliști încîntătoare. În masivul Bucegi, ale căror splendori nu mai au nevoie de nici o recomandare, ne vom alege drept țintă știutele «perle turistice» de pe Valea Ialomiței: PEȘTERA, PADINA, BOLBOCI, ZĂNOAGA, SCROPOASA.

Cap de afiș între cabane este **Peștera,** complex turistic aflat la peste 1.600 m altitudine, care dispune de un hotel elegant, cu camere frumos mobilate, în care pot fi adăpostite 150 de persoane. Restaurantul cu terasă, braserie și barul de zi pot servi simultan 400 de consumatori la mese. Iubitorilor de excursii și drumeție, li se deschide un întreg evantai de trasee — din Bucegi pînă în Leaota. De aici, drumul coboară spre **Padina** unde turistul descoperă locuri de o mare atracție, cu peisaje fermecătoare, care oferă condiții excepționale pentru odihna și refacerea sănătății. Celor două cabane care pot găzdui 120 de persoane li se adaugă în sezonul estival încă 120 de locuri în căsuțe, precum și un loc amenajat pentru instalarea corturilor. Se asigură, sejururi individuale sau în grupuri organizate — cu pensiune completă pe durata de zile solicitată de turist.

Urmînd firul apei, pe Valea Ialomiței în jos, vom putea face popasuri la cabanele **Bolboci** și **Zănoaga.** În continuare, străbătînd Cheile Zănoagei pe o potecă marcată ce traversează pădurea de conifere, vom ajunge la capătul ei la lacul și cabana **Scropoasa.** Situată la peste 1200 m. altitudine, cabana oferă din plin satisfacțiile de a ne petrece un concediu ideal, atît vara cît și iarna. Cele 80 de locuri pentru cazare sînt oricînd pregătite pentru oaspeți, iar bufetul-restaurant oferă la rîndul său o varietate de mîncăruri din care nu lipsesc specialitățti din lactate.

Text și fotografii I. LICĂ

OJT DOLJ, UN PARTENER

Se știe că vrednicii locuitori de pe meleagurile doljene au adus totdeauna un aport remarcabil la afirmarea demnității noastre naționale, prezența lor fiind marcată în acțiunile hotărîtoare ale istoriei, în știință, cultură, artă și, de ce n-am recunoaște, mai recent, în sportul de performanță.

Pe aceste multiple planuri se întinde interesul orcărui vizitator al județului, iar curiozitatea îi este satisfăcută prin oficiile de bunăvoință ale organizației de turism. Hărți și pliante, reprezentînd locuri și edificii de răsunet arhitectural sau dovezi ale unor activități desfășurate de-a lungul îndepărtatei istorii românești sînt puse la îndemîna noului venit în Bănie. În același timp, îi sînt oferite cele mai bune condiții de cazare, masă și transport la oricare dintre obiectivele alese.

Fără îndoială că la toate acestea se adaugă și atmosfera caldă, precum și grija arătată de amfitrioni pentru realizarea unui sejur plăcut.

În Craiova, noul și luxosul hotel JIUL, situat pe Calea Bucureștilor 1—3, telefon 20.611, telex 41.271, oferă 400 locuri de confort ultramodern în camere cu 1 și 2 paturi, restaurant, bar, braserie precum și serviciile curente: schimb valutar, shop etc.

Mai aproape de centrul orașului, pe strada Kogălniceanu la nr. 7, într-o somptuoasă și monumentală clădire, se află complexul MINERVA, alcătuit din hotel de prima categorie cu 87 locuri în camere cu 1 și 2 paturi, un restaurant cu săli ornamentate în stil baroc, braserie, cofetărie. O tentație pentru oricine, o reprezintă vestita CRAMĂ MINERVA care ocupă întreg subsolul clădirii și se face cunoscută prin cele mai gustoase mîncăruri din gastronomia indigenă și internațională, dar și prin vestite băuturi românești. Serviciul nonstop, exemplar, se înscrie în comportarea de înaltă ținută a acestei unități.

La aceeași cotă civilizată se situează hotelul PALACE din strada Alexandru I. Cuza, telefon 21.548, 21.932 și 24.370, deosebit prin eleganța sobră a spațiilor de cazare, a mobilierului și mai ales, a serviciilor oferite de un personal bine pregătit profesional.

Cabana DOCTORULUI, unitate situată într-un cadru rustic, la numai 5 km. de Craiova (telefon 44.013), oferă confort de categoria I în camere cu 2 paturi, are restaurant cu profil universal, în sală și pe terasă, parking și locuri pentru campare.

În condițiile confortului modern motelul ALMAJ pune la dispoziție camere și căsuțe cu cîte 2 paturi, restaurant

DEMN DE LAUDĂ

aprovizionat în permanență cu trufandale. Posedă terenuri de sport, acoperite și în aer liber, camping, parking etc.

Complexul turistic BRATOVOEȘTI se află pe drumul spre Bechet, la 27 km. de Craiova și constituie un nucleu original de servicii în care sînt incluse restaurante, vile și căsuțe pentru cazare, camping etc.

În lunca Jiului, vom întîlni Halta TURISTICĂ, un obiectiv de mare atracție pentru cei dornici să cunoască județul DOLJ. La telefonul 30.801 vă puteți asigura cazarea în vilișoare și căsuțe, camping etc.

Portul dunărean CALAFAT, la 88 km. de Craiova, este înzestrat cu două complexe hoteliere, cu restaurante.

Și aici, ca și la celelalte agenții și filiale de turism ale județului Dolj, se pot organiza excursii și călătorii pe Dunăre și scurte vizite în R.P. Bulgaria.

Oficiul județean de turism DOLJ, consecvent atitudinii de gazdă primitoare, lansează și acum invitația călduroasă:
VENIȚI LA NOI, ÎN DOLJ.

AGENȚIA DE EXCURSII CU TURIȘTI ROMÂNI ÎN STRĂINĂTATE oferă în tot timpul anului o gamă largă de excursii, in grupuri sau individual, cu trenul, avionul, autocarul, motonave, pe cele mai atractive itinerare turistice, care includ vizitarea unor monumente de artă și obiective de mare interes, precum și participarea la diferite reuniuni internaționale, tîrguri, expoziții, congrese, competiții sportive,

Excursiile se organizează în principal în:

R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacia, R. P. Chineză, R. P. D. Coreeană, R. D. Germană, R. P. Polonă, R. P. Ungară, U.R.S.S., precum și în alte țări.

Importante reduceri de prețuri în extrasezon, precum și reduceri de prețuri pentru copii.

Pentru persoanele care-și petrec concediul de odihnă în unele stațiuni balneoclimaterice și în stațiunile de pe litoral, se organizează excursii de scurtă durată în R. P. Bulgaria, sau R. P. Ungară

Pentru perioade, tipuri de excursii, condiții, informații și inscrieri, individual sau în grup, vă puteți adresa la **AGENȚIA DE EXCURSII CU TURIȘTI ROMÂNI ÎN STRĂINĂTATE** din București, Cal. Victoriei nr. 100, telefon 16.44.31, pentru turiștii în grupuri organizate, iar pentru turiștii individuali la telefon 14.21.99, precum și la toate **OFICIILE JUDEȚENE DE TURISM** din întreaga țară.

PUBLITURISM

I.T.H.R. BUCUREȘTI

Bd. N. Bălcescu nr. 35 — I.T.H.R.
Bd. 1848 nr. 4 — I.T.H.R.
Bd. Republicii nr. 68 — I.T.H.R.
Calea Moșilor Bloc nr. 55 bis — I.T.H.R.
Calea Griviței nr. 138 — I.T.H.R.
Str. Mendeleev nr. 14 — I.T.H.R.

EXCURSII
ODIHNA
TRATAMENT
DRUMETII

CENTRALA ONT LITORAL

EFORIE—NORD

• Stațiune balneoclimaterică permanentă, în care se tratează cu mult succes afecțiuni ale aparatului locomotor • reumatism degenerativ (artroze de toate tipurile și cu toate localizările) • afecțiuni ale sistemului nervos periferic • boli dermatologice și ginecologice cronice • tulburări metabolice și afecțiuni otorinolaringologice.

• O bază de tratament dotată cu aparatură medicală și instalații moderne asigură efectuarea tratamentelor și procedurile terapeutice în tot cursul anului. Un personal medical specializat stă tot timpul la dispoziția pacienților.

Cazarea și masa este asigurată în hotelurile cu confort sporit și încălzire centrală: EUROPA, DELFIN, MEDUZA, STEAUA DE MARE, BRAD, BRAN, BEGA, toate dispunînd de restaurante proprii, sală polivalentă, holuri pentru odihnă, minicluburi, baruri de zi.

MANGALIA

● Un adevărat centru de cură balneară și de tratament, Mangalia se bucură de aproximativ 2600 ore însorite pe an. Profilul atît de complex al stațiunii este întregit de calitatea apelor sale sulfuroase mezotermale, cu proprietăți curative deosebite, și de nămolul de turbă folosit sub formă de împachetări și băi.

Toate aceste virtuți ale celui mai sudic oraș al țării le veți găsi concentrate în complexul sanatorial MANGALIA: baze de tratament dotate cà instalații moderne, personal medical cu o înaltă pregătire. Hotelul, restaurantul, cofetăria, clubul cu bibliotecă și o sală polivalentă completează ambianța agreabilă a sejurului dv.

Afirmația cu temei se referă la valențele terapeutice ale litoralului, înzestrat cu baze puternice de tratament

Pe toată perioada șederii dv. pe litoral puteți participa la excursiile organizate la principalele obiective turistice din județul Constanța, precum și la o excursie de o zi la Varna.

Biletele se pot obține de la toate oficiile județene de turism I.T.H.R.-București sau direct de la filialele OFICIULUI NAȚIONAL DE TURISM LITORAL.

Aflată în grija Întreprinderii de gospodărie comunală și administrație locativă Neamț, stațiunea balneo-climatică

BĂLȚĂTEȘTI

se găsește la 32 km de Piatra Neamț, între blînzile dealuri care ascund și Agapia și Văratecul.

- Apele ei minerale au primit medalii de aur la Paris (1900) și București (1906).
- «Sarea de Bălțătești», cu proprietăți asemănătoare celei de Karlovy-Vary sau Vichy, a produs vindecări miraculoase, ceea ce făcea ca — încă din secolul trecut — « feredeele de Bălțătești se pot pune în fruntea tuturor izvoarelor de slatina din Europa».
- Cloruro-sodice, sulfatate și iodurate, apele de Bălțătești sînt înrudite cu cele de la Amara și Techirghiol, fiind însă de trei ori mai concentrate.
- Altitudinea băilor Bălțătești: 470 m. Climat de cruțare.
- 450 de locuri de cazare în modernul complex balnear și în două vile cochete, ascunse între brazi.
- Tratamentele cuprind — în afara curei cu ape minerale — numeroase proceduri: termoterapie, electroterapie, hidrokinetoterapie, aerosoli și unde scurte, fiind foarte eficace în tratarea bolilor reumatismale, a unor afecțiuni ginecologice și în unele forme de nevroză.

În orice anotimp, BĂILE BĂLȚĂTEȘTI vă pot reda sănătatea.

SURSĂ NEPREȚUITĂ DE VIAȚĂ

Apa. Inepuizabila şi nepreţuita sursă de viaţă şi de energie a început să devină una dintre problemele primordiale care preocupă azi omenirea. Tot mai numeroşi specialişti şi oameni de ştiinţă zăbovesc îndelung pe malul rîurilor şi al lacurilor ori în faţa microscoapelor din laboratoare, privind adeseori nu fără îngrijorare, rezultatele acestor cercetări. Folosirea raţională a resurselor de apă a devenit o condiţie esenţială în dezvoltarea economico-socială a oricărei ţări de pe glob. Nu pentru că Terra ar fi pe punctul să-şi secătuiască izvoarele de apă, ci, în mod deosebit, pentru că asistăm la o creştere considerabilă a întrebuinţărilor sale şi, din această cauză, la accentuarea procesului de poluare a rîurilor, lacurilor şi pînzelor freatice. În ţara noastră, consumul de apă oglindeşte fidel, într-o curbă mereu ascendentă, ritmurile înregistrate în dezvoltarea industriei, agriculturii, în ridicarea standardului de viaţă al populaţiei. Saltul de la 1,4 mlrd. m.c. apă consumat în 1950 în industrie, agricultură, gospodărie comunală, la peste 20 mlrd. m.c. în 1980, în aceleaşi folosinţe şi la aproape dublul acestei cifre, 35 mlrd. m.c. în următorii zece ani este fantastic şi, pentru mulţi dintre noi, greu de imaginat; dar, în acelaşi timp, un consum imposibil de menţinut pe mai departe în aceleaşi ritmuri, dacă nu vom şti să ne gospodărim cu maximă chibzuinţă această nepreţuită avuţie. Cerinţelor mereu mai mari li se

oferă anual aproape aceleași resurse de apă: Dunărea circa 20—25 mlrd.m.c., rîurile interioare aproximativ 11 mlrd.m.c., apele subterane circa 2,5 mlrd.m.c. Cifrele sînt evident inferioare debitelor medii multianuale datorită distribuției inegale de la un anotimp la altul, dar cu mult mai mari decît regimul natural al acestora, datorită reținerii surplusului în lacuri de acumulare și a derivațiilor de debite din alte bazine. Au fost efectuate astfel lucrări de mare întindere pentru amenajarea resurselor de apă ale țării: regularizări și îndiguirii ale rîurilor, acumulări de apă, dezvoltarea sistemelor hidrotehnice și hidroameliorative, realizarea unor stații de epurare a apelor reziduale.

Iată motivul pentru care a fost necesar ca la baza tratării unitare a problemelor de gospodărire a apelor să stea un Program național de amenajare în perspectivă a bazinelor hidrografice, aprobat în anul 1976 de Marea Adunare Națională și adoptat ca lege în aprilie 1976. Programul național de gospodărire a apelor, elaborat pentru o lungă perioadă de timp, are în vedere amenajarea completă și complexă a tuturor bazinelor hidrografice în vederea folosirii optime a resurselor de apă și a asigurării tuturor folosințelor, în concordanță cu dezvoltarea economico-socială a țării. Un volum impresionant de mijloace materiale, precum și însemnate forțe de muncă sînt îndreptate spre construirea a numeroase acumulări de apă, sisteme de irigații și desecare, regularizări de albii, combaterea eroziunii solului, protecția calității apelor, folosirea potențialului hidroenergetic, dezvoltarea navigației pe rîuri și canale, amenajări piscicole etc. În Programul național se prevede realizarea a aproximativ 1400 acumulări de apă, cu un volum de 34 mlrd.m.c. față de 6,3 mlrd.m.c., cantitate de care se beneficiază în prezent. O treime din aceste volume vor opri undele de viitură să se mai reverse dincolo de maluri.

Prima etapă a Programului național s-a desfășurat pe parcursul cincinalului 1976—1980, încheindu-se cu o serie de rezultate notabile. Printre altele, au fost date în folosință lacuri de acumulare cu funcții multiple — energetice, de atenuare a viiturilor, de alimentare — totalizînd peste 2 mlrd m.c.; s-au efectuat îndiguiri și regularizări de albii pe aproximativ 2000 de kilometri; au început să producă noi hidrocentrale cu o putere totală de circa o mie MW; au crescut volumele de alimentare cu apă pentru industrie, agricultură și pentru nevoile populației; un milion de hectare în plus cunosc binefacerile irigațiilor, în timp ce alte 600 mii de hectare au fost scoase de sub influența băltirilor; lupta împotriva eroziunii solului s-a încheiat cu succes pe circa 900.000 ha, au fost corectați torenți pe 370 km, concomitent cu plantarea a 30.000 ha. pădure. Indicatorii care ilustrează ridicarea gradului de urbanizare a localităților și a confortului colectivităților umane înregistrează aceleași salturi spectaculoase: numărul localităților racordate la sisteme de alimentări cu apă a crescut, între anii 1950—1979 de la 101, la 1363; rețeaua de distribuție măsoară, la capătul acestei perioade, cu 13680 km. mai mult decît la începutul ei, adică de aproape cinci ori, în timp ce cantitatea de apă potabilă distribuită are drept cifre comparative 113 mil. m.c. în 1950 și 2,4 mlrd. m.c. în 1979.

Un capitol important din Programul național este consacrat apărării localităților, obiectivelor economice și terenurilor agricole împotriva inundațiilor. Dintr-o analiză amănunțită la care au participat specialiști din unitățile de cercetare, rezultă că numărul total al obiectivelor ce pot fi afectate în cazul unor inundații produse simultan pe toate cursurile de apă ale țării este de 2338 localități (52 municipii, 162 orașe și 2124 comune), 9504 obiective economice și o suprafață de 3,5 milioane hectare de terenuri. La inundațiile din 1970 au avut de suferit aproximativ 1800 de localități, 422 obiective economice și 1,11 milioane ha. terenuri, în timp ce în 1975 au fost afectate 1400 de localități, 1326 obiective economice și 1,25 milioane ha. terenuri. După numai cinci ani de la aplicarea măsurilor de apărare au fost ferite de inundații 909 localități (28 municipii, 66 orașe și 814 comune), 3871 obiective și 874 mii ha. terenuri. Mai sînt protejate de viituri de amploarea celor din anii 1970 și 1975, însă numai parțial și sub asigurarea normală, alte 791 localități (24 municipii, 72 orașe și 695 comune), 3929 obiective și 280 mii ha. terenuri. Sînt lipsite deocamdată de o protecție corespunzătoare 632 localități (17 orașe și 615 comune), 1704 obiective economice și o suprafață de 2,3 milioane ha. de terenuri.

Rezultatele sînt cu adevărat remarcabile; dar, cu toate acestea, ele nu răspund pe de-a-ntregul la toate problemele de stringentă actualitate care privesc buna gospodărire a apelor noastre. Va trebui accelerat ritmul de construcție a acumulărilor, pentru a se reduce efectul de scurgere rapidă a apelor mari; va trebui diminuat transportul aluviunilor solide în lacurile de acumulare care, la inundații repetate, au accentuat procesul de colmatare și de reducere a capacităților utile ale acestor amenajări; vor trebui accelerate lucrările de atenuare a viiturilor, rămase în urmă față de prevederile Programului național. Procesul în creștere, de poluare a unor rîuri provoacă probleme dificile în alimentarea cu apă a centrelor populate din zonele respective și aduce serioase prejudicii echilibrului ecologic, implicit și turismului; numărul stațiilor de epurare care funcționează prost sau nu funcționează deloc este încă ridicat, lăsînd să se deverseze în albia rîurilor ape uzate, lipsite de orice urmă de viață.

Avem, într-adevăr, un Program național de gospodărire a apelor complex și bine gîndit, care presupune din partea statului eforturi materiale deosebit de mari. Ritmurile rapide în care se înfăptuiesc, punct cu punct, obiectivele programului exprimă și în acest mod preocuparea permanentă pentru calitatea vieții cetățenilor României socialiste, țelul suprem al politicii partidului nostru. Dar, oricît de mari vor fi investițiile, oricît de însemnate mobilizările de forțe umane, nu vom putea ajunge în timpul cel mai scurt la țelul pe care ni l-am propus fără participarea activă a tuturor factorilor interesați — cei ce răspund de gospodărirea apei și cei ce răspund de modul cum o consumă, într-un cuvînt, întreaga populație a țării. În conștiința fiecăruia, folosirea chibzuită a apei va trebui să capete dimensiunile unei probleme de interes național, de care va depinde, într-o măsură însemnată, progresul nostru economic și social.

MILIARDE METRI CUBI DE ENERGIE VITALĂ

Oficiul de gospodărire a apelor Reşiţa a împlinit un deceniu de activitate. Evenimentul a fost marcat nu de o sărbătorire cu discursuri festive, ci de un simpozion de aleasă ţinută ştiinţifică, în cadrul căruia hidrologi, ingineri, biologi, cercetători, specialişti ai domeniului — reşiţeni sau din alte centre ale ţării — printre care şi reprezentanţi ai Consiliului naţional al apelor — au dezbătut problemele cele mai actuale, cele mai profunde, circumscrise sentimentului de responsabilitate faţă de destinul apelor ce brăzdează sau se odihnesc în gigantice ochiuri argintii în munţii şi plaiurile judeţului Caraş-Severin.

Prezent la această manifestare, reporterul şi-a notat idei şi propuneri, luări de atitudine şi semnale critice, dînd cuvîntul cîtorva dintre participanţi.

Oaspeţii rubricii de faţă sînt:
● Hidrolog **Ion Bălu,** directorul Oficiului de gospodărire a apelor Reşiţa ● Dr. biolog **Dorothea Lăzărescu,** de la Institutul de cercetări şi proiectări pentru gospodărirea apelor, Bucureşti ● ing. **Ilie Chincea,** O.G.A. Reşiţa ● Cercetător ştiinţific **Vasile Sencu,** de la Institutul de geografie Bucureşti ● ing. **Ileana Sein,** I.P.J. Reşiţa ● **Vasile Glăvan,** cercetător ştiinţific la Ministerul Turismului ● Dr. ing. **Iacob I. Voia,** de la Centrul de cercetări ştiinţifice şi inginerie tehnologică pentru echipamente hidroenergetice Reşiţa.

APA PENTRU VIITOR

Ing. Ilie Chincea:

MAI SÎNT DESTUI CARE STRICĂ.

Toate rîurile principale ale județului Caraș-Severin parcurg și drenează zonele montane, cu pante mari ale suprafețelor bazinale și ale colectorilor. Această caracteristică a rețelei hidrografice are drept consecință o frecvență accentuată a viiturilor, uneori pe mai multe rîuri deodată. Dezvoltarea economică timpurie a meleagurilor reșițene impunea de la sine amenajări hidrotehnice pe cursurile de apă, în apropierea cărora s-au durat așezări stabile. Localnicii, specializați cu lucrările în albiile rîurilor, foloseau un material pe care-l aveau din belșug la îndemînă: piatra. Ei făceau parte din comitete populare locale, din a căror inițiativă se executau consolidări de maluri și se purcedea la curățirea albiilor. Marile inundații din anii 1910 și 1912 le-au întărit convingerea că pentru dezvoltarea nestînjenită a economiei sînt necesare lucrări de regularizare a cursurilor de apă, menite să țină puhoaiele în matcă. Școala hidrotehnică românească s-a aflat la primele ei experiențe în cadrul complexelor lucrări hidrotehnice din județ, incluse într-un program mai vast, extins asupra întregului Banat. Timp de trei decenii, începînd din anul 1950, amenajările cu scopuri de apărare au cuprins cea mai mare parte a localităților și a obiectivelor industriale-agrare din județ. În această perioadă au apărut acumulările Gozna, Secu și Trei Ape, au fost consolidate malurile rîurilor Bîzava, Bistra, Cerna, Miniș, Mehadica, Nera, care, în general, s-au comportat bine la inundațiile din anii 1970 și 1975. Solicitările, cu toată amploarea lor neobișnuită, ne-au permis să tragem o serie de concluzii și să verificăm justețea soluțiilor adoptate, în condițiile în care, datorită caracterului torențial al viiturilor, s-au înregistrat viteze foarte mari ale curentului ce a antrenat un volum mare de material solid în albii, provocînd derocări sau serioase colmatări.

Dar, aceste analize ne-au prilejuit și cîteva constatări negative. Prima dintre ele vizează activitatea balastierelor: nerespectarea tehnologiei de extragere a materialului solid din albie a dus la nedorite schimbări morfologice care pun adeseori în pericol malurile, așa cum s-a întîmplat la Naidăș și Sasca (pe Nera), Vărădia (pe Caraș). Jupa, Caransebeș, C. Daicoviciu, Zăgujeni (pe Timiș) ș.a.m.d. sau atunci cînd utilajele își fac apariția în apropierea lucrărilor hidrotehnice, lîngă poduri sau în zona posturilor hidrometrice, se poate ajunge la distrugerea sau scoaterea din uz a acestora. Am văzut aruncate în albia Minișului, între Gura Golumbului și Poneasca, în Bîrzava, mai jos de Crivaia, în Nera, în amonte de Pătaș sau în rîul Beu (rețineți, care străbate zona de rezervație a Cheilor Nerei!), materiale rezultate din lucrările de terasamente sau resturi de material lemnos rămas de la exploatările forestiere și veți înțelege că în acele locuri cadrul natural a fost serios afectat. În sfîrșit, o altă cauză care a contribuit la degradarea cursurilor de apă și a terenurilor riverane în general, a fost exploatarea nerațională a pădurilor de pe versanții abrupți; nechibzuita faptă duce la micșorarea timpului de scurgere a apelor provenite din precipitații și deschide calea unor mari transporturi aluvionare, eroziuni sau alunecări de teren, așa cum s-a întîmplat în urma defrișărilor din bazinele rîurilor Mehadica, Bistra, la Bucova, sau în zona de interfluviu Bîrzava și Caraș. Iată, deci, că nu este suficient ca noi să facem eforturi pentru întreținerea în stare normală a rîurilor și lacurilor, dacă vin alții și ne zădărnicesc o muncă dificilă, la care ne concentrăm adeseori ani în șir.

Dorothea Lăzărescu:

DISPECERI AI CALITĂȚII APELOR.

Din multitudinea modificărilor care pot apărea în lacurile de acumulare, cele ce determină înrăutățirea calității apei prin fenomenul de eutrofizare, pot avea efecte negative, atît asupra caracteristicilor organoleptice ale apei, cît și asupra funcționării stațiilor de tratare. Lacul Secu este un exemplu în acest sens. El a fost dat în exploatare în anul 1963 pentru mai multe funcționalități: alimentarea cu apă a Reșiței, limitarea debitelor de viitură pe valea Bîrzavei, furnizarea apei industriale necesare Combinatului siderurgic Reșița. După 4 ani de la umplerea lui, a început să prezinte semne de mezo-eutrofie care, într-un regim cu precipitații reduse, corelate cu perioade de stagnare prelungită a apei în lac, s-au transformat în stări eutrofe. Acest fenomen afectează mai ales calitatea apei potabile a orașului Reșița. Corelările întreprinse au arătat o accelerare a fenomenelor de eutrofizare, manifestate prin dezvoltări excesive ale fitoplanctonului, micșorarea accentuată a transparenței apei, o creștere intensivă a bugetului de nutrienți, suprasaturații mari de oxigen la suprafață și reducerea acestuia pînă la zero pe fundul lacului, mai ales în perioadele călduroase și de secetă prelungită. În aceste situații au apărut alterări ale calității apei datorită descompunerilor anaerobe ale nămolului de fund, ca rezultat al depozitelor organice proprii și mai ales al celor provenite din aporturile alohtone de pe versanți, în special frunziș de foioase, rezidii de la exploatările forestiere și miniere din zonă, evacuări de ape menajere uzate de la complexele turistice, precum și alte impurități antrenate în lac. Influența factorilor naturali la accelerarea ritmului de eutrofizare este preponderentă în raport cu cei artificiali, situație care nu s-a mai înregistrat pînă acum în țara noastră, determinată, mai ales, de amplasarea lacului într-o regiune montană cu versanți relativ abrupți, acoperiți cu păduri de foioase, în special de fag, al căror frunziș se depune pe suprafața apei, contribuind astfel la încărcarea organică a acumulării.

Pentru redresarea calității apei din lacul Secu și pentru evitarea în viitor a producerii fenomenelor de eutrofizare, noi am propus celor în cauză o serie de măsuri care vor putea fi aplicate eșalonat, în funcție de gradul lor de dificultate și de posibilitățile tehnice și economice existente pe parcurs. Printre altele, amintesc aici măsurile pentru combaterea fitoplanctonului cu ajutorul acvaculturii (folosind metoda populării cu pești fito și zooplanctonofagi), pentru intensificarea circulației apei în lac, de supraveghere și control (organele teritoriale de gospodărire a apelor, împreună cu deținătorul acumulării și cu alți factori interesați vor interzice încărcarea lacului cu ape uzate provenite de la amenajările turistice riverane, precum și cu produsele impurificatoare ale exploatărilor forestiere și miniere din zonă), pentru eliminarea substanțelor nutritive (prin dragare sau pompare), pentru prevenirea și reducerea aportului de nutrienți proveniți din impurificarea naturală.

Vasile Sencu:

APE CALCAROASE, APE DURE

În extremitatea nordică a Carpaților Occidentali se află cea mai mare și mai compactă suprafață calcaroasă din România. Ea se întinde de la Reșița și pînă în Defileul Dunării, avînd o suprafață de 807 km². Din această întindere de calcar, 600 km² revin Munților Aninei, a căror altitudine maximă, 1160 m, este deținută de vîrful Leordiș. Suprafața calcaroasă a Munților Aninei aparține aproape în întregime bazinelor hidrografice ale Carașului și Nerei. Ea este drenată de Caraș cu afluenții săi mai importanți — Comarnicul, Buhuiul, Jitinul, Lisava, Gîrliștea și Valea Mare (Ilidia) și de Nera, cu afluenții Minișul (care adună apele pîraielor Mîndrișagul, Ponorul, Pîrîul Morii și Golumbu), Ducinul, Valea Rea și Beul. Dintre acestea, Carașul, Nera, Comarnicul, Buhuiul, Ponorul și Pîrîul Morii sînt ape alohtone, adică de suprafață, constituite pe roci necalcaroase, care pătrund în regiunea carstică a Munților Aninei sau o traversează, așa cum o fac Nera și Carașul, luînd parte la bilanțul hidrocarstic. Toate celelalte sînt rîuri autohtone, formate în interiorul suprafeței carstice din izbucuri. Tot ape autohtone sînt și cele ce provin din precipitațiile atmosferice, care cad pe suprafața carstică și se infiltrează rapid, precum și apele de condensare endocarstică. Prin captări carstice, rețeaua hidrografică a fost dezorganizată. Apele se pierd în patul lor, la baza unui perete calcaros ori sub bolta unei peșteri. În consecință, întinse regiuni calcaroase, ca de pildă Podișul Iabalcei, Brădetul și Poiana Roschii, sînt lipsite de curgere la suprafață; unele cursuri pătrund astfel în calcare, formînd rîuri subterane (Buhui, Ponor, Ponicova), accesibile prin galerii de peșteră. Deși ocupă un loc însemnat în economia apelor din Munții Aninei, apele carstice nu au constituit obiectul unor studii sistematice din punct de vedere chimic. Chimismul lor variază destul de mult în cursul unui an și numai măsurătorile riguroase pot duce la concluzii definitive. A fost

VALURILOR TURBINELE

Uriașa forță a valurilor este pe cale să furnizeze curent electric. Ideea de a folosi această inepuizabilă sursă de energie nu este nouă. Prima «mașină» care urma să se pună în mișcare preluînd freamătul mării a rămas în proiectul din anul 1799 a doi francezi. Tot un francez, inginerul Fusenot, experimenta lîngă Alger, la începutul acestui veac, un dispozitiv care utiliza oscilațiile valurilor. În 1931, Muzeul oceanografic din Monaco prezenta o «pompă de valuri», care arăta ca un clopot așezat pe un flotor enorm. Ridicat de valuri, aparatul recădea datorită propriei greutăți, făcînd să acționeze, la fiecare lovitură, o pompă care urca apa într-un bazin. Cu ajutorul ei s-a realizat, timp de zece ani, alimentarea acvariului din muzeu cu apă de mare. Faptul nu a trecut neobservat și în numai cîteva decenii au fost depuse mai pretutindeni în lume sute de brevete destinate exploatării valurilor. Numai la Londra s-au înregistrat peste trei sute.

I-am amintit pe «inventatorii» britanici, întrucît din 1973, cînd creșterea prețului petrolului anunța declanșarea crizei energetice, aici au început serioase cercetări în această direcție, cîteva dintre proiectele cele mai îndrăznețe fiind finanțate de către guvern. Cel mai cunoscut este «rățoiul» inginerului Stepan Salter de la Universitatea din Edinburg: pare o lădiță plutitoare, avînd cu aproximație forma unui obuz articulat în jurul unui «spin dorsal» fixat de o enormă geamandură care la rîndul ei, îl ancorează de fundul mării. Așezat paralel cu valurile și cu fața către larg, aparatul primește izbitura apei, apoi revine lent la poziția inițială, așteptînd șocul următor. La fiecare rotație sînt antrenate pompe interne conectate la un generator electric.

La Southampton, o altă echipă a conceput o «plută» capabilă să preia mișcarea valurilor. Ea este construită dintr-o serie de plăci articulate; întinse pe mare, ele se înclină și se deschid una cîte una, pentru ca un sistem de pompe montate în articulații să antreneze motoarele unui generator electric.

studiată de asemenea agresivitatea acestor ape, pentru a cunoaşte mai în profunzime gradul de carstificare a calcarelor din munţii menţionaţi. Datele analitice scot de pildă în evidenţă faptul că apele Caraşului sînt saturate la izbuc, devin apoi agresive, iar după ieşirea din calcare, la Caraşova, manifestă tendinţa de saturare. Apele Buhuiului se menţin tot timpul agresive, în schimb cele ale Minişului sînt saturate la Izbucul Minişului, au tendinţe de saturare în amonte de peştera Plopa şi sînt din nou saturate la ieşirea Minişului din calcare.

În linii mari, fenomenul se explică astfel: trecînd prin regiuni calcaroase, rîurile de suprafaţă se încarcă bine cu carbonat; acest derivat al acidului carbonic îşi face simţită prezenţa şi în apele care străbat zonele calcaroase prin subteran, fapte comune pentru ape similare din ţara noastră. În schimb, apele din exurgenţele Munţilor Aninei au o duritate cu mult mai mare, iar conţinutul în carbonat al rîurilor de suprafaţă este apreciabil sporit. Ceea ce le particularizează este aşadar gradul lor foarte ridicat de saturare.

Dr. ing. Iacob I. Voia:

130 DE MICROHIDROCENTRALE

Utilizarea energiei cursurilor mici de apă a constituit o veche preocupare a locuitorilor de pe teritoriul ţării noastre, fapt dovedit de existenţa unui număr impresionant de instalaţii hidromecanice, răspîndite pe o foarte largă arie geografică. La nivelul anului 1930, profesorul D. Pavel aprecia la peste 50.000 numărul unor astfel de instalaţii. Numai în judeţul Caraş-Severin încă mai existau în anul 1965 inventariate 435 instalaţii tehnice ţărăneşti, deosebit de ingenioase. Din păcate, interpretarea eronată a unor legităţi economice a dus la abandonarea lor, cele puţine cîte au mai rămas intrînd astăzi doar în preocupările muzeografilor.

Iată însă că problema instalaţiilor hidromecanice — de data aceasta sub forma amenajărilor hidroenergetice de mică putere — revine în actualitate. În viziunea celor ce le întrevăd utilitatea, ele se încadrează într-o serie de parametri cu valori apropiate: au puteri foarte reduse, de ordinul unităţilor, zecilor şi foarte rar al sutelor de KW; durata de funcţionare este limitată la anumite perioade ale anului; pot fi racordate la sistemul naţional sau pot avea o reţea izolată, această a doua alternativă impunînd consumatorilor condiţii severe de tensiune-frecvenţă; partea de construcţie a amenajării trebuie realizată în condiţii de maximă siguranţă, iar agregatul să corespundă nivelului tehnicii în domeniu. Dar aceste condiţii fac dificilă justificarea tehnico-economică a investiţiilor în astfel de amenajări. La rezolvarea problemei trebuie pornit de la experienţa pozitivă existentă, încadrată într-un criteriu de siguranţă şi fiabilitate. Inventarierile Ministerului Energiei Electrice apreciază potenţialul amenajabil prin microhidrocentrale la circa 4 miliarde kWh/an, corespunzător unei puteri instalate de 1000—2000 MW, care poate fi obţinut în aproximativ 10.000 de microhidrocentrale. Pentru acest cincinal sînt prevăzute 130 microhidrocentrale (cu puteri de la 1—3 MW pe centrală) în planul de investiţii al MEE şi 470 unităţi (cu puteri de pînă la 1 MW pe centrală) în planurile organizaţiilor locale ale consiliilor populare judeţene. Rămîne totuşi nevalorificată o parte importantă a potenţialului, datorită unor indicatori tehnico-economici foarte slabi. Valorificarea acestui potenţial trebuie abordată pe plan local, pornindu-se, nu de la criterii tehnico-ştiinţifice, ci de la probleme ce pot fi soluţionate cu ajutorul acestor amenajări. Dacă într-o anumită zonă există un curs de apă a cărei amenajare ar rezolva o problemă economică sau socială, instalaţia va trebui pusă în funcţiune. Ea va putea produce fie energie electrică, fie numai energie mecanică, realizarea şi exploatarea lor revenind comunităţii sau organizaţiei beneficiare locale.

O colaborare strînsă, la nivelul judeţelor, între oficiile de gospodărire a apelor, constructorii de maşini şi întreprinderile de exploatare electrică ar putea contribui în mod eficient la stimularea şi dezvoltarea utilizării resurselor hidroenergetice de mică putere.

Ing. Ileana Sein:

ENERGIA HIDRAULICĂ, O SURSĂ LA ÎNDEMÎNĂ.

Consumul de hidrocarburi, al căror preţ este foarte mare la ora actuală pentru producerea energiei electrice, face tot mai necesară folosirea în acest scop a hidrocentralelor, mult mai rentabile, întrucît sînt puse în mişcare doar cu ajutorul apei, aşa cum este adusă de rîuri sau de conducte subterane. Pe teritoriul judeţului Caraş-Severin se află o reţea relativ bogată de rîuri, cu un potenţial hidrologic important, care face posibilă amenajarea unui sistem de microhidrocentrale capabile să funcţioneze în paralel cu sistemul energetic naţional. Această probabilitate dă posibilitatea utilizării în orice moment a debitului de moment al rîului, nefiind necesare acumulările de apă pentru a satisface un consum anume; în schimb, se reduce considerabil volumul de investiţii. Au fost propuse peste 50 de microhidrocentrale majoritatea avînd drept titular de investiţii Consiliul popular al judeţului Caraş-Severin, la studiul întocmit pentru amplasarea lor ţinîndu-se seama de cîteva elemente esenţiale: pîrîul-motor să nu fie cuprins în programul MEE sau CNA pentru amenajări energetice sau de altă natură; locul ales să se afle în apropierea unei localităţi sau a unui obiectiv (care poate fi şi turistic: de pildă, peştera Comarnic, pentru a-i asigura iluminatul), în aşa fel încît liniile de transport să nu fie prea lungi, iar exploatarea asigurată de localnici; centralele să fie echipate

pe cît posibil cu agregate tipizate, iar concepţia schemei electrice să permită conectarea la reţeaua din localitate.

Nu încape îndoială că energia hidraulică neamenajată a cursurilor de apă din judeţul Caraş-Severin reprezintă o sursă importantă pentru acoperirea necesarului de curent electric. Puterea disponibilă la amplasamentele propuse ar reprezenta peste 4 la sută din nivelul maxim de consum orar al judeţului şi aproximativ 50 la sută din consumul său anual în mediul rural. În 1978, consumul anual rural înregistrat în Caraş-Severin a fost de 138.500 KWh. Hidrocentralele studiate, la un număr de 5000 ore/an de funcţionare, vor putea produce aproximativ 70.000 KWh/an, echivalentul a circa 17.000 t. combustibil.

Vasile Glăvan:

TURISMUL CÎŞTIGĂ TEREN... PE LACURILE DE BARAJ

Acumulările cu scopuri hidroenergetice sau pentru alimentarea cu apă potabilă şi industrială a centrelor urbane contribuie adeseori şi la dezvoltarea turismului din zonă. Amenajările rămase din organizările de şantier oferă bune posibilităţi pentru crearea unei baze turistice, folosind drumurile de acces şi utilităţile existente (alimentare cu apă şi energie, canalizare etc.), modernizînd şi utilizînd dotări comerciale de cazare sau alimentaţie publică. Pe de altă parte, acumulările de apă îmbogăţesc şi sporesc atractivitatea turistică a cadrului natural şi contribuie la îmbogăţirea ofertei de agrement: sporturi nautice, înot, pescuit. Adeseori, în jurul acestor oglinzi de apă au prins contur complexe sau microstaţiuni turistice, a căror utilitate nu mai trebuie justificată. Lacurile de baraj din judeţul Caraş-Severin sînt situate în apropierea principalelor centre industriale şi urbane, precum şi a unor staţiuni sau arealuri turistice consacrate. Complexele lacustre realizate pe Bîrzava (Gozna şi Secu) şi Timiş (Trei Ape), precum şi cele ce se află în curs de execuţie pe Cerna şi Bistra Mărului se înscriu cu serioase implicaţii la dezvoltarea turismului într-o regiune recunoscută pentru bogăţia peisajului. Aici îşi petrec timpul liber oamenii muncii din localităţile apropiate, se organizează cantonamente şi tabere sportive şi, nu în ultimul rînd, se practică turismul de tranzit sau de sejur.

Va trebui ca în viitor, amenajarea acestor staţiuni să se facă diferenţiat, în funcţie de poziţia lor în teritoriu, de resursele turistice. Staţiunea Secu, de pildă, va putea fi folosită drept loc de odihnă şi agrement pentru locuitorii Reşiţei, precum şi pentru suplimentarea spaţiilor de cazare ale municipiului, în perioadele de vîrf; complexele Crivaia şi Trei Ape, aflate în preajma Semenicului, îşi vor stabili profilul pe practicarea turismului de sejur şi de tranzit.

Lacul Gozna (66 ha, 3 km. lungime) se află pe valea Bîrzavei, la poalele Semenicului, la 25 km. de Reşiţa. Pe malul lui a apărut com-

Cercetările a zeci de alte grupe de specialişti sînt în plină desfăşurare. Se profilează construirea unor uzine centrale maritime şi dacă totul va fi pus la punct, rezultatele par să fie de-a dreptul senzaţionale.

FILTRELE BACTERIENE

Se spune, nu fără temei, că dintre toate formele de poluare ale acestei lumi industrializate, cea a apei este, poate, cea mai tristă şi mai alarmantă. Provenind pe cale directă de la concentrările urbane sau indirect, din industrie şi agricultură, apele degradate încarcă rîurile şi lacurile cu agenţi dintre cei mai nocivi, de natură organică, minerală, chimică, termică, microbiană. Autoepurarea rîurilor nu mai este în stare să menţină echilibrul ecologic natural, astfel că primenirea apelor uzate trebuie să se facă înainte de întoarcerea lor în matca rîurilor. Cercetîndu-le conţinutul, vom găsi la toate, în soluţie sau în suspensie, elemente constitutive de materie vie; ele au deci un caracter organic dominant.

Oamenii au început atunci să aplice tratamentele biotehnologice, făcînd apel la microorganisme (bacterii, protozoare, ciuperci etc.) şi la enzime. Calea aerobă, nămolurile active şi filtrul bacterian reprezintă procedeele cele mai solicitate, ele nefăcînd altceva decît să accelereze «metodele» folosite de natură. Mediul receptor este un epurator biologic, al cărui rol este de oxidare a materiei organice, pînă la obţinerea cu ajutorul microorganismelor, a gazului carbonic şi a apei. Sistemele de epurare biologică prin oxidare accelerează deci procesul de asanare naturală, concentrînd totodată o parte dintre poluanţii organici şi minerali în microorganisme. Practic, operaţia constă în punerea în legătură a bacteriilor şi a poluanţilor organici, de pe urma căreia are loc absorbţia materiei organice de către filtrele bacteriene; urmează reciclarea şi reutilizarea acestei materii vii.

ticare a sporturilor de iarnă, a drumeţiei, sport-turismului într-o regiune în care valorile de peisaj ating cote maxime. Premizele înfiinţării acestei baze turistice sînt cu atît mai certe, cu cît organizarea de şantier a lăsat în bună stare dotările cu caracter definitiv, precum şi o preţioasă infrastructură tehnică: alimentare cu apă, energie electrică şi termică, reţea de canalizare, căi de acces.

Lacul Herculane se va forma în cincinalul 1981—1985 la circa 8 km. în amonte de Băile Herculane, urmînd să îndeplinească o funcţie energetică şi să regularizeze în acelaşi timp debitele rîului Cerna. Condiţiile morfologice şi hidrologice ale lacului asigură, chiar din faza organizării de şantier, elementele constitutive ale unei baze de agrement şi pentru practicarea sporturilor nautice, care va contribui la dezvoltarea şi diversificarea diverstimentului, ofertă turistică deficitară în staţiunea Băile Herculane. În organizarea de şantier se află în construcţie definitivă un hotel cu circa 160 de locuri şi un restaurant-pensiune cu 100 de locuri, care pot servi drept nucleu prezumtivei baze turistice. În cazul că va lua fiinţă, ea va satisface cerinţele organizatorice ale turismului de sfîrşit de săptămînă şi ale celui de tranzit, contribuind, mai ales în timpul verii, la descongestionarea staţiunii.

Cele două lacuri de baraj nu sînt singurele dintre noile unităţi hidroenergetice ale judeţului Caraş-Severin care sînt gata să-şi ofere serviciile activităţilor turistice. În apropiere de staţiunea Poiana Mărului se află în curs de realizare lucrarea hidrotehnică omonimă, al cărei lac ar fi binevenit pentru a susţine agrementul şi sporturile nautice, pescuitul sau înotul; acumularea de apă întregeşte în chip fericit oferta turistică pentru odihnă şi recreere. Şi aici platforma şantierului dispune de toate utilităţile tehnice: alimentare cu apă, curent electric, canalizare, în timp ce o parte din construcţii pot fi preluate şi transformate în cabane (2—300 locuri), unităţi de alimentaţie publică (250 locuri) sau de comerţ. Această nouă bază turistică ar completa-o pe cea existentă în Poiana Mărului (complexul Scorilo cu 396 locuri de cazare) urmînd se servească turismul montan şi de odihnă şi să răspundă solicitărilor, uneori deosebit de mari, înregistrate la sfîrşit de săptămînă.

Amenajarea şi dezvoltarea în perspectivă, a bazelor turistice în jurul lacurilor va deveni o cerinţă obiectivă, ţinîndu-se seama de creşterea vertiginoasă a interesului pentru turism, consecinţă a reducerii săptămînii de lucru şi a creşterii nivelului de trai material şi spiritual al oamenilor muncii, a nevoii de odihnă şi recreere în mijlocul naturii a unei populaţii urbane aflată în continuă dezvoltare.

Dintre toate formele de turism, cel practicat la sfîrşitul de săpătămînă înregistrează salturile cele mai spectaculoase. Avînd un caracter în general sezonier, îi sînt necesare construcţii uşoare, a căror amortizare se realizează, în termene acceptabile. Este deci raţional şi eficient ca, acolo unde va fi necesar, construcţiile şi utilităţile tehnice de pe platformele şantierelor hidroenergetice în care s-au investit însemnate fonduri materiale, să fie preluate şi folosite în interesul sutelor de mii de iubitori ai naturii.

«MAREE ROŞIE»

Gonyaulax digitalis este un minuscul organism planctonic care pentru a se înmulţi, are nevoie de o bruscă ridicare a temperaturii apei mărilor şi oceanelor. Conţinînd pigmenţi de culoare roşie, el a declanşat o adevărată «maree roşie», contaminînd scoicile de pe coasta normandă. Acest mediu prielnic i-a fost oferit de trei importante uzine de îngrăşăminte care deversează anual 1,5 milioane tone de deşeuri, făcînd ca acest «cancer al apelor» să manifeste o îngrijorătoare recrudescenţă. Fenomenul nu este izolat: el se produce oriunde se constată o poluare abundentă, de pildă de-a lungul coastelor Statelor Unite şi Canadei.

Manifestări similare au fost semnalate şi în emisfera sudică. Autorul lor este o altă algă planctonică, înrudită cu Gonyaulax. Într-un cuvînt, pretutindeni unde omul a modificat biotopul marin, aceste alge capabile să captureze hrană vie pot să polueze cu toxinele lor suprafeţe întinse. În sfîrşit, un alt reprezentant microscopic al acestei familii, Diplopsalis, dă naştere unei boli foarte grave, ciguatera, transmisă omului prin unele specii de peşti şi scoici, purtătoare ale acestei toxine. Deşi este cunoscută din timpuri foarte îndepărtate, mai ales în Polinezia şi Caraibe, ciguatera şi-a găsit un teren prielnic de dezvoltare acolo unde mediul natural a suferit modificări esenţiale, în cazul de faţă extragerile masive de corali pentru construirea drumurilor şi, fapt de-a dreptul tulburător, exploziile nucleare declanşate în zonă.

FOTOSINTEZĂ ARTIFICIALĂ

Tot mai numeroşi sînt oamenii de ştiinţă care întrevăd în hidrogen combustibilul ideal al viitorului. Motivele par întrutotul îndreptăţite: se găseşte în cantităţi infinite, în primul rînd în moleculele de apă, este de patru ori mai energetic decît petrolul şi nu provoacă nici un fel de poluare. Problema, deocamdată nerezolvată este găsirea metodei extragerii hidrogenului din apă

EROZIUNILE

În județul Caraș-Severin, munții ocupă 65,4 la sută din suprafață, în timp ce cîmpia, doar 7,3 la sută, restul teritoriului fiind deținut de dealuri și de depresiunile în care se dezvoltă luncile și terasele rîurilor. În plin relief muntos, rîurile Timiș, Bistra, Bîrzava, Caraș, Nera și Cerna au, primăvara și toamna, un caracter torențial, ieșind din matcă și provocînd, nu de puține ori, pagube însemnate. Oamenii, obișnuiți cu năvala apelor, au învățat, de cînd și-au durat așezările lîngă albia rîurilor, să lupte împotriva puhoaielor. Uneori reușeau să-și salveze agoniseala, alteori nu; într-o istorie a bătăliilor duse împotriva inundațiilor, cărășenii s-ar număra, cu siguranță, printre cei ce au scris o pagină de început, aspră și îndîrjită, din această încleștare perpetuă care, veac de veac, le-a oțelit voința și le-a îmbogățit experiența de a supraviețui încercărilor.

În dialogul pe care l-am purtat cu hidrologul ION BĂLU, directorul Oficiului pentru gospodărirea apelor din acest județ, ne-am propus să trecem în revistă cîteva aspecte legate de combaterea inundațiilor, insistînd cu precădere asupra perspectivei din care este privită aici preocuparea pentru definitiva supunere a apelor de către om, în contextul utilităților social-economice actuale.

— Care ar fi cele dintîi dovezi de participare a locuitorilor de pe aceste meleaguri la lucrările de gospodărire a apelor?

— „Toplițele“ făurite de daci pentru piscicultură și, într-o oarecare măsură, pentru atenuarea viiturilor; apoi, termele romane de la Băile Herculane, apeductul de la Toplet, morile, daracele, joagărele perfecționate cu timpul în folosințe hidromecanice. Pe măsură ce apa trebuia să răspundă la cerințe tot mai complexe, s-a trecut la amenajări sistematice: baraje, apărări de maluri, regularizări, etc. Primul sistem hidroenergetic a apărut la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în împrejurimile Reșiței: era alcătuit din trei greble pentru reținerea buștenilor și pentru devierea apei pe canale; primele baraje au fost ridicate la Oravița și Anina, fiind folosite pentru spălarea minereurilor. Dezvoltarea impetuoasă, după 23 August 1944, a industriei siderurgice reșițene a făcut necesară amenajarea unor acumulări cu funcții complexe: Gozna, Secu, Văliug, Trei Ape.

— Din cîte știu, lacul Secu este puternic colmatat datorită tăierilor neraționale ale pădurilor din zonă.

— Situația lacului Secu a constituit pentru cei în cauză (Combinatul Siderurgic Reșița, Inspectoratul silvic județean, Oficiul de gospodărire a apelor) un semnal de alarmă înțeles la timp, care a determinat revenirea la codru-grădinărit, sistem care constă din exploatarea numai a materialului lemnos uscat, doborît de vînt sau cu o vîrstă înaintată. Eroziunea a fost oprită, șiroaiele, torenții și alunecările de teren au dispărut aproape complet, ogașele și ravenele s-au stabilizat.

— Ați citat cîteva forme de manifestare a eroziunilor, fie că aparțin factorilor naturali, fie că sînt provocate de mîna omului. Ce ar fi să le facem o clasificare completă?

— Cei mai importanți factori naturali care declanșează eroziunea sînt litologia solului și gradul de acoperire cu vegetație, iar dintre cei antropogeni, tăierile iraționale de păduri, arăturile în pantă, drumurile trasate și întreținute necorespunzător. Structura solului, procentul de afînare, greutatea volumetrică, porozitatea, coeziunea și adeziunea, plasticitatea — toate sînt elemente determinante asupra gradului de eroziune la care este supus versantul. Apa va acționa cu mai mult spor pe solurile ușoare, cu coeziune slabă, pe care le va fărîmița mai repede, apoi le va transporta în albia rîului cel mai apropiat. Dimpotrivă, dacă solul este acoperit cu o mantie de vegetație, eroziunea datorată apei va fi considerabil diminuată. Acolo unde terenul permite, pot fi amenajate plantații pomicole în terase, obținîndu-se, pe lîngă reducerea eroziunii, datorită lucrărilor de protecție (gărdulețe, canale, debușee, căderi în trepte, baraje etc.) și importante producții de fructe.

— Să detaliem puțin contribuția iresponsabilă a omului.

— Omul mai poate provoca eroziunile și printr-o practicare greșită a lucrărilor agricole: arături de-a lungul pantei, amplasarea eronată a drumurilor, din care cauză întregul strat fertil de sol este spălat în numai cîțiva ani. Eroziunea ar putea fi ușor evitată arîndu-se de-a lungul curbei de nivel, semănîndu-se culturi care n-au nevoie de prașilă sau punîndu-le sub brazdă în fîșii, după sistemul benzilor înierbate. Odată pornită eroziunea, toate procesele care conduc în final la inundații se desfășoară în strînsă legătură, decurg unul din celălalt, într-o succesiune valabilă pentru orice curs de apă, mare sau mic. Materialul erodat este transportat de pe versant pînă în albia rîului, de unde debitele torențiale îl duc mai departe în zone unde viteza apei scade atît de mult, încît acesta se depune, începînd cu bolovanii mari, pînă la aluviunile cele mai fine, colmatînd albia. Colmatarea albiei provoacă un alt proces, de reducere a secțiunii, de strangulare, care ulterior va împiedica scurgerea normală a apei. Secțiunea se modifică prin ridicarea patului albiei, prin formarea de ostroave, insule, divagații, eroziuni de mal, iar în cazul în care rîul va alimenta un lac de acumulare, colmatarea se va resimți și aici, cu o intensitate sporită. Prin ridicarea patului albiei, Bistra a fost nevoită să-și lărgească matca, în detrimentul terenurilor agricole. Cînd ploile sînt puternice, ea se revarsă, devine de temut, își adaugă numeroase brațe care își schimbă locul după fiecare viitură. Conse-

cinţele sînt cele pe care le cunoaştem atît de bine. Sau altele despre care se ştiu mai puţine: calitatea apelor este mai scăzută, prizele sînt mai dificil de exploatat, întreţinerea lacurilor de baraj, pentru a le păstra funcţiile de căpetenie, necesită eforturi suplimentare.

— Aţi amintit lucrările de apărare împotriva inundaţiilor care pot fi efectuate pe plan local. De bună seamă că, necorelate pe un întreg curs de apă sau bazin hidrografic şi eficienţa lor va fi limitată. Ce ar trebui făcut pentru stabilirea unei strategii unitare de combatere a inundaţiilor?

— Ar fi necesar un program amplu, de perspectivă, elaborat de către un institut de specialitate, sub eventuala îndrumare a Consiliului popular judeţean, care să cuprindă totalitatea lucrărilor necesare unui bazin hidrografic: amenajarea cursurilor de apă; îmbunătăţiri funciare (irigaţii, desecări, drenaj); lucrări agrotehnice, plantaţii pomicole şi silvice, amenajarea torenţilor, ogaşelor şi ravenelor, pentru combaterea eroziunii solului; alimentarea cu apă a centrelor populate, întreprinderilor industriale sau alte mijloace mecanice, biologice, chimice, etc.; exploatarea raţională a surselor de materii prime locale (balast, nisip, piatră); păstrarea echilibrului hidrologic şi ecologic pe arealul studiat; apărarea localităţilor, a obiectivelor social-economice şi a terenurilor cultivabile împotriva efectelor inundaţiilor. Aceste studii trebuie să cuprindă toate lucrările din bazinul respectiv, să fie un fel de lege pe plan local în care să se coreleze toate programele unităţilor interesate.

— O ultimă întrebare: cum ar putea fi folosite aluviunile aduse de rîuri pentru fertilizarea terenurilor agricole?

— Foarte simplu: imitîndu-i pe vechii egipteni. La revărsări, apele ar putea fi risipite pe terenurile agricole învecinate, obţinîndu-se astfel şi o atenuare a undei de viitură. Aluviunile se vor depune, în timp ce apa va fi evacuată printr-o reţea de desecare. O altă soluţie poate fi folosirea materialului levigabil de la iazurile decantatoare existente la staţiile de sortare a balastului, care va putea fi transportat pe cîmp; vor economisi astfel cantităţi însemnate de îngrăşăminte.

Ne aflăm în faţa unor probleme complexe, a căror aplicare ne va aduce inepuizabilele avantaje ale mai bunei folosiri a apei. Cu o tehnologie bine pusă la punct, proiectele de azi vor deveni mîine o indiscutabilă certitudine.

la un cost rezonabil. Electroliza şi-a dovedit eficacitatea, dar aplicarea ei necesită un serios consum de energie electrică. O primă încercare a constat în producerea curentului electric cu ajutorul celulelor fotoelectrice: curentul astfel obţinut va fi folosit la electroliza apei. Experimentele nu sînt prea încurajatoare datorită preţului ridicat al materialelor şi randamentului slab al utilajelor.

S-a ivit atunci şi o a doua soluţie: fotosinteza apei pe cale artificială. Ea îşi propune să copieze natura, reproducînd unele mecanisme utilizate de plantele verzi şi de alge pentru a converti energia luminoasă a soarelui în energie chimică. Schema acestui proces are în vedere faptul că protonul este nucleul unui atom de hidrogen încărcat cu electricitate pozitivă, în timp ce electronul reprezintă un corpuscul constitutiv de atomi încărcaţi cu electricitate negativă. Oxigenul eliberat se degajă în atmosferă, pe cîtă vreme protonii şi electronii se combină cu gazul carbonic absorbit de frunze, rezultînd o materie organică: hidraţii de carbon.

Evident, lucrurile sînt mult mai complicate, unele din ele, departe de a fi elucidate. Vorbind despre perspectivă, profesorul Michael Graetzel de la Şcoala politehnică din Lausanne se arată optimist: el susţine că atunci cînd randamentul transformării energiei solare va atinge 10 la sută — procent considerat drept limită minimă pentru o aplicaţie industrială — se estimează că un hectar de apă va putea produce 150 m.c. de hidrogen, echivalentul a 500 kwh. de energie termică.

Morile Mureşului

De la rîşniţa manuală pentru grăunţe la morile de măcinat, omul a străbătut un drum lung, măsurat în secole, în care se regăseşte de fapt lupta fără odihnă a locuitorilor Planetei de a-şi îmbunătăţi condiţiile de viaţă. Mai tîrziu, roata de apă se dovedise o importantă descoperire; ea anunţa o nouă folosinţă a rîurilor, pe care morile aveau să o adopte încă de prin sec. II. î.e.n. Semnalate la mijlocul mileniului unu al erei noastre pe Tibru, în timpul asedierii Romei de către ostrogoţi, primele mori plutitoare anticipau la rîndul lor, creşterea producţiei agricole şi dezvoltarea economiei de tip feudal, care începeau să prindă contur în secolele al XI-lea şi al XII-lea.

De la Lipova în jos, Mureşul străbate cîmpiile mănoase ale Aradului şi Vingăi, intens cultivate cu cereale. Dar, înainte de a fi devenit un rîu al morilor plutitoare, calea de ape, cu albia

lată și adîncă, a servit din îndepărtate meandre ale istoriei, la plutărit și navigație, legînd centrul Transilvaniei cu Cîmpia vestică pe un drum lesnicios și sigur. Strabon este cel dintîi de la care avem vești, la începutul erei noastre, că „pe rîul Marisos își făceau romanii aprovizionările de război". Existența unui „Colegium nautarum" la Alba Iulia face și mai exactă această știre, dovedind că în secolele al II-lea și al III-lea absolvenții acelui „colegium" își călăuzeau ambarcațiunile, încărcate cu lemne sau cu sare, pe Mureș. Evul Mediu este cu mult mai bogat în astfel de mențiuni, prima dintre ele avînd drept dată documentară anul 1138; următoarea, emisă la mijlocul veacului al XIII-lea, confirmă, într-un proces de continuitate, evoluția acestei funcționalități aflată sub impulsul noilor orizonturi economice, oferindu-ne pînă și o clasificare a tipurilor de nave care circulau pe Mureș.

Acum, în secolul al XIII-lea sau, cel mai tîrziu, la începutul celui următor, de cînd ne vin dovezi că tehnica țărănească reușise să găsească soluții pentru multe dintre problemele ridicate de creșterea producției agricole, au început, probabil, să fie lansate la apă și morile de pe Mureș.

Dan Demșa și Alexandru Zănescu ne oferă, într-un studiu amplu, consacrat acestui subiect, * date revelatoare privind istoricul morilor de pe Mureș, evoluția lor în decursul timpului, implicațiile sociale determinate de forma de proprietate asupra respectivelor instalații. Constituind la început proprietatea colectivă a obștii sătești, morile țărănești au cunoscut o rapidă înflorire, iar morăritul o activitate prosperă, de pe urma căreia beneficia în bună măsură, stăpînul feudal. Veniturile obținute din vămuirea morilor a dus la apariția unuia dintre primele monopoluri, embrionul din care avea să se nască mai tîrziu forme ale capitalismului industrial. „Rentabilitatea morăritului — apreciază autorii studiului citat — rezulta din faptul că nici unul din evenimentele istorice ale secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, cum au fost, de pildă, ciocnirile armate aproape neîntrerupte și succesiunea stăpînirilor otomane și habsburgice, atît în defileu cît și pe cursul inferior al Mureșului, nu au afectat creșterea lentă a numărului morilor de apă". Se dezvoltă o „industrie" a construirii și întreținerii morilor de apă și a zăgazurilor, în care se specializează categorii de oameni și chiar sate întregi. „Asociațiile de morari" premergătoare breslelor, se îngrijeau de probleme curente legate de buna funcționare a ambarcațiunilor; prima breaslă a morarilor apare în documentele orașului Arad la 15 iunie 1770. Instaurarea puterii habsburgice, după pacea de la Karlovitz (1699), ale cărei interese economice reclamau folosirea intensă a navigației pe Mureș, atrage după sine măsuri restrictive privind amplasamentul morilor (jurisdicția Curții de la Viena prevedea ca morile să fie ancorate numai acolo unde nu stînjeneau navigația imperială), reglementări ale activității morarilor, de pe urma cărora ritmul perfecționărilor tehnice aduse instalațiilor începe să scadă. În ciuda acestor măsuri, morile de apă continuă să joace un rol important printre elementele de industrie țărănească, determinat de aceleași cauze economice, pe care desființarea iobăgiei și împroprietărirea țăranilor de la nord de Mureș (1852) le amplifică o dată cu creșterea randamentului agriculturii.

Cercetările efectuate de Dan Demșa, și Alexandru Zănescu, pe teren și în arhivele localităților bănățene, le-a permis să identifice morile plutitoare care au funcționat pe Mureș în sectorul județului Arad. Prima constatare este demnă de atenție: în zona de cîmpie a rîului nu a existat localitate care să nu-și fi avut moara pentru măcinat cereale. La începutul deceniului al optulea din veacul trecut pe această porțiune a Mureșului funcționau 131 mori plutitoare, dar apogeul prezenței lor în activitate a fost înregistrat cu douăzeci de ani mai înainte, cînd numărul acestora trecea, probabil, de 300 de exemplare. La Arad, Lipova, Periam Port și în alte localități riverane se înfiripaseră adevărate centre în care erau concepute, construite, întreținute sau reparate pretențioasele angrenaje ale morilor plutitoare.

Sfîrșitul acestei supremații era însă foarte aproape. Regresul de la 300 de instalații în 1860, la 131 în 1884 devenea evident și avea să continuie treptat pînă la mijlocul acestui secol, cînd dispar pe rînd morile de la Nădlac, Igriș, Bătuța și Ususău. Ultima, cea de la Belofinț, a reușit să mai reziste pînă în anul 1963. Din urmă, veneau puternic, încă din ultimul pătrar al veacului trecut, noile cuceriri ale minții omenești: forța aburului și a motoarelor cu explozie. Morile mecanice, care foloseau puterea aburului sau a arderii derivatelor petroliere, se dovedeau mai rentabile, mai productive, mai practice, întrucît, spre deosebire de morile plutitoare, pe care înghețul le scotea din uz cam patru luni pe an, puteau să macine fără întrerupere în orice anotimp.

Nouă, celor ce nu am apucat să vedem plutind pe apa Mureșului acele vechi însemne ale mereu fecundei inteligențe țărănești, nu ne rămîne altceva de făcut decît să ne abatem o dată prin Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului. Printre cele peste 150 instalații care înmănunchează virtuți incontestabile ale tehnicii populare, veți descoperi două mori plutitoare, una adusă de pe Oltul vîlcean, cealaltă de pe Someș. Amîndouă au sisteme de funcționare după principii asemănătoare, după care se vor fi călăuzit, poate într-o unitate de gîndire, și constructorii de mori plutitoare de pe cursul inferior al Mureșului.

NICOLAE DOCSĂNESCU

---

*) Morile plutitoare de pe Mureș în sectorul Județului Arad (Tibiscus p. 215).

Ziduri de piatră pe malul Cernei, în amonte de stațiune

PAGINI DIN ISTORIA HIDROTEHNICII

MEHADIA — BĂILE HERCULANE

Fiecare aspect al vieții umane este însoțit de prezența apei — fie apă de băut, de spălat și asigurarea igienei, pentru adăpat animalele, fie apă ca factor de producere a energiei sau factor tehnologic, în activități industriale și așa mai departe. Această dependență a obligat, din totdeauna, oamenii să se apropie și să trăiască numai în locurile care dispun de apă, orice istorie a comunităților omenești — și ne ajunge să cităm aici numai pe Wolf Schneider și lucrarea sa «Omniprezentul Babilon», apărută în 1968 — ne arată că acolo unde așezările — dintr-un motiv oarecare — au rămas fără apă, au dispărut de pe scena istoriei.

Trăind în apropierea apelor, oamenii au învățat că este necesar să se ferească de inundații, fie așezîndu-se pe locuri mai înalte, fie construind diguri de apărare; au învățat cum să treacă peste rîuri și pîraie amenajînd vaduri sau construind poduri, cum să folosească apa pentru irigații sau în instalații balneare, cum să sape fîntîni sau să capteze izvoare, făcînd să se nască hidrotehnica.

Apariția lucrărilor propriu zise presupunea atingerea unui anumit grad de dezvoltare social-economică, întîlnit într-o zonă cum este sudul Banatului, în care urmele de locuire se întind, din timpurile istorice, înapoi în paleolitic, pînă dincolo de ultima glaciațiune, într-o continuitate impresionantă, demonstrată cu prisosință de săpăturile arheologice efectuate în ultimii ani, după cum rezultă din studiile publicate de Florea Mogoșaru, Liviu Mărghitan și alții.

Cea de a doua condiție este păstrarea urmelor arheologice sau documentare despre lucrări, pentru a avea indicații asupra existenței, destinației, formei sau modului de utilizare; în acest sens istoria atît de frămîntată a acestor locuri de răscruce, nu a fost din păcate deosebit de darnică.

Întrucît analizarea datelor pentru întregul Banat, sau chiar numai pentru partea de sud a ținutului, ar depăși cu mult întinderea unui articol, ne vom mărgini să tratăm aici zona Băilor Herculane și a localităților învecinate. Am făcut această alegere datorită continuității extraordinare de locuire atestate, precum și faptului că existența unor izvoare termale, de o deosebită valoare terapeutică a adus noi și noi locuitori, indiferent de gravitatea calamităților naturale sau de vicisitudinile istoriei. Este posibil ca și condițiile climatice mai favorabile să fi contribuit la asigurarea acestei stabilități de locuire.

În această zonă, primele urme sigure de lucrări hidrotehnice apar în epoca romană, din care săpăturile arheologice au scos la lumină căzi, bazine, apeducte, precum și alte amenajări.

Numele antic al așezării nu este cunoscut cu precizie, dar ținînd seama de bogăția de izvoare minerale și mulțimea de inscripții și statui dedicate zeului Hercule, se presupune că era «Aquae Herculis». Urmele vechilor lucrări au fost descoperite încă la începutul secolului al XVIII-lea cînd administrația austriacă, preluînd Banatul de la turci, începea lucrările de reamenajare a băilor. În această perioadă sînt descoperite primele altare și pietre votive romane, cercetate cu mare interes de specialiștii timpului, rezultatele fiind traduse și publicate. Interesant ni se pare faptul că cele mai vechi inscripții romane găsite aici datează din perioada republicană. De exemplu, un altar de marmoră albă descoperit în anul 1736 pe care îl menționa recent Ioan I. Russu în lucrarea **Inscripțiile Daciei Romane**, vol. III/1, conține următorul text în traducere: «Lui Hercule vindecătorul, Quintus Vibius Amillus augustalis al coloniei Dacia pentru sănătatea lui Julianus fiul său».

Întrucît localitatea nu poartă încă numele dacic de Sarmizegetusa (adăugat celui roman, pe la anul 118 de împăratul Aelius Hadrianus), acesta ar putea constitui un indiciu că inscripția datează din vremea lui Ulpius Traianus sau a urmașului său Hadrianus («aetatis Traianus» cum preconiza încă la 1873 Theodor Mommsen, distins istoric, care prin publicarea monumentalei lucrări **Corpus Inscriptionum Latinarum** a devenit o autoritate în acest domeniu). Deși nu este exclus ca lipsa menționată să fie rodul unei scurtări a textului, credem că ipoteza este puțin probabilă, o singură literă fiind suficientă pentru a indica numele complet al capitalei. Este interesantă poate și istoria acestui monument care «a dispărut» pe la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, reapărînd în anul 1912 la Sibiu, pe str. Heltauer nr. 14, în pămînt, la 2 m adîncime, în urma unor săpături de canalizare. Pe locul respectiv era o casă veche ce aparținuse guvernatorului Samuel Brukenthal, care a adus altărașul de la Băile Herculane pentru colecția sa. Azi, piesa se găsește în Muzeul din Sibiu (inv. 3487). Tocmai aceste urme romane timpurii sugerează fără nici o îndoială faptul că izvoarele termale de aici au fost utilizate și de daci.

Numeroasele inscripții publicate indică folosirea neîntreruptă a Băilor Herculane în toată perioada ocupației romane; un alt altar descoperit în secolul al XVIII-lea și transportat apoi la National Bibliothek din Viena, are următorul text în traducere: «Zeilor Mani și Buni Aesculapius și Hygea. Marcus Aurelius Veteranus, prefect al legiunii XIII Gemina Gallieniana, juruința făcută a pus-o cu bucurie după merit».

Întrucît textul cuprinde indicația sculptării sale în timpul lui Gallienus (260 – 268 e.n.), aceasta pare să constituie una din ultimele piese epigrafice ale provinciei carpatice.

Și după retragerea aureliană urme materiale dovedesc prezențe romane, în zona Orșova — Mehadia — Dubova — Svinița — Gornea — Pojejena, în cursul secolelor IV-VI, materializate prin cărămizi cu inscripții și numeroase depozite monetare, după cum rezultă din lucrarea lui Emilian Popescu, **Inscripțiile din secolele IV-XII descoperite în România**. Ele sînt o consecință a prezenței capului de pod lăsat pe malul de nord al Dunării pentru a supraveghea navigația în cele mai dificile locuri de pe Dunăre, precum și a drumului roman comercial Dierna-Tibiscum — Sarmizegetusa. După cum arată D. Protase în lucrarea **Problema continuității în Dacia, în lumina arheologiei și numismaticii**, apărută în 1966, se pare că la Băile Herculane au fost găsite și urme ale creștinismului timpuriu din Dacia. Tot în această zonă, în urma săpăturilor efectuate de M. Macrea și Marius Moga, sînt semnalate ruinele unor băi, la Castrul roman (Praetorium) de la Mehadia, cu care stațiunea Băile Herculane a fost mult timp confundată. Confuzia se datorește faptului că în secolul al XVIII-lea Băile Herculane nu au constituit o unitate administrativă separată, ci au aparținut comunei Mehadia. De aceea, au fost pomenite drept «Băile Herculane de la Mehadia» pînă în anul 1877, cînd au primit o administrație proprie și numele actual. Nici în epoca romană de altfel, Băile nu au fost independente, ele constituind un pagus sau vicus al Mehadiei.

Urme certe, argeologice sau documentare, de folosire a băilor Herculane nu mai apar de-a lungul evului mediu. Totuși, credem că este posibilă identificarea lor cu băile menționate la începutul secolului al XVI-lea de Stephan «Taurinus» (Stieröchsel) care în **Index Abecedarius**, anexă la poema sa «Stavromachia» tipărită la Viena în 1519, vorbește despre răscoala condusă de Gheorghe Doja. Informația este reluată puțin mai tîrziu, prin anii 1636 — 1637, de Nicolaus Olahus, în lucrarea sa **Hungaria, sive de originibus gentis, regionis, situ, divisionibus**, în care scrie: «...Nu departe de Severin se spune că este o fîntînă țîșnitoare pe care locuitorii o numesc a Sfinței Cruci a cărei apă — după cum am auzit de la mulți — biruie metehnele trupului... De aceea chiar și turcii țin această fîntînă în mare cinste...». Identificarea este posibilă din cauza distanței relativ reduse dintre Severin și Băile Herculane.

Mai tîrziu, Imre Tököli aflat în anul 1689 în tabăra otomană, consemnează în «Jurnalul» său publicat de prestigioasa colecție Monumenta Hungariae Historica, că în seara zilei de duminică 24 iulie, cu prilejul ocupării Mehadiei, împreună cu Ali Pașa, a făcut o excursie la băi: «Către seară o luai spre munți mari și între stînci pentru a vizita vestitele băi mehadiene...» De altfel și cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg, bazat pe tradiția populară, scrie în cronica sa din 1829, că valahii foloseau băile în stare neamenajată încă în timpul turcilor, înainte de 1717. Credem că aceste mențiuni, deși sporadice, sînt menite să demonstreze că utilizarea băilor a fost continuă și aceasta nu numai pentru populația locală.

Reamenajarea băilor de către noua administrație austriacă, instalată în Banat în 1716—1717, începe încă din anul 1724, așa cum consemnează Nicolae Stoica de Hațeg, pe o filă a unui «Liturghier» de Rîmnic (leat 7276) din biserica Mehadia: «...1724 au început Împăratul Carl a drege băile Mehadii...»

Momentul constituie o descoperire pentru specialiști, care încep să scrie cu admirație despre apele termale de aici și despre efectul lor terapeutic, cum o face Paschal Caryophilus (Gerofalo) la 1727 într-o lucrare intitulată «De usu et Praestantia Thermarum Herculanarum, quae numper în Dacia Trajani detectas sunt», care ajunge în 1743 la cea de-a treia ediție. Lucrările sînt realizate între 1724 — 1736 de către inginerul maior Adam Doxat, care conduce și fortificarea Orșovei, Ada-Kalehului și Mehadiei, permițînd punerea în funcțiune a primelor băi, actualele Apollo, Romanilor și Venera. Se operează deschiderea drumului pe malul drept al Cernei «cu prau» (explozibil) și se realizează primul pod mare din lemn, la intrarea în stațiune.

Apar acum și primele hărți ale băilor, întocmite în anii 1735 și 1736, păstrate în prezent în arhivele din Viena. Tot în această perioadă sînt consemnate primele mențiuni documentare privind construcțiile de poduri realizate de administrația militară. După pagubele produse în anul 1719 în Orșova și Almaș de ploile torențiale care au ținut 6 săptămîni, majoritatea podurilor mai vechi au trebuit reparate sau refăcute, după cum rezultă din conspectele arhivelor publicate de Lajos Baréti, la începutul acestui secol. Stricăciunile se repetă în anii 1723 și 1730, cînd viiturile produc mari pagube pe Timiș și Bistra la gatere, drumuri și poduri, dintre care multe sînt distruse.

În anul 1736 generalul Andreas Hamilton, devenit guvernator al Banatului, dispune refacerea rapidă a băilor. Cu acest prilej, vizitează personal stațiunea și ordonă trimiterea la Viena a unor antichități descoperite în timpul lucrărilor. Din păcate, o parte din obiectele trimise se pierd pe drumul spre Viena, scufundîndu-se la Pesta cu nava care le transporta, cam în dreptul actualului pod cu lanțuri. Chiar dacă scufundarea nu a fost intenționată, cum își exprimă bănuiala Dr. D. Tănăsescu într-o comunicare din anul 1936, pierderea pentru știință era nemăsurat de mare. Obiectele

Lucrări de regularizare a Cernei în apropierea podului central

rămase sînt cercetate de Paschal Caryophilus în anul 1737, care le publică într-o altă lucrare ce a cunoscut de asemenea numeroase reeditări, cu titlul «De Thermis Hercularis numper în Dacia detectis... disertatio epistolaris...» Consemnăm însă regretul că folosirea explozibililor în timpul refacerii stațiunii a dus la pierderea și distrugerea multora din vestigiile construcțiilor romane.

Războiul austro-turc din 1737—1739 duce la arderea și pustiirea băilor, dar odată cu încheierea păcii de la Belgrad ele încep să fie refăcute, pentru ca după cîteva decenii, să reapară în preocupările științifice și chiar literare ale epocii. La 1768 însuși împăratul Iosif al II-lea vine să vadă stadiul construcțiilor. Peste cîțiva ani, în 1773, medicul vienez Heinrich Joan Nepomuc Crantz, efectuează și publică la Viena prima analiză a apelor termale în lucrarea sa «Analyses Therm. Herculanarum Daciae Traiani...» Trei ani mai tîrziu Johann Michel Stadler reia în «Versuch über die uralten Römischen Herculesbäder» descrierea băilor, a apelor minerale și proprietăților curative ale izvoarelor. Tot Stadler efectuează lunar între anii 1774 și 1775 primele observații meteorologice, cunoscute pînă astăzi pe teritoriul Banatului, respectiv măsurători ale temperaturii aerului, menite să schițeze cadrul general al regimului termic din stațiune, pentru uzul celor veniți la tratamente. Aceste observații, deși foarte sumare, au totuși meritul de a devansa cu cîțiva ani înregistrările sistematice făcute de către farmacistul Karl Klapka la Timișoara, în perioada anilor 1780—1803. Ele au fost urmate și de alte observații termometrice întreprinse între anii 1827—1830, menționate în lucrarea lui Fodor Andras Lugosi «Mehadia vagy a Hercules fürdök» tipărită la Cluj în 1844, după cum rezultă din car-

tea publicată în 1871 de Alessandru Popoviciu, «Băile lui Ercule sau scaldele de la Meehia» şi între 1884—1895 studii consemnate de Alexandru Partos în monografia sa din 1901. «Herculesbad und seine Thermen». Toate observaţiile s-au făcut pe teritoriul Băilor Herculane.

În 1776 vine aici şi Francesco Griselini care stă 20 de zile, descriind în celebra sa lucrare: «Versuch einer politichen und naturalichen Geschichte des Temeswarer Banats...» publicată la Viena în 1780 şi tradusă de N. Bolocan în 1926, băile, izvoarele, antichităţile, şi întocmind o nouă hartă a staţiunii.

În plină epocă de înflorire a băilor, izbucneşte războiul austro-ruso-turc din 1787—1792, care aduce un întreg cortegiu de urmări nefaste. Cronicarul Nicolae Stoica de Haţeg, contemporan evenimentelor, spune că tot ce s-a clădit a fost dărîmat şi ars, practic totul s-a «sălbăticit», iar ruinele s-au acoperit de bălării.

După 1801, începe o nouă perioadă de refacere, staţiunea trecînd sub administraţie militară grănicerească. Ea va fi astfel reconstruită prin contribuţia efectivă a populaţiei rurale româneşti din zonă. După cîţiva ani, menţiunile scrise ale unor oameni de ştiinţă sau călători care vizitează şi descriu băile, marchează reintrarea lor în actualitate, chiar dacă unii le găsesc «...sărăcăcioase faţă de minunăţia peisajului...» cum se exprimă englezul William Hunter care le vede în anul 1800. Altele sînt descrieri analitice, aşa cum le găsim în «Merkwür digkeiten der Königreiches Ungern, oder historisch — statistich — topographische Beschreibung» apărută în 1823, sau presărate cu observaţii proprii, aparţinînd de pildă lui Dinicu Golescu în anul 1825, cînd scrie: «...Aciia sînt feliurimi de ape metaliceşti, fireşte fierbinte, cu deosibită fierbinţală una de către alta, din care una este atît de fierbinte, încît peste putinţă este omul de a-ş(i) ţinea trupul supt cursul apii, măcar până a număra cît de curînd de la una pîn'la cinci... Aci(i)a am văzut ofiţer atît de prăpădit, încît în pătură l-au luat din caleaşcă şi l-au dus în odaie avîndu-ş(i) mîinile şi picioarele zgîrcite de tot; şi în 16 zile l-am văzut drept şi pe picioare, cu o nespusă bucurie în faţa obrazului..»

Dar, să ne întoarcem la construcţiile hidrotehnice din băi, dintre care unele datează, aşa cum am relatat, încă din timpul romanilor şi care impresionau în secolul trecut cu toate amenajările noi, realizate în jurul lor. Iată ce spune doctorul Alessandru Popoviciu în monografia sa: «...Dintre clădirile antice romane mai esistu şi acum déue fragminte din apeductele romane, cari se potu vedé din diosu de la izvorulu cu apa minerala de beutu, numitu Carlsbrun...»

Ruinele se văd şi astăzi pe traseul dintre Izvorul «Despicătura» (100 m aval de hotelul Roman) care a alimentat prin acest apeduct (de fapt o conductă îngropată în zidărie) termele romane şi Templul lui Hercule care se găseau pe amplasamentul actualelor «Băi Apollo». Ruinele construcţiei din piatră brută, legată cu un mortar de o duritate deosebită, sînt foarte bine conservate.

Dintre construcţiile mai noi, trebuie să menţionăm podul de piatră din centrul băilor, în care s-au înglobat unele monumente epigrafice romane, construit în anul 1770 după cum spune Stadler şi care a fost rupt în anul 1805 în urma unei viituri dramatice descrisă foarte plastic de Nicolae Stoica de Haţeg: «În octombrie fu mari vărsături de ploi. rîul Cerna eşind din matcă, tot ce să zidisă, sobele ce erau lipite de birt, ceale 5 mici, le dusă. Baia mare, gliderbadu şi crou de friguri cu peşti mari, mici, puică, lipani, păstrăvi le împlu. Plăieşii saci, disagi plini au sărat, păn la Crăciun au mîncat. Podu Cernii, de peatră, îl rupsă. Bolta bisericii noastre cu acoperişu, jos, împlu biserica; careă căzînd, mare tunet au dat. Mehadia cu satele pingă Cerna, pingă peştele de pre cîmpi şi leămne de un an au adunat...»

În varianta cronicii sale redactată în limba germană, Nicolae Stoica apreciază la o sută de ocale greutatea păstrăvilor care au umplut băile.

Nici această inundaţie nu constituia însă un unicat, iar în scrierile timpului, precum şi în actele arhivelor, se mai găsesc un mare număr de documente contemporane care vorbesc de ape mari, inundaţii şi distrugerile provocate de acestea. Astfel, dacă în 1752 se fac două poduri de lemn peste Cerna şi se lucrează la drum, în anul următor, baia de şindrilă (azi Baia Apollo) este inundată şi ruinată în urma ploilor torenţiale căzute, trebuind să se treacă la refacerea ei. La cîţiva ani, în 1757, episcopul Georgovici construieşte din nou drumul la băi şi face un nou pod peste Cerna. În 1780, din cauza apelor mari, comunicaţia peste Cerna în zona Pecinişca — Jupalnic este complet întreruptă, iar în 1786, între 7—8 aprilie şi la 4 mai, se produc mari inundaţii pe Dunăre, drumul de halaj este acoperit cu ape, ca de altfel şi tot terenul din jur. Tot atunci se dispune repararea podurilor de la Mehadia şi Prolaz. În perioada anilor 1764—1787 s-au ridicat mai multe construcţii în Băile Herculane, dar toate au fost distruse de războiul început în 1787. Deabia în 1791 reapar primele acte privitoare la reparaţii în băi şi la podul Prolaz. În 1796 se anunţă terminarea construcţiei podului de piatră, realizat peste Bela Reca la Mehadia, unde era şi vamă. În aceeaşi localitate mai sînt semnalate trei poduri de lemn care se repară în 1797.

Secolul al XVIII-lea se încheie cu o nouă revărsare a Dunării, cu pagubele produse de gheţuri în primăvara anului 1799 şi cu ploile torenţiale care în 13—14 iulie din acelaşi an, produc mari calamităţi pe Bela Reca şi în intravilanul comunei Cornea. După viiturile din 1805, inundaţiile se repetă în 1808, cînd în noaptea de 11—12 octombrie ora 22, apele Cernei au crescut la Băile Herculane cu peste 3 m deasupra înălţimii normale, podul Prolaz este rupt din nou, după numai trei ani. Trebuie să arătăm aici că toate, absolut toate reparaţiile şi lucrările de refacere sînt suportate de locuitorii români ai satelor din zonă, în cadrul muncii contributive — a robotei obligatorii —, conform stipulaţiilor din statutele confiniilor militare. Ca să apreciem volumul de muncă depus de localnici putem arăta că numai la graniţa militară, în jurul anului 1801, erau 80 de poduri, după cum rezultă din lucrarea lui Felix Milleker «Geschichter der Banater Militärgrenze». De aceea ei îşi permit să ceară în anul 1808 aprobarea trecerii peste poduri fără plata vamei: «...deoarece comunele au contribuit prin prestaţii în muncă şi transporturi la construirea şi întreţinerea lor...» Aceste inundaţii succesive au impus încă din anul 1772 efectuarea unor ample lucrări de consolidare a albiei Bela Reca la Mehadia. Desigur că podul de piatră din Băile Herculane se reface repede, credem că în jurul anului 1811, pe acelaşi amplasament, aşa cum este prezentat în gravura lui Ludovic Ermini din anul 1823. La 1864 acest pod era refăcut, lărgit, adăugîndu-i-se un coridor acoperit care făcea legătura dintre băi şi noile hoteluri. Tot în incinta băilor se realizează, începînd din 1808—1810, lucrările de consolidare prin înălţarea unor ziduri de sprijin de-a lungul malurilor Cernei, ceea ce a făcut ca de atunci intravilanul staţiunii să fie oarecum protejat de inundaţii catastrofale. Lucrarea se continuă după 1811 în zona din amonte, spre actualul hotel Roman, şi este gata în 1835, cînd o vede Adolf Schmidl, autorul lucrării «Reisehandbuch durch das Königreich Ungarn mit den Nebenländem und

Dalmatien Nach Serbion, Bucharest und Constantinopol», tipărită la Viena. Imagini din 1844 arată zidurile de sprijin realizate atît în amonte de podul de piatră din centrul stațiunii, cît și în aval de acesta, așa cum au fost reproduse în lucrarea lui Fodor Andras Lugosi.

În această perioadă de înflorire edilitară se realizează la 1826, și fîntîna țîșnitoare din centrul stațiunii, deasupra căreia avea să se monteze la 1847 statuia lui Hercule. Fîntîna a fost imortalizată de numeroase gravuri contemporane.

Tot în secolul trecut în anul 1864, se realizează și primul foraj din băi, destinat captării unor izvoare suplimentare. Numărul acestora va crește rapid în timp, mai ales în perioada ultimelor două decenii.

Rămînînd pe teritoriul Băilor Herculane, trebuie să amintim aici despre două realizări deosebite care înscriu se pare o premieră absolută în istoria tehnicii și anume realizarea în anul 1837 a podului metalic în arc de la intrarea în stațiune. Lucrarea preceda podul de peste Timiș, de la Caransebeș, construit în anul 1830.

După cum rezultă din memoriile familiei Maderspach, publicate la Zolyom în anul 1909 de către Livius Maderspach sub titlul «Maderspach Karolyné tragédiaja es adatok Ruszkabanya történetéhez», proiectantul acestui pod este inginerul Carol Maderspach, bănățean provenit dintr-o familie tiroleză, născut în anul 1789 și decedat la 1849, coproprietar împreună cu frații Hoffmann al uzinelor de fier din Rusca Montană. Se pare că primul pod în arc, cu schelet metalic proiectat și realizat de ing. Maderspach, cu material furnizat de Rusca Montană, a fost cel de la Caransebeș, de care am amintit. Din păcate el nu ne apare deocamdată decît într-o fotografie tîrzie, reprodusă în cartea lui Liviu Maderspach, fiul realizatorului. Pentru podul de la Herculane, cu o deschidere de 40 m, datele sînt certe, indicînd o realizare excepțională pentru acele timpuri.

Podul metalic realizat la Caransebeș în 1830

Începînd din secolul al XVIII-lea metalurgia făcuse progrese însemnate mai ales în Anglia, unde, în jurul anilor 1750 au apărut primele bare de fontă produse în uzinele Darby de la Coalbrookdale. Ele au constituit punctul de plecare pentru realizarea primelor structuri și a primelor poduri metalice din fontă. Apariția primelor cuptoare de pudlaj (1784) care permit, conform procedeului inventat de inginerul englez Henry Cort, transformarea fontei în fier a făcut posibilă utilizarea acestuia pentru poduri; prima lucrare menționată în literatură este «Podul Artelor» din Paris, realizat între anii 1802—1804. Primele poduri din fier construite în S.U.A. în 1796 și 1816, erau suspendate pe cabluri. În Anglia, Th. Telford realizează Conway Castle Bridge, între anii 1822—1826, deci înainte de stabilirea principiilor de construcție a podurilor suspendate. Primele poduri metalice rigide, din grinzi cu zăbrele, sînt menționate în lucrările de istorie a tehnicii numai după 1840, cînd inginerul american S. Whipple construiește «...le prèmier pont entièrement metalique à armature en Treillis...» și după 1845 cînd începe construcția podului «Britania» proiectat de englezul Robert Stephenson, și terminat în anul 1850, a celor realizate de Isambard Kingdom Brunel, pentru linia ferată Great Western Railway, tot în jurul anilor 1850, sau podul peste Vistula început de Lentze în 1847 și care a rămas în funcțiune pînă ce a fost distrus de război, în 1939.

Exemplele pot fi ușor multiplicate pentru această perioadă de după 1850. Nu am găsit însă nici o mențiune a unui pod metalic, realizat din grinzi cu zăbrele care să funcționeze înainte de construirea acestor două poduri în Banat. După informațiile de care dispunem în prezent, nici în zona înconjurătoare Banatului nu apar alte lucrări de acest gen, la date care să infirme prioritatea arătată. Astfel, dacă la Pesta se realizează în 1826 o punte de legătură cu insula, «Podul Ștefan» este o punte suspendată pe cabluri, ca și «Podul pe lanțuri» realizat între 1839 și 1849 peste întreaga lățime a Dunării de către inginerul Adam Clark, după planurile englezului William Tieri Clark. Pe teritoriul Principatelor Române, primele poduri metalice sînt contractate la 1865 pe timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, cu firma engleză «Barkelley și Staniforth».

Realizarea podurilor de la Caransebeș în 1830 și de la Băile Herculane în 1837 pare cu atît mai excepțională cu cît «moda» utilizării grinzilor cu zăbrele nu a apărut decît odată cu realizarea lui «Cristal Palace» din Londra de către Joseph Paxton în 1851 și cu cît însăși teoria acestor construcții nu a fost elaborată decît în anul 1861 de către profesorul german A. Ritter. Cel de al doilea factor deosebit, este realizarea acestor poduri din metalul fabricat în sudul Banatului, la Rusca Montană, într-un moment cînd oțelul Bessemer nu adusese încă acel spor de calitate, care a produs cîteva decenii o adevărată explozie a construcțiilor metalice. Se pare însă că la acea dată calitatea fabricatelor de aici depășise granițele provinciei, toate conductele pentru canalizarea Bucureștiului fiind turnate tot de întreprinderea de la Rusca, sub îndrumarea inginerului francez Marsillon. De altfel, se consideră că atelierele care produceau în acel timp cele mai evoluate unelte în Banat au fost cele de la Rusca (1834) și de la Reșița (1845). Podul metalic realizat

la Băile Herculane a rămas mult timp în funcţiune, în orice caz este amintit în monografia scrisă de Alessandru Popoviciu la 1871 «unu podu cu semicercuri de feru — forte bine lucratu». Tot despre el e vorba şi în lucrarea lui J.R. «Die Donaustrecke Baziaş-Ada-Kaleh-Eisernos Ther und der Curort Herculesbad» apărută la Timişoara în 1894 în care se spune: «...acolo, drumul trece pe un pod parabolic, din fier ale cărui arce de susţinere sau arcade principale, sînt compuse din fragmente de ţevi cilindrice».

Avem deci motive să credem că podul metalic al inginerului Maderspach a funcţionat neîntrerupt în perioada 1837—1896, ceea ce este o performanţă care demonstrează calitatea materialului. Podul de la 1896 a fost înlocuit în 1968 cu actualul pod de beton. Construcţii metalice au mai existat în staţiune şi putem include aici eleganta pasarelă din fier pentru pietoni, construită în anii 1883—1886, odată cu realizarea băilor «Neptun».

Tot în zona analizată, respectiv la Mehadia, Coriolan Buracu, descriind inundaţiile dramatice din anul 1910, afirmă că atunci «...s-a rupt şi o parte din vechiul pod de ţară, zidit de prinţul Eugen în anul 1716, pe pilaştrii vechiului pod, zidit de Romani...». Nu avem nici o îndoială asupra existenţei a numeroase poduri romane pe teritoriul patriei noastre în general şi a Banatului în special. Podul construit de romani, în opus Quadratum, peste Arieş, pe drumul imperial Apulum-Napoca, precum şi cel ridicat în opus mixtum peste Timiş la Tibiscum, ale cărui vestigii au fost puse în evidenţă la apele mari din februarie 1926, cînd a apărut portalul stîng, şi în 1979, cînd a fost atestată în albia rîului infrastructura uneia din pilae-le construcţiei, sînt o dovadă suficientă în acest sens. Pînă acum nu cunoaştem studii care să certifice amplasamentul podului roman de la Mehadia.

Mai cităm, cu titlu de curiozitate tehnică, faptul că odată cu realizarea Băilor «Neptun», pe malul drept al Cernei, în centrul staţiunii, construcţie realizată de arhitectul Alpar în perioada 1883—1886, clădirea a fost dotată cu un ascensor hidraulic şi cu un sistem de ventilaţie, de asemenea hidraulic. Pentru punerea în funcţiune a instalaţiilor a fost folosită apa izvorului Munk, captată pe panta din spatele clădirii. Numele izvorului a fost dat de un medic al staţiunii, care la 1871 şi 1872 publica două lucrări monografice despre Băile Herculane. Izvorul a servit şi la alimentarea cu apă a staţiunii, iar diferenţa de nivel a permis şi folosirea forţei sale mecanice. O instalaţie similară de ascensor hidraulic a fost pusă în funcţiune în 1906, odată cu realizarea «Pavilionului nr. 6», fost hotel, situat chiar în faţa statuii lui Hercule, pe vechiul loc al «Ospătăriei» arse la începutul secolului. În zona Băilor Herculane au mai fost realizate şi alte instalaţii hidraulice ca pe pildă rezervorul de apă rece construit în 1824 la băile Hebe (pe atunci băile Carolina), sau coductele de legătură dintre acestea şi băile Diana (pe atunci Elisabeta). Pot fi amintite de asemenea forajele arteziene realizate între 1883 şi 1886 la Băile Neptun, centrala hidroelectrică datînd din anul 1893, la care apa ajungea pe un canal lung de circa un kilometru, alimentînd două turbine cu rotoare orizontale, cu o putere de 150 CP. Centrala hidroelectrică a produs curentul necesar staţiunii, iar o parte a fost folosită şi pentru funcţionarea tramvaiului care lega Băile Herculane de gara căii ferate Orşova-Caransebeş.

Pentru a încheia aceste note, credem că exemplul Băilor Herculane este edificator asupra faptului că centrele locuite, de mare importanţă, supravieţuiesc în timp, peste toate vitregiile istoriei şi că deobicei istoria lor este legată şi de folosirea apei, respectiv de istoria hidrotehnicii.

ALEXANDRU ZĂNESCU

Desen de OCTAVIAN COVACI

Convorbire cu meteorologul IOAN STĂNESCU

— Pregătindu-mă pentru această discuție aveam în vedere mitologia zăpezii. Mărturisesc însă că ceva anume m-a determinat pe parcurs să înlocuiesc aerul ei de basm cu acela de efect fizic al unui fenomen perfect explicat științific. Și am sentimentul că nu greșesc față de cititor. Cred că el mă obligă la această turnură. Eu știu că el nu renunță la zîna zăpezii dar în același timp are dorința să pătrundă în această împărăție stăpîn pe tainele ei.

— Așadar să vorbim despre zăpadă fără s-o chemăm de față pe zînă.

— Să începem prin a-i desluși niște obiceiuri. De pildă, cînd cade prima ninsoare?

— Prima ninsoare e mai greu de pronosticat. Ea cade de obicei în țara noastră la sfîrșitul toamnei. Cam rar se întîmplă să nu cadă în noiembrie.

— Atunci pare de neînțeles că am fost surprinși de cea din iarnă trecută...

— Nu data ne-a surprins, ci amploarea ei, fapt deosebit pentru începutul lui noiembrie.

— Ninsori foarte timpurii au mai căzut de-a lungul anilor, nu?

— Sînt cunoscute cele din octombrie 1908, 1912, 1922.

— Ce trebuie să se întîmple în atmosferă ca să primim acest cadou al zăpezii?

— Să ajungă temperatura medie zilnică la 2–3 grade (plus, nu minus), să fie o anume umiditate, nouri și o circulație adecvată a două mase de aer. Prima o constituie aerul rece de origine polară care de obicei se așează în Europa răsăriteană determinat de prezența anticiclonului est-european, a doua e o masă de aer umedă și caldă, cu o nebulozitate foarte pronunțată, bogată în precipitații și care vine din bazinul central al zonei mediteraneene.

— Înălțimea la care se întîmplă aceste fenomene e previzibilă?

— Cu aproximație. De aceea trebuie urmărit tot stratul atmosferic pînă la înălțimi de 5–6 mii de metri. Nu de puține ori stratul de la suprafața solului ne poate înșela.

— Să ne întoarcem la primele ninsori. Așadar în mod normal sînt așteptate în luna lui brumar. Vin după un calendar anume?

— În general da. De pildă în nordul țării ele cad, chiar la cumpăna lui noiembrie, adică la 15; în podișul Transilvaniei și în Moldova între 20 noiembrie și 1 decembrie; în Cîmpia Dunării, în Banat și în Crișana între 1—10 decembrie; în lunca Dunării și pe litoral, după 10 decembrie. Acestea sînt date climatologice care se referă la regula generală nu și la excepții.

— Din cîte puncte ale țării se fac observații meteorologice?

— Din 170. Aceasta este cifra stațiilor noastre.

— Pe glob trebuie să fie de ordinul miilor.

— Sînt zece mii

— E de presupus că aceste stații ale lumii comunică între ele.

— Nu numai atît dar noi și toate țările pămîntului, facem parte dintr-un sistem informațional internațional cunoscut sub numele de Veghea Meteorologică Mondială. În cadrul acestei organizații comunicăm rezultate, observații care se fac în fiecare oră asupra temperaturii, asupra presiunii atmosferice, asupra nebulozității, asupra vizibilității.

— Cui folosesc aceste observații?

— Tuturor. Navigației aeriene, navigației maritime, transporturilor de orice fel, agriculturii, sistemelor hidrografice. Putem prevedea inundații, putem anunța chiciura — foarte periculoasă pentru conductorii aerieni care se pot rupe — putem semnala norii care produc grindina, putem prevedea ninsorile.

— Ultima ninsoare în țara noastră cade ca și prima, adică pe zone diferențiale?

— Da. În Cîmpia Română și în Cîmpia Vestică — între 1—20 martie; în subcarpați — în Transilvania și Moldova, între 20 martie și 1 aprilie; am lăsat la urmă muntele pentru că acolo poate ninge tot timpul.

— Așa cum sînt legendare niște ninsori timpurii, sînt legendare și unele tîrzii. Cînd s-au întîmplat acestea din urmă?

— Ultima a fost cea din mai 1980 în nordul Moldovei și în estul Transilvaniei.

— Se vorbește cu nostalgie de ninsorile de altădată. Eu iată, îmi aduc aminte că bunicii mei povesteau că au fost nevoiți să-și sape tunele în zăpadă.

— Pentru ninsori deosebit de grele ca durată și intensitate sînt semnificativi anii 1923—1924; 1928—1929; 1941—1942; 1953—1954; 1955—1966. Așa spre exemplu, în februarie 1954 zăpada atinsese 3 metri.

— Cum se explică ninsorile din zonele tropicale și subtropicale despre care scria din cînd în cînd ziarele?

— Sînt datorate pătrunderii brușe a unor mase de aer rece de origine polară dincolo de zonele limită ale circulării obișnuite a curenților de aer. Ninsori de excepție în zonele tropicale de-a lungul timpului au fost cele semnalate la 5 februarie 1906 în oaza El-Golea din Sahara. Celebră din acest punct de vedere e și data de 21 decembrie 1965 cînd a nins la Saana — capitala Republicii Arabe Yemen, localitate așezată pe paralela de 15° latitudine nordică deci în plină zonă tropicală, între Tropicul Racului și Ecuator.

— În Mexic mi se pare că s-a produs surprinzător o ninsoare?!...

— Da. Aceea a fost în ianuarie 1966.

— E o convenție pe care zăpada n-a respectat-o? Ea pare să aibă un cordon dincolo de care nu trece decît excepțional.

— Acest **cordon** există și în realitate. Este o limită convențională de unde se spune că la nord și la sud de ea se produc ninsori. E limita de răspîndire a palmierului. Palmierul e planta specifică zonelor tropicale și subtropicale, element decorativ al plajelor veșnic însorite. El nu se împacă deloc cu zăpada, ca atare limita lui de răspîndire coincide și cu limita ninsorilor. Această limită poate fi depășită excepțional.

— Pe unde trece limita palmierului? Cu alte cuvinte pe unde e marcată granița împotriva zăpezilor?

— Prin centrul Californiei, prin bazinul inferior al fluviului Mississippi, prin nordul Floridei, prin sudul Spaniei, și sudul Franței, de-a lungul coastei de vest a Italiei, prin sudul Greciei și sudul Turciei, sudul Iranului, nordul Indiei, sudul Chinei, sudul Japoniei. În continentele sudice limita trece prin nordul Argentinei, Uruguai, sud-vestul Africii, nordul Australiei și prin centrul arhipelagului Noii Zeelande. Între aceste limite crește palmierul și ninge cu totul excepțional. De exemplu, în Lombardia în nordul Italiei, ninge zece zile pe an, la Napoli o zi, la Palermo de asemeni

— În țara noastră cîte zile pe an ninge? Noi avem impresia că ninge toată iarna.

— Pe litoral numărul zilelor cu ninsoare e de 10—15 zile. În cîmpia Munteniei 20—25 de zile în medie. În schimb, în cîmpia Banatului, a Crișanei și a Olteniei 15—20 de zile. Cel mai mult ninge în Transilvania, Moldova, Maramureș și subcarpații Olteniei și Munteniei, adică în medie 30—40 de zile pe an.

— Pe vîrful Omu?

— Acolo poate ninge oricînd. Pe mine m-a prins o ninsoare în august. Asta era în 1978. Interesant de menționat e că la această altitudine stratul de zăpadă durează în medie 219 zile pe an, în timp ce la Sinaia (1500 m altitudine) durează doar 124 de zile. Grosimea stratului variază între cîțiva centimetri și cîțiva metri.

— Am auzit de o grosime fantastică a stratului de zăpadă într-o stațiune din S.U.A.

— Literatura meteorologică a consemnat-o ca pe un caz cu totul excepțional. E vorba de stațiunea Paradise Ranger din statul Washington cînd în iarna lui 1955 stratul de zăpadă a atins 25 de metri, mai exact 25,40!

— Incredibil. Ține de domeniul fantasticului. De altfel iarna în munte pare alt anotimp decît obișnuitele ierni din lunci, cîmpii și de pe dealuri. Ce se mai întîmplă acolo? Avalanșele sînt un spectacol apocaliptic. Pot fi întrucîtva prevăzute?

— Nu. Cel mult evitate.

— E bine să știm cum se formează.

— Zăpada acumulată treptat face ca centrul de greutate al stratului să se înalțe din ce în ce mai mult, dînd naștere unui echilibru instabil. Este suficient uneori ca vîntul să se intensifice, și zăpada alunecă brusc pe pereții abrupți ai muntelui, distrugînd totul în cale. Alteori aceste alunecări masive pot fi provocate de strigătele și chiuiturile unui grup de turiști mai puțin deprinși cu legile muntelui. Asemenea căderi se produc în lunile aprilie și mai cînd, pe pantele mai netede sau acoperite cu grohotiș, zăpada acumulată în cursul iernii se poate topi la primele semne ale primăverii dînd naștere avalanșelor.

Foto: MIHAI PUPEZA

— Așadar cea mai mare durată a stratului de zăpadă la noi e de cca. 219 zile la vîrful Omu. Puține zile mai rămîn într-un an fără zăpadă. Pe fața pămîntului sînt și porțiuni care aduc aminte de epoca glaciară. Mă gîndesc la zăpezile veșnice. Cît anume din suprafața globului e ocupată de ghețari?

— Peste 16 milioane de kilometri pătrați, ceea ce reprezintă cam 10,5% din întinderea uscatului planetei noastre Jumătate din cei 16 milioane de kilometri pătrați o ocupă Antarctida supranumită Continentul de gheață.

— Europei cît îi revine în această statistică?

— O suprafață de 118.000 de kilometri pătrați. Vi se pare mult?

— Foarte mult. Și care e ghețarul cel mai mare al continentului nostru?

— Vatna Yökull din Islanda. Are o lungime de 142 kilometri și acoperă o suprafață de 8 800 kilometri pătrați.

— Se înțelege că meteorologia veghează și asupra lor. Ne putem aștepta la surprize? Mă gîndesc la deplasări ale lor, la extinderi sau dimpotrivă la topiri.

— Ghețarii influențează clima, dar epoca în care trăim noi nu va suferi modificări esențiale. Oscilațiile petrecute azi la nivelul lor nu sînt de natură să ducă la schimbări perceptibile. Tot ce se poate spune acum e că în mileniile următoare vom evolua către o răcire a climei.

DONA ROȘU

Candorile oamenilor, candorile naturii

CU BARCA PE SOMEȘUL MARE

O gîrlă, o barcă, un cort, un ceaun și încă alte cîteva obiecte strict necesare pot avea darul să ne înlesnească petrecerea unor zile de neuitat în mijlocul naturii. Dar nu a unei naturi cu alei pietruite, arbori tunși, ronduri de flori și alte asemenea „efecte" peisagistice, ci a acelei naturi sălbatice și izolate, ce poate să te ajute să elimini zgura travaliului zilnic, obiceiurilor devenite ticuri mașinale, conveniențele de tot felul și imaginile mereu aceleași din peisajul citadin. În felul acesta, ai șansa să trăiești 5—6 zile într-un univers de vacanță pe care nici nu ți-l poți imagina.

Dar, cum se va vedea mai jos, totul este extrem de simplu. Uimitor este că asemenea locuri singuratice pot fi întîlnite foarte adesea în imediata vecinătate a localităților și mai întotdeauna, pe cursurile de apă. Se poate începe cu apa Colentinei, care ne oferă adevărate imagini de deltă și unde dacă apleci vîrful trestiilor, poți zări la doar cîteva sute de metri marile blocuri ale cartierelor Fundeni sau Pantelimon; sau cu Argeșul între Grădinari și Mihăilești. Dar, ori și care alt rîu ne va dezvălui aceleași virtuți, întrucît apele noastre străbat mai totdeauna o natură viguroasă. Plutind cu barca pneumatică pe rîurile din preajmă vei sesiza arareori intervenția civilizației asupra împărăției apelor. Cîteva mori, cîteva poduri și ici-colo alte cîteva diguri ce au menirea să stăvilească îmbrățișarea undelor.

Coborîrea cu barca pneumatică pe apele repezi ale țării, considerată ca o nouă formă de turism nautic, a început să fie tot mai des practicată

în ultimul timp. Avantajele cele mai mari le prezintă coborîrile efectuate în grup. Tocmai aceasta a fost rațiunea ce a condus la inițierea unor excursii pe care — datorită caracterului lor de prioritate și inedit — le-am denumit **experiment.** Începînd din 1978 s-au organizat coborîri anuale colective pe rîurile Siret, Olt, Bistrița, iar în anul 1981, pe Someșul Mare.

Faptul că abia ediția IV a excursiilor de tip **experiment** a fost programată pe Someșul Mare s-a dovedit un lucru bun prin aceea că înaltul grad de dificultate al acestui rîu a fost mai ușor depășit avînd la activ trasee mai simple. Mai ales prima etapă, ȘANȚ—SÎNGEORZ, la care s-au aliniat 21 de echipaje totalizînd 31 de persoane, ne-a ridicat probleme destul de grele. Praguri dese, bolovani împrăștiați la tot pasul,

Ambarcațiile utilizate au fost de diverse tipuri însă toate penumatice, cu excepția uneia singure — caiac de construcție proprie, concepție și realizare a lui C. Moldovan din Bistrița — dar care primind mai multe lovituri decît ar fi putut suporta s-a „fundarisit" încă de la Rodna, prima localitate în aval de lansare. Au predominat bărcile standard de tip sovietic și polonez, dar au fost și multe alte ambarcații de construcție proprie, începînd cu cea mai ingenioasă — denumită TORENTUL, concepută și construită de Dorel Moldoveanu din Rădăuți și încheind cu cea mai simplă, constînd dintr-o platformă susținută de o anvelopă auto. Este vorba de CARAPACEA lui Tiberiu Cujbă din Suceava, cunoscută cititorilor revistei „România pitorească" din cele cîteva reportaje transmise de pe Suceava și Siret.

repezișuri în curbă, răgălii, săritori de pînă la 1,5 m., punți și podețe joase, cabluri, precum și alte „capcane" au scos din cursă, încă din primele ore ale coborîrii, trei dintre ambarcațiuni. După etapa a II-a (SÎNGEORZ—NĂSĂUD), dar mai ales a III-a (NĂSĂUD—BECLEAN), apa Someșului s-a mai domolit, ba chiar a devenit atît de molcomă încît s-a renunțat la parcurgerea ultimei etape, a IV-a, BECLEAN—DEJ, ca fiind neinteresantă și mult prea lentă. Doar echipajul D. Nistor—Dan Covașă și-a popus să parcurgă și această din urmă porțiune pentru a verifica întregul traseu propus în Experimentul IV. S-a dovedit astfel ceea ce prevăzusem, anume că porțiunea Beclean—Dej este înceată, fără interes și că ea trebuie împărțită în două etape din cauza vitezei reduse.

Participanții, diferiți ca vîrstă (de la 12 la 55 de ani), cu ocupații diverse (asistenți universitari, medici, ingineri, maiștri, tehnicieni, electricieni, sudori etc.) au format totuși un colectiv omogen și care s-a închegat tot mai puternic pe parcursul expediției. Atît în timpul coborîrilor cît și la focurile de tabără s-au legat prietenii noi, durabile, colectivul de amatori ai coborîrilor cu bărcile pneumatice pe apele repezi ale țării și-a strîns și mai mult rîndurile. Acest colectiv vă invită să participați în vara anului 1982 la o excursie colectivă ce-și propune să străbată întreg delifeul Oltului.

Pregătiți-vă deci din timp pentru Experiment V.

Ing. **SILVIU DRAGOMIR**

Candorile oamenilor, candorile naturii

CER ALBASTRU

În dimineaţa aceea de vară, poienile şi cetinile răspîndeau parfumurile răscolitoare ale muntelui. Strivind sub tălpi picăturile de rouă, ne îndreptam spre Fîntîna Voinii, cu gîndul să spălăm umbrele nopţii. Fuioare de nori treceau grăbite pe lîngă noi. Era devreme şi răcoare; tentaţia de a porni să traversăm Munţii Banatului ne îndemna la drum. Am strîns corturile din Plaiul cel Mare şi ne-am luat drept ţintă Muntele Mic. De la cabanele complexului răzbătea pînă departe larma vacanţei: o mare tabără de copii îşi începea programul zilnic în mijlocul naturii. Poteca ne atrăgea către muntele Ţarcu, prinţul masivilor bănăţeni, purtîndu-ne printre codrii bătrîni din Ţara Vînturilor. Mai întîi, trecerea noastră a fost observată în Tara de Piatră a lacului alpin din căldarea Ţarcului. În clipa cînd am început urcuşul către vîrf, privirile ni s-au ridicat spre cer. Întîlnirea a fost minunată, întrucît fiecare pas ne aducea tot mai aproape de albastrul zilei în care drumuiam. Am ajuns în cele din urmă pe culmile Ţarcului şi Godeanului, sub bolta albastră a cerului pe care-l simt al nostru, al oamenilor. Umblînd atît de aproape de soare, am văzut de cîteva ori, desenată pe seninul de vară, salba de nori suprapusă peste albia Dunării, cu toate coturile sale trasate peste o imensă hartă naturală. Rămîn pentru multă vreme cu privirile aţintite spre această oglindire unică a amiezii. Spre seară, cerul se îmbracă pe neaşteptate cu cîţiva nori lunguieţi, aureolaţi cu razele asfinţitului, colorîndu-se apoi treptat în argintiu şi violaceu. Dar cum se lasă înserarea, se porneşte un vînt uşor, care alungă ca la o comandă vălătucii norilor, deschizînd cîmp liber nemărginirii. Cerul este limpede, iar stelele atît de aproape de noi, încît le aducem în somnul liniştit din corturi.

A doua zi, pornim spre Godeanu; drum liniştit printre turmele de mioare ale gugulanilor bănăţeni, întîmpinaţi de bineţea ciobanilor şi de lătratul cîinilor de la stîne. Paşii ni se afundă într-un covor fără sfîrşit, din care răsar chipuri gingaşe de genţiane, flori de „nu mă uita" sau clopoţei de pădure; iar deasupra lor, ca o cortină fermecată, azurul neprihănit al cerului. Aşa intrăm în împărăţia albă a calcarului, care şi-a întins stăpînirea asupra Munţilor Cernei. Ne pomenim faţă în faţă cu turme de lapiezuri, odihnindu-se printre iarba înaltă din jur. Alb-verde strălucitor, profilat pe culoarea de turcoază a înălţimilor! Care pictor ar putea născoci o mai armonioasă împletire cromatică? De pe Valea Cernei avem tot timpul sub priviri meterezele de calcar ale cetăţilor împietrite. Pe ambii versanţi ai văii orgile albe şi uriaşele cetăţi îşi cîntă fără încetare baladele. La capătul drumului ne aşteptau licuricii becurilor electrice din Herculane. Auriul toamnei ne-a atras mai departe spre Munţii Banatului. Soarele îşi cînta melodiile diafane printre galbenul ruginiu al frunzelor de fag şi de frasin, în timp ce noi lăsam în urmă Munţii Almăjului, coborînd prin păduri pînă în Cheile Rudăriei. Acolo, într-un sat ferit de larma umblatelor drumuri, unde fundalul cerului de Brumărel părea mai blînd ca oriunde, ne-am bucurat de frumuseţea portului popular, de hărnicia şi de obiceiurile almăjenilor.

Iarna, mult mai grăbită prin aceste locuri, ne-a găsit pe uriaşul platou al Semenicului. În veşmîntul lor de nea, înălţimile Goznei, Nedeii, Semenicului şi Radomirului par să sprijine cerul de turcoaz care îşi trimite puzderia de raze peste furnicarul multicolor al schiorilor. Acolo, pe drumul celor Trei Ape, al Gărînei şi Brebului, veţi întîlni cel mai curat cer de iarnă din Banat, iar atunci cînd pragul dimineţii îmbracă sărbătoreşte crengile pomilor, imaginea Semenicului devine unică.

Întîlnirea cu primăvara s-a petrecut în Munţii Aninei, în faţa curcubeelor de apă ale Beuşniţei, pornite din înaltul cerului, darnic în ploaie. Urmîndu-le căderile spectaculoase ne-am pomenit la Ochiul Beului, această minune a naturii pe care o redescoperi de fiecare dată mereu alta. Nimeni nu va şti vreodată să numească adevăratele culori ale tainicului ochi de apă, ce soarbe culoarea cerului, contopind-o cu verdele pădurilor din jur. Puţine au fost atunci ceasurile de umblat pe malul pîrîului pînă la întîlnirea cu Cheile Nerei. Merii înfloriţi şi ceaţa aproape transparentă ce se ridica de la suprafaţa apei ne-au amintit de peisajele, lucrate cu migală, de pe stampele japoneze. Vrăjiţi de frumuseţea Nerei am purces să străbatem şi cheile vecine ale Caraşului. Aici, furtuna cu cer de plumb şi apa aproape neagră a rîului din canion ne-au grăbit să ajungem la Reşiţa. Nu ne rămăsese altceva de făcut decît să ne întoarcem faţa către cerul primăvăratic al Munţilor Poiana Ruscăi şi, iată-ne dintr-un salt la Oţelu Roşu, pe malul Bistrei, apoi mai departe, pe povîrnişurile de marmură ale Ruşchiţei şi la Şapte Izvoare, căutînd liniştea Muntelui Padiş. Cine ar fi crezut că tocmai aici, la întîlnirea vînturilor Adriatice cu cele pornite din Transilvania ne va fi dat să vedem cei mai frumoşi nori iluminaţi de razele soarelui!? Coborînd spre cabana Căpriorul şi apoi spre Luncani-Tomeşti ne-a surprins zăpada mieilor, ce cădea greu pe frunzele fine ale piersicilor şi merilor înfloriţi. A doua zi cerul s-a înseninat şi era transparent ca în poveşti.

Mă înalţ pe cărările muntelui şi am în faţă cerul. În fiecare drum mă gîndesc cum pămîntul naşte cerul şi culorile lui, norii şi stelele nopţii.

Mă întorc acasă purtînd în suflet cupola albastră pe care-o simt a noastră, un dar minunat făcut oamenilor.

CONSTANTIN LUPU

Candorile oamenilor, candorile naturii

TURISM

Iată un QSL — carte de confirmare, primită de ing. Gheorghe Drăgulescu din București, de la radioamatorul KAIAA, de pe insula Minami Tori-Shima, din care la vremea fluxului nu mai rămîn decît cîțiva metri pătrați de uscat.

pe unde... scurte

— Cînd mă așez în fața aparatului și încep să vorbesc cu prietenii din Italia, Chile sau Japonia, am senzația că timpul și spațiul s-au dizolvat: pămîntul mi-e la îndemînă ca și cum aș frunzări o carte; știu cum e vremea la Tokio, prietenii de la Roma mă întreabă cum a fost premiera de la Teatrul Municipal în care am jucat și eu, iar o bună amică din Australia îmi face cunoscut succesul ansamblului românesc de cîntece și dansuri populare care tocmai a prezentat spectacole la Sidney. Distanțele dispar, granițele nu mai există; ai impresia că trăiești un vis de vrajă — călătorești prin lume ca pe covorul fermecat din „O mie și una de nopți"... Mărturisește **Dumitru Dumitru,** actor la Teatrul Municipal din București, radioamator în timpul liber.

Printre radioamatorii din țară și din lume, cifrul Y03 AVE e foarte cunoscut, respectat și căutat. Sub el trăiește **George Pintilie** de un sfert de veac, inginer electronist la Casa Scînteii. În sportul radioamatorilor a cucerit de trei ori titlul de campion național și pe acela de maestru al sportului. A început din adolescență, de la aparatul de radio cu galenă și căști și iată-l azi realizînd legăturile sale radio — peste 10.000 de convorbiri prin eter, în toți acești ani — folosindu-se de sateliți și... roiuri de meteoriți. Da, aceasta este una dintre cele mai sofisticate tehnici utilizate azi de radioamatorii cu mare experiență: pîndesc cu răbdarea unui vînător trecerea pe lîngă Terra a roiurilor meteoritice. Și cînd ele sînt într-un unghi favorabil, încep

emiterea mesajului radio; el se propagă prin eter spre nemărginirea cosmosului, dar cînd întîlneşte norul de meteoriţi se reflectă înapoi, spre pămînt şi-atunci îl pot recepţiona radioamatori din cele mai ascunse cute ale Terrei. Ultimele legături „radioastronomice" ale lui Y03 AVE sînt realizate cu Suedia, RFG, Olanda şi cu un radioamator dintr-o minusculă insulă finlandeză, Alaud.

— Aţi ajuns departe, în cosmos, cu emisiunile dumneavoastră. Dar aici, pe pămînt, care ar fi înălţimile atinse? îl întreb pe inginerul Pintilie.

— Să nu credeţi că un radioamator este un ins care stă închis în casă, pîndeşte zi şi noapte meteoriţii ca să-i „împuşte" cu o undă invizibilă care s-ar putea să nu se întoarcă niciodată pe pămînt, un om care a devenit cu totul sedentar. Noi sîntem constituiţi într-o federaţie sportivă şi ca în orice sport, facem mişcare multă. Cum? Urcăm munţii pe cotele lor cele mai înalte pentru a putea realiza legături cît mai îndepărtate; în afară de rucsac, merinde, haine, cort, sac de dormit, noi cărăm şi staţia de radio, antene, acumulatoare. Apoi, există acea „vînătoare de vulpi", un fel de orientare turistică a radiştilor. Aş avea curajul să spun că această pasiune a călătoriei pe undele radio te cultivă ca şi cînd ai drumeţi prin lume. Bunăoară, dacă prind o legătură cu cineva din Insulele Canare, imediat citesc tot ce găsesc despre acest loc; în plus, eu am acolo un prieten cu care convorbesc, oricînd doresc — ajunge doar să apăs pe un buton şi să lansez o chemare în văzduh; dar mai trebuie să mai învăţ şi o limbă străină; şi mai este ceva: de la acel prieten eu primesc un QSL, care este de obicei o vedere din ţara în care trăieşte. Vă daţi seama ce înseamnă să ai acasă 10.000 de ilustrate de pe tot mapamondul?

— Ce este un QSL?

— Este un înscris — de obicei o ilustrată ce poartă indicativul fiecărui radioamator care confirmă stabilirea unei legături radio. Cînd ea se realizează, cei doi parteneri îşi trimit unul altuia un QSL — carte de confirmare i se mai spune.

— Care sînt amintirile de neuitat pe care le-aţi avut ca radioturist?

— Într-o zi eram pe Vîrful Omu, cu fiica mea, amatoare şi ea de drumeţie în Carpaţi. Îmi instalasem cortul, antenele şi eram în plin concurs, cînd deodată am auzit în radio un fîsîit şi n-am mai putut face nici o legătură cu nimeni de pe pămînt. Nu-mi explicam ce s-a întîmplat. De abia cînd am ieşit din cort m-am lămurit; în jurul meu un spectacol rarisim: tot ce era metalic — indicatoare de trasee, antenele mele, cele ale staţiei meteorologice, paratrăznetele, cablurile care ancorau cabana, totul era învăluit într-o aureolă ca de flăcări. Mă aflam în faţa fenomenului numit „aurora Sfîntului Anton", provocat de o condensare formidabilă, pe tot ce e metalic, a electricităţii din atmosferă. Era în plină vară, prin iulie.

Altă dată, eram pe vîrful Vînătoarea lui Buteanu, din Făgăraş, împreună cu **Ion Cristea** (Y03 BAA). Ştiţi că vîrful acesta — cu altitudinea de 2587 m — nu îţi oferă acolo sus, decît cîţiva metri pătraţi. Acolo ne-am întins cortul, am instalat antenele şi radioemiţătoarele şi am început să vorbim cu întregul mapamond; dar deodată, ne-a izbit un viscol — vîntul bătea cu 120 km la oră şi zăpada cădea în valuri. Am petrecut o noapte grea, iar a doua zi cerul era senin, încît vedeam Dunărea.

— Aşa am păţit şi eu în Făgăraş — povesteşte **Ion Constantin**. Eram o echipă ce urca spre culmi, de la Bîlea — îl ajutam pe un prieten din Ploieşti, cu indicativul YO4 AZD să-şi îndeplinească normele sportive. Cînd să urcăm spre Paltinu, a început să viscolească — şi era doar la sfîrşit de vară. La jumătatea urcuşului am zărit cîteva mogîldeţe — era echipa altui radioamator, YO6 CBM. Coborau cu greu — rezistaseră patru zile sub un viscol cumplit. Ne-am întors cu toţii la Bîlea — pe munte trebuie să fii prevăzător.

Inginerul **Mihai Tanciu** deţine numele său codificat — YO3 CV — din anul 1938. Cu aparatul lui de radioemisie pe unde scurte „bate" toată lumea. E o plăcere să-l asculţi pe acest om care are şi darul povestirii, dar are şi ce povesti, căci în cele peste patru decenii de călătorii prin eter are la activ zeci de mii de legături radio. Are prieteni vechi pe toate continentele, pe mai toate insulele Oceanului Planetar. Posedă QSL-uri din 284 ţări ale lumii. Vobeşte prin radio în franceză, engleză şi spaniolă. Dar foarte mult şi în limba română: cu radioamatori din America de Nord sau de Sud, din Australia sau din alte ţări; pentru aceşti oameni şi familiile lor o legătură radio înseamnă cu mult mai mult decît pentru alţii: o posibilitate de a perpetua limba maternă. Are un prieten în Italia, Pino din oraşul Pompei, care a învăţat româneşte prin... lecţii radio. După ce îmi mărturiseşte că mai are un hobby — pictura — îmi povesteşte o întîmplare petrecută cu ani în urmă. Era în 1956. Întreaga omenire urmărea cu sufletul la gură aventura lui Eric de Bisschop şi-a celor patru coechipieri ai săi care, îmbarcat pe o plută, traversa Oceanul Pacific; în 190 de zile a parcurs prin furtuni 4000 de mile marine. Dar în cea de a 190-a zi a lansat un S.O.S; pluta sa din bambus zdrobită de un taifun ce alerga cu 130 km pe oră se scufunda rapid. Primul care a interceptat mesajul naufragiaţilor a fost radioamatorul român **Mircea Sichitu,** din Drobeta-Turnu Severin. El a comunicat imediat S.O.S.-ul altor radioamatori din lume pînă a ajuns la unul din Chile; acesta a alarmat marina chiliană care a pus imediat în marş crucişătorul **Baquedano**; aşa au fost salvate toate fiinţele de pe pluta **Tahiti Nui** — cinci bărbaţi şi două pisici, mascotele echipajului.

— Radioamatorismul a născut un gen de turism insolit, ţine să spună inginerul **Gheorghe Drăgulescu** (YO3 FU). Se fac expediţii peste mări şi oceane, în insule mici, nelocuite pentru a se efectua de acolo, în premieră mondială, legături radio. Sînt insule care la vremea fluxului dispar sub apă, cum e Minami Tori-Shima, din care atunci cînd apele ating cote mari nu mai rămîn decît cîţiva metri pătraţi de uscat. Este o performanţă să transmiţi din aceste locuri o legătură radio, la fel s-o şi recepţionezi.

Zece mii de radioamatori din România călătoresc zilnic în ţară sau în lume pe unde scurte. Neştiuţi, ei sînt, zi şi noapte, pe Terra: beneficiază de cel mai rapid mijloc de transport — unda radio. Şi au sute şi sute de mii de prieteni pe Terra.

ARCA LUI... HOREA

Nici nu bănuiam că în această curte din plin centrul Ploieștiului aveam să întîlnesc un fel de arcă biblică în care viețuiesc cele mai diferite viețăți de pe pămînt. Hotărît lucru. stăpînul lor — HORIA OȚOI — lucrător în rețeaua turistică din „capitala" Prahovei, este cel mai original crescător de păsări și animale din cîți am văzut. Pentru că am mai văzut eu crescători pasionați de porumbei, de cîini de rasă, de nutrii sau de albine. Dar ca să ai sute de păsări și animale dintre cele mai diferite, să le știi obiceiurile și sensibilitățile, să le faci la fiecare culcușul care îi trebuie, să le dai hrana care-i priește — aceasta, desigur, că e mai mult decît un hobby, mai mult decît o pasiune; poate o dragoste nemăsurată pentru creaturile care împart pămîntul cu oamenii. Îl și întreb în timp ce îmi prezintă locatarii din curtea casei sale:

— De unde atîta patimă pentru necuvîntătoare?

— Și eu am vrut să-mi explic. Părinții mei sînt orășeni — mama medic chimist, tata inginer; bunicii mei tot orășeni. Se spune că străbunicii erau crescători de animale. Dar oare se poate transmite genetic, peste a treia generație, o asemenea pasiune? Adevărul este că de mic copil mi-a plăcut natura; studiam ore întregi o plantă sau o insectă. Și toată ziua fugeam din oraș în păduri, pe mal de rîu sau să simt suflarea cîmpului.

Ce are Horia în „arca" lui? Porumbei, curcani, bibilici, fazani, păuni, găini de rasă — unele de o talie uriașă, care ating greutatea de 5—6 kg, iar unele pitice, cît un pumn de copil, de o neașteptată frumusețe a penajului, rațe leșești care de-abia își mișcă tîrtița de grase ce sînt. Despre cele 14 broaște țestoase aflu că sînt cel mai precis barometru al crescătoriei — știu cu două zile înainte că plouă, își sapă un adăpost în pămînt și se ascund. Papagalii sînt o încîntare — și mici și mari — de un colorit cu totul deosebit, obținut prin încrucișări succesive; vreo doi au și învățat să rostească cîteva cuvinte, dădăciți cu răbdare de Carmen și Sorin, cei mai mici membri ai familiei Oțoi și ajutători de nădejde ai tatălui. O altă curiozitate: purcelușii de Guineea. Stăpînul lor îmi atrage atenția că este primul din țară care crește asemenea animale; sînt acoperite cu o blană)extrem de prețioasă, cam de culoarea celei de chinchila, negru, roșu, alb, portocaliu, pînă la bej.

Apoi mai sînt cîinii, care-s de fapt marea mîndrie a lui Horia Oțoi. Are cîini de vînătoare, cu pedigri unii învățați de mici la hăituiala mistreților. Cine-i învață? Tot stăpînul lor, care-i și mare pescar și vînător. Jak, un brak german cu păr sîrmos; a venit o dată de la o expoziție națională chinologică cu titlul de campion. Apoi mai sînt Saint-Bernarzii, acei cîini uriași, ce ating în greutate 100 de kilograme, folosiți în munți pentru salvarea oamenilor; iată, de cîteva zile, s-au născut alți 8 pui de Saint-Bernard. O varietate de copoi românești — și ei cu un pedigri de mare clasă — obținut după ani de zile de selecție, stîrnește invidii printre vînători.

— Dar ce faci, omule, cu atîta păsăret și animale, că doar nu-i crești doar așa, ca să-i ții în voliere, cuști și cotețe?!

— Cu porumbeii sau celelalte păsări particip la diferite expoziții — este acesta un fel de întrecere sportivă, un concurs de măiestrie; pentru că eu în tinerețe am făcut sport de performanță — box și rugbi — și mi-a rămas de atunci, probabil, acea dorință și plăcere a competiției. Cu celelalte păsări fac schimb cu alți crescători; bunăoară, bibilici am oferit și altora, sute de bucăți, căci vrem să salvăm de la dispariție această frumoasă, delicată și foarte utilă orătanie, crescută la noi din vremuri imemorabile. Casa mi-e plină de medalii, diplome și cupe cîștigate la concursuri de porumbei, găini pitice, papagali, cîini. Două vieți de-aș fi avut n-aș fi putut dobîndi ca sportiv atîtea trofee.

— Presupun că pentru a întreține o asemenea crescătorie trebuie muncă, nu glumă.

— Nimic nu se obține în viață fără muncă. Iată marele adevăr pe care l-au învățat copiii mei, care muncesc cot la cot cu mine la îngrijirea și hrănirea păsărilor și animalelor, la întreținerea unei curățenii desăvîrșite. Puteam eu să le vorbesc la modul teoretic mult și bine despre muncă; doar alături de mine au învățat ceea ce îi este necesar și esențial omului în viață: dorința de a face și bucuria de a înfăptui. Ceea ce este iarăși foarte important pentru un om. Mergem pe cîmpie, prin munți, prin păduri și procurăm hrană pentru animale — iarbă, semințe, rădăcini. Nu vă pot spune cîte au învățat copiii mei, astfel! Au îndrăgit traiul în natură, întreaga familie — absolut toți — sîntem pescari pasionați. Eu sînt și vînător, dar prima mea grijă este să duc iarna — pe ger și zăpadă mare — hrană animalelor pădurii, nu să le împușc; dragostea pentru ele mi s-a adîncit, a căpătat valențe noi, sufletești, de cînd le cresc și acasă.

— Nu este costisitoare această pasiune?

— Vă rog să credeți că dimpotrivă, pensionarii mei furnizează gospodăriei mari cantități de alimente. Zilnic rațele, gîștele, bibilicile și găinile îmi dăruiesc 30—40 ouă; apoi, dacă tai o găină-gigant avem cel puțin 5 kg de carne, ceea ce înseamnă consumul nostru pe o săptămînă. Iepurii de asemenea livrează o excelentă carne. Mi-am procurat cîteva capre foarte productive — unde cresc atîtea viețuitoare nu mai contează 5—6 în plus; ele ne dau o mare cantitate de lapte în fiecare zi, ceea ce înseamnă și brînză, smîntînă, unt. După aceea, tot bălegarul rezultat de la „sectorul zootehnic" al gospodăriei, îl folosesc la grădinărit. Vedeți doar ce rai este curtea mea! Flori, arbuști, pomi fructiferi. Am și răzoare cu legume și zarzavaturi, care bine îngrășate asigură o mare productivitate; deci obțin, aproape pe gratis, și ceapă, usturoi, verdețuri, roșii și mai știu eu cîte. Ca să nu mai vorbim despre tot felul de fructe pentru dulcețuri, gemuri, compoturi. Închipuiți-vă ce cîștig ar fi și pentru economia națională și pentru bugetul familiei dacă fiecare ar crește în curtea sa animale și păsări!

Horia Oțoi are dreptate. Cine iubește cu adevărat natura și-o poate aduce în curtea casei, lîngă el și ai lui. Și, față de cei ce o iubesc cu-adevărat, natura nu a rămas datoare niciodată!

ION PREDA

LEGENDE ȘI POVESTIRI DIN MUNȚII RODNEI

Profesorul constățean Titus Regvald ne-a trimis cîteva scrieri inedite, ecou al repetatelor sale peregrinări prin odihnitoarele plaiuri năsăudene. Le facem loc în paginile Almanahului, cu convingerea că originalitatea povestirilor, culese dintr-o zonă cu un excepțional patrimoniu folcloric, neexplorat îndeajuns, precum și talentul narativ al autorului, vor întruni sufragiile cititorilor.

TĂUȘOARELE

În sud-vestul Rodnei, acolo unde coama Bîrlei încheie decorul alpin al masivului, amploarea priveliștilor subpămîntene a devenit cunoscută prin fapte ce s-au petrecut destul de tîrziu.

S-a declanșat firul surprizelor într-o zi de toamnă a anului 1955. Aburii scăpați dintr-o scobitură de stîncă l-au reținut atunci pe locuitorul Leon Bîrte din Parva într-un ungher ce nu întîrziase să aprindă apoi și curiozitatea altora. Silite să vorbească — omul se întoarse acolo iar și iar — tăcerile subterane dădură în vileag dimensiunile unei peșteri dintre cele mai mari. Prin diaclazele împodobite cu draperii de rocă pătrundeau obsedant răsucirile din adîncuri ale unei lumi mirifice. În timp ce încinta de basm ca «Sala de mese», «Sala cu bile» sau «Galeria de șapte sute» sfîrșiră în renume, coloniile de lilieci, moștenirile fosile, fantasticele întocmiri megamilenare s-au strămutat repede în raza de pîndă a unor echipe instruite.

Întorcîndu-se cu lampă și funii în locul însemnat cu atîta grijă, presimțea oare iscoditorul Bîrte că viitorul și năvala specialiștilor îi vor sublinia isprava? Oricum, se povestește că drumurile sale bîntuiră ciudat de des coclaurile cu pricina.

Peştera de la Izvorul Tăuşoarelor este lungă de peste şapte kilometri şi deţine un loc de frunte prin adîncimea ei de aproape 400 de metri. Cele 600.000 de veacuri comprimate în vîrsta calcarelor eocene reprezintă, totuşi, ne asigură specialiştii, prea puţin. Deplina expansiune a plăsmurilor concreţionare e prezisă — fără glumă — pentru mileniile ce vor veni de acum înainte.

Dar epopeea carstică a Rodnei a cunoscut şi acest episod: cu trambulina experienţei sub bocanci, drumeţul Bîrte cîştigă îndestulătorul elan ca peste alţi trei ani să dea de urmele unei alte peşteri. Se petrecură acestea în bazinul Telcişorului, la Jgheabul lui Zalion.

FÎNTÎNA DRĂGUŢEI

Calea urmată în fiecare primăvară de turmele feldrihanilor străbătea albia Izvorului Roşu după care o cotitură a plaiului prin pădurea tot mai sălbatică o îndrepta spre muntele Corongiş. La capătul urcuşului, acolo unde arborii chirciţi şi primii jnepeni îi vesteau trecătorului goliştea, răsărea din cuibul ei de pietre şi ierburi apa unui izvor. Limpede, plăcută vederii, povestitoarea undă sălta în aerul răcoros o chemare pe care mai toţi o resimţeau într-un chip sau altul. Cîte un oftat de mulţumire sau numai o senină cădere de mîini întrupau, cînd şi cînd, răspunsul acelora care îi încercau prinosul. În rest, viaţa cea veşnică, cu soare sau nouri pe boltă, cu clopoţei şi gîze în pănura de ierburi, cu vulturii măreţi care planau în jurul Ineului aproape mereu văzut de pe aceste povîrnişuri, îl adopta pe noul venit, răsplătindu-l şi întremîndu-l pe cale.

În şopotul apei amorţeau totuşi mlădierile unui glas care învecinau viaţa cu basmul. Cu lanţurile lui nevăzute, izvorul îl farmecă pe cel mai tînăr dintre păstorii Corongişului.

Strungaşul, căci acesta era el, un biet strungaş cu clopul răşinit şi opincile gurguiate, avea, ca mai toţi de o seamă cu el, potop de lucru. Oile de mînat la strungă, cepurile de adus din pădure, caii de întărinţat, zărul de turnat cîinilor, săciul de întărit, lemnele de crăpat, tăujărul de tocmit, harampauăle de găsit... Nu obosea. Dimpotrivă, stînaşii se bizuiau seara pe trişca ce-o însufleţea tot el. Plăcerea de căpetenie i-o dădea însă drumul făcut cu cumpăna şi găleţile la izvor. Îl aştepta în măcinişul de ape din vale răgazul cel mai dulce al zilei. Se dezlipea atunci de cele ce-i erau apropiate cu o uşurinţă de care alţii s-ar fi mirat îndelung.

Cînd anii au trecut şi strungaşul deveni păcurar, de adus apa în stînă tot lui îi plăcea s-o aducă. Vocea izvorului continua să-l cheme neabătut într-acolo. Ceva din clipocitul apei izbutea, ca întotdeauna, să-l ducă departe, nespus de departe... A venit, astfel, o vreme cînd bănuiala furişată în stînă apucă să-şi caute, ca orice bănuială, urmarea. Ba se găsi şi mulgaşul care pîndindu-l în Gura Plaiului, avu să mărturisească fără ocol că îl zărise vorbind unei umbre. Din chitite, din zărite, se înstăpîni credinţa că nimeni altcineva decît o prea-frumoasă şi primejdioasă zînă colinda cu oarecari gînduri Corongişul.

Cum zîna, însă, trebuia răpusă, simţindu-se dator s-o facă chiar el, baciul îşi luă într-o zi flinta şi porni spre locul cu pricina. Cînd simţi că buhaşii de colo prindeau să se clatine, ochi fără milă şi... dar la o încheiere ca aceea nu se aştepta nici el, nici nimeni. Făcîndu-se pe loc nevăzută, zîna avu să rămînă prin veacuri tot o zînă. Găsit curînd, flăcăul însă nu mai răspundea. Viaţa îl părăsise.

I se spune de atunci izvorul Fîntîna Drăguţei. Îmbietor ca şi altădată, el îşi trimite gîndul la acea întruchipare de piatră ce străjuieşte din miazăzi Corongişul. Trecînd pe acolo ai găsi-o aşa cum se cuvine: sălbatică, povîrnită, lunecoasă... E Poarta Zînei...

STERPUL

Aşa cum ne-a spus şi numele, Sterpul sfîrşeşte în Izvorul lui Dragoş ca o vale chioară. Nedreptăţindu-i pe moiseieni pe al căror pămînt s-ar fi cuvenit să-şi depună darul, rusalca munţilor le-a zîmbit aici, s-o zicem deschis, altora...

Se află cuibul straniilor răzgîndiri şi faceri mai sus, în ponorul din etajul montan al văii, nu departe de cărările de oi ce-o iau spre Gura Şurii şi Măgura. În adîncul hrubei acoperite de cetini, un sorb, o temută gură a stîncilor înghite cu lăcomie pîrîul abia ţîşnit în lumină din vraiştea labirinturilor sure din jur. Pe cînd cursul de veacuri al acestui spectacol îşi pierde noima în văzduh şi în umbrele rocii, toana îngropată în obîrşii te cheamă, te face prudent şi iarăşi te cheamă. Găseşti apoi că, în lipsa tîlcului pe care nici un semn dimprejur nu-l oferă, simpla urmare în strălucire şi fastuos vuiet de ape te compensează deplin.

Potrivit unei vechi amintiri, resurgenţa şuvoiului în hotarul săcenilor a fost recunoscută ca epilog al deturnării de ape din Sterpu cu mult, cu foarte mult înainte ca speologii să-şi fi aprins pe aicea lanterna. Că valea fără apă a unora răspundea în apa fără vale a celorlalţi prin a tîri partenerii în zbateri îndelungate, ne-o dă în vileag, însă, legenda.

Neliniştiţi că pe vreme de secetă Izvorul lui Dragoş n-ar mai putea dovedi setea atîtor turme, pive şi mori ce le făceau bogăţia, moiseienii plecau cu sape şi cazmale spre sorb, nădăjduind să-l astupe. Osîrdie nedezlipită însă de un mare cusur căci proprietatea săcenilor cuprindea şi ponorul. Colbăta aşa începută se prefăcu lesne în pacostea unor bătălii de care ţinutul avea să nu mai scape vreme îndelungată.

A venit totuşi un ceas cînd în ponorul zavistiei poposi şi lumina în care nimeni nu mai credea. Bizuit pe adevărul ce-i era cunoscut asupra săvîrşitelor subterane, un bătrîn, un om dintre aceia pe care văzîndu-i n-ar fi de ajuns, îşi duse într-o zi căldarea plină de vopsea de sovîrf la locul unde vlăjganii tocmai urmau să-şi depene de la început răfuiala. Blînd şi cumpănit în cuget, moşneagul îi făcu pe luptători să-l asculte. Îi pofti deci pe aceia care îi păreau mai aprigi şi mai curioşi să coboare pînă la Izbucul Izei. Deşertîndu-şi în clipa potrivită, căldarea în sorb, aşteptă ca trimişii să recunoască vopseaua în hotarul săcenilor. Şi a fost întocmai. Vestea întoarsă din vale ca semn al unei vreri mai presus de păsurile taberelor avu darul să-i dumirească pe toţi asupra pricinii ce-şi amîna mereu dezlegarea.

Ca altădată pipa unui Gitche Manito, vopseaua bătrînului revărsă pentru totodeauna în ţinut bucuria păcii.

JGHEABUL RĂMĂŞAGU

În stînele borşenilor lucrează şi fetele. Faptul — unic în şirul aşezărilor rodnene — îşi cufundă rădăcinile, ca orice tradiţie, într-un trecut destul de îndepărtat.

Te înapoiezi pe băteliştile timpului în Piatra Rea, într-o lume de prăvălişuri ameninţătoare, stăpînite de vulturi şi de caprele negre. Strecurîndu-se doar pe Izvorul Cailor şi Fîntîna, potecile pastorale nu ajungeau pînă acolo. Păşunile din miazăzi se curmau şi ele, brusc, pe o dungă de piatră, vizibilă de la distanţă, pe care turmele n-o puteau trece. Pe unul din abrupturile de sub pragul acela, pe Jgheabul Hogii, un botei rătăcit pe vreme de ceaţă rămase pierdut pentru totdeauna, iar întîmplarea se cuibări în auzul oamenilor ca o pildă.

Străbătea, mai de mult, munţii de aici, o fată din Borşa pe care opincuţele, năframa sau lecrul n-ar fi arătat-o că-i ciobăniţă. Pe unde trecea stăruiau, totuşi, vălătucii acelui miros de lapte şi de fum ca-n urma oricărui cioban. Era, de asemeni, tare de virtute şi ştia fişcii la nevoie ca flăcăii.

Se întîmplă, într-o zi, ca ciula şi oaceşa turmei din Obreja să rămînă pierdute pe-o hrapă necutreierată încă de nimeni. Păcurarii nu se încumetau s-o urce, pierzînd orele de preţ în vorbe zadarnice. Nimerindu-se, tocmai atunci, ca fata să-i întîlnească pe cărare, flăcăii se treziră cătuniţi de cuvintele ei dojenitoare. Un rămăşag propus tot de ea îi uimi de-a binelea. Ciobăniţa se prinse să aducă oile nevătămate şi, oricum, pînă în ceasul ujînei. Pe cînd ciobanii îşi vor fi mutat clopul de pe o ureche pe alta, fata se şi repezi către ţancurile Pietrii Rele. Spre ruşinea voinicilor, înserarea se lăsă în vale odată cu fata şi oile. Jgheabul de piatră pe care ea se căţără cu o iuţeală ce se prefăcu în faimă deveni de atunci Jgheabul cu Rămăşagu.

Cîţi, oare, dintre copiii ce-i afli zbenguindu-se pe uliţele din Pietroasa, din Poposeală sau Repedea, descind din stirpea destoinicei păstoriţe?

GEMENEA

Dăinuiesc icoanele fabuloasei Rodne de acum o sută de ani sub semnul călătoriilor lui Florian Porcius. Străbătînd masivul în lung şi în lat, botanistul i-a ctitorit un tablou vegetal căruia timpul n-a avut să-i adauge decît foarte puţin. A crescut imensul cutreier — neastîmpăr, curaj şi tandreţe încă neuitate — din stăruinţa unei munci de decenii pe care peripeţiile n-au ocolit-o. Cel care nu ezitase să-şi interpeleze speciile prin «fetiţele mele» se alegea uneori cu vecinătatea unui brad sau a unei simple lespezi ca sălaş de noapte. Aciuat de cu seară, cum s-a întîmplat o dată, pe creasta alpină din apropierea Puzdrei, constelaţiile l-au petrecut cu priinţă, împrumutîndu-i în zorii ce-au venit scînteia observaţiei fertile.

«Un fenomen special care se poate explica numai prin peridiocitatea suflării acestor vînturi, am esperiat aflîndu-mă pe cununa munţilor în apropiere de alpele Gemenea (2191 m) unde am dormit în aer liber peste noapte. Dimineaţa îndată după răsăritul soarelui, am văzut cum veneau neguri groase şi continuative de către

Marmaţia, suindu-se spre cununa munţilor, care la moment, cît ce ajungeau la această cunună, dispăreau cu totul. Acest fenomen a durat aproape două ore».

«Flora fanerogamă din fostul district al Năsăudului» — cartea ce-i conferise ardeleanului născut în satul eponim al masivului un loc în Academie — se adresează insului plecat neliniştit spre un «alpe» ameninţat poate şi el de vîntoase cu proba confirmată a acestei zarişti de speranţă...

«În desele mele excursiuni prin munţi am esperiat de mai multe ori, cum — fiind senin jur-împrejur — au început a se forma repentin nori groşi pe vîrfurile din apropiere din care a căzut grindină, ce era însoţită de fulgere şi trăsnete înfiorătoare. După o jumătate de oră a încetat tempestatea şi iarăşi s-a înseninat, urmînd apoi timpul cel mai frumos...»

Oazele de zăpadă ce-i sclipesc azi drumeţului prin căldările glaciare din jurul Ineului îl întîmpinau şi pe Florian Porcius.

«Acolo, unde aceste masse (de zăpadă, n.n.) se topesc peste un pîrîu, se formează deasupra o boltitură de ghiaţă ce concede o intrare afundă. De multe ori am fost necesitat a trece în luna iulie prin atari agrămădiri de nea ce aveau la mijloc o grosime şi pînă la 40 de metri. Pe partea nordică a alpelui Ineu se topesc deplin massele de nea numai în veri secetoase .

Partea deloc searbădă ce-i revenea Gemenii în atlasul evenimentelor vegetale ne lasă să credem că Porcius zăbovise pe acest munte mai mult decît ar indica-o amintirea din cartea sa. Potrivit unor evidenţe de necontestat reiese că Gemenea era în veacul trecut scena agoniei unor splendide plante alpine. Se stingeau ireversibil acolo (ca şi pe coastele unor culmi din Carpaţii Sudici) ultimele exemplare din ţară de Achillea clavennae, de Aster bellidiastrum şi Anemone baldensis. Cîteva fire de Anemone baldensis culese din Rodna sporesc astăzi fondul de melancolie şi aur al herbarelor din Cluj-Napoca.

Apariţia nemăsurat de zgîrcită a altor specii prelungeşte firul dramei nefaste sub ochii noştri. Citată odinioară şi ea din Gemenea, rarisima Callianthemum coriandrifolium (doar Rodna, Piatra Craiului şi Făgăraş) a fost găsită în deceniul trecut la o distanţă neînsemnată spre est de Pudzra (T.R. în «Porţile Fîntînii», România pitorească, 1978, nr. 5, pag. 21). Vieţuind în marginea unui pîlc de oiţe (Anemone narcissiflora; coincidenţa ne duce numai între flori albe) exemplarele ce se puteau număra pe degete evocau norocul caracteristic (dar de cîtă durată?) al colţurilor de munte suficient de îndepărtate de stîna şi de potecile marcate...

Destinul a vrut ca zona centrală a Rodnei — unde, în chip ciudat, ciobanii şi localnicii nu mai recunosc astăzi nici un munte sub numele Gemena — să-şi păstreze pînă în 1965 un ultim secret: Anton Nyarady dovedea atunci că Astragalus frigidus, coşaciul alpin cu fructele verzi-măslinii, care se credea că aparţine doar Pietrii Mari şi Bucegilor, creşte şi în Vîrful Laptelui!

BÎRLAD

El a trăit de mult. L-ai fi putut vedea colindînd cu turmele aceste întinderi dintre Pietrele Răzimate şi Puzdra. Bîrlad, căci aşa se numea flăcăiandrul, purta cu sine un fluier de aramă despre care se povesteşte că-i induioşa pe toţi, afară de unul... În adevăr, nu oile multe, ci numai viersul fără seamăn al fluierului fu pricina pentru care el se văzu încolţit de pismă şi ură.

Seara, pe cînd Bîrlad cînta, liniştea toflosului întins dicilin lîngă vatră semăna înşelarea. («Toflos» căci neplăcîndu-i straiele păcurăreşti nici nu le purta). Ocărîndu-l pentru te miri ce, acesta îi luă într-una din zile fluierul şi nu i-l mai dete. Băiatul nu s-a supus.

Codobatura seninării prin care Bîrlad trecea ca întotdeauna după apă îi descoperi într-un apus de soare pieptul însîngerat. S-a întîmplat aceasta pe Izvorul Mare al Repezii, în locul numit de atunci «Mormîntul lui Bîrlad». Ungher al tăcerii, al brazilor şi al lunii... Îl umezesc în toamnă lacrimile burniţei, îl zvîntă primăvara vîntoasele sudului.

CORTUL DE IARNĂ

Obişnuit «pendulator» — vărsat pe munte, iernat în sat — cursul vieţii pastorale se înfăţişa uneori altfel. Pe firul anevoios al vechilor poteci fînul strîns de prin poienile munţilor nu putea fi transportat cu uşurinţă în sat. Cazul celor 12 vaduri ce problematizau cîndva călătoria pe izvorul Guşatului se reedita, într-un fel sau altul, în oricare dintre marile bazine ale Rodnei. Cînd apele erau umflate, păstorii din jurul Guşatului — mocodeni, nimigeni, mititeni, mintioani — aveau o singură alegere: drumul ocolit, nici el scutit însă pe vreme rea de riscuri, prin Rantia, Fîntîna Detunată, Paltin, Oprişasca.

Faţă de înmulţirea uneori suprinzătoare a turmelor, hrana din hotar devenea, la rîndul ei, insuficientă. Se întîmpla, astfel, ca unii oieri să-şi ierneze turmele în munte.

Izolarea impusă de crivăţ, de grosimea stratului de zăpadă, le cerea celor rămaşi, curaj şi pricepere. În furcile împărăţiei albe norocul nu-i ocrotea însă întotdeauna. La izvoarele Cormăii avalanşa îl suprimă pe un oier din Bichigi. Numele acestuia trecu asupra stîncii sub care a fost găsit primăvara. Ea deveni Căţîmul Băhului. Tot unda de nea îl înhăţă, în Mihăiasa, pe un altul, iar săloanii îi spun locului «în Morminte».

Mişcătoare, nebănuite pagini de cutezanţă ale iernatului de odinioară se desprind de asemeni din amintirile legate de munţi ca Mesteacănul (Coşbuceni, Valea Anieşului Mic), Obîrşia Rebrei (Poiana Butucilor), Lucăciasa sau Izvorul Creţ (Mocodeni—Izvorul Guşatului).

În muntele Poiana Rotundă, pe malul Cobăşelului (nu departe de Izvorul Vîrtej), trecutul îşi arborează singur imaginea în locul numit Cortul de Iarnă. (Colibele mai mici decît stînele sînt, în limba localnicilor, nişte «corturi»).

PLECAU...

Cu însîmbrarea încheiată, cu ciublele stînei adunate pe cai, iată-i porniți odată cu turmele și dulăii pe șleaurile de început ale văratului. Ceremonii simple, praguri de calendar mai vechi decît scrisul, iscate an de an, sub roata anotimpurilor ce le urnea pe toate...

În zariștea muntelui, acolo unde viitorul se retrăgea în soare și burniță, în iarbă și trăsnet, în treburi zilnice și tîrcoale de lupi, îi aștepta prevăzutul ca și neprevăzutul. Plecau, între toți, rar, cu totul rar, dar fără îndoială plecau, și aceia cărora întoarcerea nu le era dată. Muntele i-a primit în Mesteacănu și-i spunem locului «Fața cu Șuvaru», în Mihăiasa la «Morminte», în Izvorul Laptelui la «Crucea lui Costan». Și-i adevărat totul.

Ajuns la bilanțul celor 90 de ani pe care îi împlinea prin 1978 și întrebat fiind despre sfîrșitul de cale posibil odinioară în viața păstorilor, baciul Toader din Dragomirești ne-a spus că «e tot pămîntul lui Dumnezeu și acolo»...

IȘTIOARA

Viespile și-au făcut cuiburi prin colibele din fînețele Iștioarei. Noaptea ele nu sînt primejdioase. Ai putea dormi, în deplină siguranță, la numai o palmă de cuibul lor. Ceea ce ziua, nici pe departe, nu-i adevărat!

PASĂRE BIRUITOARE

Aflăm că zăganul (vulturul bărbos; Gypaetus barbatus) mai clocea la izvoarele Bilei prin 1866. Vremurile!... Pentru a cunoaște astăzi statura acestei falnice păsări ți-ar trebui o călătorie în Caucaz sau Himalaia. Ne-a părăsit între timp și vulturul negru (Aegypius monachus), cel cu anvergura aripilor de peste doi metri precum și vulturul sur (Gyps fulvus).

O umbră, totuși, din măreția prinților aerieni de odinioară a rămas pe cerul munților noștri prin zborul înalt, planat, elegant, al acvilei de stîncă. De unde succesul? Un amănunt a fost smuls din culisele vieții acestei păsări: părinții clocesc ouăle cu schimbul!

PESCUIT

Sînt tainele pescuitului de munte ca și altădată: destule și adînci. S-au ivit, pe deasupra, și acele extracții din english ca termeni ai unui limbaj specializat. Citind deci anotimpul, pădurea, cerul și apa, rezultă musca. Însăși ea! Îi aparține un nume din șirul Red Palmer, Black Doctor, White Moth, Gray Wasp, Blue Upright, urmat, încă de vreo 80—100 de itemuri.

Păstrăvii și lipanii Rodnei nu cedează însă vreunui luciu de fabrică. Muștele imbatabile aparțin localnicilor. Isprăvile lor, care decurg simplu, încep cu «ruda» găsită chiar pe marginea apei. O anumită pană a cocoșului din ogradă e scoasă apoi din budelareș și răsucită cu un capăt de nailon în jurul cîrligului. Și... Bilanțul? Mulinetele, lansetele, telescopicele și toate celelalte, trecut prin detecțiile controlului electronic din Japonia, R.F.G., Franța, sînt crunt depășite.

Așa se întîmplă pe apa Arieșului, a Cormăii, a Rebrei...

Să nu mai vorbim de clenii Someșului! Acel fachir al apelor, brunetul din Sîngeorz căruia localnicii îi spun Poleac (așa cum am spune noi Apolo de pildă), se întoarce de la pescuit cu spinarea încovoiată de povara peștilor. Zadarnic l-au pîndit pe malul apei atîția profesori, ingineri, doctori... Pînă și pescarii mai pricepuți, dar sinceri, mărturisesc că dacă îl intîlnesc pe Poleac, se simt cuprinși de o stare de sfîrșeală pe care cu greu o combat. Probabil că și «lanseta» sa, nu prea deosebită de un harac de fasole, îi măgulește destul de puțin pe confrați...

ÎN JNEAPĂNU

Cîți dintre răsfățații vizitatori ai Rodnei i-au captivat pe stăvari sau ciobani recitîndu-le, să zicem... o jumătate de oră?

Prin anii '70, în muntele Jneapănu, Vasile Gavriș Tomoiagă, tată al celor doi tineri ce-l ajutau în alergătura imensă, supraveghea hergheliile comunei Săcel. În clipele-i de răgaz, stăvarul i-ar fi putut recita drumețului un «Gruia al lui Novac», a cărui încărcătură i-ar fi îngăduit soarelui să se mute întrucîtva pe boltă.

«Dragă domnule — zicea omul la urmă — satele ce le vezi peste dunga de colo sînt Săcelul, Săliștea și Dragomireștii. Mai departe în ceață, e Bogdan Vodă. Da' nu vi-i foame? Poftim de vreți niște lapte fiert».

...Zboară tu-n cănțelărie,
adu-mi peană și hîrtie...

TITUS REGVALD

GLOSAR:
botei — turmă de oi mai mică; **budelareș** — portmoneu; **buhaș** — brad, molid; **cățîm** — stîncă; **cepuri** — lemne (mai subțiri) pentru focul din stînă; **ciulă** — oaie cu urechi foarte scurte («n-are decît sămne de ureci»); **clop** — pălărie; **colbătă** — ceartă; **decilin** — separat, de-o parte; **feldrihani** — locuitori ai comunei Feldru; **a fîșcîi** — a fluiera; **harampauă** — clește de scos cuie; **hrapă** — abrupt, povîrniș sălbatic; **lecru** — haină de pănură; **mintioani** — locuitori ai satului Mintiu; **mititeni** — locuitori ai satului Mititei; **mocodeni** — locuitori ai satului Mocod; **moiseieni** — locuitori ai comunei Moisei; **mulgaș** — ajutor de păcurar (în vechea ierarhie a echipei pastorale); **nimigeni** — locuitori ai comunei Nimigea; **oaceșă** — oaie cu pete negre sau colorate în jurul ochilor; **păcurar** — cioban — cuvînt mai vechi decît «cioban» avînd un corespondent în aromână (origine latină); **rășînit** — dat, pentru impermeabilitate, cu rășină («rășînă»). Și cămașa păcurarilor era odinioară rășînită; **rudă** — băț (de exemplu pentru pescuit); **săceni** — locuitori ai comunei Săcel; **săci** — împrejmuire dintr-un gard improvizat care adăpostește oile; **stăvar** — însoțitor, paznic, al unei herghelii de cai (al unei stave); **strungaș** — piciul echipei pastorale; responsabilitatea sa principală este aceea de a mîna oile la strungă în timpul mulsului; **tăujăr** — vătrai; **vîrtute** — putere fizică, vitejie, curaj.

LONDRA

nebună, nebună, nebună...

Un mesajer imberb al companiei British Airways își face apariția în pragul camerei 1212 de la cel de al 12-lea etaj al edificiului Royal Lancaster Hotel care mă găzduiește. Aduce cu sine ceea ce eu aștept, cu impaciență și neagră furie, de 48 de ore; geamantanul meu de culoare neagră, carton presat, formă dreptunghiulară, cu două încuietori metalice, tip D 1, cum mi-a fost înregistrat cu lux de amănunte de către japonezul aflat în serviciul **constat d'irrégularité bagage** de pe aeroportul Heathrow. Mi se rătăciseră lucrușoarele la Paris, într-o eronată programare de legătură și, drept consecință, Londra m-a primit gol-goluț, doar cu ce aveam pe mine, motiv ca totul să-mi tune și să-mi fulgere. Nu tu mașină de bărbierit, cămașă de schimb, costum de gală! Două zile și două nopți eșuat într-o Londră debordînd de morgă aristocratică și semeție. În peisajul fast al Academiei internaționale de turism, la a cărei sesiune anuală venisem, aveam senzația că sînt un boșiman.

Please, sir (poftim, domnule), mă smulge din penibilitate mesajerul în uniformă havan, cu vipușcă, chipiu și insemnele companiei aviatice, întinzîndu-mi o hîrtie să confirm primirea.

Mi-am regăsit identitatea! e primul gînd care mă stăpînește acum, cînd reintru în posesia «averii» mele. Îmi inventariez lucrurile cu aleasă plăcere și, fără să vreau, rederulez paralel filmul relelor auspicii sub care debutase, încă din start, voiajul meu englez.

...O nesperată și ermetică iarnă se declanșă peste București în noaptea lui 1 spre 2 decembrie, dezicînd dulcea obișnuință a traiului în nefrig și credința că bucureștenii vor avea o «iarnă desculță». Nu este așa. Ceasul arată 11 și 40 de minute, e marți (ziua celor trei rele) și avionul meu RO 211, un BAC **one eleven** decolează cu o întîrziere de două ore și mai bine. Gerul căzut după zile cu umezeli îmbrăcase pista în calotă de gheață, care a trebuit să fie dizolvată prin tratament cu jeturi de uree. Aripile avionului au fost supuse acelorași jeturi de degelare cu o soluție specială. Aeroportul Otopeni are numai două autocisterne pentru asemenea operații, iar păsările de oțel rămase la sol formează un stol de toată frumusețea, avînd în sarcină de zbor tot atîtea destinații Atena, Madrid, Moscova, Tel Aviv, Damasc Frankfurt, New York și, desigur, aeronava care mă privește pe mine, cea de Paris, oraș de unde, cu IRAN AIR, trebuie să ajung la Londra. Voi pierde, după toate probabilitățile, această legătură. Comandantul Petrescu și echipajul său promit să aterizăm pe Orly, în capitala Franței, în două ore și 35 de minute, ceea ce se și întîmplă. La Paris e zloată și ceea ce fusese bănuială, devine realitate: pierdusem legătura spre Londra (al doilea ghinion al zilei). Cursa următoare: abia la orele 16,30, de pe aeroportul Charles de Gaulle. Pentru a ajunge acolo va trebui să traversez Parisul de la est la vest, dacă nu mă înșeală memoria mea spațială. Asta presupune să obțin o viză. O cer. Polițaiul vede ceva în pașaportul meu și e pus pe taclale:

Vous êtes de Roumanie, qui a gagné le rugby (Sînteți din România, care a cîștigat la rugby)

C'est juste (Este exact) îi răspund.

Pas normale (E ceva în neregulă)

Quoi? (Ce anume?) vreau să știu.

Le résultat (Scorul)

Ça arrive quelque temps (Se mai întîmplă)

«Se mai întîmplă, sigur că da — se ambalează polițaiul — dar să vedem de ce: n-avem linie de fund cea mai bună, domnule, și am fost, mai încape vorbă? într-o zi proastă.»

Intervine al doilea polițai de la ghișeu:

«Trebuie recunoscut: Cocoșul galic trece printr-un declin de formă, pe cînd românii muncesc, sînt dornici să se afirme, ceea ce nu înseamnă că lucrurile vor rămîne astfel...»

«Vom trăi și vom vedea» zic.

Mi se întîrzie formele voit pentru a nu pierde discuția, pe care primul polițai o reînnoadă astfel:

«De acord. Rugby-ul e rugby, însă francezii, ehe... Așa ceva nu se înghite la noi.»

«Nu totdeauna evoluează lucrurile conform dorințelor noastre», torn gaz peste foc.

«Vreți să spuneți că românii...»

«Da, vreau să spun că se vor bate.»

«Să obțină ce?»

«Turneul Celor Șase» zic.

«N-am auzit de așa ceva. Noi știm de Turneul Celor Cinci» e uimit omul ordinii.

«Tocmai asta-i grav. Veți auzi de acum încolo» îi promit.

Îmi aplică ștampila sec și derutat, de parcă ar fi văzut un extraterestru — îmi urează:

«Bon voyage pour Londres (Drum bun la Londra).

«Et pour la Tournée des Six» (Și pentru Turneul Celor șase) pun punct dialogului și arunc interlocutorilor mei un zîmbet... oval. Dar faciesul meu avea să se schimonosească imediat după aceea: constat (al treilea ghinion al zilei) inexistența geamantanului meu. Promisiuni că acesta va fi găsit și zîmbetul profesional al funcționarei Air France este tot ceea ce îmi poate oferi Parisul, din care plec sărac lipit.

1

Zborul peste Canalul Mînecii este cale de o oră pentru colosul — un Jumbo Jett — care mă depune într-o Londră friguroasă, cu vînt puternic, metropolă în care mă aflu pentru prima dată, fără să mă aștepte nimeni pe aeroport (întreg orarul anunțat dinainte se deturnase) fără geamantan și fără a stăpîni limba lui Shakespeare. **A lame traveller should get out betimes** (Călătorul șchiop ar trebui să pornească devreme la drum), îndeamnă înțelepciunea unui proverb britanic. Degeaba. Eu mi-s, deopotrivă, călător șchiop și tîrziu pornitul la acest drum, în amiaza chinuitei mele vieți. Ce-o ieși vom vedea.

Valiza diplomat, singura mea avere, conține o hartă, un ghid al Londrei, carnetul de note și o sticlă de coniac. Deajuns, pînă una-alta. Scot 2 lire din pungă pentru autobuzul etajat (premieră personală), Airbus A 2, care mă duce în centrul aristocratic al Londrei, la Royal Lancaster Hotel, lîngă Hyde Park.

LONDRA nebună, nebună, nebună...

«Nu se vede că-i gol nap şi mai sare ca un ţap!» mă autoflagelez pătrunzînd prin uşa batantă, de cristal, a somptuosului aşezămînt hotelier. Galonaţii recepţiei caută din priviri pe bagajistul care, după toate regulele, ar trebui să mă urmeze, cărîndu-mi calabalîcul de voiajor. În urma mea flutură princiar o fantastică şi cristalină trenă de aer...

Respir Londra de la al 12-lea etaj. Sînt frînt de oboseală, de fus orar, de foame, de frig lăuntric. Îmi vîr chinuitele picioare în jetul de apă fierbinte, descojesc o banană, pe care nu mai ştiu dacă o mănînc sau o beau, fiecare îmbucătură e stropită cu cîte un gît de coniac şi pic repede într-un somn binemeritat.

Mă trezesc după orarul meu biologic, nu după Greenwich Meridian Time. E miercuri, 3 decembrie şi Londra e pretutindeni. Hyde Park-ul urcă în odaie prin băieţandrii şi fetişcanele care fac echitaţie în faptul bunei dimineţi; sînt foarte coloraţi călăreţii şi caii lor merg la trap, scriu poeme de sănătate pe cîmpul veşnic verde şi ozonat al marelui parc. Dar mie poţi să-mi fluturi un regat dinaintea ochilor; lipsa geamantanului mă locuieşte în toate celulele. Prima şi aparent mărunta ei consecinţă: nu am cu ce să mă bărbieresc. Două-trei telefoane mă pun în contact cu cei care mă pot înţelege şi curînd mă părăseşte psihologia eşuatului pe o banchiză de gheaţă. Trece pe la mine M., şeful biroului nostru de turism, care îmi înmînează, jovial şi afabil, un set de maşini de bărbierit jetabile, neuitînd să precizeze că este extrem de ocupat, că o zi-două nu ne vom putea vedea, că... ştiţi dumneavoastră restul, cu zîmbete şi îmbrăţişări româneşti. Ambasadorul Vasile Gliga dezice psihologia, atît de cunoscută a diplomatului care voieşte să stea în bîrlog, să aibă cît mai puţin de a face cu concetăţeni veniţi (totdeauna inoportun) în «parohia» sa; din contră, este o reală sărbătoare şi o mare surpriză revederea mea (după mulţi ani) cu acest ardelean pînă în fibră, aparent molcom, conform şi ceremonialier, mai degrabă circumspect în faţa stării de excelenţă, care ne atrofiază adesea percepţiile, el bizuindu-se exclusiv pe sfera sa gînditoare, pe spiritul său pragmatic, persuasiv şi tenace, singurele valori din care se constituie mantia lui de «Excelenţă» pe care o poartă ca demnitar al afacerilor externe şi vechi diplomat cu plenipotenţă. Descoperirea mă face să înot, la rîndu-mi, cu degajament şi simţ al umorului prin penibilitatea pe care hazardul mi-o aşternuse, ca o ceaţă densă şi sufocantă, peste primele două zile ale voiajului meu englez. Dar eu cristalin de sus pînă jos, mintea îmi mergea mai iute ca niciodată, mă mişcam liber prin multele capcane pe care ordinea de zi, totdeauna labirintică, a dezbaterilor mă pîndea la tot pasul, verbul îmi era netremurat şi uitătura, v-o jur, princiară, încît cine să fi bănuit că prinţul venit din România tocmai îşi întorsese pe dos manşetele cămăşii (obicei studenţesc), ca acestea să fie alb-imaculate pe cînd îşi făcea intrarea în sesiunea academică.

«Primiţi scuzele societăţii British Airways» îl aud pe imberbul în uniformă havan, cu vipuşcă şi însemnele societăţii aviatice. Îi arunc cel mai englezesc şi flegmatic «O.K.» şi mesagerul se retrage respectuos, ieşind cu spatele, secundă în care am o teribilă poftă să mă răzbun. Pe cine şi de ce? Pe soarta care mă umilise, pentru că, uite, e pe deplin adevărat proverbul: **In my own city, my name, in a strange city my clothes procure my respect** (**În oraşul meu, numele, într-un oraş străin, hainele mă fac respectat**).

Cum amurgea peste Londra și seara acelei zile era consacrată teatrului, îmbrac costumul meu negru cu dungi verticale, în buna tradiție englezească, cu vestă de culoare **prune de monsieur** (între vișiniu și bordeaux), cu nasturi de sidef, papion **gris-greige, milles points.** Sînt ca scos din cutie și spectacolul **My Fair Lady** curge timp de trei ore pe scena teatrului Adelphi ca un fluviu de șampanie din care sorb cu nesaț, ignor că mă aflu la cucurigu, pe loc ieftin, 9,80, lire (peste 200 lei!). Punerea în scenă e de zile mari: cultul amănuntului, jocul precis, plin de expresie (gestică, culoare locală, mișcarea mulțimilor) și limbajul scenografic — iată trei argumente care fac să afirm că spectacolul depășește în profunzime și putere comunicativă fastul superficial și risipa scenografică din filmul cunoscut sub același nume. E raționamentul cu care pun punct zilei și trag mental această linie de demarcație zicîndu-mi: pînă aici a fost indecizie și puțin ghinion, de aici încolo începe speranța. Cum i-o fi zicînd în englezește? **Hope!** Sună cam straniu și icnit, n-are dulceața și orizontul de mătase proprii vocabulei în expresia limbilor din familia latină: speranța, esperanza, espoir etc. **Hope for the best and prepare for the vorst** (Speră că va fi bine și pregătește-te pentru mai rău) îmi iau zicerea drept deviză de conduită pentru ce va urma de acum încolo. Ziua se numește joi, 4 decembrie, la Greenwich bate miezul nopții timpului astronomic, pe cînd Piccadilly Street e luminată ca ziua și eu am în mine **hope.**

2

Strada londoneză. A o parcurge și a o studia este voluptatea oricărui drumeț care se respectă. Nu cunosc canoane în materie, însă preumblarea prin Londra e bine să înceapă dis-de-dimineață în Hyde Park, mai precis în Rotten Row (aleea cavaleriei) adică tocmai peisajul de care nu mă putusem desfăta din știutele pricini în prima mea dimineață londoneză. O fac acum, nu de la geam, de la al 12-lea etaj, ci din imediata apropiere a acelei «piese» reluată zilnic: o tinerețe blondă, pulsînd de sănătate, urcată în spinarea unor trăpași superbi, evoluează cu grație pe fîșia arată de copite, a marelui parc, sfințind dimineața orașului cu sudoare de cal și sudoare de om tînăr, cu eleganța mișcării, cu sporovăială și risete, cît cuprinde, cu costumația multicoloră a diverselor cluburi. Este **high life**-ul tînăr care își dă — sub imperiul unei nedezmințite tradiții — acest randevu matinal, sfidînd obișnuințele unei Londre decăzute din rang, afirmînd conservatorismul și aroganța sîngelui albastru refractar tiparelor cosmopolite, «neenglezești», ale vieții moderne. E un protest «chic» arborat de odraslele de bani gata, modul în care o mică minoritate de tineri etalează heraldica unei descendențe aristocratice.

Există, apoi, alt tip de protest, exercitat de cealaltă aripă, de astă dată majoritară, a tinerimii engleze: e vorba de umilii lucrători în meserii considerate «inferioare», acei coate-goale ai serviciilor publice, glotimea tînără, în genere furioasă, pusă pe harță, mereu răzvrătită pentru nelucru și încălcarea de către patronat a unor drepturi elementare. Este miercuri, 10 decembrie, devreme, englezul abia și-a băut ceaiul de la ora 9, în timp ce pe Piccadilly Street, lîngă Royal Academy, s-a și instalat «pichetul» de opinie publică al tinerilor ce lucrează la întreprinderea Nalgo. Sînt cinci băieți și două fete, îmbrăcați în modul cel mai fistichiu cu putință: unul e în pijama, bandajat la cap și stropit din belșug cu vopsea de culoarea sîngelui; o fetișcană poartă tricot negru mulat pe corp, avînd desenat un schelet alb-fosforescent pe țesătura acestui vestiment minimal; un ins, urcat pe un postament de improvizație, emite printr-o portavoce electrică chemările și devizele acelui demers stradal; în sfîrșit, voind a capta atenția trecătorilor, ceilalți membri ai «vifleim»ului bat tobe, agită clopote, arborează portretul patronului cu care se răfuiesc, ideea de bază fiind trecută cu litere de-o șchioapă pe această pancartă: **For health service founded by all, free for all** (pentru un serviciu de sănătate întemeiat de către toți și deschis tuturora) este o demonstrație uzuală pentru drepturi civile, un protest al spiritului justițiar contra abuzului și stării de privațiune. Un polițist impasibil mestecă **chewing-gumm** în preajma acelor tineri, deloc furioși, veghind ca dialogul cu strada să decurgă, de ambe părți, în limitele libertății de opinie, adică fără incidente, cum prevede regulamentul de ordine publică.

Dar să pătrundem mai adînc în vîltoarea străzii londoneze spre a simți, printr-o varietate de senzori pulsația vieții orașului-mamut. Să examinăm mișcarea de autovehicule bunăoară. Obiceiul circulației pe stînga al mașinilor, invenție englezească, era înregistrat în mintea mea ca o ciudățenie, ținea de zonele unei percepții neindicatoare, care te lasă rece, era doar o idee de mișcare în lumea ca lume realizată pe treapta contemplativului. Lucrurile se schimbă radical cînd ești tu insuți subiectul circulației pe stînga. Ca motorist, sentimentul primejdiei iminente mă însoțește la Londra în chip halucinant. Și în somn. Visele îmi sînt populate de mașini circulînd conform unor rînduieli abulice, viziunile onirismului automobilistic care mă stăpînesc se țin lanț, sînt marele lor prizonier, indiferent că mă aflu în automobil ori în Airbus-ul etajat.

Ce este în definitiv Airbus-ul etajat? Este paralelipipedul de dur-aluminiu care alunecă draconic pe arterele riguros trasate ale metropolei, trecînd la numai cîțiva centimetri distanță de trunchiurile copacilor tăiați, geometrizați, domesticiți, disciplinați, londonizați. Este paralelipipedul care se strecoară la numai cîțiva centimetri, dacă nu milimetri! pe lîngă tija uriașelor păpădii luminiscente ale străzilor, pe lîngă cornișa acoperișurilor, la o palmă de parapetul podurilor, la o respirație de pietonul oprit la semafor, la o bătaie de inimă de sincopa fatală a unui cardiac. Voi, șoferi de pe Airbus-urile londoneze, aveți din parte-mi înspăimîntatul și extaziantul **bravissimo** pentru vitejie, profesionalitate și eleganță! Datorită vouă, lorzi ai circulației, dulcea panoramă a Londrei, văzută de sus, din etajul mașinii (singurul nivel populat cu fotolii) se instalează în simțuri asemeni unui covor fermecat, în care miracolul și senzația de apocalipsă curg alternativ, ca o bătaie de metronom, așternînd în celulele biciuite cînd fiori și miere, cînd foc și pucioasă. E de vorbit, apoi, de taximetrele londoneze. Sînt invariabil negre, în smok ceremonialier, invariabil provenitoare din «la belle epoque» (victoriană? elisabetană?), invariabil disprețuitoare față de tiparul și forma automobilului din zilele noastre, cu ecranul luminos invariabil pe stînga, de departe vizibil, cu portiera pentru client (și ea pe stînga) deschizîndu-se, tot invariabil, dinspre în față spre afundul mașinii (adică invers de cum se practică peste tot în lume), ca o scoică ce își primește, prin deschidere valvulară, mult dorita perlă, clientul. Dar ce-i cu alura singulară a taximetrelor londoneze, mai înalte cu trei palme decît automobilele de pretutindeni?! De ce evadează acestea din normele studiat-demonstrate ale aerodinamicii? Simplu și englezește: este și azi în vigoare o lege veche-străveche care cere vehiculului public **selfpropelled car** (căruța mergătoare prin putere proprie) să fie suficient de înaltă ca onorabilul client să poată călători comod, avînd pe cap jobenul satinat, înalt de trei palme, adică zece țoli (echivalînd 25,5 cm). Iar el, jobenul engle-

zesc, este și în zilele noastre, stindardul străzii londoneze. Îl poartă, deopotrivă, lucrătorul în marile finanțe, aprodul de la tribunal, prințul consort, comisionarul marilor finanțe, portarul hotelurilor din rețeaua Hilton, docentul de colegiu sau academie, comisionarul marilor magazine sau arabul saudit putred de bogat, sosit ieri să cumpere trei străzi centrale din Londra și să circule într-un Rolls Royce de șapte metri (cum afirmă cronica evenimentelor mondene).

Schimbarea gărzii la palatul Buckingham este spectacolul cotidian niciodată istovit al străzii londoneze. Ora e știută de orice turist care se respectă: 11,30. Zi de zi vara și la două zile iarna. Garda de ceremonie se compune din cinci unități de infanterie: galeză, irlandeză, scoțiană, **Coldstream** (garda călăreață) și grenadierii. Parada drapelului palatului deschide ceremonia. Noua gardă apare însoțită de fanfara cazărmii Cheslea ori Wallington. Au vestoane roșii, roșu-aprinse, cu fireturi galbene, centuri albe, pantaloni negri, cu vipușcă roșie și enorme căciuli înfoiate, negre, cu panaș roșu. Înainte de a-și fi luat în primire pozițiile de gardă în curtea palatului, membrii noii și vechii gărzi își ating simbolic palmele, sugerînd predarea cheilor, în timp ce fanfara execută, pe durata a 20 de minute, piese de largă notorietate. «Dansul săbiilor», spre pildă, pe care mulțimea le fredonează coral și, prinsă parcă de vraja unei invizibile baghete de dirijor, palatul Buckingham si împrejurimile vibrează sub taifunul de sunete, conferind miezului zilei glas de orgă și adîncimi de catedrală. Este glasul și adîncimea istoriei engleze în acest ceremonial, niciodată schimbat. Palatul zidit de ducele de Buckingham împlinește, peste puțină vreme, trei veacuri de existență. Din 1837, anul suirii pe tron a reginei Victoria, palatul Buckingham este reședința oficială a suveranului și, drept urmare, nu este deschis publicului. Apartamentele royale adăpostesc numeroase opere de pictură și artă, mereu schimbate în funcție de gustul și capriciile suveranilor. Nimeni sau foarte puțini cunosc gustul și capriciile în materie ale reginei Elisabeta, bunăoară, rezidentă aici doar o parte din an (steagul fluturînd deasupra palatului îi semnalează prezența). Imensa statuie de marmură albă a reginei Victoria domină piața, înconjurată de personaje simbolice sculptate în aceeași marmoră albă: Dreptatea, Adevărul și Maternitatea (prima treime aflată la nivelul median al amfitrioanei) urmate de statuile-efigie simbolizînd Curajul, Constanța și Victoria înaripată (cea de a doua treime de virtuți, situată la nivelul superior al ansamblului). Jos, la picioarele monumentului, jocurile de apă multiplică în oglinzile lor ceremonia schimbării gărzii, care se petrece de 145 ani în aceeași manieră. Piesa de apogeu a spectacolului este garda călăreață, cu strălucitoarele coifuri galben-aurii și pelerinele negre etalate pe crupa cailor bine hrăniți, nervoși, respirînd frumusețe și puritate. Garda nouă, care intrase prin porțile laterale, se află acum la posturi; garda veche, eliberată din post, iese în cîntec de fanfară pe poarta centrală, defilînd cu pași «plimbați», în trei timpi, ca imediat ritmul să revină la tempo clasic, acel un-doi milităros și gata, spectacolul s-a terminat. Ultimii din convoiul ceremonialier sînt toboșarii și fluierarii, după care palatul Buckingham recade în însingurare, austeritate și morgă, își este sieși de ajuns. Sînt orele douăsprezece G.M.T.

E ceasul la care tigvele judecătorilor de instrucție din somptuosul Law Courts (Palatul de justiție) asudă abundent sub perucile albe de plastic, drept care își agită lavalierele lor, de asemeni albe, în chip de evantaie și slăbesc nițel din strînsoare banderola roșie, lată, care le îmbracă torsul pentru a oficia la pupitrul cel mai înalt al curților de judecată. O evaziune fiscală, tribulațiile (a) morale ale unui mitoman, titlul universitar cumpărat pe bani, profanarea unui monument sacru de către un tînăr scelerat — sînt subiectele proceselor aflate pe rol în ziua aceea de la curtea de judecată nr. 9 în a cărei rotondă mă aflu și casc gura ca spectator. Este știut obiceiul englezilor de a da posibilitatea oricărui cetățean de a asista la procesele aflate în dezbatere, condiția fiind ca prezența acestuia să nu tulbure activitatea completului de judecată. Acest tip de democratism justițiar a intrat în tradiția așezămîntului din Strand Street, e obiectiv de atracție turistică și de nesfîrșite tribulații. Întreb, de aceea: pot oare lipsi eu, peregrinul, de la acest exercițiu legendar al Londrei? Procesele curg-decurg molatic, cu nedisimulată plictiseală, însă riguros exacte în procedură, Domnul și Dumnezeul acestei îndeletniciri. Evaziunea fiscală rămîne neelucidată prin descurajarea abilă a unuia dintre martorii acuzării; în favoarea mitomanului și a tînărului scelerat se aduc acte cum că respectivii sînt alienați mintali, neintegritatea psihică, se știe — chiar dacă nu disculpă total și în toate cazurile — îl scoate pe inculpat de sub răspunderea penală a actului său; falsul titlu universitar se pierde, pe cînd împricinatul ne rîde-n nas, promițînd să-și achiziționeze chiar de la Oxford ceea ce-și dorise (o diplomă de expert în cerneluri). **Law catches flies, but let hornets go free** (Legea prinde muștele, dar lasă viespile libere) zice proverbul. Să se fi întîmplat oare astfel azi în Law Courts? Nu îmi dau seama exact. Avocații acuzării și apărării își ventilează trupul sub robele negre, abundent încrețite, se scarpină pe sub peruci, temperatura argumentativă a proceselor a ajuns la apogeu. Toată lumea nu vrea altceva decît să mestece un sandwisch cu jambon Sussex Gardens și să dea pe gît o răcoritoare Fanta. **Lawsuits consume time, and money, and rest, and friends** (Procesele îți răpesc timpul, banii, tihna și prietenii) susține alt proverb englezesc. Mie, zic, zău, mi-a răpit doar puțin timp, fapt pe de-a întregul convenabil, în schimb m-a răsplătit cu o experiență cu care nu mă mai întîlnesc. Face!

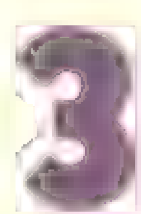
Centrul vestic al Londrei, unde mă aflu, este împreună cu centrul estic, cu care se îngemănează, punctul de maximă febrilitate al amiezii londoneze. De altminteri, Strand Street, arteră pe care se află și faimoasa Bush House (unul din sediile companiei BBC), comunică spre centrul estic cu Fleet Street, supranumită «Strada cernelii», unde exultă babilonia — scandaloasă ori nescandaloasă, dar percurantă și luată în seamă — a jurnalisticii britanice, știut-temută ca fiind «a patra putere in stat». Tot aici se află cîteva case de editură, tipografii, librării de literatură. Carevasăzică, arterele Strand și Fleet, care se continuă una în alta, concentrează pe numai cîteva sute de metri «statele majore» ale jurnalisticii, literaturii, emisiunilor de radio și justiției, ecuație maximală de conștiință publică de care nu poate să nu fie marcat orice englez, fie acesta șomer ori lord de Westminster.

Din tandemul de apocalipsă Strand-Fleet poți vedea pentru un ceas în catedrala Sfîntul Paul, o oază de tihnă relativă în acest viespar al centrului Londrei. Edificată pe locul unui mai vechi dom gotic, distrus în incendiul din 1666, catedrala Sfîntul Paul, capodopera arhitectului Christopher Wren, este cea mai mare biserică anglicană din Marea Britanie; tronează în inima capitalei, maiestuoasă și monumentală, de peste trei veacuri, fiind o strălucită împletire a două stiluri de arhitectură: clasică și gotică. Mi-am propus să revin mai pe îndelete aici să ascult vestitele corale (o școală a catedralei

îi pregătește pe cîntăreți), să străbat în liniște «Galeria murmurelor», să ies în terasele de belvedere care sînt Galeria de piatră și Galeria de aur, să pogor în criptele ce păstrează osemintele lui Wellington și Nelson. Nu s-a întîmplat așa. Timpul meu londonez e drămuit din cale afară, deci revenirile sînt o utopie.

Nu l-am văzut pe Nelson în criptă; l-am văzut, în schimb, pe Nelson pe piedestralul său de 60 metri înălțime, cît măsoară columna din piața Trafalgar, ridicată în cinstea victoriei dobîndite în bătălia din localitatea cu același nume (1805). Patru lei de bronz adastă la baza columnei pe care tronează legendarul amiral; acesta scrutează impasibil cu unicul său ochi zările de glorie ale flotei engleze, în timp ce fiarele, străjerii lui, adulmecă cele patru puncte cardinale. Aici e kilometrul zero al Londrei și tot aici se plantează, conform tradiției, enormul brad de Crăciun pe care capitala Norvegiei îl trimite în dar capitalei Marii Britanii în fiecare decembrie, începînd din 1945, primul an de pace după grozăviile celui de al doilea război mondial. Am sub ochii mei cel de al 35-lea brad nordic, care tocmai e îmbrăcat în podoabe. Un simbol al păcii prin care convorbesc două capitale.

De aici, din Trafalgar Square, se profilează clarisim pe cerul (deloc cețos) al Londrei turnul Big Ben și palatul Westminster datorită perspectivei pe care o deschide bulevardul Whitehall, cea mai largă și mai «guvernamentală» arteră a Londrei. Este «pavată cu ministere», cum spune londonezul: ale Marinei, Finanțelor, Afacerilor interne și Afacerilor externe (faimosul Foreign Office). Schimb grandilocvența acestui peisaj cu o străduță ce pare a nu avea nimic comun cu Whitehall în afara conexiunii spațiale: e Downing Street, în aparență modestă, însă celebră prin casa cu numărul 10 unde — conform tradiției — își are reședința particulară primul ministru al regatului, iar în cea cu numărul 11 ministrul finanțelor. Acest conservatorism succesional, devenit legendar, ține de voința regelui George al II-lea, care îl înavuți cu casa de la numărul 10 pe primul său demnitar Sir Robert Walpole (1731), lanț care nu s-a rupt timp de 250 de ani, ultima verigă fiind Margaret Theacher. Ușa verde-oliv a locuinței sale, cu feronerie și felinar de epocă, are drept cerberi doi polițai, foarte țanțoși că sînt admirați de publicul care nu este admis să intre.

Nenumărate sînt fațetele acestui poliedru fantastic, care este strada londoneză, seismograf al extremelor: negoțul de mic-nimicuri și tranzacțiile colosale, cu ușile închise, și interese niciodată cunoscute vulgului; mîncatul pe apucate și mesele opulente, cu meniuri sofisticate, provenind din toate zările lumii, în fața cărora mesenii (gurmanzi ori ba) petrec cea mai mare parte din ziua lor de nemuncă, goana majorității sub imperiul acelui **time is money** și tihna seculară, moștenită genealogic, din generație în generație, a celor născuți să vegeteze, să contemple, să sufere de **spleen,** nutrind un rece și aristocratic dispreț pentru caruselul vieții pentru ființa lucrătoare; lux orbitor și putere fără margini alături de mizerie și trai omenesc pogorît la limitele deznădejdii, și ea fără margini; destinul trîmbițat al celor născuți și crescuți sub zodie bună, ocrotiți de bani, de rang, de sirpe, de **castle,** de titlu nobiliar, alături de oamenii-serie, cărînd, edificînd, lovind cu barosul, gîndind, afirmînd, îndumnezeind prin trudă metropola și dezicîndu-i pe potentații acesteia; ordinea și rigoarea, tipic englezești, conviețuind cu dezordinea în social, în moral, în bunele maniere și caracter, ceea ce a coborît conservatorismul de nobilă sorginte a comunității engleze în desuetudine și ridicol, confundabil cu țîfna bătrînei doamne care, la ceasul de remember al unui crepuscul imanent, își permite să creadă în rizibilele ei mitologicale...

Despre Soho-ul londonez auzisem prea multe ca să-l mai pot descoperi cu ochi pur și cel, poate, adevărat. Aflasem, ba că ar fi cartierul de pegră și perdiție, ba far de intensă iradiație a centrului comercial și multicolor al Londrei, ba că ar fi **eros-centre,** strigăt al sexualității neistovite. Toate acestea îmi par a fi niște etichete pe care Soho le exprimă flasc, neconvingător și moluscoidal. Niciunul din steagurile enunțate nu flutură — demn și liber asumat — pe meterezele acestui cartier despre care se vorbește mult, drept care îl traversează toți. Soho nu este nici latrină, nici templu; Soho este un pămînt al nimănui, și, tocmai de aceea, al speculației neîntrerupte. Traiul de improvizație, felul leșios de a fi, sastiseala, gustul indecis și debusolarea, apetitul pentru policromia clipei care trece și evenimentul caleidoscopic, care te fac să uiți, să uiți, să uiți — iată senzațiile pe care le încerc în Soho, teritoriul cosmopolit, cel mai neenglezesc al întregii Anglii.

Seara — se poate oare? — mă reîntorc în Hyde Park, nu însă în zona sudică, la Rotten Row, pustie acum; ținta veritabilului pieton în Londra devine colțul nord-estic al fabulosului parc, în preajma Arcului de Marmură, vestitul Spakers' Corner, colțul tuturor opiniunilor, tribună liberă de oratorie, deopotrivă folosită de înțelepți și nebuni. Un frison de fanatică exaltare îi guvernează pe cuvîntătorii de improvizație, care apar în ipostaza lui Demosthene cînd și unde nu te aștepți. Pămîntul acelui parc îi rabdă. Sînt împrejurările în care Speakers' Corner devine veritabil Turn Babel, placă turnantă a tuturor paradoxurilor ce electrizează planeta și pe alienatele viețuitoare ale acesteia. Ce anume spun oratorii furibunzi ori silențioși? Un nou și salvator Mesia cutreieră spațiul celor sensibili la biometeorologie și mișcarea odihnitor-egală a ploilor musonice; comunicarea de la om la om nu-i posibilă, afirmă unul dintre «gînditori», deoarece ajungem negreșit la amestecul limbilor, cauza fiind că omenirea a sărit peste etape, ignorînd comunicarea plantă-plantă, plantă-animal, animal-lucru ș.a.m.d.; războiul sau pacea nu-s alternativele reale ale planetei, afirmă un «apostol» al viețuirii în transcendent și non-acțiune pe toată linia; cele nouăzeci și nouă de precepte ale «Fiicelor neprihănirii», rostite de «vestala» nonagenară a unui nou ordin feminist ce propovăduiește matriarhatul ca soluție a lumii moderne; «marșul contra automobilului» este numele unei organizații naturiste a umblătorilor pe jos condusă de un jamaican pirpiriu; soarele — marele ucigător! sună deviza unui club al adepților statului la umbră în scopul menținerii pielii catifelate, nespurcată de soarele care ne modifică, ne urmărește, ne otrăvește, etc.; crede în duhul care te vizitează la ceasul olfactivității maxime, în zori! afirmă «învățătura» sectei care își recrutează «credincioși» după mirosul fin cu care aceștia îl «percep», prin adulmecare, pe ipoteticul zeu-dumnezeu! unul dintre mulții prezicători enunță, secvență cu secvență «calendarul» celui de al treilea război mondial, cronologia strictă și teatrul evenimentelor ce-i incumbă cursul și natura ostilităților, «geografia» confruntărilor care se vor petrece, începînd într-o zi de joi, etc., etc. ...

A day is never too long (o zi nu e niciodată prea lungă) zic odată cu proverbul. Strada londoneză e, la urma urmelor, un spectacol infinit. Mă opresc aici, în geana nopții de decembrie, ce cade peste apocalipticul Speakers' Corner din Hyde Park, mod în care îmi închei ziua cea de pieton, în timp ce — asemeni unei teribile Atlantide — se scufundă în noaptea nordului Londra nebună, nebună...

(Fragment dintr-un volum în pregătire)

POP SIMION

Două reportaje din Grecia
de ROMULUS RUSAN

CNOSSOS trăirea istoriei

Nu se știe prea bine cum a dispărut acea Cretă care a fost leagănul civilizației noastre — un cutremur, o erupție vulcanică sau o altă catastrofă naturală au făcut ca palatele de la Cnossos să rămînă milenii întregi îngropate, ca vîrsta lor să fie chiar azi inexactă. Nici un indiciu scris nu aduce precizări. Numai Homer vorbește undeva de o Cretă — mult mai veche decît el — și de cele 100 orașe ale ei. Din acestea, au fost dezgropate pînă astăzi 12, și Cnossos este unul dintre ele.

Mai bine — în orice caz — se știe cum a fost începutul. Regele Minos a încredințat construcția arhitectului Dedal, tată al legendarului Icar. Așa se năștea civilizația minoică. Este datată de aproximativ 4 milenii. Palatul de la Cnossos — prototipul acestei perioade de aur — este uimitor prin funcționalitate. Simplu în întregul său, el frapează prin soluția găsită unor probleme de confort urban, prin migala detaliilor tehnice. În jurul unei curți interioare sînt amplasate camerele oficiale, private, locuri de cult, ateliere, holuri, scări, puțuri de lumină. Conducte de apă, săli de baie și chiar toalete completează dotarea acestei locuințe dintr-o epocă în care restul omenirii stătea poate sub cerul liber. Și mai este celebrul labirint: construit de același Dedal pentru fructul rezultat din incestul reginei Pasifae — minotaurul condamnat de gelosul Minos să rătăcească în perpetuitate printre pietrele fără ieșire și scop.

Toate aceste ziduri au traversat perioadele miracolului clasic și helenistic zăcînd sub pămînt. Sub romani, Creta este la fel de obscură, în evul mediu este stăpînită de venețieni — 4 secole — apoi cade, 2 secole și jumătate, în mîna turcilor; abia în 1913 revine la Grecia.

Ce a rămas din această civilizație glorioasă de la Cnossos? Cîteva ore îți trebuie pentru a traversa cîmpul nesfîrșit de ruine, dezgropate după 1900 de arheologul englez Arthur Evans printr-o intuire genială a locului. Cele mai multe detalii — utilitare — se află sub actuala suprafață a pămîntului: conducte de ceramică, pereți dubli (pentru izolarea termică), dale, scări, vetre cu aerisire. Dar răzbesc la lumină, pe verticală, și multe din splendorile arhitecturale, pictate în culorile predominante, parcă de blazon — albastru, roz și negru. Coloane negre, capiteluri roz, fresce bizare bogate în albastru (delfini înotînd printre cactuși, fecioare cu bustul gol, prințul cu floare de crin, dansatoare exotice — totul pictat din profil), apoi sala tronului, sala de teatru, atelierele de pietrărie și olărie (cu frumoasele lor vase Pitoi, puternic elansate...) Labirintul nu pare mai mult decît un șanț de apărare, despuiat de orice podoabă. Reconstituirea lui Evans, făcută cu multă dragoste, a trecut uneori, parcă, peste limitele științifice. Pentru a da durată a folosit betoane: betonul pictat în galben, cu vinișoare mai închise, pentru a imita grinzile de lemn. Pentru a da splendoare, a adăugat de la sine: multe din fresce sînt imaginate pur și simplu după cîte două sau trei cioburi colorate. Dar, oricum ar fi, opera sa mărturisește o dragoste extraordinară pentru un trecut retrăit pînă la ultimul detaliu, pînă la ultima secundă. Și este, pentru cei ce nu-și dau seama de aproximația reconstituirii, o invitație convingătoare în lumea de mistere de acum 4000 de ani, în această ciudată fundătură a istoriei.

Fără să știm prea bine ce este autentic și ce nu — în afara aerului și a cerului — trăim totuși acea plăcută stare de euforie care se naște la întîlnirea necunoscutului livresc cu frîntura de adevăr ce-ți cade sub priviri. Printre ruinele încă nerestaurate — și cele mai demne de crezut — cresc smochini sălbatici și zboară vrăbii sărace, și acesta este cel mai bun indiciu că viața a fost cîndva simplă ca și acum, adevărată ca și clipa de față.

Mărturiile Salonicului

Deși Salonicul este, la scara de timp a Greciei, unul din orașele noi (are doar 23 de secole, fiind fondat de Thesaloniki, fiica lui Alexandru cel Mare!), muzeul său arheologic poate fi considerat printre cele mai omogene și interesante. Întîi și întîi, clădirea monumentală, mòdernă, în apropierea Tîrgului Internațional (semănînd și ea cu un pavilion de expoziție științifico-fantastic), îți semnalează parcă de la început apropierea unor surprize. După care interiorul larg, civilizat, bine luminat și generos aranjat, te duce cu gîndul la cele ale marilor așezăminte mondiale.

Aici a fost adus conținutul mormintelor regale descoperite în ultimul timp la Verghina — una

din bucuriile pe care ni le-a rezervat arheologia secolului nostru, demonstrînd că, așa cum este și normal (deși resemnații contestă acest adevăr!) rezervele ei sînt nelimitate. În această necropolă din nordul Greciei au fost concentrate bogățiile unei epoci de putere și prosperitate regală. Dar au trebuit să treacă sute de ani, împreună cu năvălirile și ocupațiile lor (romană, gotică, pînă și normandă, în sfîrșit otomană), pentru ca, în această după-amiază pustie de duminică, în muzeul aproape gol (lucru ciudat pentru Grecia!) să putem face în fața rafturilor de sticlă incasabilă suspendate pe pereți, constatări de ordin general asupra artei, asupra ciclurilor ei mereu progresive și totuși respectîndu-se la infinit. Pentru că nu pot crede că, astăzi, tehnologia secolului nostru nu ar putea să depășească pe aceea din vremea lui Alexandru cel Mare. Și totuși, adevărul este că tot ce vedem aici, ieșit din talentul făurarului din urmă cu 23 de secole, nu este cu nimic inferior operelor bijutierilor ce au profitat între timp de binefacerile aburului, electricității, telecomunicațiilor și electronicii omniprezente. Poate pentru că sufletul artei este unic, de la bun început major și nu poate fi înmulțit cum se înmulțesc productivitățile, randamentele sau profiturile economice.

Iată un scurt inventar — inventar și atîta tot, căci pentru descrierea atîtor frumuseți ar fi neapărată nevoie de imagine! — un inventar al podoabelor și ofrandelor scoase din morminte. Inventar care se confundă de fapt cu acela al civilizației de atunci, căci acoperă la propriu necesitățile vieții, îmbrăcămintei, toaletei, consumului.

Fiind vorba de regi, se începe cu uimitoarele coronițe de aur, îmbrăcate în fragilele lor frunzulițe, mai delicate decît în natură, executate însă de o mînă omenească, prin simpla batere cu un ciocan. Se continuă cu coifuri, cercei, coliere, jambiere, cupe, casete, lăzi (imense lăzi!) de aur. Ne oprim în fața unei platoșe de fier, îmbrăcată de astă dată doar într-un chenar de aur. Fierul s-a distrus în mare parte, au rămas din el doar niște fibre destrămate, dar aurul s-a păstrat intact, cu toate migăloasele lui decorații. Nu sînt un adept al metalului galben, l-am disprețuit adesea văzîndu-l fetișizat, dar pot să îmi dau seama abia acum de unde vine imensa lui vrajă — din această posteritate fără pierderi, din această intangibilă eternitate. Cine o va fi descoperit, cine-și va fi îngăduit să facă profeție și cine va fi decretat valoarea aurului, cîtă vreme în presitorie el nu exista și locul metalului nobil l-a putut ține secole de-a rîndul arama?

În muzeul propriu-zis (tezaurele fac parte dintr-o expoziție încă nefuzionată cu tot restul) ne întîlnim cu obișnuitele statui, amfore, lespezi și inscripții care au devenit în Grecia banale certificate de vechime și care, mai mult decît textele celor vii, mărturisesc din moarte despre viața altor epoci. Nu este greu să-ți faci din ele o părere despre spiritul grec, așa cum s-a manifestat el, la frontiera dintre realitate și legendă: eresuri și născociri acreditate ca istorie prin simple colportaje de Agora, povești mitologice, povești despre zei și ajutoarele lor, despre eroi și muritori (certăreți și în veșnică schimbare de umoare, mai mult, însă, din amor sau amor propriu decît din motive materiale...).

Spiritul acesta liber îl regăsim, ca într-o proiecție, ieșind din sălile muzeului, unde sticlele începuseră să fiarbă de roșul asfințitului, pe străzile Salonicului, în piețele, parcurile, pe trotuarele și terasele lui, pregătindu-se pentru adevărata viață, care începe aici odată cu căderea întunericului. Orașul acesta nu prea „vechi" (ghilimelele uimirii nu pot lipsi!) încă foarte disputat datorită geografiei sale, a rămas printre marile păstrătoare ale elenismului. Pe calea Egnatía — magistrala directă între Roma și Constantinopol, care trece prin chiar axul Salonicului — au venit năvălitori, tirani și incendiatori, care au obligat orașul să se nască și să renască mereu; dar au venit și luminile a două imperii. Forul greco-roman cu miile lui de pietre albe, săgetate de capiteluri frînte, arcul lui Galeriu rămas aproape intact pe Egnatía și cele 450 lăcașuri de cult din toate secolele sînt numai cîteva din reperele unei continuități de spirit, care a vegheat aici, în punctul de vrajbă și de legătură dintre două civilizații, dintre două feluri de clasicism.

Salonicul este, în felul lui, un străjer al acestei continuități.

ÎNSEMNĂRI OLANDEZE

Cîndva în adolescență, pe cînd citeam însemnările olandeze ale lui Sadoveanu, țin minte că cel mai mult mă uimise faptul — care pe marele scriitor îl umplea de o admirație gospodărească și nu lipsită de umor — că vacile purtau pardesie. Nu paltoane, care le-ar fi putut apăra de frig, ceea ce s-ar fi putut la rigoare înțelege, ci pardesie — asta mă distrase grozav — un element vestimentar legat în mintea mea mult mai mult de noțiunea de cochetărie, decît de aceea de utilitate. Această bizarerie, ca și o alta, mai extravagantă încă, povestită tot de Sadoveanu și potrivit căreia aceleași uluitoare vaci mai purtau toamna și ochelari cu sticlă verde, ca să vadă iarba mereu proaspătă, au făcut pentru mine din olandezi un popor năstrușnic în stare de cele mai fanteziste și trăsnite, simpatice și ingenioase idei.

Treceam acum spre Haga, prin cîmpuri verzi cultivate cu minuție farmaceutică și aproape obsedantă, locuite de grupuri leneșe de vaci negre cu pete albe. Purtau într-adevăr aninate în spinare și încopciate conștiincios la subțiori curioase și cochete pardesie. Dar, ciudat, văzut la fața locului — o față plină de importanță și seriozitate! — faptul nu mai uimește și nu mai are haz. Personaje principale și exclusive, vacile sînt așezate, aproape întinse, pe pămînt, păscînd

plictisite într-o poziţie de abandon în acelaşi timp placid şi senzual; cînd se ridică descoperă cu indiferenţă în mersul agale imense ugere atîrnînd pînă la genunchi. Sînt grave şi conştiente de sarcinile ce le revin. Garduri formale dar ferme despart între ele păşunile şi grupurile de vite curate care par să aibă şi ele simţul apartenenţei la proprietari diferiţi. În acest peisaj gospodăresc şi impecabil, casele colorate în nuanţe tari, cu lemnăria albă lucitoare, sînt şi ele îngrijite pînă la a deveni nişte personaje de sine stătătoare. Perdelele se înfoaie de volane, geamurile extrem de mari lasă să se vadă interioarele descinse din revistele de modă, maşinile strălucesc. Totul este curat, igienic, frumos, ireproşabil. Şi totul este pustiu. Olanda pare o ţară locuită numai de aceste mari zeităţi tărcate care noaptea îşi recapătă poate forma umană pentru a pătrunde în cochetele locuinţe goale. Pentru că oameni nu se văd. Cel mult în cîte-o curte pe cîte-un drum, cîte-o pereche de copii pe biciclete. Sînt plecaţi la muncă? Dar unde muncesc? Sînt plecaţi în vacanţă? Dar unde se distrează? Unde sînt năstruşnicii inventatori ai ochelarilor verzi? Au murit? Stau ascunşi în casele lor frumoase cu atît de mari ferestre prin care nu li se văd decît bogăţiile? Mi-ar fi greu să explic de ce lipsa oamenilor mă deprima aici, în timp ce o căutam şi mă fermeca în alte locuri. N-o să uit niciodată Verona pe care am descoperit-o într-o noapte de la 10 la 3, cînd între mormintele scalingerilor şi uriaşa statuie a lui Colleone nu am întîlnit nici un om; nici superbul Bordeaux pe care l-am străbătut cu pasul într-o seară pustiită de un meci de fotbal transmis la televizor. Golite de oameni, străzile se ofereau vederii, singurătatea făcea momentul prielnic contemplaţiei şi crea condiţiile descoperirii frumuseţii desprinse din contingent. Dar acolo singurătatea nu era decît întîmplătoare şi de scurtă durată, smulsă forfotei umane fără sfîrşit. Pustietatea peisajului olandez nu aparţinea — simţeam — unor trecătoare circumstanţe. Ea era o coordonată neliniştitoare a acestor orizonturi create de om, stăpînite de om, pîndite de om, smulse mării şi umanizate pînă în punctul în care prezenţa omului nu mai e necesară. Din loc în loc, canalele amintind existenţa binefăcătoare şi periculoasă a mării, ba chiar cîte un braţ întreg de apă, mare cît un golf, traversat de cîte un pod solid, aşezat pe vecie. Eternitate angoasantă prin chiar lipsa ei de cusur. Totul este atît de perfect încît devine fără speranţă. Cu aura lor sadoveniană, pardesiile vacilor abia dacă reuşesc să mai însenineze puţin. În priveliştea neînsufleţită, decorative şi inutile, morile de vînt vopsite în culori epatante şi transformate în monumente naţionale stau încremenite şi nu ştiu ce să facă cu aripile pitoreşti şi stîngace care n-au văzut niciodată un Don Quijote.

ANA BLANDIANA

*** Uriaşul mozaic-hartă de la Madaba**
*** Pe urmele lui Bolintineanu, la Marea Moartă**

CĂLĂTORIND PRIN IORDANIA

Tărîmul de legendă dintre Tigru şi Eufrat, antica Mesopotamie, a fascinat dintotdeauna pe călătorul pornit să afle primele semne, «zorii» civilizaţiei umane. Faptul se explică, poate pentru că aici au locuit enigmaticii sumerieni, primii asupra cărora muza Clio şi-a îndreptat reflectoarele, chemîndu-i să intre în scenă, pentru ca noi să putem repeta, cu convingere, cuvintele lui Noah Krammer, precum că «Istoria începe la Sumer».

Mă îndreptam spre acest tărîm de legendă pe o cale mai puţin obişnuită: de la Damasc spre Amman şi-apoi de-a lungul pustiului dintre Iordania şi Irak, cale de o mie de kilometri!

Un ocol prin Iordania era ispititor. Puteam vizita Madaba, Muntele Nebo şi-apoi să cobor în mănoasa depresiune a Iordanului şi, pe firul apei, să ajung la Marea Moartă. Puteam, de asemenea, să merg pe «Drumul regilor», drept spre sud, pînă la Petra şi la Golful Aqaba, unde urcat într-o barcă cu fundul de sticlă, puteam admira coloniile mirifice de corali.

Planul era vast dar n-am putut să-l îndeplinesc decît în parte fiindcă au intervenit... scorpionii. Ajungînd la Zarqa, oraş în care românii construiau o rafinărie (de la santier mi se promisese o masină să mă ducă în sudul Iordaniei), am găsit tabăra în alertă. Nişte barăci vecine cu ale românilor fuseseră invadate de scorpioni. În zadar explicau localnicii că veninul lor nu este mortal, că gîngăniile sînt nişte... rude ale teribililor scorpioni din Mexic. Teama se dovedise mai puternică şi toate maşinile fuseseră mobilizate să mute bagajele în oraşul Zarqa.

Privind zarva ce se crease mi-am amintit de notele de drum ale lui Dimitrie Bolintineanu, care, ajungînd la Hebron, trăsese la un arab... «om onest şi ospitalier. Dar nu se putea dormi din cauza scorpiilor, ce se adunau grămadă în aşternutul nostru.»

Maşina cu care am pornit în zorii zilei trebuia să fie spre seară înapoi, aşa că am limitat excursia noastră, numai la Madaba, Muntele Nebo şi Valea Iordanului.

Madaba, aflată la vreo 30 de km de Amman, a fost o cetate amonită apoi moabită «de frontieră», datînd din mileniul II î.e.n. şi citată în biblie. Sub romani ea s-a bucurat de gloria Jeraşului, iar sub bizantini a cunoscut adevărata sa glorie, devenind sediul unei episcopii. Dar a fost distrusă de perşi în anul 614 şi de un cutremur în anul 747, renăscînd abia în secolul XIX e.n. Paşii turiştilor se îndreaptă spre acest oraş căutînd să vadă celebrul mozaic, datînd din secolul VI e.n., din vremea lui Justinian, care înfăţişează o hartă a Palestinei. Mozaicul reprezintă o parte a pavajului bisericii creştine. Preotul acesteia îl ţine acoperit cu un covor, pe care îl dă la o parte cînd vin oaspeţi.

— Aici e Iordanul... aici — Nilul, priviţi, cu peştii care trăiau în el, dincoace este Ierusalimul, cu casele şi templele sale, priviţi şi Nazaretul, Marea Tiberiadei şi uite, lîngă Ierusalim, Betleemul, ne spune el, arătînd, cu toiagul pe harta care-ţi dă impresia că e relief.

Pare un mag, hotărît să dezvăluie privirilor noastre o imagine de basm. La plecare, aflînd că sîntem români, se duce în sacristie şi revine cu cîteva monede, pe care ni le arată. Sînt... din vremea lui Alexandru Ioan Cuza! Cine ştie ce pelerin român le-a donat bisericii!

Pînă la Muntele Nebo mai sînt doar 17 km. Şoseaua urcă printre vii şi plantaţii de măslini.

Muntele Nebo nu are mai mult de o mie de metri înălţime, dar se află pe malul Iordanului şi a Mării Moarte, ridicîndu-se semeţ printre valurile platoului de la sud de Amman. Pe vîrful lui există biserica Sf. Lot şi Sf. Procopiu, din sec. VIII, un muzeu şi... o «piatră-monument», pusă de o societate biblică britanică.

«De aici a văzut Moise Ţara Făgăduinţei, dar el n-a ajuns să pună piciorul în ea», scrie pe această piatră. Ghidul — un bărbat cu figură de Crist — ne arată spre vest- dîndu-ne un binoclu.

— Acolo, în vale, este Iordanul, zice el. Dincolo de rîu se vede Ierihonul, ale cărui ziduri au căzut la sunetul trîmbiţelor israeliţilor iar peste două coame de deal se întrevede Ierusalimul... Muntele Măslinilor, Golgota...

Mi se pare că disting o cupolă aurie, dar poate că-i numai o oglindă pe care soarele o crează, ca o «Fata morgană». Iordanul se află la vreo cîteva sute de metri mai jos de noi, iar Marea Moartă îşi are un colţ verde-alburiu, acolo unde rîul îşi amestecă apele sale dulci cu cele sărate ale mării.

Pentru a ajunge la Iordan, coborîm, mai bine de o oră, pe o şosea în serpentină. Peisajul este selenar. Inginerul din Sibiu, care lucrează la Zarqa şi care mă însoţeşte, îmi atrage atenţia asupra peisajului.

— Munţii sînt parcă din lavă stratificată. Dar pe aici n-au fost vulcani, spune el. Şi-atunci, de unde aceste forme ciudate, de parcă ar fi fost create de o explozie nucleară? Nu trebuie uitat că, în prăbuşirea tectonică în care s-a format Marea Moartă, au existat cetăţile blestemate Sodoma şi Gomora, că nu departe de aici, spre nord, peste Muntele Hermon, în depresiunea Bekaa, se află Baalbek-ul, cu presupusele rampe de aterizare ale «năvălitorilor» din stele. E drept, continuă el mai puţin avîntat, că geologii au demonstrat că prăbuşirea tectonică de aici s-a datorat formării Peninsulei Arabe şi a «umărului» ţinut de Munţii Liban...

Pe măsură ce coborîm, locuinţele oamenilor se îndesesc. Plantaţiile devin tot mai numeroase, cu cît ne apropiem de Iordan. Întreaga zonă se transformă într-o grădină cu portocali, lămîi, măslini şi, mai ales, cu bananieri, ale căror flori au o mărime impresionantă sub fiecare petală care se deschide, apare o mică banană care creşte, creşte, îngreuind creanga de care e prinsă floarea. Printre pomi, prin şanţurile ce formează un adevărat păienjeniş se rostogoleşte, limpede şi răcoroasă, apa trimisă din albia Iordanului.

Inginerul se apleacă, ia apă în căuşul mîinii şi o toarnă pe cap.

— Căldura este îngrozitoare. Simt că-mi arde creştetul, spune el. Şi-apoi, m-am udat ca să nu zică lumea că am fost la Iordan şi nu m-am... botezat. Pe aici, pe aproape, se află ruinele cetăţii Makaur, unde cică — mde, aşa-i cu legendele astea! — Irod l-ar fi decapitat pe Sf. Ion Botezătorul, la cererea Salomeii...

Urcăm spre stînga şi rulăm, paralel cu Iordanul la distanţă de cîţiva kilometri de el, pînă aproape de vărsarea acestuia în Marea Moartă. Dealurile şi munţii ce flanchează uriaşa luncă încep să se apropie. Iordanul e limpede şi destul de repede, departe de descrierea lui Bolintineanu, care-l aseamănă cu... Dîmboviţa. «Dar este mai repede, apa lui e mai tulbură. Malurile sînt acoperite cu sălcii şi alţi arbori sălbatici», notează Bolintineanu, continuînd să descrie «scalda pelerinilor» în Iordan. «Avea fiecare om şi femeie o cămaşe de borangic supţire, făcută înadins pentru scăldare în Iordan. Cu această cămaşă trebuie să se îngroape la moarte. Femei de toate vîrstele, despletite se aruncau în apă, printre oameni şi îşi expuneau astfel corpul lor la vederea arabilor surîzători (...) Un preot grec intrase în apă îmbrăcat şi acolo cetea o carte...»

Dar iată, în depărtare, Marea Moartă! Un lac uriaş, între munţii scobiţi de apă şi foc, în urmă cu sute de milenii. La km 44 pe şosea, oprim. O piatră de hotar ne atrage atenţia că de aici înainte coborîm sub nivelul oceanului planetar. Şi nu vom coborî doar cîţiva zeci de metri, ci aproape 400! Mai precis: 375 m. Facem o fotografie, apoi ne reluăm drumul.

După cinci kilometri, la Wadi Djerya, în muntele din stînga zărim o mulţime de grote în care, pe vremea Bizanţului, au existat mănăstiri. Încă puţin şi ajungem la Tell Kefrein. Nu departe, se văd nişte ruine, care, potrivit legendei, ar fi rămăşiţe din vestita cetate a Gomorei...

Drumul ne apropie de Iordan. În arabă i se zice Cheria. Cuvîntul înseamnă cădere, cum ni s-a spus, «locul spre care coboară turmele». Ca orice rîu frumos, după ce izvorăşte, se «purifică» în apele Lacului Tiberiada, apoi mai parcurge 105 km pînă la Marea Moartă, Marea de Sare, Marea Stepei (Ar'ba în ebraică), Lacul Asfaltit, cum i-au zis grecii, Lacul Puant (pentru vechii arabi), Bahr Lut (Marea lui Lot), în araba mileniului nostru.

Acest uriaş lac are o lungime de 76 de kilometri şi lăţimea cea mai mare de 15. Apele sale sînt de şase ori mai sărate decît ale restului mărilor lumii. Mineralizarea este de 26 la sută şi printre «săruri» se află clorură de sodiu, de magneziu, de calciu, de potasiu, iod, şi chiar acid sulfuric. Iată motive temeinice ca orice vietate acvatică să-şi dea duhul de îndată ce e silită să intre în Marea Moartă. Şi, într-adevăr, aşa se întîmplă: în circa un minut, peştii sosiţi din Iordan mor. Nici un fir de iarbă marină sau altă plantă...

— Hai să facem o baie, zice inginerul şi, fără a-mi aştepta răspunsul, se dezbracă şi plonjază în apă. E ca la Tekirghiol, ba mai grozav, uite domnule, că pot sta în picioare, şi pot merge fără să mă scufund, aha, acum înţeleg eu chestia aia din mitologia creştină, că Isus mergea deasupra apelor...

Intru şi eu în mare, fac cîteva mişcări, stropii mi-au acoperit faţa, simt usturime în ochi. Ies şi aştept ca soarele să usuce apa de pe corp. Pielea rămîne acoperită de o peliculă uleioasă, alburie, peste care mîinile alunecă uşor.

Privesc cerul. E limpede şi alburiu. Din locul unde mă aflu pot zări grotele de la Kirbet Oumran, în care s-au descoperit vestitele «Manuscrise de la Marea Moartă», şi peisajul selenar din jurul «Lacului Asfaltit». Spre nord se văd culmile Hermonului, «Muntele de Aur», iar în dreapta, Antilibanul, pe care, (zic arabii), ar fi rămas suspendată Arca lui Noe (!), iar mai departe, cu ochii minţii, văd Baalbek-ul cu pistele de aterizare a «oamenilor din stele». Spre est, Muntele Nebo, iar spre vest, Ierusalimul.

Mă aflu, gîndesc eu, în plină «Ţară a legendelor», la aproape 400 metri sub nivelul mărilor pămîntului. Sînt, adică, un fel de scafandru, fără a mă afla în apă. Poate că, peste cîtva timp, cînd Marea Moartă va fi legată de Mediterana, întreg acest peisaj se va schimba şi apele ei vor începe să se ridice, apa moartă devenind apă vie, din care ar putea bea să prindă puteri — ca-n poveştile noastre — plante şi vietăţi...

SEVER NORAN

DOUĂ CASE

Fiind, timp de opt zile, oaspetele revistei maghiare „Turista Magazin“ — gazdele mele înconjurîndu-mă nu doar cu amabilitate, ci cu spontană şi destinsă prietenie — mi-a fost dat să văd din Ungaria mai mult decît ar fi putut vedea, în acelaşi răstimp, un turist obişnuit. Poate mi se va ierta încercarea de a face o schiţă de portret a unei ţări, nu prin ceea ce are mai interesant trecutul ei, nici prin motivele de mîndrie pe care le etalează prezentul — şi unele, şi altele, reale, evidente. Nu voi descrie nici inegalabilul farmec al Budapestei, cu efervescenta ei viaţă culturală, nici impresionantele ei monumente sau cele care fac faima vechilor capitale Székesfehérvar (fosta Alba Regia, unde iarba biruie pietrele ce-au văzut fastuoasele încoronări ale regilor maghiari), Visegrad (unde inexpugnabila cetate domină panorama cotului Dunării dar şi turnul Solomon, locul în care Matei Corvin l-a ţinut întemniţat, cu nedreptate, pe viteazul Vlad Ţepeş) şi Esztergom (cu uriaşa bazilică şi minunata pinacotecă a Muzeului Creştin). Toate acestea, ca şi Balatonul, ca şi pusta, ca şi ceardaşul, ca şi vinul arămiu de Tokay fac parte din „specificul ungar“ — fotografiat şi comentat în mulţime de broşuri, ghiduri şi albume. Îndrăznesc însă a crede că şi cele două istorii pe care vi le voi spune sînt încărcate de acelaşi unic, inconfundabil specific — chiar

dacă una e îmbrăcată într-un cvasianonimat, iar cealaltă intră pe porțile gloriei. Una este istoria unei mari iubiri. Cealaltă, istoria unei pătimiri.

În marginea orașului Székesfehérvar — întemeiat de fondatorul regatului maghiar, Ștefan cel Sfînt — oraș care și-a sărbătorit mileniul acum 10 ani, se află casa Bory. Apariție insolită, cu alura unui castel medieval, redus însă în proporții, construcția poate părea opera unui milionar excentric, capabil să cheltuiască sumele enorme cerute de realizarea unei astfel de construcții. Turnuri pătrate și turnuri rotunde, abside minuscule, galerii mărețe, creneluri, ferestre gotice și arcade romane clasice, foișoare și terase, alei mărginite de statui, o grădină în trepte, un patio și o mulțime de încăperi de felurite forme și stiluri — toate se află într-un acord perfect grație unei tainice armonii, al cărei secret se lasă, de fapt, lesne ghicit. Autorul uimitorului ansamblu arhitectonic este **Bory Jenö** (1879—1959), profesor la politehnica budapestană, inginer specialist în construcții, pictor, sculptor și poet în ceasurile de răgaz, iubitor al muzicii. Fără îndoială, avînd atîtea „defecte", n-avea cum ajunge milionar. Nici n-a fost asta visul său. Iar pentru visul său cel adevărat, inginerul Bory Jenö a găsit și timp, și resurse. Și — mai ales — pasiune, o neobosită pasiune, fără de care nici un vis n-ar prinde contururile înfăptuirii. Fantezia sa i-a fost călăuză. Iar înaltele sale cunoștințe în domeniul betoanelor — slujitorii cei mai de nădejde. Totul a fost gîndit de el și aproape totul a fost făcut de mîna lui. L-au ajutat prietenii, l-au ajutat mai mulți artiști — pe care, apoi, avea să-i invite să lucreze și să se odihnească la castel, fiecare lăsînd, ca recunoștință, un semn de frumos al trecerii sale pe acolo. Construcția a fost începută în 1924, cînd Bory Jenö nu mai avea vîrsta aventurilor nesăbuite. Totuși mulți au văzut în această întreprindere doar o nesăbuită aventură, sfătuindu-l să renunțe în a-și cheltui puținii bani și scurtul timp liber pentru „o fantezie". În 1945, casa Bory a fost gata. Atunci cînd peste toată Ungaria și în toată Europa fumegau încă ruinele celui mai nimicitor război din istoria omenirii, inginerul Bory Jenö și-a văzut visul realizat: ridicase o casă, ca orice bărbat pentru femeia lui. O casă care arată cît de tare a fost îndrăgostit de soția sa — **Ilona Boryné Komócsin** (1885—1974) — pe care a iubit-o toată viața cu pasiune despre care mărturisesc poemele, tablourile și statuile pe care i le-a închinat. Mărturiile sînt uneori patetice, păgîne, carnale aproape. Alteori ating o delicată pietate, ca în splendida statuie de marmoră ce întruchipează „Dragostea de soție". Căci acesta este secretul uimitoarei construcții: iubirea. O iubire veșnic tînără și vie, care a avut dreptul să proclame, nu fără orgoliu: „Dacă Dumnezeu este Dragoste, și Dragostea este Dumnezeu".

Foarte aproape de Budapesta, așezat pe malul unui braț al Dunării, pe „calea regală" spre Visegrad și Esztergom dar și pe „drumul tătarilor" — care l-au pustiit nu o dată — se află

Szentendre, orășel cu mai puțin de 20.000 locuitori, însă cu 9 muzee, din care 6 sînt permanent deschise. Multele biserici, de felurite religii, arată că aici au trăit laolaltă, în bună înțelegere, mai multe neamuri, împărțind deopotrivă bucuriile și necazurile, împărtășindu-și unul altuia credințele și tradițiile. Aproape 4 milioane de vizitatori primește, anual, Szentendre — mai toți venind să admire uimitoarele creații semnate de **Kovács Margit,** probabil cea mai mare ceramistă a lumii. Născută la Győr în 1902, Kovács Margit a murit la Budapesta în 1977, dar o mare parte din viața sa s-a petrecut în Szentendre, unde a locuit și a lucrat, în casa ce este astăzi muzeu. De altfel, spiritului bun al acestui loc artista îi închină, în 1968, un mic grup statuar: patru femei, simbolizînd patru credințe diferite, se țin alături, într-o profundă înțelegere; de o demnitate clasică, plină de reculegere, această capodoperă de lut poartă titlul semnificativ „Omagiu pentru Szentendre".

Despre arta ceramicii la Kovács Margit s-a spus că e „unică și încîntătoare: în același timp profund umană și grațios feerică, amintind vechi povești și evocînd miturile, oglindind visuri și animînd viziuni, plină de farmec și de căldură, de naivitate și de înțelepciune..." Însă Kovács Margit n-a folosit, cu privire la propriile-i opere, niciodată cuvîntul „artă", ci doar pe acela, mai simplu, de „meșteșug". Asupra amănuntelor acestui „meșteșug" ne edifică un caleidoscop de imagini fotografice — instantanee ce au surprins-o lucrînd pe Kovács Margit, cu mîinile pe roata olarului sau pe pensulă, mîini puternice, muncite, ca ale unui truditor al pămîntului. „Argila — spunea artista — este pîinea mea cea de toate zilele, bucuria mea, suferința mea". Suferință și bucurie care se impun meditației celui care privește oricare dintre luturile însuflețite de măiestria ei inconfundabilă. O lucrare din 1942 — an în care războiul pustia mai toată lumea — poartă inscripția „Bort, Búzát, Békesseget" (Vin, grîu, pace) — mesaj uman sub semnul căruia stau toate creațiile lui Kovács Margit, fie acelea din tinerețe, animate de un minunat panteism, formele și culorile exaltînd triumful vieții, fie acelea din anii maturității, cînd culoarea apare tot mai rar, un expresionism reținut aducînd o notă de gravă, sumbră melancolie. O secretă viață anină această lume de lut ars: privești „Sirenele" și parcă le auzi cîntecul; te uiți la „Neveste de pescari" și vezi neliniștea largurilor răscolite de furtună, înfrigurata așteptare... O extraordinară „încărcătură" de uman caracterizează universul poetic al lui Kovacs Margit și dă nu numai farmec ci și perenitate artei sale.

În micul castel Bory, ca și în casa muzeu poți zări chipul profund al Ungariei, spiritul ei popular, pe care l-am căuta zadarnic în orgolioasele cetăți și falnicele monumente ale bogatei sale istorii.

MIHAI CREANGĂ

SURPRIZE

Iscodeam poteci tainice de pădure sub bolta de triluri a unor păsări necunoscute de mine, în peisajul mestecenilor gingași și meditativi sau al orgolioaselor conifere, ne opream în cîte un luminiș smălțat de florile exuberant colorate ale nordului sau urcam pe cîte un colț de stîncă sobră și cenușie acoperită de licheni și mușchi, ca să ne îmbibăm privirea cu priveliștea idilică a unor oglinzi de apă întinzîndu-se nesfîrșit, lacuri îndepărtîndu-se în tăcerea nuanțelor de verde, bordate de conturul capricios al golfurilor împădurite și punctate, pe alocuri, de insule învăluite în mister.

Lena cea blondă, însoțitoarea mea de-o săptămînă, care mă întreținea pedagogic cu cunoștințe de botanică, dobîndite nu atît în băncile școlii cît în drumețiile nordului, explicîndu-mi de ce în pădurile prin care rătăceam nu cresc brazi ci doar pini și molizi, care sînt obiceiurile căpriorilor și renilor sau care sînt, în infinitatea varietăților de ciuperci, cele alese pentru păstrăvul umplut, îmi spuse dintr-odată, cu o bucurie deloc disimulată și aparent disproporționată față de vestea pe care avea să mi-o comunice, că amfitrionul nostru ne-a făcut o surpriză organizîndu-ne „o seară de saună". N-am întîrziat să-mi exteriorizez încîntarea, dar, în același timp, să-mi rețin umbra de nedumerire față de entuziasmul însoțitoarei mele. De altfel, i-am mai arătat, într-un rînd, că sauna își pierduse șocul noutății și-și cucerise de mai mulți ani un binemeritat prestigiu și la noi, un statut respectat în ierarhia civilizatorică a băieșilor, eu însumi cultivînd, cu plăcere, această deprindere finlandeză la unul din noile hoteluri bucureștene. Dar Lena era atunci pentru mine, pur și simplu, o „saunomană". Ziua pentru ea începea cu sauna. Aburi la peste 100° și salt în apa rece, baia la copcă fiind, atunci din păcate, imposibilă la anotimpul și meridianul în care ne aflam. Vorbea despre saună cu ochii strălucitori, cu un entuziasm molipsitor. De altfel, în puținele contacte avute în zilele de cînd mă aflam în Finlanda am observat că e suficient să rostești miraculosul cuvînt „sauna" ca fața interlocutorului să se destindă dintr-odată. „Sauna" a devenit, astfel, pentru mine un fel de cheie de boltă a bunei dispoziții, un fel de captatio benevolentiae. Am profitat nu o dată de această uimitoare

ÎN SAUNA FINLANDEZĂ

descoperire a mea, în fond, cum aveam să-mi dau seama mai tîrziu, un secret al lui Polichinelle.

Sauna nu-i doar o instituție de igienă. Ci un modus vivendi. O realitate socială. Pentru finlandezi sauna e aidoma cu grădina horticultorului de week-end. Oaspeții îndrăgiți ai casei sînt poftiți, înainte de orice, la o saună. Niște comeseni, o tînără pereche cu o fetiță de 3 ani, mi-au comunicat, nu fără mîndrie, că prima saună a micii Aira a fost la 4 zile... Sauna e un mod de viață strict finlandez legat de rădăcinile întregii existențe a poporului. Triburile altaice au adus sauna în iurte. Dacă locurile în care s-au așezat ar fi fost mai călduroase probabil că sauna n-ar fi fost niciodată inventată. Dar acei strămoși tribali și nomazi au observat că pietrele așezate în jurul oceagului păstrează căldura. Așa s-au născut și cuptoarele cu pietre. Cînd se construia o casă, se începea cu sauna. Acolo se putea și dormi pînă se ridicau acoperișurile noii construcții. Acolo îți puteai curăța corpul pentru sărbători și să te vindeci de boli. Un vechi proverb finlandez spune: „Dacă nu te ajută vinul fiert și sauna, boala te duce la moarte".

În mica încăpere erau afumate cărnurile și peștele, păstrate pentru iernile lungi. Copiii se nășteau în saună, acolo unde e cald și liniște. În saună se colorau și se țeseau textilele. Din aceste și din alte necesități legate de viața tradițională, sauna a devenit cu timpul inima curții țărănești. Dar sauna a pășit ferm și în viața modernă, renunțînd, firește, la unele din sensurile sale existențiale și îmbogățindu-se cu noi atribute ale necesităților contemporane.

Mi-a fost dat nu o dată, ca discutînd despre familia unuia sau altuia dintre convorbitorii mei, să-mi manifest curiozitatea față de un membru al ei, întrebînd dacă nu cumva se găsește la ei vreo fotografie. Rareori mi s-a întîmplat să mi se arate vreuna. Dar niciodată nu mi s-a spus „n-am" atunci cînd mi-am întrebat interlocutorul de fotografia saunei sale. Ea mi-a fost arătată întotdeauna, instantaneu, cu ostentativă mîndrie, oferindu-mi-se amănunte peste amănunte despre istoricul construcției, lungimea băncilor, numărul pietrelor, calitatea sobei ș.a.m.d. „Pe insula pe care o are familia mea — îmi povestește Lena — nu e apă. Am săpat fîntînă lîngă fîntînă, degeaba. Dar am construit un bazin la cea mai înaltă cotă a insulei, adunăm apa de ploaie și tot n-am rămas fără saună".

Multe din cele relatate nu le știam încă atunci cînd în pădurea de la Ellivuori, blonda Lena mi-a anunțat surpriza gazdelor, o seară de adevărată saună finlandeză, adică o „saună cu fum". Am fi, desigur, ipocriți dacă am ascunde în ce direcție o ia razna imaginația cînd o nordică blondă te invită să petreci cu ea o seară într-o cabană așezată singuratic între arborii unei păduri și valurile neliniștite ale unui lac. Și dacă știi pe deasupra că această cabană e o saună și că o saună presupune goliciunea trupului. Dar sauna n-are nimic comun cu erotismul, dar eu n-aveam de unde s-o știu, iar Lena, bănuind poate, sau intuind această eroare a mea, sau, poate, pur și simplu, firesc, din grijă de a nu mă plictisi, în timpul băii de abur, cum spunea, mi-a adus seara un companion, pe Beka, student la Institutul de hotelărie de la Pori, practicant în vacanță la recepția Casei de ospeție unde ne oprisem.

Surpriza care mi-a fost pregătită, aștepta la capătul potecii, coborînd pădurea de mesteceni, pe malul lacului Rantavesi. Deci, o seară într-o străveche saună finlandeză, spre deosebire de cele moderne, electrice, o saună cu foc de bușteni și fum de mesteacăn, cu măturici din fascii de mesteacăn, cu bolovani încinși pe cămin și aburul fierbinte învăluindu-te.

Cabana are lemnul vopsit în roșu, iar peretele dinspre lac din sticlă. Împărțirea ei e simetrică: în centru, un salon-hol, din care în dreapta și-n stînga două vestiare deschid drumul spre saunele propriu-zise. Dar s-o luăm metodic. Piesa cen-

trală a salonului-hol va fi un chemineu de cărămidă în care arde un foc rapid din buşteni de mesteacăn. Deasupra focului, pregătite pentru răgazul de „post sauna", un grătar şi ţepuşe. O masă lungă din lemn de molid, bănci cioplite şi ele din brad, pe pereţi blăni de reni şi cuiere de corn. Flăcările preling umbre jucăuşe pe pereţi, pe masă pîlpîie luminări. Un nesfîrşit asfinţit aruncă peste lac o punte de aur, aliniată chiar la mijlocul peretelui de sticlă, completînd atmsofera de fascinaţie. Un frigider încărcat cu carne de fripturi, cîrnaţi, răcoritoare şi bere, însoţit de o listă de preţuri şi un formular indicînd spre completare numele, numărul camerei de hotel, articolul consumat şi locul semnăturii, conferă întregului şi o dimensiune practică.

Ne despărţim pentru saună. În vestiar, cuiere cu halate şi prosoape, cartoane-evantai, săpun şi şampon, măturici din crenguţe de mesteacăn. Ochii îmi cad asupra unor „indicaţii" de saună: „Ia-ţi timp. Înainte de a intra în saună, fă un duş. O temperatură de 80—100°C la nivelul capului e, în general, suficientă. Cînd simţi că ţi se usucă gîtul, toarnă apă peste pietre. Nu uita aerisirea: mirosul specific de saună este aroma de mesteacăn şi un uşor miros de fum. După ce ai transpirat bine, răceşte-ţi corpul inotînd în apa lacului. Cardiacii şi suferinzii de tensiune trebuie să se îmbăieze cu grijă. După ce te-ai spălat te mai aşezi un timp pe prici. Sauna o închei cu un duş rece. Odihneşte-te şi bea ceva răcoritor. Îmbracă-te numai atunci cînd nu mai transpiri. Gîndeşte-te la tine: o masă abundentă şi alcoolul sînt străine saunei. Gîndeşte-te şi la alţii: curăţă priciul şi lasă după tine totul curat şi în ordine".

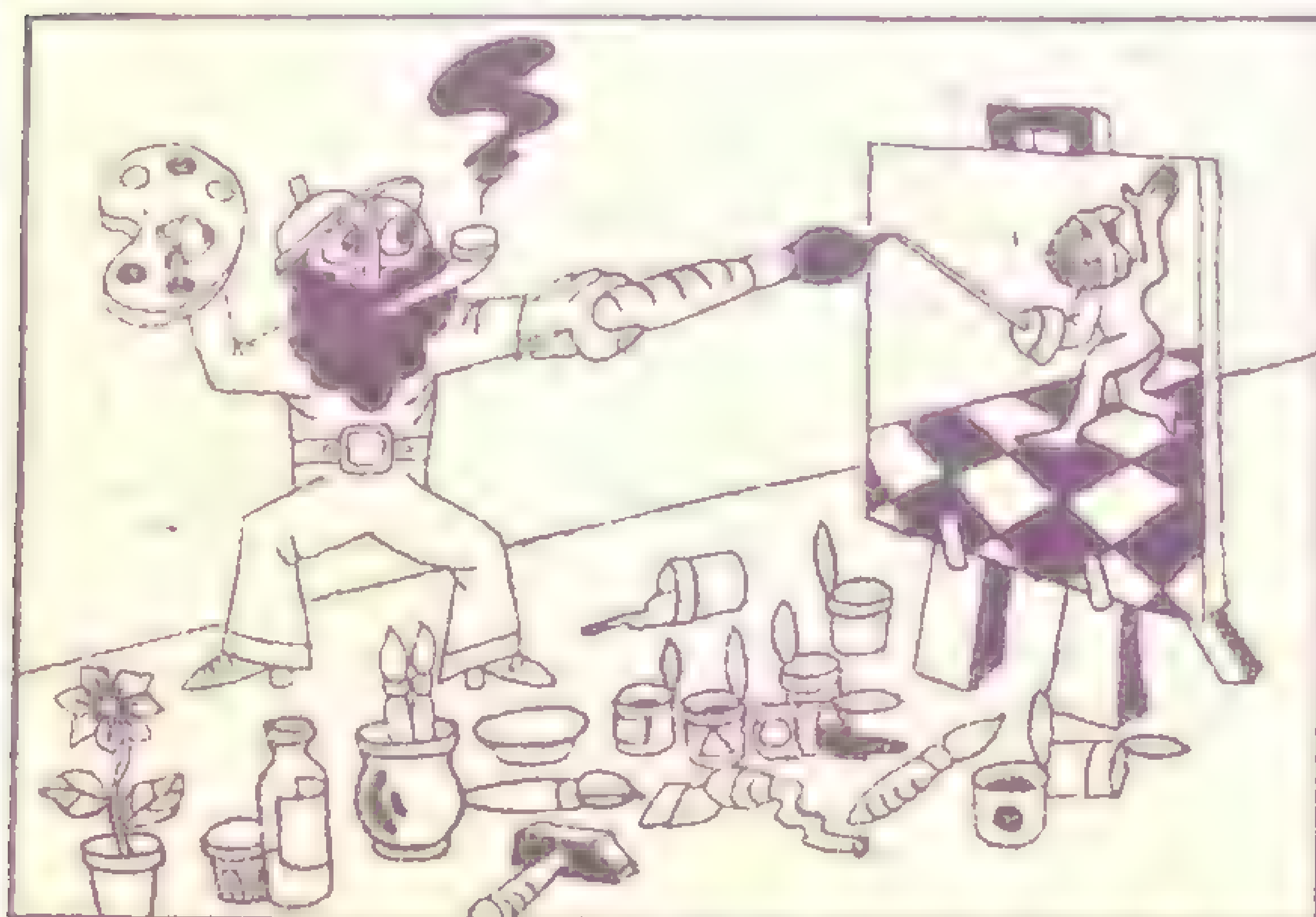
Cu aceste „indicaţii" dominîndu-mi spiritul, am intrat în încăperea de culoarea lămîii, cu priciuri de lemn, urcînd în cinci trepte şi cu bolovani cenuşii înşiraţi pe cuptorul de cărămidă. Aerul e încins, fumul usturä uşor ochii, dar e plăcut, Beka aruncă apă peste bolovani, aburul se înalţă înecăcios, cu o puternică aromă de frunze, ne batem peste spate cu măturici de mesteacăn, broboane de sudoare încep să curgă pe frunte, pe piept, de pretutindeni. Inima bate mai tare, sîngele circulă mai alert, muşchii se destind. Sistemul nervos îşi ia şi el repaus: nu te mai gîndeşti la nimic.

În saună nu există reguli. Nimeni nu-ţi poate impune nimic, nimeni nu te poate grăbi. Faci numai aşa cum simţi că-i mai bine. Beka îmbracă halatul, fuge pe puntea de lemn a pontonului, se dezbracă în goană şi sare în apa de 12—13 grade. Brrr — îmi zic, şi mă strîng în căldura de abur şi fum. Dar Beka revine, vesel, plutind într-o stare euforică. Nici nu încearcă să mă convingă. I-am explicat: „Nu sînt obişnuit, răcesc cu siguranţă, ei, bine-nţeles, fac baie şi în copcă de gheaţă, dar o fac din copilărie, organismul e adaptat..." Dar brusc, mă ridic, deschid uşa şi din fugă mă arunc în apă. Foc şi gheaţă. O senzaţie uimitoare, de destindere, de uşurare, mă învăluie, înot dar parcă plutesc, planez.

Mă înapoiez: stăm în trei în salonul-hol. Deconectare totală, linişte, serenitate, pace. Prăjim cîrnaţi. Bem bere. Sporovăim. Orice probleme şi griji cotidiene au dispărut. Acum înţeleg că sauna nu-i doar o curăţire a trupului, ci, am această senzaţie, aproape, fizică, totodată o purificare, o înnoire, o împrospătare a spiritului. Cine ştie ce miraculoase circuite ale complexelor sisteme de nervi, de hormoni, de conexiuni se pun în acţiune. Înţelegi totul din priviri, din mişcări aproape imperceptibile. Aici te simţi, într-adevăr, „bine". Înţelegi de ce în saună nu-i va trece nimănui prin cap să rezolve mari probleme universale. De ce în saună te duci numai cu prieteni adevăraţi. Şi de ce erotica, cu toată goliciunea trupului, n-are nimic comun cu sauna. Omul stă gol în faţa propriei oglinzi. Golul e, în primul rînd, al timpului exterior. În saună este anihilată, cred, însăşi dimensiunea de timp exterior. Şi cu ea, fireşte, şi senzualitatea. Există doar un timp interior incomensurabil şi inconfundabil.

La jarul molcom se prăjesc cîrnăciorii. Bem bere rece. Apele joacă monezi de argint, a răsărit şi o lună imensă ca o tingire de inox, în contre-jour insula din mijlocul lacului pare un bizar transatlantic pornit peste vălurile orizontului roşu. Un asfinţit nordic nesfîrşit. Numai Lena cea blondă răspunde cu un zîmbet aproape imperceptibil unui gînd sau unei întrebări nerostite, venind de undeva din tainele adîncului ei fără cuvinte.

TOMA GEORGE MAIORESCU

Cu puţină răbdare veţi descoperi cele 12 greşeli pe care caricaturistul OCTAVIAN COVACI le-a lăsat intenţionat în unul din aceste desene.

TOBRUK SAU FORȚA DE NEÎNVINS A VIEȚII

«Ce qui embellit le désert, dit le petit prince, c'est qu'il cache un puits quelque part...»

ANTOINE DE SAINT-EXUPERY

Nisip și cer. Lumină intensă și spațiu imens. Ambele deopotrivă, prin arșiță și culoare, încît ajungi să te întrebi unde se sfîrșește nisipul ca să înceapă cerul. Înaintăm cu sentimentul că sîntem absorbiți de un tunel, într-atît se materializase lumina prin aburii grei ai aerului încins.

Asfalt lucios, cînd nu este acoperită de pulberea fină adusă de vînt, șoseaua se pierde în dansuri de falduri străvezii, care nu este altceva decît fata morgana. Constant, șoseaua este însoțită cînd de o parte, cînd de alta, de conducta de apă trimisă de la Derna spre Tobruk. Altfel, pe sute de kilometri este goală. Pietre, cu litere împletite ale alfabetului arab, arată că a mai fost trecut un hotar, deși nimic din ceea ce cuprinzi cu ochii înainte nu se diferențiază de ceea ce ai lăsat în urmă. Ca nălucile, mașinile gonesc și dispar. Cu mers legănat și calm, cîte un arab bătrîn apare înfășurat în alb, călare pe un asin; dar repede este înghițit de depărtări puse între el și noi de autobuzul care ne duce spre Tobruk.

Cu mult în urmă văzusem filmul, sau mai bine zis unul dintre filmele despre Tobruk-ul anilor 1941—1942. Reconstituire prin imagini gîndite artistic a războiului mondial al deceniului al V-lea. Război în care se încrîncenaseră ambiții străine de aceste pămînturi. De atunci mă obsedase consistența la care poate să ajungă singurătatea. Filmul derula sute de metri de peliculă ca să urmărească înaintarea grea, aliniată, precisă, a tancurilor, accentuînd golul specific al peisajului prin creșterea amenințătoare, halucinantă a pereților de oțel, ca însemne ale distrugerii.

Poate tocmai de aceea, dintre drumurile prin Cirenaica libiană, cel spre Tobruk avea să însemne mult pentru conștiința existenței noastre. Spectacolul măreț al cetăților greco-romane, atît de familiar țărmului nordic al Mediteranei africane, făcînd din el un țărm de monumente reprezintă istorie. Dar o istorie cu încărcătură de milenii. Îi reții arta, de fapt măreția gîndirii umane pentru viața de toate zilele, uitînd aproape voit dezastrul războaielor care s-au succedat în timp. Istoria conținută în perimetrul Tobruk-ului am trăit-o și noi. Din pustiurile Saharei răsăritene s-au abătut asupra orașelor noastre, Ploiești și București, în valuri de foc, bombardiere ale armatei mareșalului Rommel.

Însuși numele localității pare să se fi impregnat pentru totdeauna cu tonalități simbolice. Dar față în față cu realitatea locului, simbolurile s-au anulat. Tot ceea ce a fost știut din cărți s-a șters. Conștiința căuta sprijin. Mintea voia să înțeleagă. Rațiunea oscila. Cum să reacționăm? Aveam în față cel mai frumos și cel mai trist peisaj din lume, ar fi spus Micul Prinț, personajul lui Antoine de Saint-Exupéry. Frumos prin ceea ce oferă natura. Pămînt de un roșu intens. Marea ca de sticlă, vineție la mal, tot mai ștearsă, bătînd în alburiu spre cerul cotropit de soare. Limbi ca de lavă pietrificată, lucioase de negre, mereu asaltate de valuri, mirosind amar a alge îmbîcsite cu carne de scoică, făcînd conturul țărmului. Și peste toate, trei cimitire în trei zări. Cîte armate au fost angajate în luptă: italiană, germană, britanică. Iar mai departe, zidurile anticului port Antepyrgos, datînd de la greci și romani, cetate întărită de Justinian și refăcută de arabi în evul mediu, azi pietre spulberate, amestecate cu pămînt scurmat de bombe. Este contribuția nebuniei omului la calitatea peisajului evocat mai sus. Cîmp semănat cu țăndările tunurilor antiaeriene. Străzi nu mai sînt, ci numai poteci care șerpuiesc printre ruine, printre gropi larg săpate de obuze, unde cresc în voie mărăcini și spini.

Sîntem pe țărmul golfului magnific și pustiu. Undeva, departe, ca fundal, se profilează crucile severe ale cimitirelor, unul italian, celălalt britanic Dar aici, foarte aproape de mare, ca prelungire a pămîntului uscat, zidul orb al cimitirului german, cetate închizînd 6000 de nume, scrise în mozaic pe marmoră neagră. În vecinătate, un tun răsturnat pe care cîntă răgușit un aparat de radio uzat, bulgări prăvăliți amestecați cu beton și fier ruginit. O cazemată pe jumătate înfundată, pe pragul căreia, într-o cască, se vede pe fund un lichid cleios, bătînd uleios în negru-verzui. Pînze de păianjen și flori bizare completează peisajul.

Pînă aici aveam destule argumente comprimate în imagini care să fie elocvente pentru pustietate, tăcere și arșiță. Pămîntul pare să fi murit de două ori. O dată prin uscăciunea de veacuri. Ea l-a făcut să crape și să se desfacă în bulgări sfărîmicioși. A doua oară prin război. El l-a pîrjolit, l-a răscolit din măruntaie, l-a smuls și zvîrlit să zacă mai

departe sub soarele aspru ca și pămîntul. Și totuși... Tunul devenise țintă bufonă în jocul copiilor. În diferite caractere, oamenii își scriseseră gîndurile și continuau să o mai facă, dezinvolt, în diverse limbi, sfidînd hăul înfundat al cazematelor și carcasele înverzite, resturi din ceea ce odinioară fuseseră guri de foc. Abia cînd am văzut că din cisterne ruginite, unele chircite bilar, ca o armonică, sprijinite pe o rînă, copiii au imaginat porți pentru jocul lor stîngaci cu mingea de fotbal, am înțeles că anii nu au trecut degeaba. Peste monștrii străinilor copiii locului flutură zîmbete. Dintre monștri se înfiripă arbuști. Caprele, căutînd iarbă, mulțumindu-se și cu hîrtiile resturilor actuale, rostogolesc cu superbă indiferență sfărîmături din piatră, beton și fier. Ceea ce fusese un naufragiu haotic este acoperit de cîntecul monoton, ritmat, pe o tamburină de piele. Peste imaginea dezastrului avea să se suprapună mereu imaginea grațioasă a femeii, zornăindu-și brățările cu neliniște, preferînd să se lase să cadă într-un șanț, decît să-și ridice pînă la glezne îmbrăcămintea care o înfășoară pînă la ochi, apărîndu-se de căutătura curioasă a străinilor. Corturi strălucesc în lumina crudă și pînze sînt întinse la uscat nu departe de șenile blocate. Dincolo de severul monument în care imaginația a crezut că surprinde monumentalitatea morții, orașul nou crește deopotrivă cu bulevarde și case cu etaj dar și cu străduțe care ies de sub case ca rădăcinile, semănate cu dughene colorate.

Tobruk-ul de azi se dezvoltă organizat, la oarecare distanță de platoul luptelor asaltat de mare; adevărat carnaval pictural, după felul cum se îmbină arhitectura, cu dantele de zidărie tipic arăbească — așarabia — cu lucrurile scoase la vedere, din dughene în plină stradă, pentru a fi vîndute. Cu oamenii săi, bucuroși să vadă alți oameni, exprimîndu-și prin gesturi sentimentele și prin muzicalitatea frazelor, pe care ochii și mimica le fac de înțeles.

Aici, unde continuă să se construiască, dar cu atît mai mult dincolo, aproape de cazemate și de mausoleul singuratec, ai revelația morții învinse. Tobruk-ul rămîne un document. Peste ceea ce nebunia adusese neființa — încît odată cu Luis Cernuda ne-am putea întreba dacă așa ar fi putut arăta iadul — viața a continuat firesc, deși prima impresie este că ea ar fi izbucnit impetuos dintre ruine. În această covîrșitoare uscăciune în care copiii se joacă, femeile pălăvrăgesc, stînd pe vine, cu îmbrăcămintea umflată în jurul coapselor și firul de iarbă crește, sfidînd urieșenia neputincioasă a tunului, înțelegem optimismul aceluiași personaj al lui Saint-Exupéry, încrederea în forța vieții, nemăsurata sa încredere pe care tocmai deșertul i-o dă; ritm monoton de nisipuri, de oriunde și oricînd putînd da la iveală un ochi de apă.

CORNELIA ȘTEFĂNESCU

ÎNTRE TAȘKENT ȘI ALMA-ATA

Ne despărțim de orașul Tașkent cu nerăbdarea de a întîlni deșertul, întinderea-i nesfîrșită de dune fierbinți, sub soare arzător.

Avionul se desprinde de acele fertile pămînturi, unde ne răsfățase o primăvară caldă, năpădită de tot ce poate fi floare și verdeață încîntătoare, îndreptîndu-se spre deșertul Karakum — Pustiul Negru cum i se mai spune. Ora oficială, ora moscovită — indică șapte dimineața, dar din pricina diferențelor de fus orar, cerul continuă să rămînă al nopții. Așa încît, atunci cînd sîntem anunțați că trecem peste fluviul Sîrdaria, zadarnic privim prin ferestre: nu deslușim nimic. Abia peste vreo douăzeci de minute, cînd seninul zilei ne apropie pămîntul, zărim ondulații mărunte de nisip. Sîntem deasupra deșertului! Pe măsură ce peisajul de jos devine mai clar, comentariile se răresc. Privim cu stupoare. Dunele de nisip nu sînt nici pe departe negre, nici pe departe spulberate de vînt și nici încinse de soare. Valurile de nisip au la bază suluri lungi, albicioase, parcă ar fi de gheață. Gheață în deșert? își exprimă cineva nedumerirea. Vine o precizare: peste Karakum, ne anunță cu voce egală stewardesa, a nins, în urmă cu două zile! Prima zăpadă căzută peste deșert în luna aprilie, în ultima sută de ani! Trăim deci un fenomen rarisim. Încîntați de o asemenea întîlnire cu neobișnuitul, specialiștii de la Institutul de geografie din București, care formau grosul acestui grup, se grăbesc, totuși, să ne explice că ceea ce vedem acolo jos, acele fîșii lungi, albe, separînd dunele de nisip, sînt de fapt dune de ... sare. Umezită fiind, sarea s-a solidificat și arată așa, ca într-un peisaj lunar, sau glaciar, din îndepărtate ere geologice, cînd ... (și geografii nu contenesc să dezbată detaliile). Climatologii se întrec și ei să rețină cele mai mici amănunte ale peisajului: culori, forme, nouri care tocmai ne însoțesc sau acoperă pămîntul. Pe toți cei din jurul meu — și în primul rînd pe geograful Gheorghe Neamu, conducătorul grupului — atît îi captivează neașteptata întîmplare, încît presupun că sînt singura care păstrează regretul de a rata întîlnirea cu deșertul autentic. Și doar numai cu o zi înainte... ne entuziasmase pe toți ipostaza de viitori „expediționari", străbătîndu-i nisipurile roșii, încinse de soare și răscolite de vînt, sub pălării cu boruri largi, atenți la mișcarea sinuoasă a vreunui șarpe cu ochelari...

La coborîrea din avion ne iau în primire rafalele unui vînt rece. Rămîn în vervă doar climatologii. Ce-i drept, pentru ei e o șansă unică să întîlnească așa ceva: un frig polar într-un deșert din sud. Stimați tovarăși, succes deplin viitoarelor dumneavoastră comunicări! Cît despre noi, ceilalți...

Înfofoliți, care cu ce putem, cu glugile trase pe cap, încercăm să ne sugestionăm că totuși

pornim să facem cunoştinţă cu... deşertul. E destul de anevoios, mai ales că mai întii, avem de străbătut un oraş: Urghenci.

Aflăm că încă din secolul XVI pe aceste locuri era o cetate înfloritoare, dovadă canalul săpat în inima deşertului, canal pe care şi astăzi apele rîului Amudaria ajung pînă la Urghenci şi trec mai departe. Astăzi oraşul e o frumoasă aşezare modernă, cu edificii impunătoare, uzine, magazine, parcuri. În jurul său, întinse plantaţii de bumbac. Întrutotul, o convingătoare victorie a luptei omului cu uscăciunea deşertului.

În sfîrşit autobuzul nostru goneşte prin locuri unde deşertul stăpîneşte încă. Tăcut şi trist ne însoţeşte către Hiva. Hiva, Hiva, acolo, la capătul drumului, chemare de taină şi nume de legendă a deşertului.

Cetatea Hiva, Ician-Kala (Oraşul Dinăuntru) înălţată, se spune, încă în primele secole ale erei noastre, ni se prefigurează de departe, dominînd deşertul, de după înaltele-i ziduri crenelate, străjuite de turnuri înalte.

Dinspre apus, uriaşa poartă Ada-Darvaza ne deschide drum către cetatea propriu-zisă, adăpostind palate, moschee, mausolee, medrese străvechi, opere de artă arhitectonică orientală, placate cu splendide ornamente smălţuite, cu majolică şi teracotă. Unul din cele mai fascinante monumente ale arhitecturii Uzbekistanului, ale străvechii sale civilizaţii Horezm, o mărturie a istoriei sale tragice şi mărețe.

Abia intraţi pe uliţa îngustă a cetăţii, ne uimeşte mai întii strălucirea albastră-verzuie a turnului Kalta Minor (Turnul Scurt). Spune legenda că hanul Hivei, Muhamad Amin, în dorinţa sa de mărire a vrut să ridice un minaret înalt, înalt, cum n-a mai fost altul. Să se vadă din Buhara — vóia hanul! Turnul a fost construit însă numai pînă la înălţimea de 26 de metri: hanul a căzut într-o bătălie şi ambiţiosul său vis nu s-a mai îndeplinit...

Trecem pe lîngă Medresa Allakuli Han, smălţuită în albastru şi verde azuriu, prin larga piaţă unde se făcea încoronarea hanilor, pe lîngă bazinul în care se scăldau credincioşii înainte de ceasul închinării, pentru a ne opri la palatul Taş-haul. Ne reculegem în liniştea imensei curţi interioare, ornată bogat cu reliefuri de teracotă, cu plăcuțe strălucitoare în alb şi albastru, cu înalte coloane de lemn sculptate în măiestrit filigran. Ne bucurăm aflînd că fineţea meşteşugului sculpturii în lemn se transmite şi astăzi, la Hiva, din tată în fiu.

Părăsim Hiva la ceasul amiezii, cînd soarele, într-un moment de generozitate, ne trimite cîteva raze palide. Prea tîrziu. Umblasem toată dimineaţa aproape îngheţaţi şi înfăşuraţi în fulare groase de Hiva cumpărătură ce se dovedise obligatorie pentru toţi deopotrivă. Noroc că în ziua aceea fusese zi de bazar în cetate!

A doua zi, la poalele Tianşanului, începe la fel de neaşteptat. Privesc pe fereastra hotelului şi nu mai regăsesc nimic din ceea ce ne încîntase cu o zi în urmă în Alma-Ata. Nori întunecaţi apasă totul, vestind parcă apropierea serii, la orele şapte dimineaţa... Vîntul mătură furios străzile, vîrtejind nebuneşte petalele roz-albe ale pomilor acestui oraş, ce-şi spune cu mîndrie „tată al merilor".

Acolo, departe, unde cu o zi în urmă deslușisem uriaşa panoramă a crestelor împodobite de zăpezi nu mai zăresc altceva decît ceţuri cenuşii. Mă consolez la gîndul că dacă nu vedem Tianşanul din oraş, vom porni să-l vedem... la el acasă. Azi ne vom întîlni cu gheţarul Talgar! Şi iată-ne din nou în maşină, însoţiţi de geograful Marat, care ne tot explică ceva despre rîurile Almatina Mare şi Almatina Mică, despre solurile castanii ale acestor locuri, despre morene, despre cutremure...

Cutremure?! Ei da, cu tonul cel mai dezinvolt din lume Marat ne informează că pe aceste locuri sînt cca 400 de cutremure pe an, după evidenţa Institutului de seismologie din Alma-Ata, „unul din cele mai prestigioase institute de acest fel de pe Terra".

Ca să nu ne impacientăm, Marat ne informează că şi ieri, pe la orele 11,000 a fost un cutremur! Un fleac, numai 2° pe scara Richter. Ce făceam noi, ieri, la ora aceea? A, da, vizitam Muzeul Central. O construcţie care a rezistat tuturor cutremurelor încă din timpuri străvechi, cînd a fost ridicată doar din lemn. Acum o clădire modernă, la fel de rezistentă.

Privim Valea Almatina Mică, mestecenii săi (Betula Tianşana), atît de albi şi supli într-o natură gigantică, încremenită. Urmează brazii de Tianşan, prezenţi doar pe versanţii în orientare nordică, cu coroanele înguste, aproape cilindrice. Şi, din cînd în cînd, aici, la cei 1330 m

deasupra nivelului mării, zarzării înfloriți estompînd parcă asprimea temutului munte, din înălțimea căruia adesea curg în văi dezlănțuite rîuri de pietre. Oamenii însă știu să stăpînească capriciile muntelui. În zare se profilează imensul baraj. În dreapta e „Medeo“, stadionul situat la cea mai înaltă cotă, 1800 metri. Iar cine poate urca 800 de trepte, va admira de la 2000 de metri o priveliște rară: șoseaua șerpuitoare, munții falnici, morenele, nourii, pădurile, zăpezile... Și mai departe vîrfurile maiestuoase Picabaia (4200 m) și Komsomolskaia (4400 m) între care sălășluiește ghețarul Talgar. Cel mai mare și mai frumos gheţar din Asia Centrală — așa l-au caracterizat glaciologii. Localnicii, legendele locului îi spun ghețarului: Bogatîr. (Viteazul).

Căutăm îndelung cu ochii depărtările Talgarului, pînă ce amenințători nouri negri acoperă Vîrful Picabaia. Cerul e tot mai cenușiu. Va trebui să coborîm. E ultimul nostru drum prin masivul Tianșan. La despărțire căutăm în pietrele văii bucățele de granit de Tianșan, alburiu stropit în negru, verzui sau roșcat, ieftine „amintiri“ cu care ne umplem buzunarele. Cele scumpe rămîn în noi. Așadar, rămas bun, bătrîne Tianșan.

LIDIA NOVAC

OHRID de la un lac tectonic la o stațiune

Cu puțini ani în urmă am avut fericitul prilej de a vedea cu ochii mei un vis al copilăriei, un renumit lac balcanic cu apă străvezie întins pe 350 km², un lac faimos prin originea sa tectonocarstică și mai ales prin fauna sa relictă. Am numit lacul Ohrid sau Ohrida. De ce un vis al copilăriei? Pentru că din primii ani ai vieții am fost impresionat de imaginea lacului în furtună zugrăvită cu meșteșug pe pînză de Nicolae Cristea Petrovici, un pictor macedonean născut pe aceste meleaguri, imagine în ulei care împodobea unul din pereții casei părintești.

Poposind în acel august fierbinte la Stațiunea limnologică ce poartă numele lacului mi-am amintit că Ohridul, situat la granița dintre Albania și Iugoslavia, este cel mai vechi lac din Europa și cel mai adînc din Peninsula Balcanică, unul din lacurile tectonice cele mai vestite ale Lumii Vechi, alături de Baikal și Tanganika. Lung de 30 km, lat de 15 km și adînc de 285 m, el este în același timp un adevărat muzeu viu prin fauna de tip abisal, conținînd numeroase specii relicte de vîrstă terțiară. Savanții au ajuns la concluzia că bătrînul lac situat la 695 m alt. a luat naștere la sfîrșitul neogenului ca urmare a unor prăbușiri importante ale scoarței pămîntești. Stau mărturie înălțimile care se ridică pînă la 1700 m dominînd autoritare depresiunea lacustră și malul abrupt care la numai 300 m de țărm coboară pînă la 230 m sub oglinda apei adesea vălurită de furtuni. Dar de unde atîta apă care umple imensa groapă tectonică? Ea este dăruită în parte de cîțiva afluenți firavi, în parte de Lacul Prespa aflat la 16 km către răsărit și la 160 m mai sus. Acesta din urmă își trimite apa curată ca lacrima pe căi subterane ce străbat culmea muntoasă Galicico, ale cărei piscuri ating 2288 m alt. La rîndul său lacul Ohrid își dăruiește apa nu mai puțin cristalină Mării Adriatice prin intermediul rîului Drinul Negru care se naște din această apă în extremitatea nordică a lacului, la Struga.

După cîteva ore pline petrecute în laboratoarele bine înzestrate ale stațiunii de cercetări, făcînd un util schimb de experiență limnologică, am pornit la volan în lungul țărmului stîncos îngînîndu-l pînă la Peštani cale de 15 km. spre sud. În dreapta panglicii de asfalt aveam tot timpul lacul a cărui albastru marin se contopea cu albastru mai întunecat al lanțului muntos încununat de nori albicioși de pe țărmul albanez. Poposind într-un loc unde centura de stuf era întreruptă de o plajă îngustă, am intrat în apă cu intenția de a colecta cu un fileu hidrobiologic fauna măruntă a lacului. Prin apa limpede care mi-a cuprins picioarele într-o îmbrățișare caldă vedeam nisipul fin amestecat cu pietricele, în timp ce o puzderie de peștișori mă ciuguleau neștiutori, nebănuind că pot fi capturați în fileul pe care-l manevram și conservați în formol pentru cercetări de laborator. Astfel am făcut cunoștință pe viu cu o parte din interesanta faună a lacului. Aici trăiesc, printre altele, 26 specii de crabi, dintre care 24 întîlniți numai în acest lac. Lor li se adaugă niște specii rare de viermi și alte animale endemice descoperite de colegii noștri de la Stațiunea Ohrid. Un interes deosebit îl prezintă 3 specii de pești, două de Salmo — adică de păstrăvi — și una de Alburnus numită de pescari plăsica; acesta din urmă este împodobit cu niște solzi cornoși de mare efect, folosiți la confecționarea renumitelor „perle de Ohrid“. Numeroasele animale relicte, adevărate fosile vii au supraviețuit milioanelor de ani datorită vîrstei și adîncimii mari a lacului, precum și particularităților sale termice. Este interesant de știut că pînă la 50 m adîncime temperatura variază între 11° iarna și 24° vara, iar de la 50 m pînă la fund temperatura rămîne constantă în jur de 7°.

Pe înserate m-am întors în orașul Ohrid care își reflecta în unda lacului turlele bisericilor Sveta Sofia și Sveto Clemente — cunoscute monumente arhitectonice din secolele 11 și 13 și, ocolind lacul mereu către nord am făcut ultimul popas la Struga. Aici am rămas pierdut multă vreme în fața actului grandios al nașterii perpetue a rîului Drinul Negru. Apa lacului se prăvălea cu zgomot asurzitor prin despicătura unui stăvilar imens pentru a porni cu mare iuțeală pe albia umbrită de copaci înalți.

A doua zi părăseam Ohridul, acest important obiectiv științific și turistic care atrage multă lume datorită frumuseții sălbatice a lacului străjuit de munți cu pereți pe alocuri verticali și stînci ce răsar din apă și vestigiilor antice din orașul cu același nume, așternut pe țărmul răsăritean.

ȘTEFAN NEGREA

VALLE DE LOS CAIDOS

valea celor căzuți

Multe lucruri originale are Spania, cu trupul ei de stîncă sclipitoare cu reflexe verzui, profilat pe cerul ireal de albastru, cu pomii ei scunzi care par că dansează și cîntă în bătaia vînturilor răcoroase, întocmai ca și oamenii ei.

— „Ai văzut Valle de los Caidos"? Valea celor căzuți?

Un asemenea monument al eroilor nu mai există nicăieri pe fața pămîntului, deși fața pămîntului este adînc brăzdată de războaie iar cultul eroilor este cinstit cum se cuvine pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale planetei noastre.

Ce ar fi putut să facă Spania cu ai săi „un milion de morți" din războiul civil, Spania și așa prea plină de monumente, catedrale, mănăstiri, biserici și capele?!

Iată că spaniolii au ales un munte de piatră la cîteva zeci de kilometri de Madrid.

Au înălțat treptele largi pînă la el.

Au pus la intrarea acestui nou Hades două porți gigantice de fier. Deasupra lor, pe frontispiciu, au dăltuit o tulburătoare Pietà, simbolul eternei mame îndurerate, aplecată cu resemnare peste trupul părăsit de viață al fiului, iar în spatele ei ți se pare că vezi aievea în convoi un milion de mame spaniole trăgîndu-și năframa de doliu peste obrazul împietrit în resemnare.

Sus, sus de tot, în mijlocul stîncii, o cruce imensă, vizibilă de la mare depărtare, indică locul altarului subteran.

Mulțime de oameni din toată lumea urcă emoționați ca și mine treptele de piatră maiestoase, împing cu sfială porțile de fier uriașe ca să pătrundă în liniștea mausoleului.

La lumina torțelor înfipte în pieptul muntelui te întîmpină în arcadele lor imense siluete albe de femei. E Madona în zeci de variante. Madona cu pruncul în brațe. Sculpturi somptuase sau simple dăruite cu generozitate de popoarele altor țări ca să străjuiască liniștea de veci a unui milion de eroi.

Pătrunzînd mai adînc în inima muntelui ajungi la altar unde sub lespezi gemene odihnesc comandanții... Iar de acolo, la dreapta și la stînga, pornesc cele două galerii care par să nu se mai sfîrșească și în care luminițele pîlpîie continuu ca și amintirea nestinsă vreodată a unui milion de suflete de spanioli — învingători și învinși.

Nici o fantezie pe lume, oricît ar fi ea de bogată nu poate imagina grandoarea acestui loc.

Într-un tîrziu, cînd reușești în sfîrșit să te desprinzi de acolo, cînd închizi porțile de fier în urma ta și cerul îți umple din nou ochii cu albastru, cînd aerul dulce îți năvălește în plămîni și vîntul ți se joacă în păr, realizezi deodată ce înseamnă să fii înzestrat cu viață, cu o viață, cu o singură viață...

Înseamnă că îți revine o datorie de onoare să nu o risipești zadarnic, să faci cu ea ceva măreț, ceva exemplar, ceva durabil, să o dăruiești patriei nemuritoare.

ANGELA CHIUARU

PE VALEA ELBEI

Elba (**Elbe** în limba germană, **Labe** în cehă) — un fluviu cu adînci rezonanțe pentru continentul nostru. Am văzut acest important curs de apă — 1165 km lungime, locul șapte în Europa — în mai multe sectoare ale sale. Pentru prima dată în mijlocul Cîmpiei Germane, la Magdeburg, sporind, ca orice curs de apă, frumusețea orașului. Am văzut, de asemenea Elba foarte aproape de izvoare, pe teritoriul Cehoslovaciei. Un mic pîrîu, ca atîtea altele, neprevestind cu nimic parcă marea apă ce va deveni pe parcurs. Fluviul ce constituie o piesă de bază a celui mai mare sistem de navigație din Europa Centrală și Occidentală. Fluviul ce găzduiește în estuarul său, înainte de a-și amesteca apele cu cele ale Mării Nordului, unul dintre cele mai mari porturi europene: Hamburg, cu un trafic anual de peste 50 milioane de tone. Fluviul de-a lungul căruia se înșiră, înlănțuite, atîtea și atîtea orașe, unele dintre ele mari sau cu o rezonanță deosebită: Hradec Kralové, Pardubice și Decin în Cehoslovacia, Dresda — inutil orice comentariu! — Meissen, centru care a dat și dă renumitele porțelanuri, apoi Magdeburg, și atîtea altele pe teritorul Republicii Democrate Germane. Iar în Republica Federală Germania mai înainte amintitul Hamburg, care își adaugă și titlurile de cel mai mare oraș vest-german și una dintre metropolele Europei.

Am văzut, așadar, Elba la numai cîteva zeci de kilometri de izvoare, cînd micul, acolo, curs de apă abia ieșise din acei munți frumoși cu un nume greu de pronunțat, Krkonose — mai frumoși, spun localnicii, decît vestiții Tatra Înaltă din apropiere. Pornind de aici, de la altitudinea de 1 400 m, de deasupra unei renumite stațiuni balneoclimaterice, Spindleruv Mlýn acest curs cristalin de apă pare a se îndrepta hotărît spre sud, parcă spre Dunăre. Dar accidentele tectonice ale Podișului Bohemiei, rod al unei istorii geologice complicate îl obligă să descrie un mare arc de cerc, schimbîndu-și total orientarea geografică. Ba

CIVILIZAȚII ÎN VALEA MEXICULUI

Teotihuacan!

Nume cu rezonanță în Valea Mexicului și în întreaga Americă Centrală. Aici este locul unde se păstrează vestigii arheologice prețioase ce vorbesc despre o civilizație înfloritoare și străveche.
chipuri de zei. Ei le-au dat diferite nume în limba Nahuatl. Convingerea aztecilor era că numai la Teotihuacan a determinat o cultură valoroasă care a dăinuit peste vreme, timp de zece secole, pînă în anul 850 al erei noastre. Această cultură s-a extins și a influențat toate triburile indiene din Cholula, Puebla, Tulangingo, Huapapal, Tepeapulco, într-un cuvînt, întreaga Americă de mijloc.

Aztecii, veniți mai tîrziu, credeau despre Teotihuacan că este un cimitir de regi. Aceștia, după moarte, căpătau chipuri de zei. Ei le-au dat diferite nume în limba Nahuatl. Convingerea aztecilor era că numai la Teotihuacan muritorii se transformă în zei. Străzii principale a orașului i-au spus Miccaotli sau «Calea Morților» și era principala arteră de circulație. Avea o lungime de aproximativ 4 kilometri și 45 de metri lățime și era orientată la 15 grade și 30 de minute spre est față de nordul astronomic. Aceeași orientare se menține cu rigurozitate și la celelalte construcții ale străvechiului oraș.

După mitologia Nahuatl, zeii au ales ca loc de întîlnire Teotihuacan atunci cînd s-au hotărît să creeze soarele și luna. Ei au clădit două piramide iar zeii Nanautzin și Tecciztecatl s-au sacrificat aruncîndu-se din vîrful lor. După moarte ei au reapărut purtînd chipul soarelui și al lunii. Aceleași nume au fost atribuite și celor două piramide. Naivitatea legendei ascunde totuși o credință vastă și complexă bazată pe viziunea asupra universului, pe devoțiune și loialitate. Probabil că de-a lungul secolelor multe din simbolurile religioase au fost schimbate din punct de vedere al semnificației sau interpretării. Zeii erau doar zămisliți din fantezia oamenilor.

Coatligue era mama zeilor. Rochia ei era împletită din șerpi iar colanul, din mîini și inimi omenești. Capul era format din două capete de șerpi. Tlaloc era zeul ploii. Se pare însă că acest zeu cu noduri în păr, foarte important dealtfel, a fost împrumutat de la zapoteci, unde purta alt nume. Quetzalcoatl sau «șarpele cu pene» era un zeu pașnic, simbol apelor pămîntului. Ar fi incorect să se interpreteze aspectele vieții religioase din Teotihuacan numai prin elemente

chiar, privind o hartă, ai impresia că la un moment dat vrea, sau poate dacă vrea, să treacă și prin Praga, Praga de Aur, dar se răzgîndește în favoarea afluentului său Vltava.

După ce aproape încheie acest arc de cerc, fluviul pătrunde în cel mai frumos sector: defileul prin Ceské Stredohori, pe teritoriul Cehoslovaciei, și în continuare prin Elbsandstein Gebirge, în Republica Democrată Germană, pînă la intrarea în bazinul Dresdei. Acest sector rămîne cred, pentru orice turist, piatra de încercare a celui mai important curs de apă al Europei Centrale — în sensul de apă care izvorăște și își termină calea în acest spațiu geografic. Pentru că, să nu uităm, Europa Centrală este străbătută și de... Dunăre.

Am parcurs aproape întreg acest defileu, pe mai bine de 50 km.; și l-am parcurs, cu autoturismul, în sens invers atît de frecventelor mele călătorii imaginare pe hartă. Din aval în amonte. Dinspre Dresda spre Decin. În mod cert, nu am avut decît de cîștigat refăcînd în sens contrar drumul croit de acest curs de apă, muncă titanică în lupta cu roca muntelui în urma căreia a rezultat acea vale transversală îngustă cu versanți abrupți. Adică acel element definitoriu, comun tuturor defileelor din lume. Pentru că, practic, fiecare din acestea, în ciuda elementului comun, are particularitățile sale. În cazul de față m-a frapat, în primul rînd, covorul forestier ce împodobea versanții atît de abrupți totuși, pînă la oglinda rîului. Resfrîngîndu-se, atît de frumos, în mereu altele ape ale acestuia.

Practic, defileul începe, în sensul parcurs de mine desigur în amonte de Pirna. Oraș prin care nu poți trece fără a admira, totuși, frumosul castel (în fapt o fortăreață — Sonnenstein — veche de aproape patru secole), nelipsita veche Primărie (Rathaus) din piața centrală, în cazul de față o viu colorată construcție (ce se termină cu un turn împodobit cu un orologiu artistic care împlinește în acest an 1982, vîrsta de 370 de ani), casele vechi cu frumoase porți boltite, curți cu arcade etc. Defileul devine însă spectaculos la și de la Königstein. Șoseaua parcă abia încape între cursul apei și versantul muntos abrupt care, în plus, se continuă sus cu o vestită fortăreață (Festung Königstein), ridicată în secolul 13 (1241), refăcută sau întărită în cele următoare (îndeosebi în al 16-lea) și care poartă ca suprem titlu de glorie faptul că n-a putut fi cucerită niciodată cu forța armelor. Trebuie să-ți lași mult pe spate capul pentru a o putea vedea, de acolo de jos. Iar pentru a ajunge la ea ești obligat să urci nenumăratele trepte ale scării, pentru că nu-i pot spune altfel, care se înalță spre cer. Dar efortul

de iconografie aztecă, cum ar fi de exemplu folosirea numelui de templu Quetzalcoatl, fără altă bază decît prezența unui cap de șarpe ce iese dintr-o floare cu unsprezece petale. Același personaj acoperit de scoici și melci, la mayași, numit întocmai, te face să te gîndești la alt zeu; cel al vîntului și al cerului înstelat. Să ținem seama că pînă la venirea aztecilor alte popoare indiene au influențat viața Teotihuacanului. Printre ele se înscrie la loc de frunte legendarul popor al Olmecilor.

Dacă în ceea ce privește credința poporului din Teotihuacan există încă incertitudini, construcțiile care se află aici îi recomandă pe arhitecții care le-au conceput. Spre deosebire de piramidele egiptene, cele ridicate în aceste locuri nu au adăpostit morminte, ci s-au dovedit a fi doar simple platforme pe care s-au înălțat templele. Inițial, atît piramida lunei cît și piramida soarelui au avut dimensiuni mai reduse decît în prezent. Piramida soarelui, exceptînd-o pe cea de la Cholula, este cea mai mare din emisfera vestică. Ea depășește în proporții pînă și vestita piramidă a lui Keops. Are o înălțime de 60 metri. La origine, în partea superioară se afla un templu care-i ridica înălțimea la 75 de metri. Fiecare latură a piramidei măsoară 225 de metri. Cînd apune, soarele se culcă exact în fața piramidei iar lumina zenitală o învăluie complet. Printr-o întîmplare o descoperire recentă a scos la iveală un tunel care ajunge exact în mijlocul piramidei, formînd o treflă. În interior s-au găsit urme de ceramică, probabil de la un atelier de pe vremea aztecilor.

În extrema nordică a «piramidei soarelui» se află un edificiu complex numit, «Palatul Soarelui». Prin grandoarea arhitecturii, prin amploare și concepție, se crede că el ar fi fost locuința primului preot al piramidei.

Construcțiile străvechiului oraș vădesc o diversitate de stiluri în care măreția se îmbină cu funcționalitatea. Cercetătorii au stabilit că unele edificii au fost destinate activității administrative sau ceremoniale. Este cazul construcțiilor situate în partea centrală a orașului. De pildă «Citadela» și «Marele ansamblu» formează un fel de megacomplex. «Marele Ansamblu» ocupa cea mai mare suprafață a localității. Aici se stabilea cel mai important tîrg; era locul de întîlnire al negutătorilor.

Teotihuacanul este recunoscut ca fiind una dintre cele mai spectaculoase realizări arhitectonice din istoria popoarelor continentului american. Înzestrat cu străzi largi, cu piețe și spații deschise, el s-a dovedit a fi fost un puternic centru politic, comercial, religios și cultural. De remarcat că militarii nu au format o castă cu autoritate. Faptul că aici exista un comerț înfloritor pe care-l practicau toate straturile sociale, a făcut ca această societate să-și mențină existența și coeziunea puternică. Economia statului Teotihuacan depindea de aceste relații comerciale care influențau așezările din America Centrală. Totul se baza în esență pe «pacea comerțului». Aceasta atrăgea cu sine pacea oamenilor. Era necesară liniștea pentru a se putea construi. Grandiosul, frumosul și utilul în construcție erau ridicate la rang de pasiune.

Interesant este, ca o concluzie a cercetătorilor, că măsura obișnuită ce se utiliza în construcții avea la bază numărul 57 cu multiplii săi. De pildă, distanța între platforma situată în centrul Pieții Lunei și cea amplasată în fața Piramidei Soarelui este de 57 ori 10, adică 570 de metri. Măsurînd distanța ce se află cuprinsă între platforma dinaintea «Piramidei Soarelui» și partea sudică a edificiului «Rio San Juan» constatăm că ea este numărul 57 multiplicat de 14 ori. Și un alt exemplu: intervalul dintre această platformă și centrul Citadelei este de 57 ori 21 metri. Să fie o simplă întîmplare prezența obsesivă a numărului 7? Sau poate și aici, în Valea Mexicului ca și în alte

îți va fi răsplătit din plin nu numai de frumoasa fortăreață și de interesanta fîntînă, adîncă de nu mai puțin de 152 m, ci și de priveliștea pe care o oferă asupra cursului Elbei și a împrejurimilor. Acolo sus înțelegi mai bine de ce întreaga zonă a munților ce străjuiesc valea Elbei este denumită în Republica Democrată Germană, **Sächsische Schweiz** (Elveția Saxonă).

După vreo alți 10 km parcurși tot pe stînga fluviului, șoseaua îl traversează, pe noul pod (inaugurat cu numai cîțiva ani mai înainte), însoțindu-l în continuare numai pe dreapta. Pătrundem astfel în stațiunea Bad Schandau, desfășurată exclusiv pe versantul de pe dreapta Elbei cale de mai mulți kilometri. Această mică așezare, cu o vechime de peste cinci secole și jumătate, este de fapt principalul centru turistic al „Elveției Saxone". În apropiere de ea se află, printre alte interesante obiective, renumita vale Kirnitzsch cu frumoasa cascadă Lichtenheim, grote, stînci cu forme ciudate etc.— vale accesibilă din Bad Schandau și cu... tramvaiul. Localitatea propriu-zisă, valorificînd la maximum... minimile posibilități de amplasare a construcțiilor, pare mai curînd un orășel al copiilor, cu case ce îți dau impresia a fi mai mici decît normal și străzi înguste ce se termină parcă înainte de a începe. Și totul învăluit de verdeața ocrotitoare a pădurii. In continuare se desfășoară vile agățate efectiv de stîncă și în cele mai multe din cazuri greu perceptibile ochiului trecătorului, fiind ascunse de copaci, sau case viu colorate și împînzite de flori (la Postelwitz).

Din loc în loc serpentine amețitoare.

După ce am străbătut pasul Sckmilka, și implicit punctul de frontieră, însoțim cursul cehoslovac al fluviului. Defileul capătă tot mai mult aspectul de chei, iar unele sectoare aproape întrec orice imaginație prin spectaculozitatea, sălbăticia lor. Frumusețe sporită, și în acest caz, de pădurea care se încăpățînează parcă să acopere totul. Cei în jur de 15 km, parcurși pînă la Decin, pe șoseaua suspendată pe o brînă a malului drept, presărată din loc în loc cu serpentine ce îți taie respirația, îți oferă tot ceea ce poate încînta un suflet îndrăgostit de natură. Și, în acest sector, natura este cu certitudine la ea acasă.

De la Decin părăsim acest prea frumos curs de apă, pe care îl vom reîntîlni totuși, după cum am amintit, foarte aproape de izvoare. Imaginea lui însă, a ei de fapt, a Elbei, ne-a rămas aproape neștearsă după atîta timp, ca unul dintre acele locuri care și-au găsit un loc sigur în mintea și inima noastră.

SILVIU NEGUȚ

părți i se atribuiau proprietăți magice? Cine știe! Ac[illegible]ă problemă n-a fost încă elucidată. Ca dealtfel nici altele. Pînă azi nu se cunoaște precis nici care a fost numărul locuitorilor acestei așezări. Se bănuiește, estimîndu-se spațiile care au existat, că populația nu a depășit 200 de mii de oameni nici în cea mai înfloritoare perioadă. Suprafața orașului era mai mare decît a Romei imperiale. Nu a avut însă decît a cincea parte din populația ei.

De-a lungul mileniului său de existență, Teotihuacanul a parcurs o cal[illegible] ascendentă [illegible]loritoare. Mai multe perioade — șase la număr — au marcat [illegible] drum al orașului. Prima perioad[illegible] [illegible]numită Plata[illegible]que, a cuprins ultimul secol și jumătate înainte de era noastr[illegible] Agricultura și atelierele meșteșugărești care prelucrau obsi[illegible]anul formau preocuparea de bază a populației.

Perioada care urmează, Tzacualli, se remarcă printr-o dezvoltare a orașului. Acum se construiesc celebrele piramide ale soarelui și lunii și un număr de peste douăzeci de temple.

Perioada Miccaotli care succede, va dura numai o jumătate de secol. Pe lîngă alte construcții, începe și clădirea palatului Quetzalcoatl. Influența Teotihuacanului începe să devină dominantă asupra celorlalte zone din America Centrală. Comerțul ia amploare în special cu huastecii și totonacii.

Odată cu perioada Tlamimilolpa, care va ține 250 de ani, se consen[illegible]ează apogeul orașului Teotihuacan. Toate edificiile și ansamblurile proiectate în perioadele anterioare au fost realizate complet. O schimbare structurală se înregistrează în a[illegible]ă perioadă odată cu folosirea pietrei în construcția de locuințe. Prin întrebuințarea pietrei, orașul capătă un aspect aparte, cum nu se mai poate vedea în alte locuri. La palatul Quetzalcoatl se gravează pe pereți fabuloase animale mitologice.

Între a[illegible] polă, consolidat[illegible] o situație economică înfloritoare, datorită perioadelor anterioare. Numeroși vizitatori, at[illegible] de faima sa, vin aici, iar unii chiar își stabilesc reședința. Influența orașului creș[illegible]nd o zonă metropolitană cu ramificații vaste. Este vorba de o influență spirituală. Sînt preluate meseriile specifice, în special realizările din domeniul construcțiilor, artei.

[illegible]colul care urmează aparține perioadei Metepec. Acum, în plină putere și înflorire se întîmplă un fenomen straniu, inexplicabil: Teotihuacan este abandonat. Pur și simplu locuitorii săi îl părăsesc. De ce? Nu se știe! O problemă rămasă încă fără nici un răspuns. Cercetătorii au constatat că pe Calea Morților se făceau încă lucrări de constru[illegible] Nu s-a găsit nici un semn de decadență. Dimpotrivă! Atunci de ce a fost abandonat orașul? S-au lansat cîteva ipoteze, destul de firave, pentru a sta în picioare. S-a presupus astfel că schimburile care s-au produs între alte zone ale Americii Centrale au afectat echilibrul comercial al orașului. Au mai fost invocate abuzul unei birocrații de vîrf, mereu în creștere, care nu mai putea fi controlată și limitată, ori poate slaba producție agricolă sau modificarea unor factori climatologici. Mai probabil că într-un moment istoric anume, din diferite motive ce stăteau la baza [illegible]

Cînd Hernan Cortez a cucerit Mexicul, trecuseră 750 de ani de cînd Teotihuacan fusese părăsit de locuitorii săi. [illegible]

Azi, reconstituit în mare parte, a devenit un interesant punct turistic și o adevărată școală pentru arheologi.

ION RUS

Recepționerul bibliofil

Mă aflu în holul hotelului Rahova, un hol plăcut, intim, liniștit, curat unde ION ROGOJAN lucrează ca recepționer. Un prieten îmi dezvăluise secretul "violon d'Ingres" al lui Rogojan, așa că intru direct în subiect:

—Mă bucură faptul că un lucrător în turism are o pasiune atît de frumoasă: cărțile. Acesta este și motivul pentru care am vrut să stau de vorbă cu dumneavoastră. De cînd sînteți bibliofil?

— Bibliofil sau, poate, doar un iubitor de cărți. În special de cele legate de istoria românilor, de istoria Bucureștilor, de cele ce cuprind referiri ale călătorilor străini la aceste subiecte și de istoria hotelăriei.

— Dorința dumneavoastră sau întîmplarea v-a determinat să deveniți hotelier?

— Nu, nu întîmplarea. În nici o meserie nu cred că ai posibilitatea să fii în contact direct și permanent cu tipologii umane atît de diverse ca în hotelărie și mie îmi place acest lucru. Vă imaginați cum poate fi o oră petrecută în holul unui hotel, dacă observi tipurile umane care se perindă prin el?

— Înțeleg că iubiți această meserie. Sînteți mulțumit de modul în care o practicați, în care se practică ea în general la noi? Știu că, în continuare, găsirea unui loc în hotel la București rămîne o problemă.

— N-aș vrea să vă răspund cu fraza stereotipă „se poate și mai bine". Vă spun însă că oriunde am lucrat m-am străduit în acest sens. Vedeți, eu după ce am terminat școala de pe Viilor am fost întîi și-ntîi comisioner. Despre cum am făcut eu „mai bine" ar fi mai corect să vorbească alții. Vă pot spune totuși că am condus o perioadă cea mai mare unitate din țară (mă refer la număr de locuri de cazare cuprinsă în ea) anume Satul de vacanță „Zodiac" de pe litoral. Am fost numit acolo pentru că erau probleme și nemulțumiri. Eu am fost bucuros că le-am putut înlătura și unitatea a început să meargă bine. Da, un loc în hotel este în continuare o problemă și nu numai în vîrfurile de sezon cînd toată lumea călătorește. Sistemul de rezervare ajută însă turistul să fie scutit de surprize. S-a construit mult și continuă să se construiască; s-au redat circuitului turistic vechi hoteluri care au avut o altă destinație. Să nu uităm că Bucureștiul este capitala unei țări pe care lumea vrea să o cunoască sau să o revadă și sînt sigur că în viitorul apropiat vom putea satisface integral și prompt toate cererile de cazare. Am însă o durere legată de deschiderea unor hoteluri noi și foarte frumoase și am să vă spun care este. Personalul acestor unități se asigură din cel cedat de alte hoteluri sau restaurante. Care conducător de unitate va ceda pe cel mai bun? Vă dați seama în aceste condiții ce greu se încheagă un colectiv care să fie corespunzător cu standardul unității nou deschise. Cred că aici ar trebui făcut ceva pentru a pune de acord investiția propriu zisă cu investiția umană. S-a ajuns la situația paradoxală ca faptul că ai lucrat, sau lucrezi, la mari hoteluri sau restaurante, să nu mai constituie o „carte de vizită" așa cum însemna mai demult (știu de la colegii mai vîrstnici) faptul că ai lucrat la Brașov, de exemplu, la „Șerbănica", cum i se spunea. Încă o durere a mea este faptul că hotelul și restaurantul nu au o singură conducere. Nu cred că trebuie să vă mai explic de ce. O conducere unitară ar asigura servicii de mai bună calitate clienților din hotel. Ce să vă mai spun? Avem hoteluri frumoase, moderne, bine întreținute, căutate, rămîne ca prin personalul care le deservește să căutăm să facem, în continuare, totul pentru clienții noștri. Și ca să fac o legătură între pasiune și meserie, vă citez din articolul 1309 al Codului Calimach: „Circiumarii (hangii.).. rămîn răspunzători pentru paguba pricinuită din **vicleșugul** sau **lenevirea** însuși a lor sau a slugilor lor..." Sublinierile îmi aparțin deoarece consider și vicleșugul și lenevirea defecte culpabile și acum.

Legat de hoteluri vreau să scot în evidență un lucru pe care nu știu dacă l-au subliniat alții înaintea mea: rolul lor în dezvoltarea culturii românești, chiar dacă acest rol s-a limitat la găzduirea unor edituri sau tipografii care au scos însă cărți și colecții remarcabile pentru răspîndirea cuvîntului scris. Astfel, Editura Institutului de arte grafice „Minerva" care funcționa la hotel „Union" (str. Regală nr. 6) a tipărit primele ediții „postume" ale marelui Eminescu. O am pe cea din 1902. La fostul „Hôtel de France" (hotelul „Victoria" demolat după cutremur) a avut sediul Editura librăriei Alcalay care a inițiat seria „Biblioteca pentru toți" în care, pe lîngă traduceri din clasicii universali, a apărut opera lui Alecsandri, Bolintineanu, Creangă, Filimon, Hașdeu, Kogălniceanu, Odobescu, Anton Pann. Tot acolo, funcționa la subsol și o tipografie. Am lucrat la hotelul „Victoria" și vă imaginați că am cercetat cu proprii mei ochi subsolurile... Dar n-ați vrea să-mi faceți o vizită să-mi vedeți cărțile? Din cele aproximativ 3 000 de volume pe care le am în bibliotecă, 1 000 sînt legate de tematica ce mă interesează. Soția mea este un om excepțional care mă ajută mult în pasiunea ce o am și, sigur, nu se va supăra că vă aduc înainte de a fi casa aranjată. Ne-am mutat și nu e deloc ușor să-mi reașez și reorganizez biblioteca. De șapte luni ne ocupăm de asta.

Ion Rogojan nu are mașină, a locuit pînă acum, împreună cu familia (și toate cărțile!) doar într-o garsonieră în Drumul Taberei și-i fericit că s-a mutat „la trei camere". Pe drum mi se

dezvăluie un Ion Rogojan îndrăgostit de noua capitală (deşi culege mărturii despre cea veche!), de noile cartiere. Cînd ajungem în faţa livezii cu nuci, îmi povesteşte de anii copilăriei: îşi procura cărţi făcînd troc (dădea nucile primite de la ţară de la bunica) iar cînd trecem pe lîngă livada de cireşi îmi laudă grija pe care au avut-o edilii capitalei păstrînd nealterate aceste două atît de frumoase livezi de la marginea Bălţii Albe...

Acasă, în camera cu pereţii căptuşiţi cu rafturi, sînt copleşită de înfrigurarea cu care îmi arată volume peste volume. „Povestea vorbei" (1852) de Anton Pann; „Culegere de mai multe cîntece naţionale din ambele principate" (Bucuresci, 1858); unde Cîntecul 7 este: **Sus din munte curge-n vale/ Apa dintr-un mic izvor/Care şerpuind prin ţară / Murmură încetişor: / Dîmboviţă, apă dulce Cine-o bea nu se mai duce;** „Istoria Bucurescilor" de G.I. Ionescu-Gion (1899); un roman de Stanislas Bellanger (Le Kéroutza) tipărit la Paris (1846) cu acţiunea la Bucureşti, cuprinzînd descrierea oraşului; „Moldo-Valachie" (ce qu'elle est; itinéraire, impresions du voyage, moeurs, croquis sur nature, récits, aperçu historique) de G. le Cler (1866); prima hartă a Bucureştilor cuprinsă în volumul „Geschichte des transaldienischen Daciens" de Franz Ioseph Sulzer (tipărită la Viena, 1781); un ghid mai recent „Bucarest" scos de Paul Morand în 1935 (exemplar autograf) autorul avînd la activ, pe lîngă alte cărţi, „portretele" oraşelor New-York şi Londra, al treilea fiind cel al capitalei noastre. Cu religiozitate scoate dintr-un raft prima ediţie, (1884) a poeziilor lui Eminescu (impresionantă legătură de artă făcută de M. Kozak). Zăresc în alt raft „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent" a lui G. Călinescu; „Dacia preistorică" de N. Densuşianu şi, de ce să nu recunosc, sînt puţin invidioasă.

Cum este aproape seară trebuie totuşi să plec. Ion Rogojan mă întoarce de la uşă. „Asta aţi văzut?"

Am în mînă „Ghid sau căläusa în Bucuresci cu planulu capitallei" scoasă în 1871 de Major D. Pappazoglu (prima tipăritură de acest gen din România) şi citesc la capitolul „Caracterulu şi obiceiurile româniloru din Capitală": „**românii cei mai mulţi sînt de natură ospitalieri, familieri, plini de omenie şi leali**..." cînd văd că s-a înnoptat şi-mi amintesc că Rogojan cel mic (de 8 ani) îşi aşteaptă tatăl să-şi realizeze promisiunea de a se juca împreună iar eu profit de prea multă vreme de... „natura ospitalieră" a gazdei mele.

Trec pe lîngă frumoasele livezi înconjurate de blocuri noi, luminoase şi liniştite şi mă gîndesc că munca şi pasiunea lui Ion Rogojan sînt ca o ramură înflorită de cireş întinsă spre sufletul omenesc.

MARINA CRAINIC

Cu aparatul de filmat... şi fără

din păţaniile unui reporter TV

Ca reporter al Televiziunii am adunat în amintire, de-a lungul anilor, multe întîmplări, în unele implicat direct, în altele numai cu calitatea de spectator. Încerc în cele ce urmează să-mi adun gîndurile şi să fac cunoscute cîteva dintre ele.

Vară fierbinte în inima deltei. În lotca pe care o poartă pe apă aproape fără zgomot, Mitică, administratorul cabanei de vînătoare de la Crişan, mă aflu şi eu împreună cu încă doi turişti. Trecem pe canalele copleşite de verdeaţă şi linişte adîncă, sorbind cu privirile toată frumuseţea care ni se dezvăluie, cu fiecare lovitură de vîslă. Aparatul de filmat înghite lacom, metru cu metru, pelicula. Sînt locuri pe care nu ştiu dacă am să le mai revăd vreodată şi din această cauză degetul apasă cu insistenţă pe declanşator. Din cînd în cînd, în apropierea noastră, se ridică stînci sau egrete elegante şi se pierd în zbor planat, în marea de stufăriş. Două lebede, strălucitor de albe, se trag ceva mai la o parte din calea lotcii noastre şi ne urmăresc din priviri gata să-şi ia zborul la cel mai mic gest.

— Nu se tem, spune Mitică. Ştiu că noi avem alte gînduri! Acuş ajungem în locul unde se dă bibanul . . .

Cîteva clipe de tăcere, apoi călăuza noastră rosteşte ca pentru el:

— La noapte plouă! Prea ciupesc ţînţarii!

Cu clipocit dulce, lotca se abate pe un canal îngust, acoperit de cupola verde a unor sălcii care şi-au împreunat ramurile peste unde. Apoi intrăm într-un ochi de apă, aparent închis.

— Acum o să-l aducem la taifas pe bunicul bibanilor, zîmbeşte Mitică şi aruncă lanseta cu mîna sigură pînă departe, în apropierea unei sălcii bătrîne şi scorburoase.

Zmuceşte o dată scurt. Prin obiectivul aparatului îi văd faţa plină de zîmbet.

— S-a prins! Hai, vino încetişor, dragul meu peştişor, îi cîntă el şugubăţ.

Şi primul biban, frumos, strălucind ca argintul, apare lîngă lotcă sub privirile noastre admirative. Mare pişicher Mitică ăsta! Pentru a ne impresiona, monologhează, ca şi cum noi nici n-am fi prin apropiere.

— Eu ţi-am spus să vină bunicul tău . . . Cu tine n-am ce face!

Cu un gest scurt aruncă peştele înapoi în apă . . . Sîntem uluiţi, dar nu scoatem nici o vorbă. Se aude numai ţîrîitul aparatului care înregistrează pe peliculă fiecare mişcare a lui Mitică. La următoarea aruncare, scoate un alt biban. Mie nu mi se pare mai crescut decît primul.

— Ei da, aşa mai merge! N-a venit chiar bunicul, dar în schimb s-a prins tatăl . . .

Într-un ceas, cît am stat în micul ghiol, a scos Mitică destui bibani ca să fie de-o saramură bună pentru toţi.

— Acum gata, mergem, că de-om scoate tot peştele din baltă mîine ce mai pescuim?

Şi o luăm spre casă, pe drumuri tăcute, ştiute numai de el. Soarele culcat pe apă se scaldă înainte de a pleca spre cotloanele somnului. Ultimii metri de peliculă îi trag la intrarea în ghiolul „Bogdaprosti" ce pare cuprins de flăcări, acum la ceasul apusului. Mitică mă sfătuieşte să mai păstrez cîţiva metri de peliculă. Nu se ştie ce mai pică. Ridic din umeri. Sînt mulţumit cu tot ceea ce am filmat pînă acum. Imagini pe care nu le întîlneşti la fiecare pas. La un moment dat Mitică lasă vîslele şi din priviri ne face semn să tăcem, arătîndu-ne un loc anume. Sîntem martori la acel ceas din vreme, la jocul exuberant al unei perechi de vidre. Privelişte rar întîlnită după cum am aflat mai tîrziu. Era în jocul celor două animale, care se aruncau una spre cealaltă într-un evantai de stropi multicolori, ceva din jocul dăruit al copiilor scăpaţi de sub severa tutelă părintească. Se ascundeau o clipă în adînc, pentru ca în clipa următoare să sară suple şi elastice ca nişte resorturi peste faţa apei, împrăştiind stropii în valuri mici. Atunci, m-a cuprins o cumplită părere de de rău la gîndul că acest spectacol, unic în felul său, nu-l pot imortaliza pe film. Ştia el ce ştia Mitică atunci cînd mi-a spus să mai păstrez acolo cîţiva metri. De atunci, am străbătut de multe ori, în lung şi-n lat, delta, dar nu am mai avut norocul să revăd jocul vidrelor.

*

Primăvară timpurie cu pomi în floare şi căldură neobişnuită. După ce am filmat nunta naturii în poienile cu liliac de la Ponoare, am ajuns după prînz la lacul Zăton. Zona aceasta carstică din Mehedinţi, este plină cu lapiezuri, ciudate ca formă, fiecare, unicat în felul său. După ce m-am căţărat pe povîrnişuri filmînd din toate unghiurile lacul şi zona cu bizarele stîncării, am simţit o imperioasă nevoie de odihnă. M-am aşezat pe o stîncă plată destul de mare, mi-am scos cămaşa şi m-am întins la soare. Ardea puternic, îl simţeam cum dogoreşte şi în acelaşi timp m-a cuprins o oboseală plăcută. Să fi aţipit? Nici acum nu ştiu . . . Ce ştiu e că într-un răstimp am deschis ochii cu senzaţia că nu sînt singur. Am rotit uşor capul şi deodată am simţit cum mă cuprinde frigul deşi soarele, după cum am mai spus, dogorea cumplit. Alături de mine, la vreo doi metri, pe aceeaşi stîncă, ieşise la soare o viperă. M-am tras încet, încet să n-o deranjez, mi-am dat drumul pe un povîrniş priporos fără să-mi iau măsuri de prevedere şi pe urmă am ţinut-o tot într-o goană pînă la drumeagul de ţară unde mă aştepta nea Marin, şoferul. Cînd am sărit în maşină, cînd m-am îmbrăcat, cînd am pornit, nu-mi mai amintesc. Abia la hotelul din Drobeta — Turnu Severin i-am povestit şi lui nea Marin întîmplarea. M-a privit lung şi n-a spus nimic. Ştiam însă că peste două, trei zile, o să-mi facă morala cuvenită, că nu-l ascult pe el, om trecut prin viaţă şi deprins cu tot felul de întîmplări . . .

Undeva în apropiere de Săcele. Urcăm pe malul pîrîului de munte împreună cu şeful ocolului silvic şi pădurarul de la canton. Deodată, pădurarul intră în apă şi culege doi păstrăvi, destul de mari, morţi. Cei doi silvicultori îi privesc răsucindu-i pe o parte şi pe alta, apoi grăbesc pasul fără să spună nimic. Cinci sute de metri în amonte pe malul pîrîului, o Dacie roşie, plină de clăbucii detergentului, stă cu două roţi în apă. Proprietarul ei o spală bine, fluierînd vesel. Şeful de ocol salută mohorît şi-i arată păstrăvii:

— Iată opera dumneavoastră!

Cel interpelat se opreşte din fluierat. Nu ştie ce atitudine să ia. Îl vede pe pădurar cu arma la spinare, pe şeful de ocol în uniformă . . . Eu sînt cu aparatul deja la ochi . . .

— Doar n-o să spuneţi . . .

— Ba da, nepăsarea dvs. ca să nu-i spun altfel, a produs moartea păstrăvilor. Probabil că mai sînt şi alţii!

Omul a fost obligat să-şi întrerupă imediat activitatea şi să plătească daune, aşa cum prevede legea. Dura lex, sed lex. În timp ce se urcă la volan şi demarează cu maşina plină de clăbuci, îl aud, aşa, ca un protest:

— V-aţi găsit voi mai căpoşi!

Şi eu care crezusem că a învăţat ceva din întîmplarea asta . . . Ce naiv am putut să fiu.

Deşi în plină vară, sus la cota 2 000 pe Furnica, se pornise o furtună cu zăpadă, ca în toiul iernii. Împreună cu nea Milică, înaintam cu greu dinspre Valea Dorului. Mergeam unul în spatele altuia cu gîndul că la cabană vom bea un ceai fierbinte. Aproape nu ne-a venit să credem cînd am auzit un glas în imediata noastră apropiere:

— Nu vă supăraţi, care este drumul spre Piatra Arsă?

Nea Milică îşi ridică gluga de pe ochi şi priveşte. Privesc şi eu. În faţa noastră, un bărbat, o femeie şi un copil. Veniseră cu telecabina din Sinaia şi acum zor nevoie să ajungă la Piatra Arsă. Nea Milică, cu obişnuitul său bun simţ, i-a întrebat:

— Dumneavoastră nu glumiţi? Chiar vreţi să ajungeţi la Piatra Arsă?

— Ascultă nene, i-o reteză scurt bărbatul, nu e aici timpul, nici vremea potrivită pentru glume.

— La asta mă gîndesc şi eu. Aşa cum sînteţi echipaţi nu aveţi şanse să ajungeţi acolo unde vreţi. Să ştiţi că muntele nu glumeşte . . . Uitaţi-vă la copil a început să tremure . . .

— Uite nene, numai de morală n-am chef acum! Spune mai bine că habar n-ai şi gata! E mai cinstit . . .

Şi s-au tot dus.

Bietul nea Milică! El care cunoaşte Bucegii ca pe propriile buzunare să fie tratat ca un nepriceput! Dar nu asta l-a necăjit, ci inconştienţa unor oameni care puneau în pericol odată cu ei şi viaţa unui copil. Dar nu s-a lăsat. A dat de veste imediat salvamontiştilor din Sinaia. Două ceasuri mai tîrziu cei trei „îndrăzneţi" erau culeşi în apropiere de Babele, înainte ca situaţia lor să devină disperată. Abia cînd i-a ştiut în afara oricărui pericol şi-a amintit de vorbele celui care îl făcuse necunoscător.

— Auzi dom'le, ce oameni! Şi eu care credeam că pe Bucegi sînt ca la mine acasă. Ce să-i faci! Omul cît trăieşte, învaţă.

ION RUŞ

Cel mai bun tranchilizant

Cine intră prima oară la policlinica «Alexandru Sahia», în cabinetul doctorului Ion Dumitrescu, să nu se lase înșelat de aparențe: cu aer sobru — binevoitor, privire cercetător rezervată, fără volubilități zglobii ori gratuite zîmbete de familiaritate, omul care consultă ascunde și nu cu ostentație — un suflet de o mult mai subtilă simplitate, pe care l-aș numi «de artist», dacă vînturarea sintagmei nu i-ar fi devalorizat înțelesul. Medicul acesta cu gesticulație minimă, nespectaculoasă, dînd la prima vedere impresia unui măsurat și pașnic «cazanier», mulțumit cu liniștea tratatelor și studiilor profesionale, este însă nu numai un un iubitor de poezie, de pagină literară, un duh plin de umor, atent la minuscule ori majuscule întîmplări și chipuri, ci și un mare umblăreț. Citadin de felul său, bucureștean get-beget, doctorul Ion Dumitrescu a avut pesemne de la început acea tînjire tainică după spațiu necuprins, acea chemare a drumului și naturii libere, de care suferă, mărturisit ori nu, orășanul. Și iată că profesia — doar teoretic restrictivă la stat pe loc, în clădiri, saloane și cabinete — l-a ajutat. După ce a absolvit facultatea de medicină din Iași, tînărul doctor nu s-a zbătut să capete un post adăpostit între zidurile orașului, a luat liniștit calea unei circi de țară, în comuna Perieți. Timp de doi ani a bătut drumurile ialomițene, îngrijindu-și pacienții, aflîndu-le istoriile de viață, bucurîndu-se laolaltă cu ei de frumusețea cîmpului, bălților sau obiceiurilor de iarnă. Alți nouă ani i-a petrecut la Gurbănești, în Ilfov, unde a fost medic specialist de boli interne și director de spital. «Aveau pămînt bun gurbăneștenii — povestește doctorul cu un fel de zîmbat de rudenie — oameni harnici, urmași de moșneni gospodari, deștepți, hîtri, visători, luminați, ambițioși și deschiși înspre învățătură, își trimiteau copiii la școli superioare...» Cît de mult l-au îndrăgit oamenii, cît s-a legat de ei medicul și prietenul lor de toate zilele, o aflăm din lumina ce se aprinde pe chipul doctorului Ion Dumitrescu atunci cînd spune cum și azi, cînd îl găsim în cabinetul de la etajul doi din policlinica bucureșteană — al cărei director a fost timp de zece ani —, la două duminici e la Gurbănești. Este aici și o explicație sentimentală și una... pasională. Doctorul e un vajnic pescar și, ca toți undițarii, își menține cu statornicie locurile de suflet. În această calitate s-a transformat chiar într-un «bolnav» — «m-am îmbolnăvit incurabil la Perieți, unde eram împăratul știucilor, iar odată cu șederea la Gurbănești maladia a devenit incurabilă, fiindcă nu-i ușor să ții piept la douăsprezece bălți pline cu pește cîte erau acolo, și între ele Corîtele, Sărulești, Vînăța, Preazna...» Sigur că balta, rîul, malul cu sălciile, apusurile și răsăriturile din ape sînt Natură și cine se prinde într-o asemenea dragoste simte nevoia s-o povestească și altora nu numai prin viu grai, ci și negru pe alb, la început în șiruri mărunte, necitețe, «de doctor» și limpezite apoi, spre bucuria cititorilor, de pagina tipărită. De altfel, încă pe băncile liceului, profesorii și colegii îi preveseau elevului Ion Dumitrescu o carieră literară. Esculap s-a dovedit mai puternic, numai că, peste ani, mîna deprinsă cu injecțiile, palpările și scrisul zecilor de mii de rețete s-a îndreptat iarăși spre condeiul Pegasului. Așa că, la vîrsta de 40 de ani, doctorul a devenit și redactor — un deceniu și-a împărțit timpul între policlinică, drumurile prin țară și reportajele scrise în revista «**Muncitorul sanitar**». Munca medicilor, propria experiență, istoriile de fiecare zi ale colegilor i-au inspirat cartea «**O viață**», apărută în 1962. Apoi a simțit nevoia să zugrăvească lumea celorlalți colegi, a tăcuților și răbdătorilor întru lansetă, momeli, bibani, crapi ori șalăi. Astfel au fost scrise, în 1976, schițele umoristice cuprinse în volumul «**De-ale pescarilor**», altele, în 1979, în cartea «**Numai pentru pescari și vînători**» și, de curînd, o incursiune în raiul îndrăgostiților de ape, intitulată «**Jurnal în Deltă**» tipărită în editura Sport-Turism. Ce sînt toate acestea decît o pledoarie pentru viața în aer liber, deconectare, drumeție, sănătate, pentru psihoterapia cea mai sigură și mai la îndemînă, cu atît mai convingătoare cu cît e susținută de un fin cunoscător al trupului și sufletului omenesc? Pescuitul, adică ieșirea în natură, e tranchilizantul meu, zice doctorul Dumitrescu. Îmi ajunge pentru o săptămînă o zi de liniște pe malul apei, cu tot ce se întîmplă în ea și în jurul ei, cu mulțimea de ciudățenii și frumuseți care țin locul celor mai grozave pastile de liniștire a sistemului nervos? Bine, dar pescarul nu e un sedentar? Nu stă el cu ceasurile într-un singur loc cu ochii la plute? Pescarul amator?! se încruntă zîmbind doctorul-scriitor. El e un drumeț mare, într-un an se duce și la cincizeci de bălți, îi place să schimbe locul și norocul, acum se duce la munte, de exemplu, după cleni, mrene ori păstrăvi, și acolo nu merge el cel puțin patru-cinci kilometri în susul și în josul rîului? Ori la baltă, că doar balta nu-i așezată pe marginea șoselei, cîteodată mergi pînă la ea și șapte kilometri și cu drumul de întoarcere cît fac? Pe jos, se

Un rapsod al cîntecului popular:

PETRE LOTREANU

Mai întîi, a fost pasiunea pentru electrotehnică; apoi s-a născut pasiunea pentru muzică, în special pentru muzica populară. Era în clasa a șasea cînd, la un festival pionieresc, a obținut locul I pe țară ca solist de muzică populară. PETRE LOTREANU, căci despre el este vorba, are o voce caldă, un timbru plăcut. Din zilele acelea a primei lui «mari victorii», n-a mai lipsit de la nici un spectacol pionieresc. Zilele au trecut unele după altele și, sfătuit de profesori, iată-l nu peste mulți ani absolvind liceul de muzică «George Enescu» din București. Pasionat culegător de cîntece bătrînești, de balade, de cîntece de voie bună, a străbătut cu pasul, cu rucsacul în spate, nenumărate sate din toate zonele țării. An de an își mărește repertoriul, ridicînd tot mai sus ștacheta interpretării artistice. Devine din ce în ce mai cunoscut. Ansamblurile de cîntece și dansuri «Țarina» din Alba Iulia, «Țapinarul» din Maramureș, îl solicită ca solist vocal în turneele întreprinse în Polonia, Bulgaria, Jugoslavia, Belgia. Glasul său plăcut, modul personal de interpretare, cucerește inimile și simpatia spectatorilor din Uniunea Sovietică, Italia, Canada, Statele Unite ale Americii, R.F.G., Israel...

Ca o încununare a muncii neobosite, a talentului său, Petre Lotreanu cucerește și titlul de laureat al Festivalului național «Cîntarea României».

Ca și ceilalți soli ai artei populare, Petre Lotreanu, prin cîntecele sale, poartă pe paralele și meridianele globului pămîntesc mesajul de pace și prietenie a neamului din care se trage. Iar atunci, cînd este acasă, în puținul său timp liber, de multe ori, îl poți întîlni drumețind pe poteci de munte, contemplînd cu nesaț crestele munților, poienile înmiresmate, izvoarele cu apă cristalină — fără asemănare în altă parte a lumii.

RADU POPA

[illegible] Și pe urmă chiar cînd aștepți într-un loc cu [illegible] fără să dea semn peștele, nu ai cea mai completă baie de soare și de aer curat? Dacă stai în soare 60 de zile pe an e cam imposibil să ajungi reumatic! Indiferent dacă ții o undiță în mînă [illegible] pe potecile Retezatului și Făgărașilor sau iei drumurile pe dealuri și văi. O întîmplare hazlie, un rîs sănătos și cîțiva kilometri de mers pe jos sînt un tratament sigur, adevărată profilaxie». Doctorul Ion Dumitrescu scrie acum [illegible] la o nouă carte cu nuvele și povestiri. Și cînd se declară «un optimist», se poate înțelege ușor, citindu-i paginile povestind de-ale naturii și oamenilor, care [illegible] secretul acestei priviri spre fața luminată a lucrurilor. Urîndu-ne [illegible] vizităm cît mai rar cu putință sau chiar deloc în calitate de pacienți, doctorul ne oferă aceste vorbe în chip de... extraverbal: «Toată viața am fost un om ordonat. Am avut chiar grijă să păstrez bine memoria evenimentelor mari și mici, notîndu-le prin caiete și jurnale de bord. Cu pescuitul am procedat la fel — în fiecare an, din martie, cînd porneam la treabă, îmi scriam cu grijă locurile, bălțile, rîurile, numărul peștilor, greutatea lor, întîmplări mai vesele și mai triste de undițar. Iarna, cînd le răsfoiam, se transformau în zile însorite și noi gînduri de drumeție. Numai că, odată, aceste nevinovate bucurii au avut motiv serios de discordie. Cu nevastă-mea m-am înțeles totdeauna bine și am avut-o mereu lîngă mine cu aceeași dragoste. După atîția ani de căsătorie e tot o fată bună și drăguță care mă înțelege de cîte ori o las singură duminicile și plec cu prietenii la pescuit. S-a întîmplat însă că într-o asemenea zi, făcînd curățenie prin biroul meu, să dea peste un caiet pe care a început să-l răsfoiască. Aproape o săptămînă nu s-a mai uitat în ochii mei, iar cînd am lămurit motivul am rîs cu poftă și i-am dat dreptate. Ce citise ea în caietul meu «secret»? ...duminică, 21 martie, am fost la Ileana. La 7 dimineața eram lîngă ea. Cam rece. Mai tîrziu, după ce a răsărit soarele s-a mai îmbunat și ea... duminică 10 aprilie, la Măriuța nu mă mai duc pentru nimic în lume, mai bine fluier sau văd un film. Am s-o las baltă, ce, fără ea nu pot să trăiesc? N-am făcut nimic, am ars gazul de pomană pînă la ora 12... duminică, 15 iunie, Răpitoarea de azi dimineață a întrecut toate închipuirile mele. Asta mai zic și eu captură, simt că sînt un balon de atîta succes... duminică, 20 iulie, M-am săturat de plevușca asta, duminica viitoare schimb macazul...» De ce s-a bosumflat consoarta mea și cu ce ochi a citit toate astea, judecați și singuri. Și cînd te gîndești că secretul frumoaselor ar fi fost un fleac pentru un undițar, căci Ileana era o baltă, Măriuța altă baltă, «răpitoarea» — o știucă de cîteva kilograme».

ANDA RAICU

O aducere aminte cu călăuze

Mulţi ştiu că prima asociaţie turistică din România a luat fiinţă la Sibiu acum o sută de ani, în 1880, numindu-se „Societatea Carpatină din Sibiu". Dar puţini ştiu că primul traseu de turism montan a fost cel care urca pe valea rîului Avrig pînă sus pe Negoiu, vîrf din superbul lanţ al Făgăraşilor. Sibienii, cei dornici de excursii în natură, plecau la sfîrşit de săptămînă cu diligenţa — care a circulat pe Valea Oltului pînă la începutul secolului nostru — şi mai apoi cu trenul, şi coborau la Avrig. Aici, la hanul unde opreau diligenţele sau la gară, mai încoace spre vremea noastră, îi aşteptau doi ghizi de munte, oameni de prin partea locului, buni cunoscători ai potecilor. Pe la 1890 cînd „Societatea Carpatină din Sibiu" îşi construise prima cabană, cea de la Negoiu, erau vestiţi şi mult căutaţi la Avrig două călăuze de munte. Ei se numeau Ion Coţofană şi Johann Roth; erau angajaţi de susnumita societate de turism din Sibiu şi aveau obligaţii contractuale clare. Erau obligaţi să aştepte cu căruţele turiştii la han sau la gară şi să-i transporte la Poiana Neamţului sau la Glăjeria Porumbacului „pe sus", iar acolo să organizeze grupuri şi să le călăuzească pe cărări de munte în locurile de mare frumuseţe, mereu preferate de sibieni cînd urcau în această parte a Făgăraşilor: lacul Avrigului, vîrful Suru (2 283 m) sau la cabana Negoiu. Acasă, pe poarta celor doi ghizi erau prinse tăbliţe pe care scria „călăuză". Căruţele urcau pe drumul ce urma apa numită Rîul Mare al Avrigului şi cale de 14 km turiştii stăteau pe fîn acoperit cu covoare ţesute în casă, adică pînă la Poiana Neamţului, unde azi este o cabană cu acelaşi nume. Locului i se spune aşa pentru că era cîndva aici o cîrciumă al cărei proprietar neamţ se ocupa cu comerţul printre ciobani, vînători şi forestieri. Cei mai curajoşi şi buni de umblat dintre turişti coborau din căruţe pe la jumătatea drumului dintre Avrig şi Poiana Neamţului şi urcau cu piciorul pînă la Suru, pe valea unui rîu mic ce i se zice şi azi Moaşa Avrigului, fiind conduşi de ajutoarele celor două mari călăuze din Avrig. Nimeni altcineva n-avea voie să călăuzească grupurile de drumeţi pe munte, nici chiar turiştii ce „ştiau muntele cu ochii închişi". Călăuza era ascultată orbeşte de cei din grup — ea hotăra traseul, pregătea masa, stabilea popasurile. De obicei, excursiile se încheiau la cabana Negoiul şi după o zi—două de odihnă şi scurte excursii în împrejurimi turiştii se înapoiau pe acelaşi drum spre Sibiu. Pe munte sau la cabană nu se bea alcool, nu se fuma, nu se striga, nu se făcea foc pentru a nu se speria vînatul. Doar la popasuri, în vetre anume pregătite de călăuze, se făcea un foc, se frigea slană sau un pui la frigare, se mînca pită învelită în foi de brusturi sau purtată în străiţi cu urzici (pentru a se menţine proaspătă zile întregi), caş, cîrnaţi şi se bea apă din burdufuri mici. Bătrînii povestesc că nu era săptămînă în care călăuzele din Avrig să nu ducă pe munte cinci—şase grupuri.

Prin 1912 pe acest traseu a urcat în Făgăraş şi poetul Octavian Goga. El s-a dus, în Avrig, să vadă casa în care s-a născut Gheorghe Lazăr, ctitorul de şcoală românească de la Bucureşti. Iar cînd a ajuns la obîrşia Rîului Mare al Avrigului — zice tradiţia locului — s-a oprit şi a privit îndelung spre Ţara Oltului ce se întindea la picioarele munţilor. A oftat şi-a zis „Doamne, tare-i frumoasă ţara asta a românilor". Asta era pe vremea cînd Transilvania era sub stăpînire austro-ungară, la vremea cînd instituţiile imperiale se străduiau să schimbe numele oamenilor, al satelor şi comunelor ca să uite vorba românească. Într-o carte de impresii de la cabana Negoiul s-au găsit patru versuri scrise atunci de Octavian Goga, la sfîrşitul acelui urcuş. Iată-le: Sărmanii noştri munţi bătrîni / Nu mă mir că sînteţi trişti / Străbunii noştri v-au fost stăpîni / Noi, cei de azi, abia turişti.

ION PREDA

WEEK-END

La ora 6 au ieșit din corturile albastre cu umbrar și antenă TV, au executat mișcări coordonate de gimnastică suedeză și au servit la mese pliante micul dejun

cînd soarele urca la azimut au început să se cațere în văzduh și caierele fumurilor de mangal și să sfîrîie grătarele

la orele 14 toți au căzut într-un somn profund

de la 16 au urmărit pe micul ecran fiecare sub umbrarul propriu dar cu reacții precis și colectiv coordonate mult-așteptatul meci de fotbal

apoi au strîns corturile și-au aruncat resturile într-o groapă săpată anume și la orele 19 fix cu farurile aprinse (respectînd disciplinat indicațiile locale) au pornit în șir indian (cu toate că erau müncheneji) printre lacurile finlandeze fericiți că au încheiat, cu bine încă un week-end

SĂNĂTATEA DV. ÎNAINTE DE ORICE:

Doriți să urmați o cură balneară eficientă într-una din stațiunile care vă pot asigura refacerea sănătății și buna dispoziție?

Vă recomandăm să vă adresați OFICIILOR JUDEȚENE DE TURISM din țară, care, la sediul de reședință sau prin agențiile, filialele, punctele de valorificare situate aproape de locul de muncă sau de domiciliul dv. vă pot oferi: bilete de odihnă și cură balneară în stațiunile **Amara, Bazna, Herculane, Tușnad, Borsec, Buziaș, Călimănești-Căciulata, Geoagiu-Băi, Lacu-Sărat, Moneasa, Pucioasa, Slănic-Prahova, Slănic-Moldova, Sovata, Stîna de Vale** sau, pe litoral, la **Eforie Nord și Mangalia.**

În intervalul septembrie-iunie șansele pentru a obține un loc în stațiunile recomandate sînt maxime, iar tarifele pentru cazare și masă, substanțial reduse.

PUBLITURISM

NAIVII

MIHAI VINTILĂ *și* PETRU MIHUȚ

Ei n-au învățat savantele rețete cu amestecuri de culori, nici legile perspectivei. Ei le descoperă în fiecare zi cu bucuria relevației și alăturările coloristice la care ajung îi uimesc. Ei nu cunosc maniere și metode de creație, preceptele curentelor sau capriciile modelor, dar crează după gust, după har și ochi propriile legi. Uneori stîngăciile, aritmiile, devin calități ale spontaneității, ale limbajului clar, nesofisticat. Lipsa de prejudecăți duce la o uimitoare stare de firesc. Patetismul, grandilocvența, megalomania plastică sînt abolite prin naturalețea nedismimulată, prin candoare, prin prospețime și intimitatea gestului pictural.

Ne-am obișnuit să îi numim naivi. Poate pentru lipsa unei minuțioase elaborări care să urmeze canoane și reguli îndelung studiate. Poate pentru curiozitatea avidă cu care-și deschid ochii spre lume. Sau poate pentru sentimentul de libertate cu care pictorul naiv reînvie o lume. Pentru starea lui afectivă deschisă confesiunii totale. Dar există în viziunea poetică a acestor pictori de cele mai diverse meserii și vîrste încă o trăsătură comună: preocupările, viața lor cotidiană se prelungesc în creația lor artistică; libertatea gestului și a viziunii universale se traduc în tablou printr-o nelimitată intimitate. Elemente sau chiar atmosfera preocupării dominante a vieții lor, vor fi nelipsite din tablouri. Unii i-au numit pictori de duminică. Culorile și tușa nu sînt pentru ei o meserie, ci o sărbătoare a sinelui. Împlinirea timpului liber. Bucuria sfîrșitului de săptămînă, a vacanței. Starea de prea plin care se revarsă în exuberanța liniei și-n freamătul culorii.

Medicul veterinar Mihai Vintilă, născut în 1932 într-un orășel bănățean — Caransebeș — va rămîne legat în tematica sa dominantă de viața micilor așezări provinciale. Dacă nu l-ar fi împins prietenii la o primă participare expozițională, doctorul ar fi rămas cum a fost mulți ani, în continuare, un necunoscut pentru amatorii de artă. Căci el își dedica timpul liber culorilor, nu pentru a-și găsi un complement profesional, ci pentru că pictura îi oferea satisfacții nebănuite, o bucurie a intimității care nu putea fi cu nimic egală.

Temele și motivele plastice ale lui M. Vintilă sînt împrumutate cu o acuitate de observație și umor fin din zonele diurnului **(La moară, La bărbier, La covăcie, La cazanul de țuică, La fotograf, La prînz, După lemne, La gară,** etc.). Solicitînd un permanent periplu al memoriei ele sînt absorbite din anotimpul copilăriei **(Omul de zăpadă, La colțul străzii iarna, Vine circul)** din întîmplările vieții de familie **(Nuntă mare,**

Tăierea porcului, A murit calul, Familia mea, Fratele-miu cătană), ale datinilor, ritualurilor şi evenimentelor memorabile, în viaţa unei mici colectivităţi provinciale, realizînd un fel de cronică citadină **(Colinde, Paparudele, Tîrg de vite, Tîrg la Caransebeş, Muzicanţii, Satul cu hornari).** Dar indiferent de tema sau tîlcul, întotdeauna precis al anecdoticii, tablourile se împletesc cu o atmosferă sărbătorească, povestea fiind ridicată prin viziune şi tratare plastică spre o lume a beatitudinii în care însăşi existenţa devine un miracol. Concreteţea materiei reale se transformă prin ritualuri cunoscute doar de pictor, într-o ireală şi fastuoasă procesiune a existenţei.

Ispita irealului intervine uneori cu un umor deloc disimulat. Pictorul se amuză el însuşi şi amuză spectatorul cînd completează bucuria alaiului sărbătoresc al unei nunţi cu îngeraşi plantaţi jovial în jurul turnului de biserică. În tabloul **Satul cu hornari,** pictorul nu se va mulţumi cu atitudinile hazlii ale coşarilor de pe acoperişuri, dar va aşeza pe un merişor şi un coşar-supraveghetor.

Lumea revolută a provinciei bănăţene este evocată de Vintilă cu o autentică forţă plastică. Un univers întreg se pune în mişcare în tîrgurile şi bîlciurile sale: olari, sitari, dogari, flaşnetari, turtari, bombonari, pantofari, şepcari, cojocari, cîrciumari, tîrgoveţi şi săteni în costum popular, vînzători şi cumpărători, copii şi, fireşte, animalele. Unitatea stilistică a tablourilor lui Vintilă în ciuda unei pluralităţi a expresiei îşi are probabil sorgintea alături de originala tratare picturală şi în viziunea particulară a unui univers în care coabitează în bună parte într-un peisaj bănăţean specific, vieţuitoare de diferite origini. Alături de oameni cu multiple meserii, fiinţe supranaturale şi nelipsitele animale mici sau mari de lîngă casă. Pisici se gudură sau se hîrjonesc, căţei şi dulăi întotdeauna atenţi la mişcările stăpînului, vaci trupeşe, mîndre de fala gospodarului, cai, ciori, gîşte, etc. O deformaţie profesională a medicului veterinar? Oricum, benetică. Într-un **Autoportret,** pictorul ezită între pînza de pe şevalet înfăţişînd doi cai şi-un teanc de tratate de fiziologie şi anatomie a calului. Singurul care ştie precis ce vrea pare a fi căţelul din mijlocul tabloului. El îşi priveşte stăpînul cu admiraţie. Uneori, animalele apar pe post de observatori impasibili. Pe drum, căruţele cu coviltir ale căldărarilor, ei trec în îmbrăcămintea lor pestriţă, de pe o piatră kilometrică un corb le priveşte nemişcat scurgerea prin vreme.

Dacă M. Vintilă este un cronicar al provinciei citadine, Petre Mihuţ, minier pensionar din comuna Brusturi din Munţii Apuseni (n. 1927) participant şi premiant al unor saloane naţionale şi internaţionale de artă naivă se afirmă în exclusivitate ca un pictor al satului. Confesiunea biografică la Mihuţ se realizează atît pe planul existenţial diurn, cît şi pe cel mitic, miraculos. Bineînţeles, cele două planuri se vor interfera, se vor intersecta şi uneori, făcînd abstracţie de autor, se vor contopi. «Eu pictez numai ce văd, tot ce am pictat am văzut cu ochii mei» —

mi-a declarat Petru Mihuţ. «Eu nu merg cu fantezii, eu pictez numai după datinile noastre». S-ar părea că pictorul e de concepţie un «naturalist» care zugrăveşte lumea reală din jur. Numai că prin «am văzut cu ochii mei» pictorul subînţelege, înainte de toate, «ochii interiori». Doar astfel, prin organicitatea transgresării mitologiei în viaţa de fiecare zi, se pot naşte tablourile sale, scenele în care se oficiază parcă ceremonios un adevărat ritual al realului.

În toate tablourile lui Mihuţ se întîmplă ceva. Toate au o poveste, o anecdotică precisă (hoţii atacaţi de o haită de lupi; la moara din Măgulicea, un fecior sărac a furat o fată; o fată a mers după fragi şi a întîlnit pădurarul; ce i-a făcut?; Moş Crăciun va fi o femeie în travesti, ducîndu-se sub privirea vecinilor nebănuitori la iubitul ei, etc.). Unele dintre pînze înfăţişează cu sensibilitate şi o rară puritate a expresiei peisaje sau munci agricole în diferite anotimpuri (primăvara la Brusturi, trecerea moţilor cu ciubere peste dealul Rotunda, strînsul fînului, ţărănci torcînd, cai la păşune, Valea Arieşului, culesul merelor, strînsul porumbului etc.) altele abordează viaţa patriarhală, obiceiuri şi datini ţărăneşti: udatul cununii (obicei după seceriş), nunta, tîrg la Hălmagiu, tăierea porcului, colinde, gătitul miresei, tîrgul de fete de pe muntele Găina etc.

Cînd imaginile lor colorate îmi trec prin faţa ochilor, involuntar mă invadează universul propriei copilării. Rezonanţe intime ale vîrstei, începuturile uitate în ungherele memoriei, se trezesc brusc şi reînvie cu o vigoare şi o plasticitate neobişnuită. Spunea marele Brâncuşi că atunci cînd am încetat de a fi copil, am murit. Poate chiar în această taină de a reînvia şi a perpetua copilăria cu bucuriile şi miracolele ei, cu credulitatea şi înfiorarea ei, în faţa necunoscutului, rezidă însăşi marea forţă a artei naive. E poate în aceasta chiar o alternativă a supravieţuirii? Evadarea dintr-un univers supratehnicizat, dintr-o lume a stressului continuu, a poluării pe toate gamele ei, de la cea sonoră la cea morală, într-o realitate în care iluzia realităţii e încă vie, unde mirificul şi mitul n-au fost însă înecate în mlaştina banalităţii, unde basmul, legenda şi povestea îşi păstrează încă aura de revelaţie romantică. Implicit, povestea cromatică naivă înduioşătoare sau străbătută de umor, ilustrată cu o străduinţă şi migală vădind răbdarea de a desăvîrşi o bucurie a sufletului, devine un protest împotriva depersonalizării omului, a monotoniei şi uniformizării vieţii, în raiul civilizaţiilor supratehnicizate din care sufletul a fost sau e pe cale de a fi alungat. În locul contradicţiilor ascuţite ale lumii moderne, a dezechilibrului, a fugii de sine, a spaimei, a ameninţătoarelor pericole de autoanihilare — pictorii naivi ne propun armonia între om şi om, între om şi natură, între om şi cosmos, confesiunea sinceră a unor raporturi de concordie între toate fiinţele care populează universul planetar.

TOMA GEORGE MAIORESCU

I.C.S.A.P. Tîrgu Mureș

Vă propune o ambianță plăcută,
într-un cadru elegant,
unde puteți petrece
cîteva ore deconectante...

Pentru
dumneavoastră
au fost selecționate
cîteva unități
reprezentative:

restaurantele:
MUREȘ, PREDEAL,
PALAT, MUȘCATA,
ROTI-BAR și
cofetăria
TEATRULUI.

Pretutindeni
veți fi întîmpinați cu ospitalitate,
serviți cu preparate culinare
și produse de cofetărie-patiserie
pregătite de specialiști
în arta culinară.

ÎNTREPRINDEREA COMERCIALĂ DE STAT PENTRU ALIMENTAȚIE PUBLICĂ DEVA

Turistului îi șade bine cu drumul, dar și drumului îi șade bine cu o... masă gustoasă stropită cu ceva plăcut sufletului și gurii într-o ambianță elegantă și un cadru pitoresc. Dacă adăugăm și ospitalizazea gazdelor, **I.C.S.A.P.-Deva,** invitația de a vizita unitățile sale reprezentative din orașul Deva, restaurantul PERLA CETĂȚII, complexul ASTORIA și popasul IZVORUL DECEBAL, nu poate fi decît urmată fără nici o ezitare. Așezat la poalele împădurite ale dealului din vîrful căruia cetatea domină împrejurimile, chiar la începutul drumului de acces către monument, restaurantul **Perla Cetății** nu-și desminte numele îmbiindu-și oaspeții în salon sau pe terasă — după anotimp — cu aromele preparatelor, specialități ale casei (cricală ardelenească, frigărui a la Perla, pui la ceaun) însoțite de bere de Hațeg la pahare și de vinuri de Jidvei. O muzică de bună calitate, pentru toate gusturile se revarsă peste mesele localului contribuind alături de deservirea exemplară la buna dispoziție a vizitatorilor. Atmosfera primitoare și eleganța interioarelor caracterizează și complexul **Astoria,** așezat într-unul din cartierele noi ale orașului format dintr-un restaurant, braserie, bar de zi, bufet-expres și o cofetărie. Complexul răspunde astfel celor mai exigente, dar și celor mai diverse gusturi, asigurînd o gamă largă de servicii, de la micul dejun și prăjiturile cofetăriei, mîncăruri rapide ale expresului, la preparatele deosebite din salonul-restaurant (din care, «șnițelul Miorița», și, medalionul ardelenesc cu ciuperci, sînt doar cîteva din specialitățile bucătarilor). Seara, vinurile din cele mai cunoscute podgorii se beau parcă mai ușor aici, însoțite de muzica discretă a formației localului.

La ieșirea din oraș pe șoseaua spre Arad, lîngă apele Mureșului, popasul **Izvorul Decebal,** bine aprovizionat la orice oră a zilei, este localul ideal pentru automobiliști. Într-un timp scurt, aici se pot servi minuturi și gustări (cotlete, pui, mititei), cafea și băuturi răcoritoare pentru conducători și din celelalte pentru însoțitorii lor.

I.C.S.A.P.-Deva — un nume sinonim cu buna deservire; **Perla Cetății, Astoria, Izvorul Decebal** — unități în care vă veți reintoarce cu plăcere.

ICSAP CONSTANȚA

FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU EXIGENȚELE CONSUMATORILOR

Municipiul Constanța se bucură aproape în tot timpul anului de o mare afluență de public. Oamenii, fie că sînt localnici, fie că sînt turiști, s-au obișnuit să savureze o plăcintă, o gustare sau aromele mîncărurilor tradiționale, pe care le găsesc, firește, într-o patiserie. într-o bodegă sau într-un restaurant. De toate acestea se ocupă harnicii gospodari ai ÎNTREPRINDERII DE ALIMENTAȚIE PUBLICĂ — CONSTANȚA.

Preocuparea permanentă a lucrătorilor întreprinderii căreia îi este subordonată întreagă această activitate constituie, de fapt, buna organizare a colectivelor de muncă, realizarea și depășirea planului de desfacere, sporirea eficienței economice, ridicarea calificării și îmbunătățirea serviciilor. Cei 3000 de oameni ai muncii (bucătari, cofetari, patiseri, bufetieri, ospătari, șefi de unitate), care fac cinste comerțului constănțean, se străduiesc în permanență să imprime stilul serviciilor de calitate. În ultimii ani, rețeaua ICSAP-Constanța (restaurante clasice și linii cu autoservire, unități Gospodina, braserii, berării, bufete, rotiserii, cafe-bar, patiserii, simigerii, cofetării), s-a dezvoltat simțitor, ajungînd la peste 300 de unități, cărora li se adaugă în sezonul estival aproape 200 de chioșcuri și tonete ale comerțului stradal.

* **Popasul «DOBROGEAN»,** local distractiv cu program artistic, aflat în Satul de vacanță de la Mamaia.

* **Popasul «CIȘMEA»,** situat la 6 km de Constanța, pe șoseaua care duce spre Hîrșova; dispune de locuri de cazare în căsuțe camping și restaurante cu terasă.

* **Terasa «COLONADELOR»** grădină de vară cu peste 1000 de locuri la mese, una din atracțiile gastronomice de pe malul mării.

* **La «CUPTORUL CU PLĂCINTE»,** din satul de vacanță de la Constanța, focul arde de dimineață pînă seara.

* Complexul de alimentație publică **«DACIA»** are în componența sa un restaurant de categoria I-a, un salon cu linie de autoservire, o unitate «Gospodina» iar la etaj cofetărie și patiserie, cu laboratoare proprii.

mai

luna excursiilor și vacanțelor pe litoral

Cînd natura renaște după amorțeala iernii, cînd soarele strălucește, încălzind plaja și apele înspumate ale mării.

OFICIILE JUDEȚENE DE TURISM din întreaga țară vă adresează invitația de a vă înscrie la excursii sau de a petrece o vacanță de neuitat pe litoral.

Rețineți: în cursul lunii mai, tariful pentru o pensiune completă este de 57 lei/zi de persoană.

În această perioadă: **confort, agrement, ospitalitate, posibilități de excursii** în împrejurimi și pe litoralul bulgăresc al Mării Negre.

Asigurați-vă din timp locuri pentru excursii și odihnă pe litoral în luna mai.

* PUBLITURISM

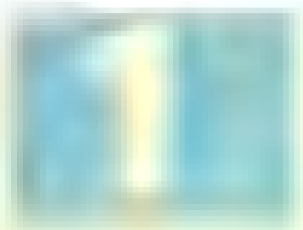
Numai un om de gust știe cum să mănînce

30 de rețete prezentate de 11 maiștrii în arta culinară

Vom rezerva cîteva pagini și pentru gurmanzi, gurmeți sau amatori de bucătărie. În urmă cu doi ani „Almanahul turistic" a oferit cititorilor săi cîteva rețete de mîncăruri recomandate de bucătarii din cîteva restaurante din rețeaua Ministerului Turismului. Ideea a fost apreciată și ni s-au cerut rețete noi. Înainte de a da cuvîntul șefilor bucătari, să transcriem cîteva dintre aforismele celebrului Brillat-Savarin, cel care a fost un mare maestru în arta culinară a Franței; dar nu numai atît — el a creat, în meseria bucătarului, o școală, a fost și un mare dascăl, și un estet al artei culinare, și autorul unei lucrări intitulată **„Fiziologia gustului"**. Așadar, înainte de a ne așeza la masă sau de a ne pune un șorț dinainte pentru a încerca să realizăm cîteva delicii pentru stomacul cel veșnic nesătul, să reflectăm pe marginea cîtorva spuse ale lui Brillat-Savarin care depășesc cadrul bucătăriei și privesc comportarea, etica și civilizația omului.

- Universul nu este altceva decît viață și tot ceea ce are viață trebuie să se hrănească.
- Animalele se hrănesc, omul mănîncă, dar numai un om de gust știe cum să mănînce.
- Spune-mi ce mănînci ca să-ți spun cine ești.
- Gurmandismul este un act de judecată prin care alegem mîncărurile care au un gust plăcut în locul celor care sînt lipsite de această calitate.
- Plăcerea de a mînca aparține tuturor vîrstelor, tuturor condițiilor, tuturor țărilor și fiecărei zile; această plăcere poate fi asociată cu toate celelalte plăceri ale vieții și este singura care ne mai rămîne atunci cînd sîntem lipsiți de celelalte.
- Masa este singurul loc unde nu ne plictisim timp de cel puțin o oră.
- Descoperirea unui nou fel de mîncare face mai mult pentru umanitate decît descoperirea unei stele noi.
- Ordinea corectă în mîncare este să începi cu cel mai greu preparat și să sfîrșești cu cel mai ușor.
- Poți învăța să gătești, bucătar te naști.
- O masă fără brînză este ca o femeie frumoasă fără un ochi.
- Calitatea indispensabilă a unei mîncări este punctualitatea; ar trebui să fie și cea a musafirilor.
- Așteptînd prea mult un musafir întîrziat înseamnă să desconsideri pe toți ceilalți prezenți.
- Cel care își primește prietenii fără să dea prea mare atenție felurilor de mîncare pe care le servește, nu merită să aibă prieteni.
- Stăpîna casei trebuie să aibă totdeauna grijă de calitatea cafelei, iar stăpînul de alegerea vinurilor.
- Plutarh face următoarea declarație pe care o atribuie lui Aemilius Paulus, cuceritorul Persiei: se cere aceeași inteligență atît pentru a comanda o oștire în bătălii, cît și pentru a comanda o masă bună; prima trebuie să fie cît se poate de formidabilă; iar a doua cît se poate de plăcută pentru participanți.
- Cînd inviți pe cineva la masă trebuie să ai grijă de fericirea lui atît timp cît se află sub acoperișul tău.
- Carême dă următorul sfat diplomaților și miniștrilor: arta culinară urmează imediat după arta diplomației și fiecare ministru îi este tributar.
- Talleyrand știa aceasta și obișnuia să sfătuiască pe ambasadorii francezi astfel: „Bizuiți-vă mai mult pe cratițele voastre decît pe secretarii voștri pentru a avea succes în misiunea voastră".

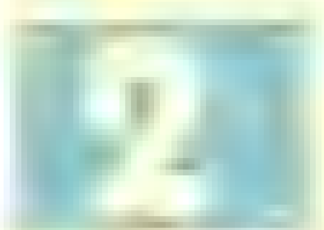
GELU NEAGOE,
şef bucătar la hotelul Alpin (Cota 1400), munţii Bucegi

Cartofi umpluţi cu brînză de vaci şi smîntînă (1 kg cartofi, 125 gr. telemea, 150 gr. smîntînă, 2 ouă, 100 gr. caşcaval, 50 gr. unt, mărar uscat, sare, piper).

Se fierb cartofii în coajă (cît mai mari), apoi se curăţă şi se taie în jumătăţi; fiecare jumătate se scobeşte cu o linguriţă. Brînza de vaci şi telemeaua frămîntată se amestecă cu untul şi mărarul tocat foarte mărunt; pasta rezultată se condimentează cu sare şi piper, după gust. Separat se prepară puţin sos alb din unt în care se dizolvă, într-o tigaie, puţină făină. Jumătăţile de cartofi se umplu cu pasta de brînză. O tavă sau un vas Iena se unge cu unt — se aşază în interior cartofii peste care se toarnă sosul alb; deasupra se rade caşcaval care se acoperă cu ouăle bine bătute. Se dă la cuptor 15 minute, pe foc potrivit. Se servesc calzi, cu smîntînă deasupra.

Clătite cu brînză şi ananas (sau alte fructe: mere, portocale, zmeură, pere, etc. din compot).

Se prepară mai întîi foile de clătite, binecunoscute de toată lumea. Apoi se pregăteşte umplutura din 125 gr. brînză de vaci, 50 gr. stafide, gălbenuş de la 2 ouă, 25 gr. zahăr farin şi 50 gr. fructe de ananas din compot. Albuşul se bate spumă, se înglobează brînza amestecată cu gălbenuşul şi stafidele, se adaugă şi un praf de vanilie. Pe foaie se pune umplutura şi se adună apoi „în plic". Se tapează cu unt un platou Iená, se aşază clătitele şi se dau la cuptor pînă cînd se gratinează. Se servesc calde, pudrate cu zahăr farin.

GHEORGHE BUNGHEZ,
maistru în artă culinară,
hotelul „Păltiniş" — Sinaia.

Salată de ridichi negre cu creier (800 gr. ridichi, 250 gr. creier de vită, 100 gr. mărar verde sau 50 gr. uscat, 300 gr. praz, 100 ml. ulei, o lămîie, 150 gr. roşii, foi de dafin, piper, sare, măsline).

Se curăţă ridichile de coajă şi se dau pe răzătoare mare; prazul se taie în felii foarte subţiri. Se amestecă cu ridichile şi se adaugă mărarul tocat mărunt, zeamă de lămîie, piper măcinat şi sare. Creierul se fierbe în apă cu sare, piper boabe şi 2—3 foi de dafin, după care se taie în felii. Salata se aşează pe un platou, deasupra se aşează creierul, se ornează cu felii de roşii, măsline fără sîmburi. Un aperitiv excelent la ţuică.

Tort de mere (1 kg. mere, 50 gr. scorţişoară, 50 gr. zahăr, 100 ml. vin alb, 200 gr. unt, 500 gr. făină, 5 ouă, 300 gr. frişcă, 200 gr. ciocolată de menaj, 50 gr. dulceaţă).

Merele întregi se curăţă de coajă şi li se scoate cotorul. În interiorul fiecăruia se pune dulceaţă şi scorţişoară. Untul şi zahărul se topesc într-o tigaie în care se adaugă zahăr caramelizat şi vinul şi se dă acest sos puţin la cuptor. Din făină, apă şi ouă se face o cocă de consistenţa aluatului de papanaşi. Se împarte în două. Într-o tavă sau un platou Iena se întinde dintr-o jumătate de aluat o foaie groasă, se aşează pe ea merele, apoi se toarnă sosul şi frişca. Deasupra se pune a doua foaie de aluat şi se dă la cuptor cu foc moderat 20 de minute. Se taie în romburi şi se serveşte cu ciocolată rasă deasupra.

MIRCEA PETRESCU,
şeful restaurantului
de la noul hotel„Moldova"-Bacău.

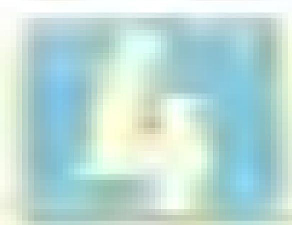
Chifteluţe din bureţi sau ciuperci de crescătorie (1,1 kg. ciuperci, 250 gr. făină, 100 gr. smîntînă, 50 gr. unt, 4 ouă, sare, piper, pătrunjel).

Din făină şi gălbenuşurile de la ouă — şi puţină apă — se face o pastă moale. Se toacă ciupercile, se călesc în unt şi se lasă apoi să se răcească. Din cocă se face o foaie groasă de un deget, se bat bine albuşurile, se amestecă cu ciupercile şi cu mult pătrunjel mărunt tăiat şi compoziţia rezultată se întinde pe foaia de aluat. Apoi, totul se frămîntă bine omogenizîndu-se, pînă iese o pastă consistentă care se porţionează în cocoloaşe mari; acestea se înfăinează şi se prăjesc într-un vas cu ulei încin.

Chisăliţă de prune cu afumătură (1 kg. prune uscate (afumate), 500 gr. costiţă afumată, 500 gr. muşchiuleţ afumat, 150 gr. făină, 200 ml. ulei, 100 ml. lapte).
Se spală prunele foarte bine, într-o tigaie, se trage în ulei costiţa şi muşchiuleţul tăiat în felii subţiri. Prunele se fierb în apă puţină, la foc mic. Separat se pregăteşte un sos alb din făină şi lapte care se fierb pe foc mic şi la care se poate adăuga şi boia dulce de ardei. După ce prunele au fiert se amestecă cu sosul alb, cu costiţă şi muşchiuleţ şi se dă la cuptor pînă scade. Se mîncă cu mămăligă rece.

Sucită moldovenească (1,5 kg. făină, 500 gr. miez de nucă, 600 gr. brînză de oi, 500 gr. zahăr, 4 ouă, 200 ml. ulei, sare, vanilie).

Din făină, ouă, apă şi sare se face un aluat de consistenţa celui pentru tăiţei. Se împarte în patru părţi egale. Din fiecare sfert de aluat se întinde o foaie groasă cam de un deget. Separat se macină un praf de vanilie, nucile se dau prin maşină, se amestecă cu 200 gr, zahăr, coajă de lămîie, un vîrf de cuţit de cafea; se pregăteşte apoi şi a doua umplutură — din brînză, ouă, 300 gr. zahăr, totul se umple cu nuci, două cu brînză. Umplutura se întinde pe foaie, în strat egal şi-apoi se rulează obţinîndu-se un fel de trabuc care se încolăceşte ca un melc. Într-o tavă unsă cu unt se aşează sucitele, se pensulează pe deasupra cu gălbenuş de ou bătut şi se dă la foc mic, se să coacă. Se mănîncă calde sau reci cu miere.

VICTOR MOGOŞ,
şef bucătar
la hotelul „Grand" Tg. Mureş

Supă „Grădinar" (400 gr. carne slabă de vită, 250 gr. morcovi, o gulie, 50 gr. ţelină, 100 gr. mazăre, 100 gr. roşii proaspete, trei rădăcini de pătrunjel, două cepe, 50 gr. ulei, tăiţei).

Legumele se taie mărunt şi se călesc în ulei împreună cu ceapa. Carnea tăiată în cuburi mari se fierbe într-o oală cu apă şi sare; cînd este pe jumătate fiartă, se adaugă legumele, roşiile şi mazărea şi se continuă fierberea.

Într-o altă oală, în apă cu sare, se fierb tăiţeii. Cînd carnea şi legumele au fiert, se adaugă tăiţeii. Se serveşte cu pătrunjel mărunt tocat şi o lingură—două de smîntînă.

Várgá béles (desert) (500 gr. brînză de vaci proaspătă, 250 gr. smîntînă, 25 gr. stafide, 150 gr. zahăr, 1 kg. tăiţei de casă, 3 ouă, 25 gr. zahăr vanilat, 50 gr. griş, 100 gr. unt).

Se freacă ouăle cu zahărul, apoi se adaugă brînza, bine frămîntată, smîntîna, stafidele şi tăiţeii care au fost în prealabil fierţi, zahărul vanilat şi jumătate din cantitatea de unt, topit. Se unge din belşug cu unt o tavă şi se tapetează cu o „foaie grecească" (aluat făcut din 100 gr. făină, 1 pahar de apă şi un praf de sare). Se toarnă umplutura în tavă, se acoperă cu foaia de aluat — care se înţeapă cu furculiţa pe toată suprafaţa ei şi se unge cu unt. Se coace o oră la foc moderat. Se taie în porţii, călduţă, şi se pudrează cu zahăr.

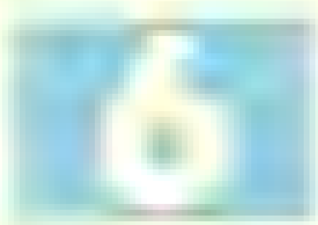
MIHAI CORÎCI,
şef bucătar
la restaurantul „Jiul" — Craiova.

Aperitiv jienesc (1 kg. fasole boabe, 500 gr. ceapă, 500 gr. ciuperci (conservate sau proaspete) 250 gr. costiţă afumată, 100 gr. şuncă, 100 ml. ulei, o căpăţînă de usturoi, sare, piper, cimbru).

Jumătate din ceapă se toacă mărunt şi se fierbe împreună cu jumătate din ciuperci. Cealaltă jumătate din ceapă, laolaltă cu restul ciupercilor tăiate în cuburele şi cu costiţa afumată se călesc în ulei. Ceapa şi ciupercile fierte împreună cu fasolea — şi ea fiartă în prealabil — scurse de zeamă, şi cu usturoiul crud se dau prin maşina de tocat, printr-o sită deasă. Se obţine o pastă omogenă la care se adaugă ciupercile, ceapa şi costiţa, călite şi şunca tăiată în cuburele mici. Se potriveşte de sare, piper, cimbru şi se adaugă frunză de pătrunjel foarte mărunt tocată. Acest aperitiv se serveşte rece.

Sfeclă roşie umplută (2—3 sfecle roşii mari, 600 gr. carne de porc sau vacă, 200 gr. ceapă, 2—3 ouă, 50 ml. ulei, frunză de pătrunjel, piper, sare, cimbru).

Se curăţă sfeclele de coajă şi se taie în jumătăţi care se scobesc pentru a se obţine un fel de cupe. Carnea se dă prin maşina de tocat împreună cu ceapa, verdeaţa, după care această umplutură se căleşte în ulei; se adaugă ouăle crude ca să o lege. Apoi se adaugă sare, piper, cimbru. Cupele din sfeclă se umplu, se aşază după aceea într-o tavă tapetată cu margarină şi pesmet şi se coc la foc încet. Cînd sînt gata se rade caşcaval, deasupra lor, şi se gratinează la cuptor. Mîncarea se serveşte caldă sau rece cu garnitură de cartofi natur sau prăjiţi, cu orez şi decorată cu salată verde.

ION UNGUREANU,
Şeful restaurantului
„Gorjul"-Tîrgu Jiu

Sărmăluţe gorjeneşti cu piftie şi mălai

Pentru sărmăluţe sînt necesare: 500 gr. pulpă de porc, 500 gr. carne de vită, 250 gr. orez, 100 gr. ceapă, 300 gr. cîrnat afumat, 200 ml. ulei, 250 gr. costiţă afumată, sare, piper măcinat, foi de dafin, 2 linguri de bulion, o căpăţînă de varză murată.

Se toacă carnea printr-o sită cu ochiuri cît mai mari. Se omogenizează într-un vas în care se adaugă ceapa şi orezul (mai întîi spălat şi înmuiat) călite în ulei. Foile de varză, se curăţă de nervuri se umplu cu compoziţia de carne. Se aşază cîrnatul afumat în mijlocul unei cratiţe iar în jur se rînduiesc sarmalele straturi-straturi; între ele se pune un rînd de varză tocată mărunt şi de felii subţiri de costiţă. O ceapă se căleşte în bulion şi supă de oase şi se adaugă în cratiţa cu sarmale, care se fierbe o oră, la foc mic.

Pentru piftie sînt necesare: 5 picioare de porc proaspete, 3 cepe, 3 morcovi, două căpăţîni de usturoi, frunză de pătrunjel, 3—4 foi de dafin).

Se curăţă picioarele, (unghiile se aruncă) şi se taie în patru cu fierăstrăul de oase. Se pun la fiert în 3 litri de apă cu ceapa, morcovii, se spumează continuu pînă ce apa scade la două treimi. Nu se mai adaugă apă după ce piftia a început să fiarbă. Cînd carnea este fiartă se scoate de pe oase, caldă fiind, se porţionează în farfurii şi se toarnă deasupra zeama în care a fiert, în care în prealabil, s-a pus usturoiul pisat şi verdeaţa foarte mărunt tocată; se dă la rece să se închege.

Pentru mălai gorjenesc sînt necesare: 300 gr. făină de porumb (mălai), 80 gr. făină, 25 gr. zahăr, 1 ou, sare, 300 ml. lapte, 50 gr. unt.

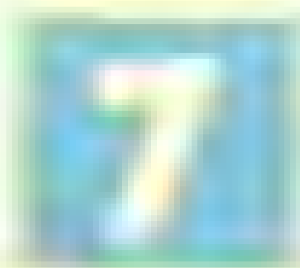
Se cern făina şi mălaiul şi se amestecă într-un vas. Separat se face un cir dintr-o mînă de făină şi 300 ml lapte; acesta se adaugă în tava cu mălai, se amestecă bine şi se obţine o pastă tare. Se tapetează cu unt o tavă, se unge apoi cu oul bătut, se toarnă aluatul la cuptor şi se ţine 30 de minute. Se porţionează în pătrate.

Acestea toate — sarmalele şi piftia — se servesc cu mălaiul şi, neapărat, se „stropesc" cu cîteva pahare de vin negru, vîrtos.

Ruladă cu mere (10 porţii) (Pentru aluat: 350 gr. făină, 130 gr. unt (margarină) 25 gr. ulei, sare.

Pentru umplutură: 1.250 gr. mere 150 gr. zahăr, 100 gr. pesmet, 1 praf de vanilie, 5 gr. scorţişoară măcinată, 75 gr. zahăr pudră).

Se pune făina grămadă pe o masă şi în mijlocul ei se pune untul, sarea şi apă cît înghite ca să iasă un aluat consistent ca pentru pîine; se frămîntă bine şi se lasă apoi 30 minute să se odihnească. Coca se întinde apoi, cu un sucitor, într-o foaie groasă de 1 cm. Merele se curăţă, se rad pe răzătoarea mare, se adaugă zahărul pesmetul, vanilia, scorţişoara şi se omogenizează, bine. Se întinde umplutura într-un strat gros pe foaia de aluat şi se rulează. La cuptor se ţine o jumătate de oră. Se taie în felii cînd încă este călduţă şi se pudrează cu zahăr.

CONSTANTIN SANDU,
preşedintele Asociaţiei bucătarilor şi cofetarilor din România
şef bucătar la restaurantul „Berlin" din Bucureşti.

Salată berlineză (10 porţii) (750 gr. carne vacă, 0,5 kg. castraveţi acri, 250 gr. ceapă, 500 gr. maioneză, 100 gr. bulion, 50 gr. zahăr, 5 ouă, 150 gr. roşii, sare, piper.)

Carnea se fierbe şi se taie în cuburele mici — la fel şi castraveţii; ceapa se toacă foarte mărunt. Se amestecă totul cu maioneză, se adaugă apoi bulionul, sarea şi piperul după gust. Salata se dă apoi la rece vreme de 6 ore, după care se aşază pe platou şi se ornează cu felii de ou fiert, de roşii, frunză de pătrunjel. Se poate servi şi ca garnitură la cremvurşti.

Supă de pasăre „Delicia" (1 pui, tăiţei de casă din 2 ouă, 250 gr. castraveţi acri, 200 gr. castraveţi verzi, o cutie de ciuperci (500 gr. bureţi) 2 lămîi, 200 gr. morcovi, 200 gr. ceapă, o sticlă de Kechup, sare, piper, verdeaţă).

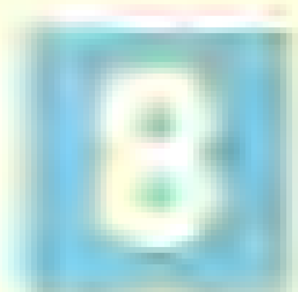
Se fierbe puiul în 2 litri apă, împreună cu morcovii şi ceapa, spumuindu-se mereu. Apoi se dezosează carnea şi se taie în cuburele. În zeama de la supă se introduc ciupercile tăiate în lame, cuburelele de carne, tăiţeii fierţi separat, castraveţii acri şi cei verzi se taie şi ei în cuburele şi se adaugă în supă, împreună cu kechup-ul şi zeama de la lămîi. Se poate acri, după dorinţă şi cu borş.

Pulpă de iepure cu sos vînătoresc (5 porţii) (5 pulpe de iepure (cele din spate) sau o spinare întreagă; 200 gr. morcovi, o ţelină, 200 gr. ceapă, 200 gr. pătrunjel-rădăcină, 200 gr. bulion, foi de dafin, enibahar, boabe de muştar, 1 pahar de vin negru).
Cel de al doilea sos, pentru servit, se face din: o cutie ciuperci, 200 gr. costiţă afumată, 250 gr. arpagic, 100 gr. muştar, 250 gr. smîntînă, piper, sare.

Se fierbe înăbuşit pulpa sau spinarea cu zarzavaturile; cînd e gata se scoate din sosul rezultat şi se porţionează; în sos se adaugă bulionul, vinul, condimentele, apoi se pasează prin sită, după care se adaugă cel de al doilea sos care se obţine din amestecul rezultat din ciupercile şi costiţa afumată tăiate în cuburele, arpagicul fiert (întreg), smîntîna şi muştarul. Pulpa (spinarea) se serveşte cu acest sos însoţită de garnituri din piure de cartofi, castane, mazăre.

Sabaion (desert, 10 porţii) (6 ouă, 100 gr. Florio sau alt lichior de fructe, 500 gr. vin alb, dulce, 100 gr. zahăr, îngheţată de vanilie).

Se face un şodou; Florio se bate, pe foc încet, cu ouăle, cu vinul şi zahărul pînă se face o spumă legată. Compoziţia se toarnă în cupe şi în fiecare se înglobează o lingură de îngheţată. Sabaionul se serveşte imediat după preparare, decorat cu fructe confiate.

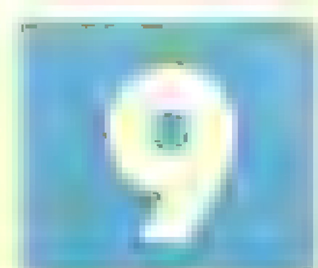
MIRCEA PEŢCU,
maistru în artă culinară,
şef bucătar
la restaurantul Lido-Bucureşti.

Consomé „Primăvara" (1 pui, 200 gr. ceapă, 200 gr. morcovi, 150 gr. pătrunjel,-(rădăcină), 150 gr. ţelină, 5 ouă, 1/2 kg. carne de vacă, sare, o legătură pătrunjel verde).

Se curăţă puiul, se spală şi se fierbe în 2 litri apă cu jumătate din zarzavaturi, adăugîndu-se sare; se spumuieşte tot timpul cît fierbe. Cînd carnea a fiert se scoate puiul, se dezosează şi se taie cuburele. Restul de morcov, ţelină, pătrunjel se taie felioare subţiri şi se fierb separat în apă cu sare. Zeama de la pui se strecoară şi se limpezeşte, punîndu-se în ea albuşurile de la ou şi carnea tocată de vacă. Apoi, se adaugă în zeamă zarzavaturile, cuburelele de carne, se mai dă într-un clocot şi se serveşte cu frunză de pătrunjel tocată mărunt.

Plăcintă „bunicuţa" (1 kg. dovleac, 300 gr. brînză de vaci, 100 gr. stafide, 100 gr. zahăr farin, 1 plic vanilie, 100 ml. ulei, 500 gr. făină, 200 ml. lapte, 2 ouă, 1 vîrf de cuţit scorţişoară, sare).

Se curăţă dovleacul de coajă şi se rade prin răzătoarea mare. Apoi se căleşte în ulei adăugîndu-se jumătate din zahăr, vanilia, stafidele, scorţişoara — totul se ţine pe foc mic vreo 10 minute. Se dă această umplutură la răcit şi apoi se adaugă brînza amestecîndu-se totul bine. Coca pentru plăcintă se obţine din făină, lapte, ouă şi un praf de sare, se face un aluat, iar jumătate din acesta se întinde pe o foaie într-o tavă unsă cu unt şi se dă la cuptor pînă se întăreşte; pe ea se aşază umplutura de plăcintă în strat gros. Dintr-a doua jumătate de aluat se aşterne o altă foaie cu care se acoperă umplutura din tavă, deasupra întinzîndu-se coca, de multe ori cu furculiţa. Se dă din nou tava la cuptor, pînă se rumeneşte şi deasupra. Se taie în patrate, cînd se răceşte, se presară cu zahăr farin şi se serveşte cu smîntînă proaspătă.

PETRE ONEA,
şef bucătar
la restaurantul noului hotel „Silva" din Buşteni

Ouă munteneşti (10 ouă, 20 cartofi, 50 gr. făină, 500 ml. lapte, 500 gr. ciuperci, 100 gr. caşcaval. 50 gr. unt, sare).

Cartofii se spală și se fierb în coajă. Ciupercile se spală și se curăță, se taie în lame și se călesc în unt. Din lapte, făină și restul de unt se pregătește sosul alb. Cartofii se curăță de coajă și se scobesc ca un coșuleț; golul creat se umple cu ciupercile. Din ouă se fac ochiuri românești — fierte în apă — care se așază peste cartofii umpluți. Se dă la cuptor și se gratinează la foc iute 10 minute.

Pui à la „Silva“ (1,5 kg. pulpe de pui, 100 gr. ciuperci, 150 gr. ardei gras, 50 gr. ceapă, 50 gr. morcovi, 100 gr. mere, piper, frunză de pătrunjel).

Se depilează pulpele, se dezosează, iar carnea rezultată se dă la mașina de tocat prin sita rară; — ciupercile și ardeiul tăiate cubulețe, cu ceapa tocată mărunt și opărită, verdeața tocată foarte mărunt, merele curățate și date prin răzătoare se amestecă bine; se adaugă carnea. Cu această compoziție se umple pielea scoasă de pe pulpe, dîndu-li-se forma inițială. Se păstrează la frigider și se frige la grătar sau la tigaie înainte de a fi servite. Pot fi însoțite de orice garnitură.

Budincă „Surpriză“ (5 ouă, 1 l. lapte, 30 gr. stafide, 150 gr. cozonac, 1 plic zahăr vanilat. 250 gr. frișcă, 150 gr. fructe confiate).

Se fierbe laptele, apoi se răcește; ouăle bine bătute se încorporează în lapte, se pun stafidele și se așază pe foc încet, amestecîndu-se mereu pînă se obține o cremă caramel, vîscoasă. Într-o formă tapetată cu zahăr caramelizat se toarnă crema și se introduce și cozonacul tăiat în cubulețe. Se dă apoi la cuptor într-un vas bain-marie pînă ce budinca se întărește. Apoi se răcește, se răstoarnă pe un platou și se decorează cu frișcă și fructe confiate.

10

ELENA ADAM,
șef bucătar
hotelul „Central“ Iași

Ouă moldovenești în cuib (Mămăligă, 5 ouă, 400 gr. cașcaval, 110 gr. unt, sare, piper).

Mămăligă fierbinte se porționează în cinci bucăți care se așază în cuiburi pe tavă. Ouăle se fac ochiuri. În găurile cuibului de mămăligă se așază cîte o linguriță de unt și cîte un ou ochi, apoi mămăliga se îmbracă în cașcaval ras și se dă cîteva minute la cuptor încins pînă se gratinează. Se servesc calde.

Pulpă de pui cu ciuperci și smîntînă (5 pulpe de pasăre, 200 gr. ciuperci, 200 gr. smîntînă. 100 gr. unt, 50 gr. făină, 150 gr. ulei, mărar pătrunjel, sare, piper.)

Pulpele se dau mai întîi la cuptor într-o tavă cu ulei pînă se rumenesc. Cînd sînt gata se adaugă sosul de ciuperci, care se prepară astfel: ciupercile se spală bine, se taie în lamele subțiri, și se călesc în unt. Se adaugă smîntîna și se leagă cu 50 gr. făină. Se consumă cît mîncarea este caldă, adăugîndu-se verdeață tocată mărunt și însoțită de cartofi natur.

Ruladă cu brînză de vaci (dulceață) 10 porții (8 ouă, 150 gr. făină, 50 gr. ulei, 500 gr. brînză vaci, 200 gr. frișcă, 400 gr. zahăr, 500 gr. stafide, zahăr vanilat).

Se bat ouăle cu telul împreună cu 200 gr. de zahăr și la urmă se adaugă uleiul și făina, cu încetul. Rezultă o cocă moale ca maioneza, umplutura se face din brînză, stafide, zahărul vanilat, restul de zahăr și frișca, totul bine omogenizat.

Pe o tavă se așterne o hîrtie unsă bine cu ulei, jumătate din cocă se toarnă în tavă, peste hîrtie și se dă la foc iute pînă se coace. Se scoate foaia, se așează pe masă și se așterne un strat gros din jumătate de umplutură și se rulează. Se repetă operația cu restul de cocă și umplutură. Cele două rulade se mai dau cîteva minute la cuptor și cînd sînt calde, încă se taie felii și se pudrează cu zahăr vanilat.

11

EUGENIA STATE,
șef bucătar,
hotelul „Decebal“ Bacău

Ouă umplute cu pastă de legume (10 ouă, verdeață, sare, piper, 200 gr. morcov, 100 gr. ceapă, 100 gr. țelină, 100 gr. rădăcină de pătrunjel, 200 gr. cartofi, un ou pentru umplutură.)

Se fierb ouăle, se curăță de coajă și se scot gălbenușurile. Legumele se fierb, se trec prin presă, se amestecă cu albușurile și oul crud, se adaugă verdeața tocată mărunt, sare, piper, și se umplu jumătățile de albuș, decorîndu-se apoi cu verdeață, roșii, ardei.

Pește moldovenesc (crap, somn, șalău) (1 pește de 1—1,5 kg., 300 gr. ardei gras, 200 gr. ceapă 150 gr. vinete, 50 gr. bulion, 250 gr. roșii, 1 căpățînă de usturoi, 200 gr. ulei, piper, vin, sare, foi de dafin).

Se curăță și se spală peștele, apoi se așază într-o tavă cu uleiul. Se condimentează cu sare, piper, foile de dafin și usturoiul tăiat felii. Se ține la cuptor 10 minute după care se adaugă vinetele tăiate în cuburele, ardeiul tocat în felii subțiri, ceapa tăiată peștișor și bulionul. Se mai lasă la cuptor vreo 15 minute după care se adaugă roșiile depilate, tăiate în jumătăți și un pahar de vin alb. Se dă tava la un foc iute încă 5 minute. după care se servește bine garnisit cu verdeață tocată mărunt.

Coșulețe cu brînză și stafide (250 gr. brînză de vaci, 175 gr. zahăr, 150 gr. unt, 200 gr. făină. 50 gr. griș, 100 gr. stafide, 3 ouă, 1 lămîie, 1 praf vanilie).

Se cerne făina pe o planșetă, se adaugă zahărul, untul, puțină apă și se frămîntă bine pînă se obține o cocă tare. Se dă la rece 15 minute. După ce se împarte în bucăți i se dă formă de coșuleț (coca se poate coace și în forme de savarină). Ouăle și zahărul se bat cu telul, se încorporează brînza de vaci, stafidele, grișul se adaugă și cu coajă rasă de la lămîie și se obține umplutura cu care se umple coșulețele. Se dau la cuptor 10 minute la foc iute. Se pudrează cu zahăr pudră.

ALEGEȚI CU GRIJĂ PRODUSELE

Femeile pot fi frumoase la orice vîrstă, cu condiția ca, la orice vîrstă să-și îngrijească tenul.

Femeilor frumoase le recomandăm produse din gama «**Dermin**».

Sub marca «**DERMIN**» I.P.C. **MIRAJ** București fabrică un sortiment bogat de articole cosmetice:

cremă de masaj
produse pentru curățirea tenului
măști de frumusețe filmogene

Cremele de masaj «Dermin» se fabrică în trei sortimente, diferențiate după particularitățile epidermei:

• cu ulei de cătină — recomandate persoanelor cu pielea uscată și devitalizată. Se poate folosi atît pentru îngrijirea tenului uscat, cît și a corpului. Este o cremă cu conținut ridicat în substanțe grase și se aplică printr-un masaj, timp de 10—15 minute. După masaj, pielea rămîne fină și catifelată.

• cu extract de plante cardiotonice — preparate pentru pielea deshidratată și sensibilă. Conține, drept principiu activ, extract vegetal cu rol de intensificare a circulației sanguine la nivelul epidermei, reducînd sensibilitatea pielii la acțiunea agenților atmosferici;

• cu ulei de vizon – pe care specialiștii întreprinderii le recomandă pentru pielea uscată care și-a pierdut elasticitatea.

PRODUSE PENTRU CURĂȚIREA TENULUI.

Prin procesul de regenerare a celulelor la suprafața epidermei apar celule moarte care dau tenului un aspect mat, împiedicînd efectuarea schimburilor de substanțe nutritive și energetice.

Este necesar deci ca o dată pe săptămînă să se procedeze la îndepărtarea celulelor moarte cu ajutorul produselor din gama «Dermin».

Cu loțiunea nr. 1, crema nr. 2 și loțiunea nr. 3 este posibilă efectuarea acestei operații, după care tenul se luminează, capătă strălucire și netezime.

CARE VĂ ÎNTREȚIN FRUMUSEȚEA

• Loțiunea nr. 1 «Dermin» are rol de înmuiere a celulelor moarte din stratul superficial. Se aplică pe ten prin ușoară tamponare și se lasă să acționeze timp de 5 minute.

• Crema nr. 2 «Dermin» se aplică după loțiunea nr. 1 și se întinde pe ten în strat subțire, evitîndu-se zona oculară și gura. Se lasă să acționeze circa 3—5 minute, timp în care crema exercită și o acțiune emolientă și hidratantă.

• Loțiunea nr. 3 «Dermin» care are un ușor efect bacteriostatic, se aplică pentru refacerea mantalei acide a pielii.

Gama «Dermin» pentru curățire a fost premiată cu Diploma de onoare în anul 1977 la Congresul internațional de la Bratislava.

MĂȘTI DE FRUMUSEȚE FILMOGENE

Sînt realizate în 5 sortimente pentru toate tipurile de ten.

După conținutul în substanțe active, măștile au acțiune hidratantă, revitalizantă, astringentă, emolientă și de restabilire a metabolismului pielii.

Cele 5 sortimente de măști «Dermin» conțin principii active naturale:

• Masca emolientă — extract de sunătoare și mușețel

• Masca astringentă — extracte naturale de roșii și castraveți, în asociere.

• Masca hidratantă — un complex de alge marine cu structură asemănătoare polizaharidelor din piele care intervine în păstrarea echilibrului hidric normal.

• Masca nutritivă — miere de albine.

• Masca cu calogen — substanțe cu acțiune de cicatrizare și regenerare a țesuturilor.

Aceste produse au fost distinse în anul 1978 cu medalia de aur la Concursul internațional de la Bratislava.

ÎNTREPRINDEREA COMERCIALĂ DE STAT PENTRU ALIMENTAȚIE PUBLICĂ RÎMNICU VÎLCEA

Pune la dispoziția vizitatorilor o rețea modernă de unități, cu restaurante cochete, cafe-baruri, patiserii și cofetării, cu un sortiment bogat de preparate culinare, realizate în laboratoarele proprii.

Printre acestea:

Complexul UNION. Recent inaugurat, dispune de 4 unități moderne: restaurant clasic, braserie, **bar de zi și cofetărie, amenajate după o concepție originală.**

Restaurantul MODERN, berăria ZIMBRU,

restaurantul cu linie de autoservire COZIA.

Patiseria și cofetăria LILIACUL.

Gazdă ospitalieră, cu oameni harnici și bine pregătiți, Întreprinderea Comercială de Stat pentru Alimentație Publică Rîmnicu Vîlcea vă stă oricînd la dispoziție, oferindu-vă ambianța unităților sale.

CONSUMAŢI CONSERVE ŞI SEMICONSERVE DE PEŞTE !

Crap, caras, şalău, cules din «grădinile cu peşti» întinse pe aproape 14.000 ha de ape ale fermelor piscicole din judeţul Constanţa, peşti din bogata faună a Mării Negre prinşi în talienele pescarilor constănţeni, alcătuiesc materia primă pe care o prelucrează

Rezultatul?

1500 tone pe an de conserve şi semiconserve de peşte, marinate şi pasteurizate, împărţite în peste 60 de sortimente preparate după reţete variate, de la sosuri de tomate şi muştar, pînă la ulei şi vin.

Stavrizi, macrouri, heringi, sardinelă, sardină, rizafcă, scrumbii de Dunăre, hamsii sînt preparate care nu trebuie să lipsească în excursii din rucsacurile sau portbagajele automobilelor dv.

Ele poartă girul de calitate al ÎNTREPRINDERII DE PRODUCŢIE ŞI INDUSTRIALIZARE A PEŞTELUI CONSTANŢA

UN GHID COMPETENT ÎNTR-UN ORAȘ ÎNFLORITOR:

Întreprinderea Comercială de Stat Textile-Încălțăminte PITEȘTI

vă călăuzește prin cîteva dintre marile sale unități:

Magazinul universal «TRIVALE»

un gigant comercial dispus pe șapte nivele, cu numeroase raioane, specializate pe cele mai solicitate bunuri de consum: textile, îmbrăcăminte, încălțăminte, articole electrotehnice și de uz gospodăresc (aparate radio și televizoare, mașini de cusut, frigidere, mașini de spălat rufe, articole de sport-turism).

Complexul comercial «FORTUNA»

Un uriaș laborator al artei culinare: unități de alimentație publică, gata să ofere un sortiment variat, de cea mai bună calitate, pe care îl găsiți zilnic la: • restaurantul cu autoservire CINA • restaurantul lactovegetarian • Berăria ZIMBRU • Patiseria MARGA • Restaurantul MIGNON • Café-bar-ul, cofetăria și ceainăria, unde, printre altele, se servesc ceaiuri și răcoritoare pe bază de extracte din plante, după rețete proprii, originale.

Magazinul «ROMARTA»

prezintă ultimele noutăți în materie de modă, pentru toate vîrstele, pentru toate gusturile, pentru toate sezoanele.
Magazinul oferă un sortiment variat de produse textile, confecții, tricotaje, încălțăminte de calitate superioară.

UJCC Argeș

vă poate asigura agreabile popasuri, în cele mai frumoase zone din județ.

- Hanul «**Valea Ursului**» la 12 km de Pitești
- Complex turistic «**Domnești**» din comuna cu același nume
- Hanul «**Rucăr**» pe șoseaua Cîmpulung Rucăr—Bran—Brasov
- Cabana «**Brusturet**» în apropiere de Cheile Dîmboviċioarei
- Hanul «**Piatra Craiului**» la kilometrul 90 (DN 73) pe șoseaua națională Pitești—Brașov

Pretutindeni, cazare în camere confortabile, preparate culinare tradiționale, un evantai larg de servicii.

I.C.S.A.P. • SIBIU

ÎNSEAMNĂ SERVICII OFERITE CU SOLICITUDINE

Aflați în trecere prin orașul de pe Cibin, vizitați unitățile reprezentative ale I.C.S.A.P.:

• Cofetăria PERLA • Crama SIBIUL VECHI • Restaurantele TRANSILVANIA, SIBIUL NOU, TURN și • Barul de zi UNION.

La oricare din ele, aveți posibilitatea să petreceți ore plăcute.

Într-un cadru ambiant vă sînt servite gustoase preparate culinare, precum și delicioase produse de cofetărie, patiserie, realizate în laboratoarele proprii.

O CARTE DE VIZITĂ

ce onorează comerțul sibian poartă inițialele Întreprinderii Comerciale de Stat — mărfuri industriale — Sibiu

care își intîmpină cumpărătorii în magazinele sale moderne, aprovizionate cu un bogat sortiment de mărfuri, capabile să asigure o desfacere promptă și civilizată. Cap de afiș, magazinul universal

DUMBRAVA

În raioanele sale, pline cu cele mai noi creații ale industriei ușoare, precum și cu cele mai diverse articole de larg consum găsiți: • țesături • confecții • tricotaje • galanterie-încălțăminte • marochinărie • articole de sport și turism • cadouri • podoabe • cosmetice • porțelanuri • cristaluri • raion cu obiecte pentru decorațiuni interioare, covoare, carpete, perdele • raioane specializate pentru articole metalo-chimice, electronică, electro-casnice • la demisol, un mare magazin alimentar.

O altă unitate reprezentativă, Magazinul «Bucuria copiilor»

UNIUNEA JUDEȚEANĂ A COOPERATIVELOR MEȘTEȘUGĂREȘTI

MUREȘ

Vă recomandă magazinele sale specializate unde veți găsi o mare varietate de produse de artizanat: cusături cu alesături, confecții inspirate de piese tradiționale de port popular, covoare, articole de podoabă, lemn sculptat, feronerie și felurite obiecte din sticlă.
Tot în aceste magazine vă sînt oferite peste 200 de articole din diferite împletituri din foi de porumb, pai, răchită, sau papură: coșuri, poșete, sacoșe, carpete, suporturi pentru tacîmuri, pălării — într-o paletă largă de modele și culori.
Totodată, U.J.C.M. Mureș vă invită să vizitați casele sale de modă, care execută lucrări după comandă, la un ridicat nivel calitativ precum și unitățile sale de prestări de servicii, aflate pe întreg teritoriul județului Mureș.

Întreprinderea de sere

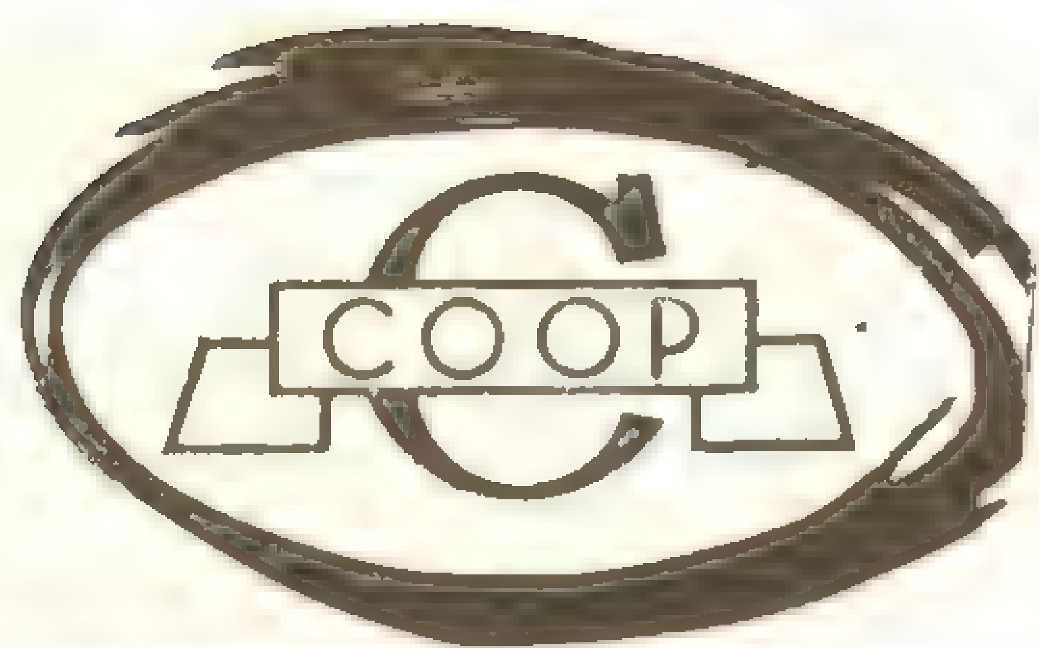
DUMBRĂVENI

Ne dezvăluie una din tainele ei: un colț de lume acoperit cu flori, în zeci și sute de culori... pentru a le oferi celor dragi sau pentru a ne înveseli interioarele, chiar și în toiul iernii.
O dorință pe care v-o puteți împlini foarte simplu apelînd la magazinele specializate ale
Întreprinderii de sere
DUMBRĂVENI
str. Ernei 15
județul Sibiu.

Dispune
de magazine
și în orașele
Alba-Iulia, Aiud, Blaj,
Cugir, Cîmpeni, Mediaș
Tg. Mureș, Miercurea Ciuc,
Sovata, Sebeș Alba,
Odorheiu Secuiesc,
Sighișoara, Zalău

Pe agenda dumneavoastră,
NOI UNITĂȚI TURISTICE:

Hanul Ciuta, Județul Buzău.

Hotel CENTRAL din orașul Balaș (Jud. Olt), construit pe 4 nivele, are 100 locuri de cazare cu confort de categoria I, restaurant, bar de zi, cofetărie și unități de frizerie și coafură.

În județul Brăila a fost dată în folosință, într-un decor pitoresc, pe malul Lacului Sărat, o elegantă unitate: **Hotel TURIST** situat la numai 8 km de Brăila, pe drumul național spre Buzău. Hotelul dispune de 52 locuri de cazare în camere confortabile, cu încălzire, și de mai multe căsuțe tip camping. În apropiere se află și un teren pentru instalarea corturilor individuale.

Hanul Ciuta din localitatea Ciuta, pe șoseaua Ploiești—Buzău (D.N. 1 B, km 59, lateral, în stațiunea Monteoru), la 20 km de Buzău.

UNITĂȚILE COOPERAȚIEI MEȘTEȘUGĂREȘTI DIN SIBIU

La dispoziția cumpărătorilor stau:

Numeroase unități de desfacere, din care vă veți putea procura produse de artizanat, articole vestimentare (confecții, tricotaje, lenjerie de corp și de pat), încălțăminte, marochinărie, obiecte din sticlă, precum și produse de uz casnic și gospodăresc.

Unități prestatoare de servicii în care lucrează un personal cu înaltă pregătire profesională.

CASA MODEI din centrul municipiului, unitatea-etalon a nivelului atins astăzi de cooperația meșteșugărească din Sibiu.

TISMANA • BAIA DE FIER • NOVAC

GORJ

Cooperația de consum a **județului Gorj** se înscrie, prin activitatea sa, dar mai ales prin realizările sale, cu un exemplu pozitiv nu doar pentru îndeplinirea unor sarcini economice cu caracter social ci și prin abnegația dovedită de cooperatorii județului. Iată de ce vă recomand, cu toată căldura, să veniți în județul Gorj, să vizitați unitățile cooperației de consum răspîndite la răspîntii de drumuri asfaltate, pe ponoare de fermecătoare atracție turistică sau în apropierea monumentelor și relicvelor istorice. Veți afla acolo mijloace de găzduire îndestulătoare, înțelegînd prin aceasta cazare și masă, servicii utile în excursii – cum sînt frizerii, coafură, croitorie, cismărie, lenjerie, obiecte de artă populară autentică – și, peste toate, o amabila și respectuoasa comportare a localnicilor.

LA TISMANA, circa 45 km depărtare de Tg. Jiu, veți cunoaște confortul motelului TISMANA, cu încălzire centrala, precum și hanul **Valea Tismana** si alte multe frumuseți ale naturii de pe valea pîrîului cu același nume; o retea comercială cu 16 magazine alimentare, librării, restaurante, cofetării etc. terenuri de sport, locuri de parcare pentru masini, camping cu căsuțe s a.

În directie opusă, spre poalele Parîngului se află BAIA DE FIER, localitate cu faimă milenară, cu industrie minieră si forestieră dezvoltată și un comerț demn de invidiat si de alte localități Cooperativa de consum administrează și motelul de lîngă Peștera Muierilor unde condițiile de cazare și masă precum și serviciile, sînt la înălțime

La NOVACI, cooperația de consum oferă turiștilor condiții optime, pentru cazare și masă în luxosul motel (cu restaurant, cu braserie, alimentație publica, supermagazin etc.)

VALERIU CASIAN

ÎNTREPRINDEREA COMERCIALĂ DE STAT PENTRU ALIMENTAȚIE PUBLICĂ BACĂU

este deținătoarea Ordinului Muncii, distincție acordată lucrătorilor acestei ramuri, din marele municipiu moldav.

MEREU, PE LINIA BUNELOR TRADIȚII

Bucătarii, cofetarii, ospătarii din restaurantele: SELECT • CURCANUL DE AUR • CENTRAL • cofetăria PASAJ • popasul GHERĂEȘTI sau din recentul restaurant OITUZ se străduiesc și reușesc să fie în continuare la înălțimea meritelor pe care și le-au cîștigat.

Unități elegante, mobilate în spiritul frumoasei arhitecturi locale, o listă bogată de preparate culinare și de băuturi alese, servicii prompte, într-un cuvînt, o ambianță dintre cele mai plăcute.

La restaurantul SELECT, unitate reprezentativă a ICSAP Bacău, veți descoperi un adevărat complex de alimentație publică: 4 saloane, un bar de zi cu discotecă, un restaurant lacto-vegetarian.

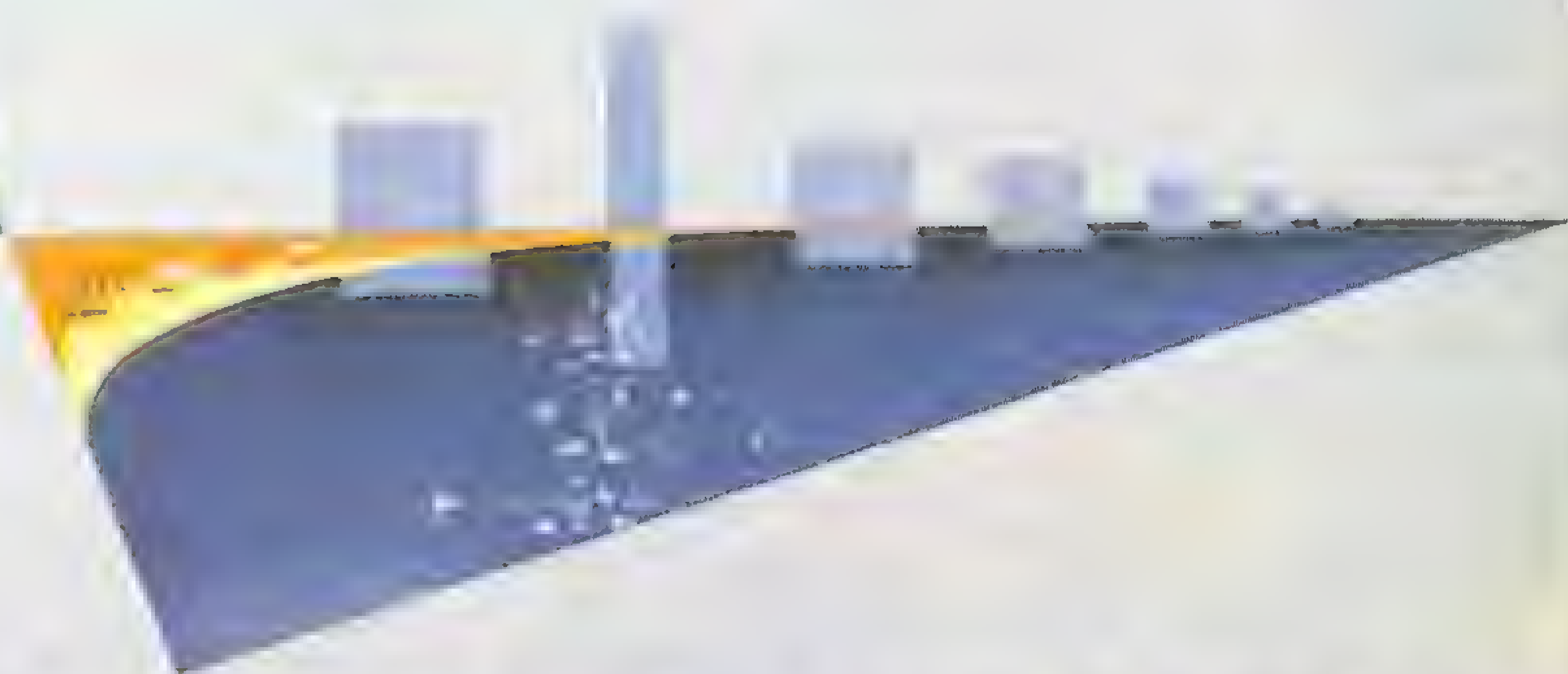
REȚINEȚI!

Un popas în Bacău poate începe sau se poate încheia în ambianța de elevată ținută a unităților ICSAP.

PENTRU
CONCEDIUL
DV.,
UN
SFAT
UTIL :

ECONOMISIȚI
LA

cec

Sufragerie «Eforie II»

Cu ce gînd vă mutați într-o casă nouă?

Dormitor «EleonoraLux»

Să o mobilați cu gust, modern și funcțional!

INTREPRINDEREA DE PRELUCRARE A LEMNULUI DIN CONSTANȚA
vă vine în ajutor,
oferindu-vă
pentru noul dv. cămin
mobilier modern, de calitate superioară.

BUN GUST • FUNCȚIONALITATE • ELEGANȚĂ

Cu aceste trei atribute ale produselor întreprinderii constănțene, nu vă rămîne altceva decît să vă alegeți garnitura preferată.

Pentru a vă ușura opțiunea, furnizorul vă propune cîteva dintre ultimele sale creații:

* dormitorul și sufrageria **EFORIE II**
* dormitorul și sufrageria **ELEONORA LUX**
* dormitorul și sufrageria **AURA**
* camera de zi **DROBETA**
* camera de zi pentru tineret **CRISTINEL**
* mobilierul pentru hol **RIVIERA, ANDI** și **SCOICA**
* biblioteca **BEGA**
* camera multifuncțională **ALBATROS**

Sufragerie «Eleonora Lux»

Totodată, veți găsi o mare varietate de scaune tapisate și de mobilier pentru grădină.

Canapea multifuncțională «Albatros»

Toate aceste garnituri se găsesc în magazinele specializate din întreaga țară, precum și în expoziția cu vînzare a **ÎNTREPRINDERII DE PRELUCRARE A LEMNULUI** din Șos. Industrială nr. 6, telefon 21010, **CONSTANȚA**

La Administrația Asigurărilor de Stat automobiliștii pot contracta diferite feluri de asigurări facultative auto — care acoperă o serie de riscuri, altele decît cele cuprinse în cadrul asigurării prin efectul legii, de răspundere civilă auto — cum sînt:

- asigurarea globală pentru avarii — casco;
- asigurarea autoturismelor numai pentru pagubele produse ca urmare a accidentelor de circulație;
- asigurarea autoturismelor numai pentru pagubele produse de incendiu și calamități;
- asigurarea autovehiculelor pentru dispariție de la locul de parcare;
- asigurarea suplimentară pentru cazurile cînd autovehiculul este condus de alte persoane decît asiguratul sau rude ale acestuia;
- asigurarea autovehiculelor în legătură cu utilizarea lor la concursuri, întreceri sau antrenamente pentru acestea;
- asigurarea de accidente a conducătorilor de autoturisme și a altor persoane aflate în autoturisme;
- asigurarea autovehiculelor cu valabilitate numai în afara teritoriului R. S. România.

ADAS

Pentru relații suplimentare și pentru încheierea unor astfel de asigurări, cei interesați se pot adresa responsabililor cu asigurările din unitățile socialiste, agenților și inspectorilor de asigurare, filialelor A.C.R. sau direct, oricărei unități ADAS.

ASIGURĂRI UTILE PENTRU AUTOMOBILIȘTI

DIN SUMAR:

• Stelian STREJA: Turismul românesc (8) • Dona ROȘU: Mesaje ale culturii, istoriei și artei românești (13) • Gheorghe BULGĂR: Lyonul marilor sinteze (18) • Grigore TĂNĂSESCU: Un poet și diplomat spaniol prieten și admirator al spiritualității românești (20) • Martin CONSTANTINESCU: La Huston in Texas-Medical Center (21) • Prof. dr. doc. Dumitru BERCIU: Despre originalitatea civilizației geto-dacilor (24) • Gabriel ILIESCU: Cetăți geto-dace cu nume de zeități (25) • Paul TONCIULESCU: Onomastica daco-eskuară-pontică (36) • Radu NIȚU: Cuvinte mai vechi decît istoria (38) • Al. ZUB: Vasile Pârvan (41) • Marius POP: Peregrin pe meleagurile țării (41) • Constantin DARIE: Aici s-au născut cărțile lui Simeon Florea Marian (45) • Luminița DOJA-FODOREANU: Patru decenii la Mărțișor (47) • Eugen PANIGHIANȚ: La București, pe urmele lui I. L. Caragiale (49) • Nicolae DOCSĂNESCU: Mediul înconjurător și calitatea vieții în Munții Apuseni (54) • ION PREDA: Distrugătorii naturii (81) • Martin OLARU: Un mare respect pentru natură (83) • Alexandru ZĂNESCU: Istoria climei, o nouă știință (85) • Arcadie PERCEK: Marea farmacie a naturii (93) • Nicolae DOCSĂNESCU: Apa pentru viitor (113) • Alexandru ZĂNESCU: Pagini din istoria hidrotehnicii (125) • Dona ROȘU: De unde vine zăpada? (129) • Silviu DRAGOMIR: Cu barca pe Someșul Mare (134) • Constantin LUPU: Cer albastru (136) • Ion PREDA: Turism pe unde scurte (137) • Titus REGVALD: Legende și povestiri din Munții Rodnei (140) • POP Simion: Londra, nebună, nebună, nebună... (145) • Romulus RUȘAN: Cronos, trăirea istoriei (151) • Ana BLANDIANA: Însemnări olandeze (152) • Sever NORAN: Călătorind prin Iordania (153) • Mihai CREANGĂ: Două case (155) • Toma George MAIORESCU: Surprize în sauna finlandeză (158) • Cornelia ȘTEFĂNESCU: Tobruk (151) • Lidia NOVAC: Între Tașkent și Alma-Ata (162) • Ștefan NEGREA: Ohrid (164) • Angela CHIUARU: Valea celor căzuți (165) • Silviu NEGUȚ: Pe valea Elbei (166) • Ion RUȘ: Civilizații în Valea Mexicului (166) • Marina CRAINIC: Recepționerul bibliofil (169) • Anda RAICU: Cel mai bun tranchilizat (170) • Ion PREDA: O aducere aminte cu călăuze (174) • Toma George MAIORESCU: Naivii (177) • Ion PREDA: Numai un om de gust știe să mănînce (185).
Coperta I: Ion NĂDRAG • Coperta IV: Dan PASERE

ALMANAHUL TURISTIC 1982
editat de
„ROMÂNIA PITOREASCĂ"

Redactor responsabil: NICOLAE DOCSĂNESCU
Secretariatul de redacție: RADU POPA

Tiparul Întreprinderea poligrafică „Arta Grafică" — București

Lei 20